

Załącznik nr 1
do Uchwały nr XXX/130/17
Rady Gminy Hajnówka
z dnia 10 kwietnia 2017r.

RADA GMINY HAJNÓWKA

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY HAJNÓWKA

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

HAJNÓWKA, kwiecień 2017 r.

Zawartość opracowania

Części składowe studium.	- 6
Podstawa opracowania.	- 6
1. UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY HAJNÓWKA	- 7
1.1. Ogólna charakterystyka Gminy Hajnówka. Położenie geograficzne.	- 7
1.2. Podział terytorialny i sieć osadnicza.	- 7
1.3. Wykaz sołectw Gminy Hajnówka.	- 8
1.4. Ludność Gminy Hajnówka.	- 9
1.5. Samorząd terytorialny Gminy Hajnówka.	- 10
2. UWARUNKOWANIA PRZYRODNICZE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY HAJNÓWKA.	- 12
2.1. Główne obszary systemu przyrodniczego.	- 12
2.1.1. Sieć dolin rzecznych.	- 13
2.1.2. Lasy.	- 13
2.1.3. Zieleń urządzone	- 14
2.2. Krajobraz i rzeźba terenu	- 14
2.3. Warunki klimatyczne.	- 15
2.4. Temperatura	- 15
2.5. Opady atmosferyczne	- 16
2.6. Dynamika powietrza atmosferycznego	- 17
2.7. Budowa geologiczna	- 18
2.8. Szata roślinna	- 20
2.9. Fauna	- 22
2.10. Zagrożenia środowiska przyrodniczego gminy.	- 22
2.10.1. Zanieczyszczenia powierzchni ziemi.	- 22
2.10.2. Zanieczyszczenia powietrza.	- 23
2.10.3. Zanieczyszczenia wód.	- 24
2.10.4. Inne zagrożenia.	- 24

3.	OBSZARY I OBIEKTY PODLEGAJĄCE SZCZEGÓLNEJ OCHRONIE.	- 25
3.1.	Obiekty i obszary prawnie chronione - szczególne formy ochrony przyrody	- 25
3.2.	Rezerwat Biosfery Obszaru Puszczy Białowieskiej.	- 27
3.3.	Rejestr obszarów chronionego krajobrazu na terenie Gminy Hajnówka.	- 29
3.4.	Rejestr rezerwatów przyrody na terenie Gminy Hajnówka.	- 33
3.5.	Rejestr użytków ekologicznych na terenie Gminy Hajnówka.	- 44
3.6.	Rejestr pomników przyrody na terenie Gminy Hajnówka.	- 54
3.7.	Obszary Natura 2000 na terenie Gminy Hajnówka.	- 54
3.8.	Korytarze ekologiczne.	- 57
3.8.1.	Projektowana regionalna sieć ekologiczna.	- 57
3.8.2.	Formy ochrony przyrody w obrębie poszczególnych elementów sieci ekologicznej.	- 62
3.8.3.	Projektowana sieć ekologiczna na obszarze Gminy Hajnówka.	- 64
4.	ŚRODOWISKO KULTUROWE.	- 67
4.1.	Zarys uwarunkowań historycznych.	- 67
4.2.	Zarys historii wsi i osad na terenie gminy Hajnówka.	- 70
4.3.	Obiekty zabytkowe na terenie Gminy Hajnówka.	- 73
4.3.1.	Obiekty zabytkowe na terenie Gminy Hajnówka - wpisane do wojewódzkiej EWIDENCJI ZABYTKÓW.	- 73
4.3.2.	Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków wg kategorii obiektu i GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW.	- 76
4.3.3.	Obiekty zabytkowe nie wpisane do rejestru zabytków wg kategorii obiektu i GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW.	- 78
4.4.	Stanowiska archeologiczne.	- 80
4.5.	Cmentarze.	- 83
4.5.1.	Ewidencja grobów i cmentarzy wojennych.	- 83
4.5.2.	Ewidencja cmentarzy.	- 85
4.5.3.	Ewidencja pomników nagrobnych.	- 87

5.	SYSTEM KOMUNIKACYJNY	- 89
5.1.	Sieć drogowa	- 89
5.1.1.	Drogi wojewódzkie	- 89
5.1.2.	Drogi powiatowe	- 93
5.1.3.	Drogi gminne.	- 94
5.2.	Komunikacja autobusowa.	- 96
5.3.	Linie kolejowe. Transport kolejowy.	- 98
5.3.1.	Infrastruktura transportu kolejowego na terenie Powiatu Hajnowskiego i Gminy Hajnówka.	- 100
5.4.	Linie kolejki turystycznej.	- 102
5.5.	Szlaki turystyczne.	- 102
5.5.1.	Szlaki piesze.	- 102
5.5.2.	Szlaki rowerowe	- 104
5.5.3.	Szlak Samochodowy.	- 107
5.5.4.	Trasy Nordic Walking Park „Kraina Puszczy i Żubra”.	- 107
5.6.	Ścieżki rowerowe.	- 110
6.	INFRASTRUKTURA TECHNICZNA .	- 110
6.1.	Istniejący system zaopatrzenia w wodę	- 110
6.2.	Istniejący system odprowadzenia i oczyszczania ścieków sanitarnych i wód opadowych	- 112
6.2.1.	Istniejące oczyszczalnie ścieków.	- 112
6.3.	Gospodarka odpadami	- 116
6.3.1.	Istniejący system gospodarki odpadami w oparciu o Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Podlaskiego na lata 2012 – 2017.	- 116
6.3.2.	Istniejący system gospodarki odpadami w Gminie Hajnówka.	- 123
6.4.	System elektroenergetyczny.	- 125
6.4.1.	Stan obecny zaopatrzenia Gminy Hajnówka w energię elektryczną.	- 125
6.4.2.	System zasilania Gminy Hajnówka – charakterystyka sieci WN, SN i nN.	- 126
6.5.	Istniejący stan zaopatrzenia gminy w ciepło.	- 129
6.6.	Istniejący stan zaopatrzenia gminy w gaz.	- 133

6.7.	Istniejący system telekomunikacji.	- 134
7.	SFERA SPOŁECZNA	- 134
7.1.	Ludność.	- 134
7.2.	Edukacja.	- 142
7.2.1.	Zespół Szkół w Dubinach.	- 142
7.2.2.	Szkoła Podstawowa w Nowokorninie.	- 143
7.2.3.	Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Orzeszkowie.	- 144
7.2.4.	Dane statystyczne dotyczące placówek oświatowych.	- 145
7.3.	Ochrona zdrowia i opieka socjalna.	- 156
7.3.1.	Grupy społeczne wymagające wsparcia.	- 156
7.3.2.	Ochrona zdrowia.	- 157
7.3.3.	Opieka społeczna.	- 158
7.4.	Bezpieczeństwo publiczne.	- 162
7.5.	Usługi nierynkowe.	- 165
7.5.1.	Stan wyposażenia miejscowości w usługi podstawowe.	- 165
7.5.2.	Obszar kultury – Gminne Centrum Kultury (GCK).	- 167
7.5.3.	Świetlica Wiejska w Nowosadach.	- 171
7.5.4.	Centrum Etnograficzno – Ekumeniczne w Dubinach.	- 172
7.5.5.	Obszar społeczny.	- 172
7.6.	Ruch budowlany	- 182
7.7.	Turystyka – miejsca noclegowe.	- 189
8.	SFERA GOSPODARCZA	- 193
8.1.	Budżet gminy Hajnówka.	- 193
8.2.	Rynek pracy.	- 203
8.3.	Bezrobocie	- 213
8.4.	Rolnictwo.	- 215
8.4.1.	Użytkowanie gruntów.	- 216
8.4.2.	Gleby.	- 217

8.4.3.	Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju rolnictwa.	- 218
8.4.4.	Dane w oparciu o Powszechny spis rolny 2010r.	- 226
8.5..	Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę	- 232
	Spis tabel i rysunków	
	Załącznik nr 1 - Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę.	

– **Części składowe opracowania**

„Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Hajnówka” składa się z następujących integralnych części składowych tekstowych i graficznych, stanowiących załączniki do uchwały:

- Załącznik nr 1 – tekst „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Hajnówka – Część I – Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego”,
- Załącznik nr 2 – tekst „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Hajnówka – Część II – Kierunki zagospodarowania przestrzennego”,
- Załącznik nr 1A – rysunek w skali 1:25000 „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Hajnówka – Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego”
- Załącznik nr 2A – rysunek w skali 1:25000 „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Hajnówka – Kierunki rozwoju zagospodarowania przestrzennego”

Integralną część stanowi teczka dokumentów formalno-prawnych studium.

– **Podstawa opracowania**

Podstawami prawnymi opracowania Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Hajnówka są:

- Uchwała Rady Gminy Hajnówka nr XI/54/07 z dnia 15 października 2007r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Hajnówka”,
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U.2016.778 j.t., z późn.zm.),
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie zakresu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy z dnia 28 kwietnia 2004 roku (Dz. U. z 2004 r. nr 118, poz. 1232).
- pozostałe obowiązujące przepisy odrębne.

1. UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY HAJNÓWKA.

1.1. Ogólna charakterystyka Gminy Hajnówka. Położenie geograficzne.

Gmina Hajnówka należy do Powiatu Hajnowskiego, Województwo Podlaskie. Graniczy z następującymi gminami: od północnego zachodu i od północy z Gminą Narew, od zachodu z Gminą Czyże, w części południowo-wschodniej z Gminą Dubicze Cerkiewne, dalej od południa granica Gminy Hajnówka pokrywa się z granicą państwową Polski z Białorusią, od wschodu z Gminą Białowieża, a od północnego wschodu z Gminą Narewka.

Gmina Hajnówka swoim terytorium otacza miasto Hajnówka, stanowiące oddzielną jednostkę administracyjną - Gminę Miejską Hajnówka, w którym znajduje się siedziba Urzędu Gminy Hajnówka.

Gmina Hajnówka zajmuje powierzchnię 292,93 km² i jest zamieszkiwana przez ok. 4036 osób (wg danych UG na stan 31 grudnia 2014r.).

Gęstość zaludnienia wynosi ok. 14,5 osoby / km² i jest ona bardzo niska przy średniej gęstości zaludnienia 31 osób / km² Powiatu Hajnowskiego wliczając miasto Hajnówka i 60 osobach / km² w województwie podlaskim.

1.2. Podział terytorialny i sieć osadnicza.

Tabela 1. Podział terytorialny i sieć osadnicza Gminy Hajnówka w latach 1999-2009.

	J. m.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY, SIEĆ OSADNICZA												
Powierzchnia												
ogółem w ha	ha	29 315	29 315	29 315	29 315	29 315	29 315	29 315	29 293	29 293	29 293	29 293
ogółem w km ²	km ²	293	293	293	293	293	293	293	293	293	293	293
Sołectwa												
ogółem	jd	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
Miejscowości												
miejscowości (łącznie z miastami)	jd	38	38	38	38	40	38	38	38	38	38	38
miejscowości wiejskie	jd	38	38	38	38	40	38	38	38	38	38	38

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 2. Podział terytorialny i sieć osadnicza Gminy Hajnówka w latach 2010-2014.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY, SIEĆ OSADNICZA						
Sołectwa						
ogółem	-	25	25	25	25	25
Miejscowości						
miejscowości podstawowe (łącznie z miastami)	-	30	30	30	30	30
miejscowości podstawowe ogółem	-	30	30	30	30	30
miejscowości podstawowe - wsie	-	25	25	25	25	25
miejscowości podstawowe - pozostałe	-	5	5	5	5	5
części integralne ogółem	-	54	54	54	54	54
części integralne - część wsi, kolonii, osady	-	44	44	44	44	44
części integralne - przysiółki	-	10	10	10	10	10
miejscowości statystyczne wiejskie	-	23	23	23	23	23

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 3. Powierzchnia Gminy Hajnówka w latach 2010-2014.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
POWIERZCHNIA GEODEZYJNA (DANE GUGIK)						
Powierzchnia						
ogółem w ha	ha	29293	29293	29293	29293	29293
ogółem w km ²	km ²	293	293	293	293	293

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

1.3. Wykaz sołectw Gminy Hajnówka.

Tabela 4: Wykaz sołectw Gminy Hajnówka.

L.P.	NAZWA SOŁECTWA
1.	Bielszczyzna
2.	Borek
3.	Borysówka
4.	Chytra
5.	Czyżyki
6.	Dubicze Osoczne
7.	Dubiny
8.	Kotówka
9.	Lipiny
10.	Łozice
11.	Mochnate
12.	Nowoberezowo

13.	Nowokornino
14.	Nowosady
15.	Orzeszkowo
16.	Pasieczniki Duże
17.	Postołowo
18.	Progale
19.	Puciska
20.	Rzepiska
21.	Stare Berezowo
22.	Topiło
23.	Trywieża
24.	Wasilkowo
25.	Wygoda

1.4. Ludność Gminy Hajnówka.

Liczba ludności gminy systematycznie maleje. Powodem ubytku ludności jest głównie migracja. Zmniejsza się także udział dzieci i młodzieży w wieku do 17 lat oraz wzrasta zjawisko starzenia się ludności. Gmina Hajnówka ma powierzchnię 292,93 km² i jest zamieszkiwana przez ok.4036 osób (wg danych UG na stan 31 grudnia 2014r.).

Tabela 5. Liczba stałych mieszkańców w poszczególnych miejscowościach (wg danych UG na stan 31 grudnia 2014r.).

L.P.	Nazwa miejscowości	Liczba stałych mieszkańców
1.	Bielszczyzna	39
2.	Borek	46
3.	Borysówka	107
4.	Budy Leśne	4
5.	Chytra	99
6.	Czerlonka Leśna	22
7.	Czyżyki	91
8.	Dubicze Osoczne	102
9.	Dubiny	788
10.	Dubińska Ferma	7
11.	Golakowa Szyja	6
12.	Kotówka	69
13.	Lipiny	278
14.	Łozice	23
15.	Mochnate	204
16.	Nowoberezowo	275
17.	Nowokornino	177
18.	Nowosady	260
19.	Olchowa Kładka	23
20.	Orzeszkowo	380
21.	Pasieczniki Duże	116
22.	Postołowo	75
23.	Progale	25

24.	Przechody	20
25.	Puciska	72
26.	Rzepiska	81
27.	Sacharewo	13
28.	Sawiny Gród	42
29.	Skryplewo	16
30.	Smolany Sadek	25
31.	Sorocza Nóżka	48
32.	Stare Berezowo	278
33.	Topiło	40
34.	Trywieża	81
35.	Wasilkowo	44
36.	Wygoda	30
37.	Zwodzieckie	32

Tabela 6. Ludność w latach 1999-2009.

	J. m.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ludność wg miejsca zameldowania/zamieszkania i płci												
ogółem	osoba	4 686	4 647	4 592	4 528	4 468	4 421	4 394	4 340	4 315	4 277	4 234

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 7. Ludność w latach 2010-2014.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
STAN LUDNOŚCI						
Ludność wg miejsca zameldowania/zamieszkania i płci						
stan na 31 XII						
ogółem	osoba	4096	4037	3999	3953	3922
mężczyźni	osoba	2024	2008	1999	1980	1952
kobiety	osoba	2072	2029	2000	1973	1970

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

1.5. Samorząd terytorialny Gminy Hajnówka.

Tabela 8. Samorząd terytorialny Gminy Hajnówka w latach 201-2014.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
ORGANY GMINY						
Radni gminy wg płci						
ogółem	osoba	15	15	15	15	15
mężczyźni	osoba	9	9	9	9	10
kobiety	osoba	6	6	6	6	5
Radni gminy wg płci i wieku						
ogółem						
ogółem	osoba	15	15	15	15	15

24 lata i mniej	osoba	0	0	0	0	1
30-39	osoba	2	2	2	2	3
40-59	osoba	9	8	8	8	6
40-49	osoba	-	4	3	3	3
50-59	osoba	-	4	5	5	3
60 lat i więcej	osoba	4	5	5	5	5
mężczyźni						
ogółem	osoba	9	9	9	9	10
24 lata i mniej	osoba	0	0	0	0	1
30-39	osoba	1	1	1	1	2
40-59	osoba	5	4	4	4	3
40-49	osoba	-	3	3	3	2
50-59	osoba	-	1	1	1	1
60 lat i więcej	osoba	3	4	4	4	4
kobiety						
ogółem	osoba	6	6	6	6	5
30-39	osoba	1	1	1	1	1
40-59	osoba	4	4	4	4	3
40-49	osoba	-	1	0	0	1
50-59	osoba	-	3	4	4	2
60 lat i więcej	osoba	1	1	1	1	1
Radni gminy wg grup zawodów						
ogółem	osoba	15	15	15	15	15
przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	osoba	3	3	3	3	1
specjaliści	osoba	1	1	1	1	1
technicy i inny średni personel	osoba	2	2	2	2	3
pracownicy biurowi	osoba	0	0	0	0	1
pracownicy usług i sprzedawcy	osoba	1	1	1	1	2
rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	osoba	5	5	5	5	3
robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	osoba	1	1	1	1	2
pracownicy przy pracach prostych	osoba	2	2	2	2	1
pozostali niesklasyfikowani	osoba	0	0	0	0	1
Radni gminy wg poziomu wykształcenia						
ogółem	osoba	15	15	15	15	15
wyższe	osoba	7	7	7	7	5
średnie	osoba	4	4	4	4	4
zasadnicze zawodowe	osoba	4	4	4	4	6
Sołtysi						
sołtysi	osoba	25	25	25	25	25
sołtysi kobiety	osoba	8	8	8	9	9
sołtysi mężczyźni	osoba	17	17	17	16	16

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

2. UWARUNKOWANIA PRZYRODNICZE GMINY HAJNÓWKA.

2.1. Główne obszary systemu przyrodniczego.

System przyrodniczy Gminy Hajnówka ma ściśle powiązania z systemem przyrodniczym Powiatu Hajnówka i Województwa Podlaskiego. Ekosystem przyrodniczy o znaczeniu lokalnym doliny rzeki Leśnej ma powiązania z ekosystemem przyrodniczym o znaczeniu ponadregionalnym rzeki Bug. Istniejące lasy położone na terenie Gminy Hajnówka są położone na terenie Puszczy Białowieskiej, stanowiącej ekosystem przyrodniczy o znaczeniu ponadregionalnym i podobnie jak dolina rzeki Bug - objęta jest europejską siecią ekologiczną NATURA 2000. System przyrodniczy Gminy Hajnówki poprzez lasy Puszczy Białowieskiej jest również powiązany z ekosystemem przyrodniczym o znaczeniu ponadregionalnym rzeki Narwi i zbiornika wodnego Siemianówka.

Istniejące ciągi ekologiczne łączą trzy elementy systemu przyrodniczego województwa o znaczeniu ponadregionalnym tj.: Puszcę Białowieską, Dolinę Narwi i Dolinę Bugu, oraz stanowią korytarze migracyjne pozwalające na przemieszczanie się drobnej zwierzyny, ptaków, płazów itp.

W strukturze Gminy Hajnówka istotną rolę odgrywają przyrodnicze struktury funkcjonalno-przestrzenne rozumiane jako obszary o wspólnych cechach przyrodniczych i podobnym funkcjonowaniu. Obszary te tworzą tzw. system przyrodniczy gminy.

Do głównych obszarów (struktur) systemu przyrodniczego Gminy Hajnówka należą:

1) Doliny rzek, a w tym :

dolina rzeki Leśnej Prawej (prawobrzeżny dopływ Bugu) i jej dopływ Perebel i Chwiszczej spływającą w kierunku SE - jako element przestrzenny tworzący układ powiązań przyrodniczych o znaczeniu lokalnym oraz funkcjach : ekologicznej, krajobrazowej i gospodarczej,

doliny mniejszych cieków wodnych jako elementy drobno-przestrzenne systemu przyrodniczego gminy o znaczeniu lokalnym i funkcjach: ekologicznej, krajobrazowej i gospodarczej.

2) Kompleksy leśne:

Lasy położone we wschodniej części Gminy Hajnówka - obszary Puszczy Białowieskiej, stanowiącej wieloprzestrzenny element systemu przyrodniczego o znaczeniu europejskim i funkcjach: ekologicznej, bioklimatycznej, naukowo-dydaktycznej, turystyczno-rekreacyjnej i gospodarczej. Są to lasy wchodzące w skład Obszaru Chronionego Krajobrazu „Puszcza Białowieska”, która włączona została do europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000 jako obszar specjalnej ochrony OSO z Dyrektywy Ptasiej i Specjalny Obszar Ochrony SOO z Dyrektywy Siedliskowej.

3) Tereny upraw rolnych:

Obszary o podstawowych wartościach rolniczej przestrzeni produkcyjnej stwarzające odpowiednie warunki do rozwoju określonych form gospodarki żywnościowej.

4) Zieleń urządzona:

Skwery, zieleń uliczna, ogrodów przydomowych, zieleń na cmentarzach i tereny urządzeń z zielenią towarzyszącą są elementami uzupełniającymi system przyrodniczy o znaczeniu lokalnym.

Zakłada się zachowanie podstawowych elementów systemu przyrodniczego Gminy Hajnówka - ochronę i wzbogacanie walorów ekologicznych i wartości użytkowych oraz ich racjonalne wykorzystanie w rozwoju przestrzennym przy zapewnieniu sprawnego funkcjonowania całego systemu przyrodniczego w powiązaniu z systemem przyrodniczym Powiatu Hajnowskiego i Województwa Podlaskiego.

2.1.1. Sieć dolin rzecznych.

Zasoby wodne

Obszar Gminy zasilany jest głównie przez rzekę Leśną Prawą (prawobrzeżny dopływ Bugu) i jej dopływ Perebel i Chwiszczej spływającą w kierunku SE. Północno-wschodnią część Gminy zasila rzeka Łutownia - dopływ Narewki, zaś cieki wodne południowo-zachodniej części Gminy (rejon Orzeszkowa, Pasiecznik i Dubicz Osocznych) należą do dorzecza Orlanki - dopływu Narwi.

Rzeki płyną wąskimi, ale bogato rozczłonkowanymi dolinami wypełnionymi namułami lub torfami. W części puszczańskiej rzeki płyną naturalnymi korytami, a ich odlesione doliny są silnie zabagnione, miejscami nawet podtopione. Są to miejsca występowania mokrych łąk, szuwarzysk i torfowisk niskich. W zachodniej, rolniczej części Gminy rzeki zostały wciągnięte w system melioracji odwadniających. W ich osuszonych dolinach występują wysoko produktywne użytki zielone.

Naturalne zbiorniki wodne na terenie Gminy Hajnówka nie występują. Największym sztucznym akwenem jest utworzony na rzece Perebel zbiornik (J. Basen) o powierzchni 16,7 ha służący do magazynowania i konserwowania drewna, po oczyszczeniu i może być wykorzystywany do rekreacji. Ponadto istnieje kilka niewielkich stawów obecnie silnie wypłyconych i zarośniętych przez roślinność szuwarową.

Dolina rzeki Leśnej Prawej i innych dolin mniejszych cieków wodnych oraz obniżen terenowych - elementy drobno-przestrzenne systemu przyrodniczego stanowią ciągi powiązań przyrodniczych o znaczeniu lokalnym i funkcjach: ekologicznych, krajobrazowych i gospodarczych.

2.1.2. Lasy.

Kompleksy leśne koncentrują się głównie na obrzeżach wschodniej i południowej części Gminy Hajnówka. Są to:

1). Lasy położone we wschodniej i południowej części Gminy Hajnówka - obszary Puszczy Białowieskiej, stanowiącej wieloprzestrzenny element systemu przyrodniczego o znaczeniu europejskim i funkcjach: ekologicznej, bioklimatycznej, naukowo-dydaktycznej, turystyczno-rekreacyjnej i gospodarczej. Są to lasy wchodzące w skład obszaru chronionego krajobrazu „Puszcza Białowieska”, która włączona została do europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000 jako Obszar Specjalnej Ochrony OSO z Dyrektywy Ptasiej i Specjalny Obszar Ochrony SOO z Dyrektywy Siedliskowej.

W/w obszary zostały wyznaczone w n/w dokumentach:

- Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) „Natura 2000” Puszcza Białowieska (PLC200004), wyznaczony Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. nr 25, poz. 133, z późn.zm.), oraz projektowany Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOO) „Natura 2000”, zatwierdzony Decyzją Wykonawczą Komisji (UE) 2015/2369 z dnia 26 listopada 2015r. w sprawie przyjęcia dziewiątego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny Dz. U. EU. L. z 2015r. Nr 338, str. 34 (notyfikowana jako dokument nr C(2015) 8191) (Dz.U.UE L z dnia 23 grudnia 2015r.);
- Obszar Chronionego Krajobrazu "Puszcza Białowieska" - zawarty w rozporządzeniach:

Rozporządzenia Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z dnia 25 lutego 2005 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu "Puszcza Białowieska" (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2005r. Nr 54, poz.720), zmienionego Rozporządzeniem Nr 8/09 Wojewody Podlaskiego z dnia 30 lipca 2009r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2009r. Nr 154, poz.1683), zmienionego Uchwałą Nr XII/120/11 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 24 października 2011r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2011r. Nr 274, poz.3309) . W/w rozporządzenia zostały zastąpione w 2016r. Uchwałą Nr XXIII/203/16 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 21 marca 2016r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2016r., poz.1504) w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu "Puszcza Białowieska".

- Lasy Puszczy Białowieskiej ponadto posiadają status ochronny obszaru chronionego krajobrazu oraz podlegają ochronie i zagospodarowaniu leśnemu w sposób specjalny jako wzorcowy Leśny Kompleks Promocyjny (L.K.P.) (Decyzja Nr 23 Ministra OSZNiL z dnia 8 listopada 1994r. w sprawie uznania lasów Puszczy Białowieskiej za wzorcowy Leśny Kompleks Promocyjny (L.K.P.);

2). pozostałe kompleksy leśne (głównie prywatne) występujące na obszarze Gminy to elementy drobno przestrzenne systemu przyrodniczego gminy o znaczeniu lokalnym, które w powiązaniu z ciągami (korytarzami ekologicznymi ekosystemu dolin rzecznych zachowują ciągłość układu przestrzennego pełniąc funkcje ekologiczne, krajobrazowe i gospodarcze.

Lasy stanowią potencjalne obszary rozwoju związanego z w/w funkcjami.

2.1.3. Zieleń urządzona.

Zieleń urządzona - skwery, zieleń uliczna, ogrodów przydomowych, zieleń na cmentarzach i tereny urządzeń z zielenią towarzyszącą itp. - są elementami uzupełniającymi system przyrodniczy o znaczeniu lokalnym.

2.2. Krajobraz i rzeźba terenu.

Rzeźba terenu Gminy Hajnówka ukształtowana została podczas zlodowacenia środkowopolskiego, stadium Warty (Kondracki 1972). Obszar gminy jest lekko falisty i w ogólnie słabo urozmaicony morfologicznie, we wschodniej i południowo-wschodniej części dodatkowo rzeźba zamaskowana jest przez pokrywę leśną. Powierzchnia wysoczyzny w zachodniej części Gminy zbudowana jest z gliny zwałowej o powierzchni zdenudowanej i urozmaiconej niewielkimi i płytkimi zagłębieniami bezodpływowymi. Powierzchnia ta znajduje się na wysokości 165 m. n.p.m. i wznosi się lekko w kierunku zachodnim do około 182 m. n.p.m. w okolicy Nowoberezowa. Wschodnią i południowo-wschodnią (puszczańską) część gminy budują piaski sandrowe, spod których między Hajnówką i Nowosadami wyłaniają się pojedyncze wzgórza moreny czołowej.

Strop powierzchni sandru znajduje się na wysokości 160-170 m. n.p.m. natomiast wzgórza czołowomorenowe wznoszą się do 195 m. n.p.m. Różnice wysokości względnych w tym rejonie dochodzą miejscami do 30 m. We wschodniej części Gminy teren podnosi się, na powierzchni ukazuje się znowu glina zwałowa, w okolicy Czerlonki zwieńczona rozległym wzgórzem czołowomorenowym (183 m. n.p.m.).

Na piaszczystej powierzchni sandru w południowej części Gminy (rejon Topiła) uformowały się wały wydymowe (173 m. n.p.m.) sięgające 13 m. wysokości względnej. Najniżej położone tereny sięgają wysokość 150m. n.p.m., najwyższa kulminacja wznosi się na wysokość 195m. n.p.m., różnica wzniesień na terenie Gminy Hajnówka wynosi ok.45m.

2.3. Warunki klimatyczne.

Zgodnie z podziałem Polski na dzielnice i regiony rolniczo - klimatyczne wg R.Gumińskiego, obszar gminy należy do dzielnicy podlaskiej (wschodniej). Tutejszy klimat ma wiele cech niekorzystnych. Liczba dni mroźnych wynosi od 50 do 60 w roku, a dni z przymrozkami od 110 do 138. Temperatura średnia roczna waha się od 6,5 do 7,0 C. Czas zalegania pokrywy śnieżnej wynosi 80-87 dni w ciągu roku. Okres bez przymrozków wynosi od 160 do 170 dni. Opady oscylują w przedziale 550-600 mm. Okres wegetacji jest krótki i trwa 190-205 dni.

Rozkład opadów w czasie jest korzystny, gdyż na okres wegetacyjny przypada ponad 70% ogólnej sumy opadów. Również częstotliwość opadów jest zadowalająca i wynosi średnio 86 dni z opadem. Okresy deficytowe w wilgoć przypadają z reguły na miesiąc maj lub czerwiec. Klimat gminy cechuje krótki okres wegetacji, długi okres zalegania pokrywy śnieżnej, późne wiosenne i wczesne jesienne przymrozki, maksimum opadów przypadające na okres letni oraz dominacja wiatrów z sektora zachodniego. W sumie warunki klimatyczne są niekorzystne a pod względem surowości porównywalne z pasem pogórzy.

Duży kompleks leśny, jakim jest Puszcza Białowieska, w znacznym stopniu wpływa na modyfikację klimatu. Wnętrze lasu odznacza się zmniejszoną amplitudą temperatur, zwiększoną ilością opadów i mniejszą prędkością wiatru, dłużej zalega tu pokrywa śnieżna. Wskutek ograniczonej wymiany powietrza z otoczenia występuje w lesie większa wilgotność względna niż na terenach otwartych. Zachodzi tu, bowiem swoiste zjawisko symbiozy polegające z jednej strony na kumulowaniu pary wodnej w obrębie kompleksów leśnych, z drugiej zaś na możliwości absorpcji wilgoci przez rośliny w czasie suszy.

Poniższą charakterystykę klimatu obszaru Gminy oparto głównie o dane meteorologiczne ze stacji: Białystok, Białowieża, Bielsk Podlaski i Hajnówka.

2.4. Temperatura.

Tabela 9. Rozkład roczny temperatury w °C, średnie oraz absolutne maksyma i minima.

Lp	Stacja meteo- rologiczna	Rodzaj obser- wacji	Miesiące												Średnia roczna
1	Białowieża	Średnia Maks. Mini	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
			-4.4 8.2 - 34.1	-4.3 12.2 -33.1	-0.9 17.7 - 24.9	6.8 29.4 -9.6	12.4 30.9 -5.7	16.3 31.8 -1.7	17.6 34.5 3.3	16.3 34.5 -1.7	12.1 30.8 -4.8	7.3 25.8 -9.9	2.1 18.2 -19.9	-1.8 13.7 - 25.7	6.7
2	Bielsk Podlaski	Śr. Maks. Mini	-4.4 7.7 - 38.0	-4.2 10.3 -31.4	0.6 16.5 - 24.1	7.2 29.4 -9.9	12.8 30.9 -5.5	16.5 31.7 0.7	17.8 35.0 5.4	16.8 34.5 0.8	12.8 30.8 -3.1	7.7 26.3 -9.0	2.4 18.3 -19.0	-1.4 14.0 - 23.5	6.9

ŚREDNIE MIESIĘCZNE TEMPERATURY POWIETRZA

Tabela 10: Średnie miesięczne temperatury powietrza.

STACJA METEOROLOGICZNA LATA	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Białystok	w °C											
1971-2000	-3,5	-2,7	1,0	6,8	12,8	15,7	17,2	16,5	11,9	7,0	1,8	-1,6
1991-2000	-2,3	-1,6	1,4	7,7	12,7	16,2	17,7	17,0	12,0	7,1	1,4	-2,1
2001-2005	-2,7	-2,3	1,3	7,5	13,3	15,3	19,3	17,8	12,4	7,5	2,7	-2,8
2000	-2,1	1,3	2,4	11,5	13,8	16,6	16,1	16,6	10,3	10,2	5,7	1,0
2005	-0,1	-4,8	-1,9	7,8	12,3	14,8	18,7	15,9	13,6	7,7	2,3	-1,7
2008	-0,9	1,9	2,4	8,5	11,9	16,2	17,5	17,3	11,7	8,7	3,6	-0,1
2009	-4,1	-2,2	1,0	9,1	12,2	15,1	18,4	16,4	13,6	5,7	3,9	-2,8

Istotnym uwarunkowaniem rozkładu temperatury jest to, że:

- przejście średniej temperatury dobowej przez tzw. progi termiczne przypada dla °C (okres gospodarczy) na 20 marca i 28 listopada, dla 5°C (okres wegetacyjny na 8 kwietnia i 2 listopada,
- okres wegetacyjny trwa średnio 202 dni, rozpoczyna się ok. 10 kwietnia i kończy się pod koniec października,
- początek prac polowych przypada średnio na I-wszą dekadę 12 kwietnia, a koniec ok. 10 listopada,
- okres bezprzymrozkowy wynosi średnio 150 dni,
- pokrywa śnieżna zalega średnio 96,3 dni.

2.5. Opady atmosferyczne

Tabela 11. Średni roczny rozkład opadów atmosferycznych, sumy maksymalne i minimalne oraz wskaźnik opadowy okresu wegetacyjnego.

	Stacja meteo- rologiczna	Rodzaj ober- wacji	Miesiące												Średnia roczna	Wskaż. % V-X
1	Białowieża	Śr.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII		
		Maks.	33	36	39	41	60	73	67	78	52	39	46	47	600	61.5
		Mini	61	61	83	70	110	207	131	138	139	114	87	98	855	
			12	10	5	9	13	24	8	12	28	3	24	17	426	
2	Bielsk Podlaski	Śr.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII		
		Maks.	33	38	30	39	52	75	70	80	40	41	45	42	591	61.6
		Mini	43	58	93	66	121	122	188	163	124	125	78	97	725	
			12	11	5	9	12	32	14	18	5	3	21	10	402	
3	Hajnówka	Śr.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII		
			32	36	28	38	50	76	70	72	45	37	40	37	572	62.4

MIESIĘCZNE SUMY OPADÓW ATMOSFERYCZNYCH

Tabela 12. Miesięczne sumy opadów atmosferycznych.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
--	---	----	-----	----	---	----	-----	------	----	---	----	-----

STACJA METEOROLOGICZNA LATA	w mm											
Białystok												
1971-2000	29	24	31	39	52	72	85	62	57	46	40	39
1991-2000	26	33	38	52	58	64	69	53	60	42	40	38
2001-2005	33	35	29	24	70	55	71	63	52	54	35	37
2000	34	25	46	32	9	36	88	56	30	3	63	31
2005	34	32	38	7	99	46	60	69	60	12	30	59
2008	63	27	53	44	59	35	98	78	44	33	31	38
2009	31	29	57	4	84	148	93	78	25	62	44	47

Zjawiska atmosferyczne związane głównie z opadami atmosferycznymi na terenie Gminy kształtują się następująco:

- średnia roczna częstotliwość burz w Bielsku Podlaskim wynosi 14,7 a w Białowieży 26,0 i jest to najwyższa ilość burz w byłym woj. białostockim. Burze najczęściej występują w miesiącach letnich (czerwiec, lipiec, sierpień) i w Białowieży zamykają się liczbą 18,9,
- średnia roczna wilgotność powietrza kształtuje się w granicach 80-83 %,
- średnie roczne zachmurzenie w Białowieży wynosi 6,6 pokrycia nieba, ilość dni pogodnych 43,1 a pochmurnych 153,0, analogicznie w Bielsku Podlaskim 6,9, 26,3; 150,0.
- średnia suma godzin usłonecznienia w Białowieży w miesiącach VI-VIII wynosi 663,4, co stanowi 43,4 % do całego roku.

2.6. Dynamika powietrza atmosferycznego

Tabela 13. Rozkład średniej częstotliwości wiatrów i prędkości w m/s na poszczególne kierunki oraz częstotliwość ciszy za okres obserwacji 1953-1967.

L.p.	Stacja meteorologiczna	%	Kierunki								Cisza w %
		Vm/sek	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	
1	Bielsk Podlaski	%	6.5	6.7	5.7	10.9	13.6	23.5	20.8	12.3	15.7
		V	2.2	3.0	3.3	3.3	3.2	4.1	4.0	2.6	
2	Białowieża	%	7.8	5.9	16.1	16.1	11.2	17.9	16.1	15.3	15.9
		V	3.4	3.5	3.7	3.7	3.5	4.0	5.0	4.5	

Częstotliwość wiatrów z kierunków zachodnich (NW, W, SW) w Bielsku Podlaskim osiąga 56,6 % , w Białowieży 48,4 %, a wiatrów wschodnich (NE, E, SE) w Bielsku Podlaskim 25,3 % a w Białowieży 32,6 %. W świetle powyższych danych meteorologicznych wynika, że warunki klimatyczne Gminy Hajnówka nie stwarzają ograniczeń w jego rozwoju i rekreacji.

Uwzględniając powyższe ogólne warunki klimatyczne i ich modyfikacje lokalnymi warunkami fizjograficznymi tj. rzeźbą terenu, rodzajem podłoża, głębokością zalegania wód gruntowych, szatą roślinną a także stopniem (rodzajem) zagospodarowania terenu w

granicach Gminy z punktu widzenia warunków klimatu lokalnego (i nie tylko) można wyodrębnić następujące główne obszary:

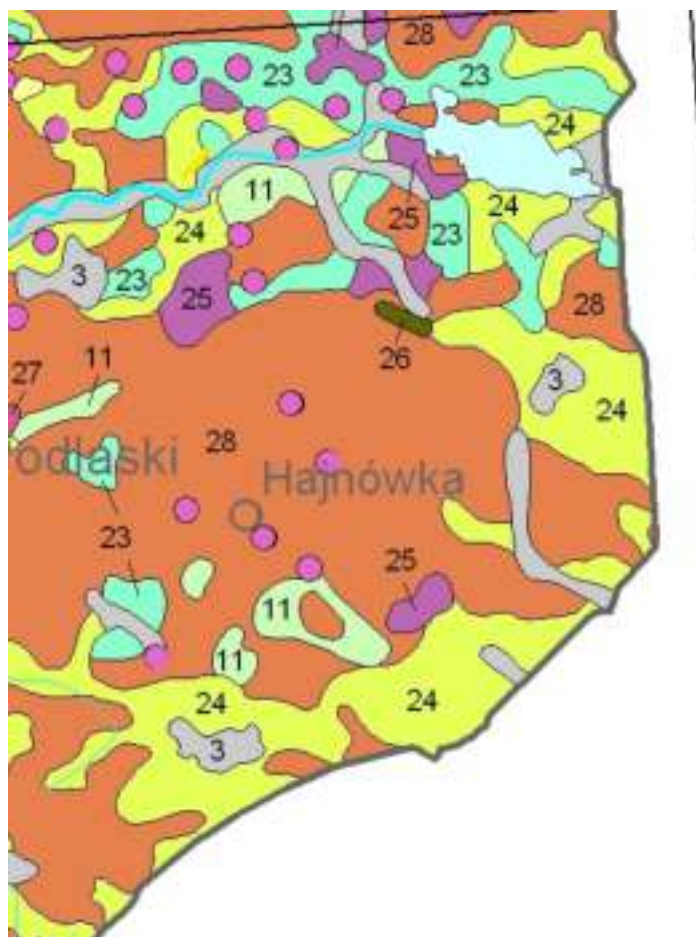
- obszary o niekorzystnych warunkach, obejmujące obniżenia dolinne m.in. rzeki Leśnej i Chwiszczej oraz innych obniżen terenowych,
- obszary o korzystnych warunkach, obejmujące tereny wysoczyznowe, a szczególnie położone w zachodniej części opracowania; są to tereny nadające się do lokalizacji budownictwa, rolnictwa oraz innych form zagospodarowania,
- obszary o szczególnych walorach klimatycznych, obejmujące kompleksy leśne wschodniej i południowej części opracowania; lasy te są doskonałymi terenami do pieszych wędrówek i zbierania grzybów a tereny do nich przyległe dla rozwoju rekreacji stałej,
- obszary położone w północnej części są najbardziej przydatne dla potrzeb szeroko rozumianego rozwoju Gminy.

2.7. Budowa geologiczna

Obszar Gminy Hajnówka znajduje się w zasięgu wyniesienia mazursko-suwańskiego jednostki tektonicznej zbudowanej ze skał archaicznych i proterozoicznych. Strop tej jednostki spoczywa tu mniej więcej na głębokości 700m. Na powierzchni krystaliniku leżą osady eokambru, kredy oraz trzeciorzędu. Powierzchnia podczwartorzędowa wykazuje ogólne nachylenie z południa ku północy.

Miąższość wyżej występujących osadów czwartorzędowych wynosi około 100 m. Na powierzchni leżą twory należące do zlodowacenia środkowopolskiego, w przeważającej części do stadiału północno mazowieckiego i starszego mazowiecko-podlaskiego.

Najstarszym odsłaniającym się na powierzchni utworem są osady zastoiskowe (górne) piaski mułkowate, mułki piaszczyste, mułki i łyły. Występują one w dolinie rzeki Leśnej między Nowokorninem i Hajnówką. Miąższość tych osadów jest zróżnicowana i waha się od kilku do 40m. Całą zachodnią i miejscami wschodnią część Gminy pokrywa glina zwałowa stadiału mazowiecko-podlaskiego. Miąższość tych osadów waha się w granicach 5-6 m. Glinę zwałową stadiału mazowiecko-podlaskiego pokrywają osady powstałe podczas regresji lądolodów tego stadiału. Są to piaski ze żwirami i głazami budujące wzgórza moren czołowych występujące na wschód od Hajnówki, w okolicy Czerlonki oraz na południu gminy-w okolicy Topiła. Wymienione powyżej utwory "zatopione" są w wodnolodowcowych piaskach ze żwirem związanych z transgresją i regresją lądolodu stadiału północno mazowieckiego (osady dolne i górne). Miąższość tych osadów waha się od 6 do 20 m. U schyłku plejstocenu i na początku holocenu na piaszczystych powierzchniach lodowcowych i wodnolodowcowych (rejon Topiła) zaczęły formować się wydmy. Holocen reprezentują osady powstałe w dnach dolin rzecznych - piaski, mady, torfy oraz namuły wypełniające zagłębienia bezodpływowe. Miąższość namułów z reguły nie przekracza 2m.

Rysunek 1. Budowa geologiczna.

Na terenie Gminy Hajnówka występują liczne złoża surowców naturalnych:

- 1) **Złoże udokumentowane** surowców ilastych o zasobach warunkowych "Trywieża" - położone jest w północno-zachodniej części Gminy w okolicy miejscowości Trywieża. Zasoby złoża oceniono na 3672 tys. m³, z uwagi na położenie w obrębie gruntów rolnych chronionych (III i IV klasy bonitacji) eksploatację złoża uznano za warunkową.
- 2) Złoże surowców ilastych o zasobach szacunkowych "Szostakowo" - położone jest w zachodniej części gminy między Nowoberezowem a Szostakowem. Zasoby surowca szacowane są na 5mln m³.
- 3) Obszary perspektywicznego występowania surowców ilastych usytuowane są w północnej części Gminy. W 11 na 12 wykonanych tu otworach stwierdzono występowanie ilów o miąższości 3,7-29,7m.
- 4) Złoże kruszywa naturalnego o zasobach szacunkowych - położone jest w Borysówce, tworzą je piaski ze żwirem z wkładkami piasków drobno i gruboziarnistych. Miąższość złoża wynosi 9,8 m, zasoby oszacowano na 37 tys. m³.
- 5) Obszary perspektywicznego występowania kruszywa naturalnego - wytyczone zostały w rejonie Nowosad w oparciu o orzeczenie geologiczne. Złoże stanowią tu piaski ze żwirem o miąższości 8 m. W rejonie tym czynne są 2 wyrobiska.

Na terenie Gminy Hajnówka istniało 48 czynnych punktów eksploatacji piasków ze żwirem i piasków, oraz 10 punktów eksploatacji dawnej. W chwili obecnej brak jest czynnych punktów eksploatacji.

2.8. Szata roślinna

Teren gminy pod względem geobotanicznym położony jest na obszarze Działu Północnego, który stanowi strefę przejściową między strefą lasów mieszanych Europy Środkowej a szpilkowymi lasami tajgi europejskiej. Obszar ten wyznaczają południowo-zachodni zasięg świerka i północno-wschodni zasięg graba. O charakterze roślinności Działu Północnego, świadczy obecność roślin borealnych, w tym także reliktywów plejstocentrycznych. Obok nich obficie występuje element górski, ze znacznym ograniczeniem elementu atlantyckiego. Głównymi zbiorowiskami leśnymi tego obszaru są świerczyny zajmujące szeroką gamę siedlisk. Grądy występują tylko na glebach najżyźniejszych. Zupełnie nie występują tu buczyny i jędrziny. Dąbrowy świetliste występują rzadko i ma to związek z działalnością człowieka. Bory sosnowe zajmują nie tylko najuboższe piaski rzeczne i wydmy, ale występują również na znacznie żyzniejszych utworach sandrowych. Torfowiska, o wyraźnych cechach kontynentalnych, w znacznym odsetku pokryte są lasami, które często kształtują ekstrazonalne, tajgowe zbiorowiska. Zalicza się do nich świerczynę torfowcową, bór mechowiskowy i bór bagienny.

Gmina Hajnówka podzielona jest na dwa obszary o zupełnie innych typach krajobrazu tj. na część południowo-wschodnią zajęta przez naturalne krajobrazy leśne Puszczy Białowieskiej oraz część zachodnią z krajobrazem kulturowym - polno-łukowym. Szata roślinna "puszczańskiej" części gminy ma charakter typowo leśny. Charakteryzuje się ona dobrym zachowaniem i dużym zróżnicowaniem zbiorowisk leśnych. Dominującą rolę odgrywają tu grądy (zajmują 47,2% powierzchni lasów) wielowarstwowe lasy mieszane, z wielogatunkowym drzewostanem, w którym największą rolę odgrywa grab, lipa, dąb z bogatym podszyciem i runem. zajmują płaskie lub lekko pofalowane tereny właściwe dla strefy moreny dennej. Grądy występują na podłożu gliniastym o różnym stopniu żyzności i wilgotności, na glebach brunatnych oraz płowozemiach, wyjątkowo na niektórych postaciach mady i gleb skrytobelicowych. Duża skala zmienności siedlisk dostępnych dla grądów przynosi bogate zróżnicowanie tej grupy lasów. Na terenie Puszczy występują cztery podzespoły grądów - od najsuchszych grądów trzcinikowych poprzez grądy typowe do żyznych i wilgotnych grądów czyścicowych i kokoryczowych. Drugim co do wielkości zajmowanego obszaru zbiorowiskiem leśnym puszczy jest bór mieszany wysoki (zajmuje 26,5% powierzchni lasów). Zajmuje siedliska pod względem wilgotności świeże na glebach skrytobelicowych. Występuje zwykle w terenie lekko pofalowanym, na stanowiskach wyżej położonych niż grąd, z którym przeważnie sąsiaduje. Bór mieszany wysoki ma charakter pośredni pomiędzy grądami i borami. Dominują w nim gatunki borowe (np. sosna i świerk w drzewostanie, borówki, gruszycki, mchy w warstwie runa) ze znacznym udziałem gatunków lasów liściastych (np. dąb, lipa, grab w drzewostanie, zawilec gajowy, przylaszczka, fiołek leśny w warstwie runa).

Kolejnym istotnym elementem szaty roślinnej są łąki olszowo-jesionowe zajmujące organiczne gleby w zatorfionych dolinach strumieni i małych rzek. Są to lasy budowane głównie przez olszę i jesion z niewielką domieszką wiąz górskiego, lipy, dębu i grabu. Bujny podszyt budują: czeremcha, porzeczka czerwona, czarna i alpejska; leszczyna, kalina, wawrzynek wilczełyko, derell. świdwa, wiciokrzew suchodrzew oraz podrosty drzew budujących drzewostan. Charakterystycznym składnikiem tego zbiorowiska jest stały wysoki udział pnączy (głównie chmielu).

Runo łąkowe jest bardzo bogate, dominują w nim wysokie byliny: świerżbek kosmaty, wiaźówka błotna, ostrożeń warzywny, wietlica samcza, jaskier kosmaty, pokrzywa zwyczajna. Niżej występują: skrzyp leśny, gwiazdnica gajowa, knieć błotna, jaskier rozłogowy, gajowiec żółty, przylaszczka, kopytnik, śledziennica, tojeść rozesłana oraz gatunki wczesnowiosenne np.: zawilec żółty i gajowy, ziarnopłon wiosenny itp. Na terenie Gminy łąki zachowały się tylko fragmentarycznie w dolinie rzeki Leśnej i strumienia Perebel. Bór

mieszany niski (wilgotny) i borealna świerczyna torfowa występują najczęściej w kompleksie boru mieszanego wysokiego, w płytkich nieckach terenowych na glebach typu glejbielicy, powstałych w warunkach stagnacji wody pod powierzchnią gruntu. W drzewostanie obu zbiorowisk dominuje świerk, któremu w borze mieszanym niskim stale towarzyszą: osika, dąb szypułkowy i brzoza. Udział sosny jest wyraźnie mniejszy niż w borze mieszanym wysokim. Podszyt zdominowany jest przez świerk, kruszynę i jarzębinę. Nieliczne towarzyszą im grab i lipa. Stosunkowo ubogie w gatunki runo zdominowane jest paprocie (wielicę samiczą, nercznicę szerokolistną, krótkoostną i samczą), widłak jałowcowaty i borówki (czernicę i brusznice). Dość licznie występują tu gatunki lasów liściastych, ale o wyraźnie osłabionej żywotności. Charakterystycznym rysem jest bujny, zwarty kobierzec mchów budowany głównie przez płonnik pospolity, rókiet pospolity, gajnik lśniący oraz torfowce występujące w obniżeniach terenu.

W drzewostanie borealnej świerczyny torfowcowej udział gatunków towarzyszących świerkowi jest bardzo ograniczony, najliczniej występuje sosna sporadycznie spotkać można olszę czarną brzozę omszoną i brodawkowatą oraz osikę. Podszyt także zdominowany jest przez bardzo dynamicznie odnawiający się świerk. Dno lasu przykryte jest grubym dywanem mchów torfowców, w runie dominują borówki, żurawina, widłak jałowcowaty oraz gatunki borealno-górskie i górskie np. gwiazdnica długolistna, gruszyca jednokwiatowa, listera sercowata, turzyca życicowa, turzyca nitkowata i inne. Oba zbiorowiska ze względu na swój borealny (północny) charakter stanowią osobliwość szaty roślinnej Polski, występują wyłącznie w Polsce północno-wschodniej, a ich nieliczne stanowiska są na terenie gminy chronione w istniejących rezerwatach przyrody.

Bór sosnowy świeży (czernicowy) wykształca się na glebach bielcowych wytworzonych z piasków. W drzewostanie panuje sosna z domieszką świerka i brzozy. W słabo zwartej i ubogiej warstwie podszytu najczęściej spotyka się: brzozę, świerk, dąb jałowiec i kruszynę. Runo ma charakter krzewinkowy - dominują w nim borówki (czernica i brusznica), wrzos i szczodtrzeńce. Poza tym występują: trzy lub cztery gatunki gąszczyk, pocnik baldaszkowy, widłaki jałowcowaty, goździsty i spłaszczony), siódmaczek leśny, gorysz pagórkowy, kokoryczka wonna, pajęcznica gałęzista oraz rzadko spotykana sasanka otwarta i koniczyna łubinowata. Charakterystycznym rysem borów jest bujna, silnie zwłókniona warstwa mszysta. Bory sosnowe występują na niewielkiej powierzchni, w południowej części gminy na skraju zwartego kompleksu Puszczy.

Bór bagienno jest zbiorowiskiem leśnym porastającym torfowiska wysokie. W drzewostanie i w podszycie niepodzielnie panuje sosna z niewielką domieszką brzozy omszonej. Runo ma charakter mozaiki, w której obok gatunków borowych tj.: borówek (bagiennej, czernicy i brusznicy), bagna zwyczajnego itp. występują gatunki torfowiskowe takie jak: 111chy torfowce, żurawina błotna, modrzewnica zwyczajna, wełnianka pochwowata i turzyce. Bory bagienne wykształcają się w bezodpływowych nieckach terenowych. Na terenie gminy zbiorowisko zajmuje niewielkie powierzchnie w rezerwatach: Michnówka i Sitki.

Bagienne lasy olszowe (tzw. olsy) i zarośla wierzb szerokolistnych (łozowiska) na terenie gminy wykształciły się w dolinie Leśnej, w zagłębieniach ze stałym nadmiarem częściowo stagnującej wody. Oba zbiorowiska są kolejnymi etapami sukcesji na torfowiskach niskich o bardzo zbliżonym składzie gatunkowym runa. W zalanych wodą dolinkach dominują gatunki torfowiskowe i szuwarowe takie jak: psianka słodkogórz, karbieniec, liczne turzyce: pęcherzykowata, zastrzona, błotna, długokłosa; kosaciec żółty, paprocie: nercznica błotna, grzebieniasta, wielica samicza oraz trzcinnik lancetowaty, manna mielec i inne. Drzewa i krzewy wyrastają na kępach, w łozowiskach są to wierzby: szara, pięciopęcikowa, uszata oraz kruszyna; w olsach olsza czarna i jako nieliczna domieszka: brzoza omszona, świerk i wierzby będące pozostałością po łozowiskach będących wcześniejszym etapem sukcesji torfowisk niskich.

Zbiorowiska nieleśne w puszczańskiej części gminy ograniczone są głównie do odlesionych dolin rzecznych oraz do zalewu na rzece Perebel. Występuje tu roślinność wodna, szuwały właściwe i wielkoturzycowe oraz wilgotne, nie użytkowane łąki ziołoroślne.

W zachodniej, rolniczej części gminy przeważają zbiorowiska związane z rolniczą działalnością człowieka. Jest to mozaika pól (ze zbiorowiskami chwastów towarzyszących uprawom zbóż i roślin okopowych) i wilgotnych, zmeliorowanych intensywnie użytkowanych łąk wyczyńcowych, które są nawożone i podsiewane szlachetnymi gatunkami traw. Tereny osadnicze i zdewastowane (tj. wyeksploatowane wyrobiska piasku i żwiru) są miejscem występowania różnych zbiorowisk ruderalnych. Roślinność naturalna występuje wyłącznie w miejscach podmokłych - niewielkie oczka wodne wśród łąk, koryta rzek, zarastające stawy. Składają się na nią zbiorowiska torfowisk niskich, roślinności wodnej, szuwały właściwe i wielkoturzycowe oraz zarośla wierzbowe. Monotonny krajobraz tej części gminy urozmaicają niewielkie zagajniki sosnowe pochodzące z zalesienia gruntów porolnych niskiej bonitacji.

Gmina Hajnówka odznacza się znacznym bogactwem florystycznym z dwoma centrami - Puszczą Białowieską z roślinnością typowo leśną oraz znaczną liczbą gatunków rzadkich i objętych ochroną, większość stanowisk tych gatunków zgrupowana jest na terenie istniejących rezerwatów przyrody. Odmienny charakter ma zachodnia, rolnicza część gminy, w której dominują gatunki łąkowe i synantropijne związane z uprawami i osiedlami ludzkimi. Na terenie gminy stwierdzono występowanie około 670 gatunków roślin naczyniowych w tym 40 gatunków objętych ochroną całkowitą i 11 gatunków chronionych częściowo.

2.9. Fauna

Największym bogactwem faunistycznym charakteryzuje się wschodnia puszczańska część Gminy Hajnówka. Występują tu niemal wszystkie gatunki zwierząt związanych z lasami mieszanymi strefy Europy wschodniej.

Pod względem zoogeograficznym (Pugacewicz 1997) gmina należy do strefy przejściowej, w której przenikają się wpływy różnych typów-awifauny. Awifaunę lęgową tego terenu można zaliczyć do podtypu europejsko-syberyjskiego, lub inaczej europejsko-borealnego.

Przez terytorium polskiej części Puszczy Białowieskiej, pomimo jej stosunkowo niewielkiego obszaru, przebiegają granice zasięgów geograficznych aż 8 gatunków i 2 podgatunków ptaków. Południową granicę swego zasięgu osiąga na tym terenie łabędź krzykliwy, południowo-zachodnią sóweczka oraz wójcik, północno-wschodnią pęzacz ogrodowy i zniczek, natomiast północną- orzełek, kłaskawa i muchołówka białoszyja. Stwierdzone w polskiej części Puszczy stanowiska dzięcioła trójpalczastego. wytyczają południowo-zachodnią granicę podgatunku nominatywnego. Dodatkowo w przypadku kilku innych gatunków (np. gągoł, dubelt, gadożer, włośchatka, dzięcioł białogrzbiety) obszar ten leży w niedużej odległości od granic zwartych arealów tych ptaków.

Na terenie Puszczy Białowieskiej stwierdzono występowanie 14 gatunków ptaków (Pugacewicz 1997), 10 gatunków owadów i 14 gatunków ssaków wpisanych do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt (Głowaciński 1992).

2.10. Zagrożenia środowiska przyrodniczego gminy .

2.10.1. Zanieczyszczenia powierzchni ziemi .

Odpady stałe oraz osady ściekowe są jednym z najpoważniejszych zagrożeń dla ludzi i środowiska naturalnego. Dotyczy to zwłaszcza wód powierzchniowych, podziemnych oraz

gleb. Z tego powodu racjonalna gospodarka odpadami i minimalizacja ich wytwarzania stała się w ostatnich latach jednym z najważniejszych aspektów w dziedzinie ochrony środowiska.

Odpady niebezpieczne

Do grupy odpadów niebezpiecznych należą odpady zawierające w swoim składzie substancje: toksyczne, palne, wybuchowe itd. Z wyżej wymienionych odpadów na obszarze gminy Hajnówka do odpadów niebezpiecznych zaliczyć można: zużyte baterie, akumulatory, odpady zawierające rtęć (lampy rtęciowe, termometry), pozostałości oraz opakowania po farbach i lakierach, rozpuszczalniki organiczne, środki czyszczące, środki ochrony roślin (pestycydy) oraz opakowania po nich, zbiorniki po aerozolach, pozostałości domowych środków do dezynfekcji i dezynsekcji, odpady zawierające oleje, częściowo wykorzystane leki, materiały budowlane zawierające azbest (np. eternit), odpady wielkogabarytowe - przede wszystkim agregaty chłodnicze (lodówki), w których znajdują się freony; wraki samochodowe, w których są oleje, płyny hamulcowe.

Odpady zawierające azbest .

Od 1997 roku istnieje zakaz stosowania wyrobów zawierających azbest (Dz.U. nr 161 poz. 628). W maju 2002 roku Rada Ministrów przyjęła "Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest stosowanych na terytorium Polski". Uwzględniając żywotność wyrobów cementowo – azbestowych w/w program zakłada realizację usuwania tych wyrobów z budynków i budowli do 2032 r.

W związku z koniecznością usunięcia materiałów zawierających azbest z dziedziny komunalnej i gospodarczej należy w bliższej i dalszej perspektywie liczyć się ze wzrostem ilości tego typu odpadu. Jego ilości na terenie gminy będą możliwe do oszacowania w wyniku realizacji „Gminnego programu inwentaryzacji wyrobów azbestowych”.

W województwie podlaskim nie ma składowiska, na którym można byłoby składować odpady zawierające azbest.

Gmina Hajnówka ma opracowany w 2006r. „Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Hajnówka na lata 2001-2032” i przyjęty Uchwałą Rady Gminy Hajnówka.

2.10.2. Zanieczyszczenia powietrza

Na obszarze Gminy Hajnówka na jakość powietrza atmosferycznego bardzo duży wpływ ma tzw. emisja niska, czyli emisja z lokalnych kotłowni oraz gospodarstw indywidualnych. Emisja niska stanowi duże zagrożenie dla jakości powietrza, ponieważ jej źródłem jest niekontrolowane spalanie odpadów, w trakcie którego powstają silnie toksyczne związki chemiczne. Ten rodzaj emisji jest na danym obszarze szczególnie dużym problemem, gdyż na terenie Gminy nie ma zorganizowanego systemu grzewczego, jedynie indywidualne kotłownie.

Na terenie Gminy Hajnówka, oraz w jej sąsiedztwie dominują niewielkie źródła emisji zanieczyszczeń powietrza. Są to głównie kotłownie grzewcze, emitujące do powietrza zanieczyszczenia powstające w wyniku spalania węgla, paliw płynnych i gazu ziemnego. Liniowym źródłem zanieczyszczeń powietrza są trasy komunikacyjne. Ponadto, na jakość powietrza wpływa kierunek przeważających wiatrów, które mogą przenosić zanieczyszczenia z dalszych, bardziej uprzemysłowionych, a tym samym bardziej zanieczyszczonych obszarów Polski i Europy.

2.10.3. Zanieczyszczenia wód .

W 2003 roku badania Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Białymstoku wykazały, że Leśna Prawa posiadała wody pozaklasowe. Jedynym czynnikiem degradującym były fosforany. W III klasie czystości mieściły się wartości: utlenialności, ChZT, fosforu ogólnego. II klasę wykazywały: miano Coli typu kałowego oraz fenole lotne. Wartości pozostałych parametrów mieściły się w I klasie czystości. Głównym źródłem degradacji rzeki były źle oczyszczone ścieki komunalne i przemysłowe miasta Hajnówka. Występowanie bakterii Coli typu kałowego świadczy o odprowadzaniu do rzeki nieczyszczonych ścieków komunalnych również przez mieszkańców Gminy i również miasta Hajnówka.

Niekorzystnym zjawiskiem jest uregulowanie i oczyszczenie brzegów wszystkich cieków wodnych w północno-zachodniej (rolniczej) części gminy. Powoduje to przyspieszony spływ wód powierzchniowych i w efekcie obniżenie poziomu wód gruntowych.

2.10.4. Inne zagrożenia

Hałas i vibracje

Hałas jest obecnie powszechnie spotykanym zjawiskiem wpływającym na klimat akustyczny. Przy dużym natężeniu i długim czasie oddziaływania hałas może stanowić duże zagrożenie dla ludzi i środowiska przyrodniczego.

Hałas komunikacyjny jest jedynym czynnikiem mającym wpływ na klimat akustyczny gminy, jednak ma on znaczenie jedynie lokalne. Ruch drogowy jest tu jedynym źródłem hałasu.

Środki transportu to ruchome źródła hałasu decydujące o parametrach klimatu akustycznego, przede wszystkim na terenach zurbanizowanych. Większość pojazdów emituje hałas o poziomie dźwięku od 85 do 94 dB, przy dopuszczalnych natężeniach hałasu w środowisku, w otoczeniu budynków mieszkalnych od 35 do 55 dB w porze nocnej i od 40 do 65 dB w porze dziennej. Najbardziej uciążliwe są pojazdy ciężkie, z których 80% emituje hałas o poziomie dźwięku większym niż 80 dB, z czego 40% o poziomie większym niż 85 dB.

Zagrożenie poważnymi awariami

Awarie mogące zagrozić środowisku Gminy Hajnówka, mogą powstać w wyniku wypadków kolejowych i drogowych z udziałem cystern i autocystern przewożących materiały niebezpieczne. Zdarzenia te charakteryzują się specyficznymi cechami takimi jak: niepewność ich wystąpienia, złożoność przyczyn, różnorodność bezpośrednich skutków, indywidualnym i niepowtarzalnym przebiegiem.

Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku prowadzi "Rejestr potencjalnych sprawców poważnych awarii". W rejestrze tym nie znajduje się żaden z podmiotów położonych na terenie Gminy Hajnówka.

Istotnym źródłem zagrożeń na analizowanym obszarze, ze względu na możliwość wystąpienia katastrofy kolejowej, czy wypadku, są środki transportu przewożące materiały niebezpieczne. Szczególnie niebezpieczne mogą być awarie na mostach, gdyż grożą one bezpośrednim skażeniem rzek.

Promieniowanie niejonizujące

Jednym z podstawowych źródeł promieniowania niejonizującego w Gminie są przebiegające przez jej teren linie wysokiego napięcia. Są one jednak usytuowane w bezpiecznej odległości od zabudowań gospodarskich i mieszkalnych. Nie stwarzają one zatem poważnego zagrożenia dla mieszkańców Gminy.

3. OBSZARY I OBIEKTY PODLEGAJĄCE SZCZEGÓLNEJ OCHRONIE.

3.1. Obiekty i obszary prawnie chronione - szczególne formy ochrony przyrody

Z uwagi na swoje położenie 60,3 % powierzchni Gminy Hajnówka należy do Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej o powierzchni 76303,14 ha, z czego 19517,65 ha znajduje się na terenie Gminy Hajnówka. Obszar ten obejmuje całą Puszczę Białowieską oraz teren położony na południe i południowo-zachód od puszczy z fragmentami lasów naturalnego pochodzenia i dużymi powierzchniami młodników sosnowych występujących na glebach porolnych. Na terenie Gminy Hajnówka obszar chroniony zajmuje całą wschodnią i południową (puszczańską) część gminy wraz z terenami rolniczymi położonymi na południe od szosy Hajnówka - Siemiatycze (okolice wsi Orzeszkowo). Panuje tu krajobraz mozaikowy łąkowo - polno - leśny. Puszcza Białowieska jest jednym z największych i najcenniejszych pod względem przyrodniczym kompleksów leśnych Europy. O wartości lasów białowieskich świadczy wysoki stopień naturalności, znaczne zróżnicowanie zbiorowisk roślinnych (przy względnie wyrównanych warunkach klimatycznych i geologicznych) oraz bogactwo flory i fauny. Roślinność Puszczy składa się z około 106 zespołów roślinnych, na bogactwo flory składa się około 990 gatunków roślin naczyniowych, 254 gatunki mszaków, ponad 1000 gatunków grzybów i porostów; fauna reprezentowana jest przez 62 gatunki ssaków, 159 gatunków ptaków, 7 gatunków płazów 12 gatunków gadów, 24 gatunki ryb (Faliński 1977).

Wszystkie obiekty chronione Gminy Hajnówka zgrupowane są na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej. Istnieje tu 13 rezerwatów przyrody, 524,90ha użytków ekologicznych, 525 pomników przyrody (drzewa i grupy drzew), 14 stref ochronnych gniazd ptaków (orlik krzykliwy, granicznik płucnik, bocian czarny), ostoja żubra o powierzchni 168,80 ha (oddziały 391 A,B,C,D, 419A,B), siedliska mokre i wilgotne - lasy wodochronne 3528,13 ha. Część Puszczy Białowieskiej administracyjnie należąca do Gminy Hajnówka została wyznaczona jako II i III strefa buforowa Rezerwatu Biosfery Białowieskiego Parku Narodowego. Od 01.01.1995 r na mocy zarządzenia nr 30 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dn. 19.12.1994r. powołano Leśny Kompleks Promocyjny Puszczy Białowieskiej.

Na terenie gminy istnieje obecnie 13 rezerwatów przyrody (9 leśnych, 3 faunistyczne i jeden krajobrazowy) o łącznej powierzchni 11.117,60 ha (łączna powierzchnia rezerwatów – nie tylko na terenie Gminy Hajnówka). Wszystkie zlokalizowane są we wschodniej i południowo-wschodniej części Gminy na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej.

Na terenie Gminy Hajnówka obszarami i obiektami prawnie chronionymi są:

Tabela 14. Obszary i obiekty prawnie chronione na terenie Gminy Hajnówka.

Forma ochrony	Powierzchnia w ha
Rezerwat przyrody	
	<p>Rezerwat Lipiny - powierzchnia rezerwatu wynosi 24,51 ha. Cel ochrony: zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych jedyne na terenie Puszczy Białowieskiej stanowiska dębu bezszypułkowego, występującego w drzewostanie mieszanym obok dębu szypułkowego.</p> <p>Rezerwat krajobrazowy „Władysława Szafera” - zajmuje powierzchnię</p>

<p>1343,91 ha. (w Gminie Hajnówka) zajmuje powierzchnię 686,77 ha. Cel ochrony: zachowanie ze względów krajobrazowych naturalnych zespołów leśnych Puszczy Białowieskiej położonych wzdłuż szosy Hajnówka – Białowieża</p>
<p>Rezerwat Nieznanowo - jego powierzchnia wynosi 27,73 ha. Cel ochrony: zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z kilkoma dobrze wykształconymi zbiorowiskami leśnymi</p>
<p>Rezerwat Głęboki Kąt - zajmuje powierzchnię 40,30 ha. Cel ochrony: zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego bór świerkowy torfowcowy o charakterze borealnym oraz olsy z licznymi gatunkami roślin chronionych i rzadkich w runie.</p>
<p>Rezerwat Michnówka - powierzchnia rezerwatu wynosi 85,34 ha. Cel ochrony: zachowanie torfowiska wysokiego oraz otaczających go drzewostanów reprezentujących szereg typowo wykształconych zbiorowisk leśnych występujących w Puszczy Białowieskiej</p>
<p>Rezerwat Sitki - powierzchnia rezerwatu wynosi 35,24 ha. Cel ochrony: zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego rzadko tu spotykane zbiorowiska borowe na wyniosłościach wydmowych, z rzadkimi i chronionymi gatunkami roślin w runie.</p>
<p>Rezerwat Starzyna - powierzchnia rezerwatu wynosi 370,08 ha. Cel ochrony: Zachowanie kilku charakterystycznych dla Puszczy Białowieskiej zbiorowisk występujących w całej skali ich zmienności z licznymi stanowiskami roślin chronionych.</p>
<p>Rezerwat Szczekotowo - jego powierzchnia wynosi 36,44 ha. Cel ochrony: zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego zbiorowiska grądowe z licznymi drzewami pomnikowymi oraz największe na tym terenie skupienia kurhanów z okresu wczesnego średniowiecza, jak również pozostałości po smolarni z XVIII w.</p>
<p>Rezerwat Dębowy Grąd - powierzchnia rezerwatu wynosi 100,47 ha. Cel ochrony: zachowanie drzewostanów naturalnego pochodzenia w Puszczy Białowieskiej, reprezentujących grądy: wilgotny i typowy oraz łęg olszowo-jesionowy</p>
<p>Rezerwat Olszanka Myśliszcze - powierzchnia rezerwatu 278,32 ha. Cel ochrony: zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych miejsc występowania rzadkich gatunków motyli.</p>
<p>Rezerwat Berezowo - powierzchnia rezerwatu 115,26 ha. Cel ochrony: zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych miejsc występowania rzadkich gatunków motyli dziennych.</p>
<p>Rezerwa Przewłoka - powierzchnia rezerwatu 78,38 ha. Cel ochrony: zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych miejsc występowania rzadkich gatunków motyli dziennych.</p>

	<p>Rezerwat Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej - powierzchnia rezerwatu 8581,62 ha. (dla całości w gminach Białowieża, Hajnówka, Narewka).</p> <p>Cel ochrony: zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych lasów naturalnych i zbliżonych do naturalnych, typowych dla Puszczy Białowieskiej łęgów i olsów oraz siedlisk leśnych z dominacją starych drzewostanów z dużym udziałem olszy, dębu, jesionu, a także licznych gatunków rzadkich i chronionych roślin zielnych, grzybów i zwierząt oraz utrzymaniem procesów ekologicznych i zachowaniem różnorodności biologicznej.</p>
	<p>Łączna powierzchnia rezerwatów w całości: 11.117,60 ha</p> <p>Uwaga: nie jest to powierzchnia w całości należąca tylko do Gminy Hajnówka, (są to powierzchnie a także należąca do Gmin: Narewka, Białowieża, Hajnówka).</p>
Użytki ekologiczne	Na terenie gminy występuje 524,90 ha użytków ekologicznych
Strefy ochronne	14 stref ochronnych gniazd ptaków (orlik krzykliwy, granicznik płucnik, bocian czarny)
Ostoje	Ostoja żubra o powierzchni 168,80 ha.
Siedliska	Siedliska mokre i wilgotne - lasy wodochronne 3528,13 ha.
Pomniki przyrody	<p>Na terenie Gminy Hajnówka istnieje 525 pomników przyrody (drzewa i grupy drzew), z czego:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 523 – to pojedyncze drzewa, - 1 – grupa drzew, - 1 – głąz narzutowy.

3.2. Rezerwat Biosfery Obszaru Puszczy Białowieskiej

Obszar Puszczy Białowieskiej stanowi Rezerwat Biosfery UNESCO w ramach programu Man and Biosphere (MAB) – Człowiek i Biosfera. Rezerwat biosfery to wyznaczony obszar chroniony zawierający cenne zasoby przyrodnicze i kulturowe. W ramach tych obiektów znajdują się ekosystemy reprezentatywne dla głównych biomów danego kraju. Celem powstania tych rezerwatów jest stworzenie miejsc ochrony, obserwacji i badań. W ramach każdego rezerwatu tego typu wyróżnia się strefę centralną (core zone), buforową (buffer zone), czyli zabezpieczającą oraz przejściową (transition zone).

Początkowo, w 1977 roku za Rezerwat Biosfery (RB) uznano obszar Białowieskiego Parku Narodowego. W roku 2004 złożona została aplikacja o rozszerzenie obszaru RB na cały obszar polskiej części Puszczy Białowieskiej. Aplikacja została zaakceptowana na posiedzeniu Biura Międzynarodowej Rady Koordynacyjnej UNESCO-MAB w czerwcu 2005 roku. Obecnie powierzchnia RB to 59.726 ha, oraz strefa przejściowa – 32.763 ha.

3.3. REJESTR OBSZARÓW CHRONIONEGO KRAJOBRAZU NA TERENIE GMINY HAJNÓWKA

Na terenie Gminy Hajnówka występuje Obszar Chronionego Krajobrazu "Puszcza Białowieska" utworzony uchwałą nr XII/84/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 1986 r. (Dz. Urz. Woj. Biał.Nr 12, poz. 128), a następnie określony w rozporządzeniach: Rozporządzeniu Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z dnia 25 lutego 2005 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu "Puszcza Białowieska" (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2005r. Nr 54, poz.720), zmienionego Rozporządzeniem Nr 8/09 Wojewody Podlaskiego z dnia 30 lipca 2009r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2009r. Nr 154, poz.1683), zmienionego Uchwałą Nr XII/120/11 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 24 października 2011r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2011r. Nr 274, poz.3309) .

W/w rozporządzenia i uchwałą - zostały zastąpione w 2016r. Uchwałą Nr XXIII/203/16 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 21 marca 2016r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2016r., poz.1504) w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu "Puszcza Białowieska".

Obszar Chronionego Krajobrazu „Puszcza Białowieska” (zwany dalej Obszarem), utworzony uchwałą nr XII/84/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 1986 r. (Dz. Urz. Woj. Biał.Nr 12, poz. 128), o powierzchni 76 303, 14 ha, położony jest w województwie podlaskim, w powiecie hajnowskim na terenie gmin: Białowieża (14 202,56 ha), Czeremcha (403,01 ha), Dubicze Cerkiewne (10 384,59 ha), Hajnówka (19 517,65 ha), Kleszczele (3 042,42 ha), Narew (3 954,96 ha) i Narewka (24 797,95 ha).

Zgodnie z zapisami w/w rozporządzenia:

„ § 3. Czynna ochrona ekosystemów Obszaru polega na zachowaniu różnorodności biologicznej Puszczy Białowieskiej stanowiącej ostatnie ostoje naturalnych puszczy nizinnych w Europie oraz wyróżniającej się wysokimi walorami krajobrazowymi, kulturowymi i wypoczynkowymi.

§ 4. 1. Na Obszarze zakazuje się:

1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;

2) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;

3) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;

4) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;

5) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybicka;

6) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych;

7) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od:

- a) linii brzegów rzek, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych,
- b) zasięgu lustra wody w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących

przy normalnym poziomie piętrzenia określonym w pozwoleniu wodnoprawnym, o którym mowa

w art. 122 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne,

– z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybickiej.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1 pkt 3 i pkt 4 nie dotyczą części obszaru, na których położone są złoża skał:

- 1) udokumentowane do dnia 31 grudnia 2004 r., których dokumentacje zostały zatwierdzone przez właściwy organ administracji geologicznej;
- 2) udokumentowane na podstawie koncesji na poszukiwanie i rozpoznawanie, udzielonych do dnia 31 grudnia 2004 r.;
- 3) udokumentowane na podstawie informacji geologicznych zawartych w dokumentacjach sporządzonych i zatwierdzonych przez właściwy organ administracji geologicznej do dnia 31 grudnia 2004 r.;
- 4) wykorzystywanych do celów leczniczych w rozumieniu ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (Dz. U. z 2012 r. poz. 651 z późn. zm.);
- 5) zamierzonej działalności nieprzekraczającej 2 ha przy przewidywanym wydobyciu kopalin w roku kalendarzowym nieprzekraczającym 20 000 m³ i bez użycia materiałów wybuchowych zgodnie z ustawą z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. z 2015 r. poz. 196 z późn. zm.), na działkach o numerach ewidencyjnych: 369, 368, 367, 393, 395, 398 obręb Olchówka, gmina Narewka;

6) położone na działce o numerze ewidencyjnym 167, obręb Krzywiec, gm. Narew.

3. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 7 nie dotyczy:

- 1) części Obszaru, dla których w dniu wejścia w życie niniejszej uchwały obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego lub ich zmiany w zakresie terenów przeznaczonych w tych planach pod zabudowę;
- 2) obszarów zwartej zabudowy miejscowości w granicach określonych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, gdzie dopuszcza się uzupełnianie zabudowy mieszkaniowej, usługowej i lotniskowej pod warunkiem wyznaczenia nieprzekraczalnej linii zabudowy od brzegu wód, określonej poprzez połączenie istniejących budynków na przylegających działkach w rozumieniu ustawy z

dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015 r. poz. 199 z późn. zm.);

- 3) siedlisk rolniczych – w zakresie uzupełniania istniejącej zabudowy o obiekty do prowadzenia gospodarstwa rolnego, pod warunkiem nie przekraczania dotychczasowej linii zabudowy od brzegów wód;
- 4) terenów ogólnodostępnych kąpielisk, plaż i przystani wodnych;
- 5) istniejących obiektów letniskowych, mieszkalnych, usługowych oraz o funkcji mieszanej nie kolidującej z podstawowym i uzupełniającym przeznaczeniem terenu, zrealizowanych na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które utraciły moc przed dniem 1 stycznia 2004 r., gdzie dopuszcza się ich odbudowę, rozbudowę lub nadbudowę w rozumieniu ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. 2013 r. poz. 1409 ze zm.) w celu poprawy standardów ochrony środowiska oraz walorów estetyczno-krajobrazowych, pod warunkiem nie przybliżania zabudowy do brzegów wód, a także zwiększania istniejącej powierzchni zabudowy:
 - a) o nie więcej niż 10 m² w przypadku budynków o powierzchni mniejszej lub równej 100 m²,
 - b) o nie więcej niż 10% w przypadku budynków o powierzchni powyżej 100 m²;
- 6) zbiorników wodnych pochodzenia antropogenicznego o powierzchni nie większej niż 0,5 ha i o głębokości nie większej niż 3 m.”

Tabela 15. Rejestr obszarów chronionego krajobrazu na terenie Gminy Hajnówka.

Lp.	Nazwa obszaru chronionego krajobrazu	Data utworzenia	Pow. [ha]	Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego	Gmina	Opis przebiegu granicy	Sprawujący nadzór nad obszarem	Opis	Ochrona w zakresie prawa międzynarod.
1	Puszcza Białowieńska	1986-04-29	76303,14	Uchwała XXIII/2013/16 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 21 marca 2016 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu "Puszcza Białowieńska"	Narewka, Narew, Białowieża, Hajnówka-w, Dubicze Cerkiewne, Kleszczele, Czeremcha	Zasięg obszaru wyznaczają współrzędne geograficzne punktów załamania granic w układzie współrzędnych płaskich prostokątnych "PL-1992", których wykaz stanowi załącznik nr 1 do uchwały	Zarząd Województwa Podlaskiego	ochrona i zachowanie Puszczy Białowieńskiej stanowiącej ostatnie ostoje naturalnych puszczy nizinnych w Europie oraz wyróżniającą się wysokimi walorami krajobrazowymi, kulturowymi i wypoczynkowymi.	nie

Źródło: <http://bip.bialystok.rdos.gov.pl/rejestr-form-ochrony-przyrody>)

Z uwagi na to, iż załączniki graficzne do studium opracowywane są zgodnie z obowiązującymi przepisami w skali 1:25000 – co stanowi zbyt małą szczegółowość w zakresie graficznym – w przypadku konieczności obejrzenia granic konturów obszarów chronionych należy się posilkować dostępnymi zasobami danych znajdujących się na stronie <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

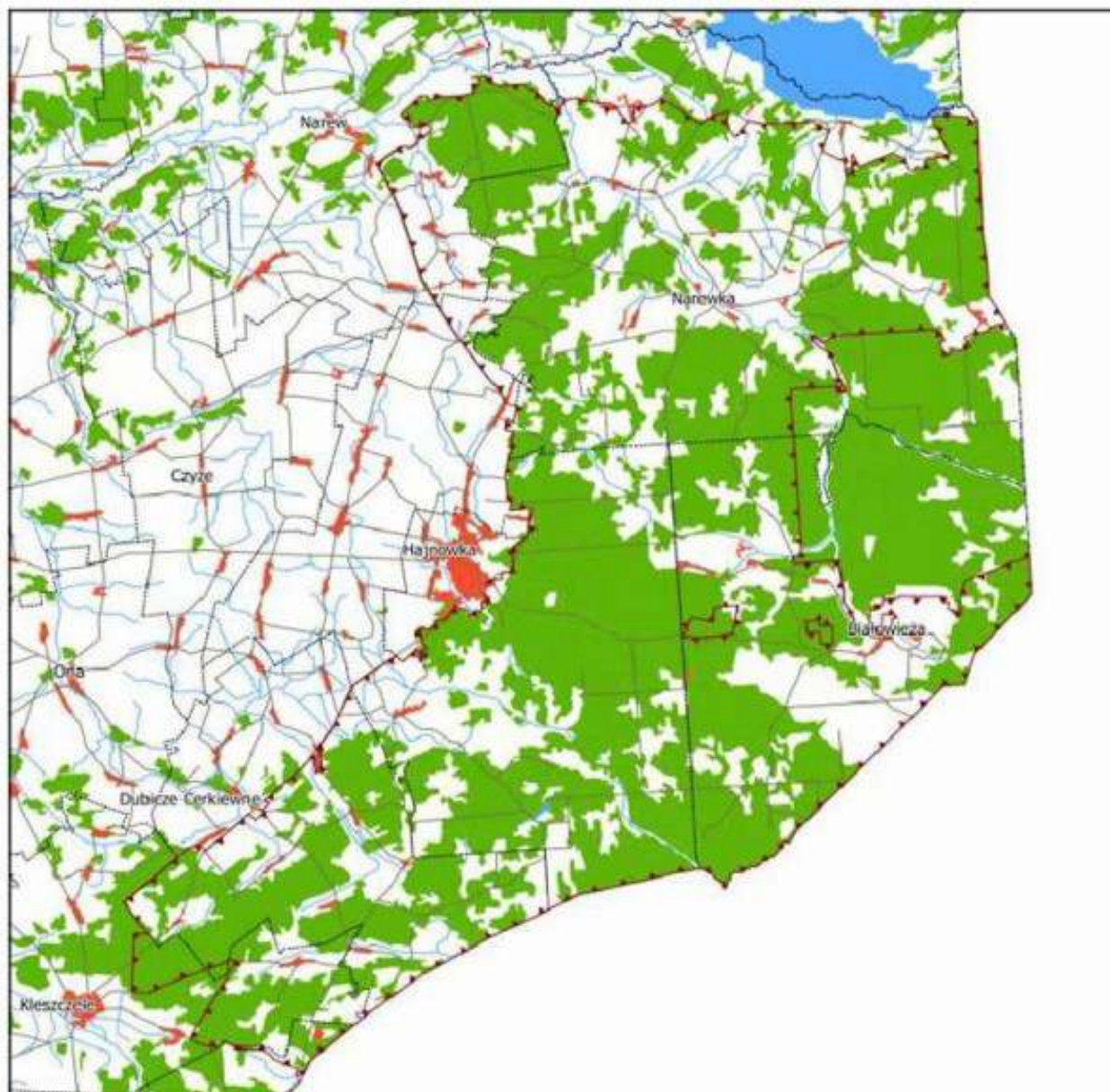
Rysunek 3. Obszar Chronionego Krajobrazu „Puszcza Białowieska” - zgodnie Uchwałą Nr XXIII/203/16 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 21 marca 2016r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2016r., poz.1504) w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu "Puszcza Białowieska"

Załącznik nr 2 do uchwały nr XXIII/203/16

Sejmiku Województwa Podlaskiego

z dnia 21 marca 2016 r.

Obszar Chronionego Krajobrazu „Puszcza Białowieska”

0 5 10 15 20 25 km

Legenda

granice OChK

granica województw

granica gmin

3.4. Rejestr Rezerwatów Przyrody na terenie Gminy Hajnówka.

Tabela 16. Rejestr Rezerwatów Przyrody na terenie Gminy Hajnówka.

Lp	Nazwa rezerwatu przyrody	Data utworzenia (rok)				Pow. [ha]	Forma własności (właściciel/za rządca)	Rodzaj gruntów	Akt prawny powołujący rezerwat	Plan ochrony / zadania ochronne
			Obręb ewidencyjny	Powiat	Gmina					
1	Lipiny w Puszczy Białowieskiej	1962	Lipiny	Hajnówka	Hajnówka	24,51	Nadleśnictwo Hajnówka	lasy	Zarządzenie MLiPD z 12.12.1961 (M.P. Z 1962 r. Nr 13, poz. 54)	Zarządzenie Nr 51/2015 z dnia 23 października 2015 r.
2	Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera	1969	Lipiny, Budy	Hajnówka	Białowieża	1343,91	Nadleśnictwo Białowieża	lasy	Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 9 września 2015 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2015 poz. 2909)	Zarządzenie Nr 48/2015 z dnia 16 października 2015 r.
					Hajnówka		Nadleśnictwo Hajnówka			
3	Nieznanowo	1974	Wierzcho wskie	Hajnówka	Hajnówka	27,73	Nadleśnictwo Hajnówka	lasy	Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 19 grudnia 2016 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2016 poz. 4838)	nie określone
4	Głęboki Kąt	1979	Wierzcho wskie	Hajnówka	Hajnówka	40,3	Nadleśnictwo Hajnówka	lasy	Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 19 grudnia 2016 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2016 poz. 4836)	nie określone
5	Michnówka	1979	Wierzcho wskie	Hajnówka	Hajnówka	85,34	Nadleśnictwo Hajnówka	lasy	Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 19 grudnia 2016 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2016 poz. 4837)	nie określone
6	Sitki	1979	Wierzcho wskie	Hajnówka	Hajnówka	35,24	Nadleśnictwo Hajnówka	lasy	Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 19 grudnia 2016 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2016 poz. 4840)	nie określone
7	Starzyna	1979	Wierzcho wskie, Krugle	Hajnówka	Hajnówka	370,08	Nadleśnictwo Hajnówka	lasy ,uż. rolne	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 141)	Zarządzenie Nr 50/2015 z dnia 23 października 2015 r.
					Dubicze Cerkiewne					

8	Szczekotowo	1979	Lipiny	Hajnówka	Hajnówka	36,44	Nadleśnictwo Hajnówka	lasy, wody płynące, łąki	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 141)	nie określone
							WZMiUW w Białymstoku			
9	Dębowy Grąd	1985	Lipiny	Hajnówka	Hajnówka	100,47	Nadleśnictwo Hajnówka	lasy	Zarządzenie MLiPD z 11.04.1985 r. (M.P. Nr 7, poz. 60)	Zarządzenie Nr 52/2015 z dnia 23 października 2015
10	Olszanka Myśliszcze	1995	Wierzcho wskie	Hajnówka	Hajnówka	278,32	Nadleśnictwo Hajnówka	las	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 398)	Rozporządzenie Nr 7/08 Wojewody Podlaskiego z dnia 14 sierpnia 2008 r. (Dz. U. Nr 204 z dnia 22.08.2008)
11	Berezowo	1995	Wierzcho wskie	Hajnówka	Hajnówka	115,26	Nadleśnictwo Hajnówka	las	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 389)	Rozporządzenie Nr 23/07 Wojewody Podlaskiego z dnia 10 grudnia 2007 r. (Dz. U. Nr 282 z dnia 21.12.2007)
12	Przewłoka	1995	Wierzcho wskie	Hajnówka	Hajnówka	78,38	Nadleśnictwo Hajnówka	las	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 403)	Rozporządzenie Nr 21/07 Wojewody Podlaskiego z dnia 10 grudnia 2007 r. (Dz. U. Nr 282 z dnia 21.12.2007)
13	Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej	2003		Hajnówka	Białowieża, Hajnówka, Narewka,	8581,62	Nadleśnictwo Białowieża, Hajnówka, Browsk	las	Rozporządzenie Ministra Środowiska z 25.06.2003 r. (Dz. U. Nr 132, poz. 1236)	Zarządzenie Nr 29/2015 z dnia 2 lipca 2015 r.

Źródło: <http://bip.bialystok.rdos.gov.pl/rejestr-form-ochrony-przyrody>)

Uwaga:

Rejestr Rezerwatów Przyrody na terenie Gminy Hajnówka – wg zestawienia Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Białymstoku (sporządzony na podstawie danych z rejestru RDOŚ w Białymstoku (<http://bip.bialystok.rdos.gov.pl/rejestr-form-ochrony-przyrody>) załączono jako osobny załącznik do Studium.

Rezerваты – krótka charakterystyka:

Rezerwat Krajobrazowy im. Władysława Szafera – położony wzdłuż drogi Hajnówka – Białowieża. Pierwszy rezerwat wzdłuż szosy prowadzącej z Hajnówki do Białowieży, utworzony został już w 1921 roku. Decyzję taką podjęto na konferencji odbytej 29 grudnia 1921 roku w departamencie leśnictwa Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych. Rezerwat miał powierzchnię 1566,05 ha. W 1925 roku został zmodyfikowany, a po II wojnie światowej, w 1955 roku, decyzją Ministerstwa Leśnictwa skasowany. W dniu 8 kwietnia 1969 roku, zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, zatwierdzony został rezerwat pod nazwą „Rezerwat Krajobrazowy w Puszczy Białowieskiej” (Monitor Polski nr 16 z dn. 22 IV 1969 roku, poz. 128). Po upływie dwudziestu lat, Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych z 10 maja 1989 roku (Monitor Polski nr 17, poz. 119 z 30 V 1989 roku) zmieniono jego nazwę na „*Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera*”. Jest to rezerwat leśny, o powierzchni 1355,88 ha, którego zadaniem jest ochrona naturalnego krajobrazu Puszczy Białowieskiej wzdłuż szosy Hajnówka – Białowieża. Rezerwat obejmuje pas lasu długości prawie 17 km i szerokości od 700 do 1000 m. Położony jest na terenie gmin Hajnówka i Białowieża. Daje dobry przegląd składu gatunkowego i struktury głównych typów zbiorowisk leśnych. Specjaliści doliczyli się na tym terenie aż 17 zespołów leśnych oraz kilka nieleśnych. W granicach rezerwatu znalazły się m.in. zbiorowiska, które nie występują w Białowieskim Parku Narodowym, jak: ciepłolubne dąbrowy, pewne formy borów mieszanych oraz grądy z gatunkami ciepłolubnymi i licznymi rzadkimi elementami flory. Szata roślinna rezerwatu na ogół jest dość dobrze zachowana. W wielu miejscach las odznacza się naturalnym, puszczańskim charakterem. Na pewnych obszarach daje się jednak zauważyć zniekształcenia zbiorowisk leśnych spowodowanych użytkowaniem rębnym drzewostanów. Lasy te przechodzą różne stadia regeneracji, naturalnego procesu odtwarzania składu gatunkowego i struktury właściwej dla danych warunków siedliskowych. Najbardziej zniekształconą częścią rezerwatu w wyniku gospodarki leśnej jest obszar na przestrzeni około 4 kilometrów w sąsiedztwie Hajnówki. Widzimy tu niezbyt stare jeszcze drzewostany sosnowe lub brzożowe, powstałe w miejscach zrębów zupełnych, wykonanych przed ok. 80 laty. Najczęściej spotykanym typem lasu na terenie rezerwatu jest grąd miodownikowy. Ciągnie się on z małymi przerwami na przestrzeni prawie 14 kilometrów. Posiada on dwie postacie fizjonomiczne – pierwszą charakteryzuje znaczny udział świerka w drzewostanie, drugą – brak tego gatunku. Drzewostan pierwszej postaci złożony jest głównie ze świerka i dębu szypułkowego z domieszką sosny oraz brzozy brodawkowatej i w niższej warstwie grabu. Drzewostan postaci bezświerkowej składa się głównie z dębu szypułkowego i grabu z domieszką brzozy brodawkowatej i sosny, świerk występuje tu tylko jako nieznaczna domieszka. W warstwie krzewów, obok podrostu gatunków wchodzących w skład drzewostanu, spotykamy m.in. leszczynę, jarzębinę, trzmielinę brodawkowatą. W zespole tym znajdziemy też kilka gatunków podlegających ochronie gatunkowej (wawrzynek wilczełyko, lilia złotogłów, gnieźnik leśny, buławnik czerwony, podkolan biały i podkolan zielonawy). W pobliżu Białowieży, na przestrzeni około 1,5 kilometra, natrafiamy na grądy świeże i grądy czyścicowe. Są to wielogatunkowe drzewostany złożone z dębu szypułkowego, lipy drobnolistnej, grabu i świerka. W domieszcze występuje jesion, wiąz górski, olsza czarna, osika i brzoza brodawkowata. Sporo tutaj drzew pomnikowych – m.in. dębów o obwodzie pnia około 6 m i wysokości 32 m oraz świerków o obwodzie pnia 4 m i wysokości 42 m. Nierzadko spotka się tu również okazałe lipy, graby i jesiony.

W warstwie krzewów występuje leszczyna i podrosty gatunków tworzących drzewostan. W runie wiosną kwitną tu masowo: zawilec gajowy, zawilec żółty, kokorycz pełna, zdrojówka rutewkowata, ziarnopłon wiosenny, złoć żółta i in. W czerwcu ustępują one miejsca innym gatunkom, rozwijającym się później i utrzymującym się w ciągu całego lata, a więc

gwiazdnicy wielkokwiatowej, jaskrowi kosmatemu, czworolistowi pospolitemu, gajowcowi żółtemu, żywcowi cebulkowemu, marzance wonnej i wielu innym.

W środkowej części rezerwatu, na glebach wilgotnych i nieco uboższych, występuje las mieszany. Drzewostan jego jest bardzo drobny, tworzą go głównie dąb i świerk z niewielką domieszką grabu. Zespół ten zajmuje niewielką powierzchnię. W środkowej części do początku lat dziewięćdziesiątych występowała dąbrowa świetlista, która następnie przeszła w uboższe postaci ciepłolubnego grądu. W drzewostanie tym spotykamy dąb szypułkowy, brzozę brodawkowatą, sosnę oraz w niewielkiej domieszce świerk. Warstwa krzewów rozwija się raczej słabo, bardzo bogatą jest natomiast warstwa ziół.

Występują tu liczne interesujące i rzadkie gatunki, m.in. mieczyk dachówkowaty, turzyca pagórkowata, pięciornik biały, miodunka wąskolistna, główienka wielkokwiatowa, pszczelnik wąskolistny. Dość dużą część rezerwatu w jego środkowej i wschodniej części zajmują bory mieszane świeże. Drzewostan tworzy tu świerk z domieszką sosny i brzozy brodawkowatej. W słabo rozwiniętej warstwie krzewów występuje głównie podrost gatunków budujących drzewostan.

W warstwie ziół spotykamy licznie borówkę czernicę, borówkę brusznicę, siódmaczka leśnego, trzcinnika leśnego i wiele innych gatunków, m.in. storczyka – tajeżę jednostronną. W kilku miejscach, na niewielkich powierzchniach występuje bór mieszany wilgotny. Od poprzedniego zespołu różni się występowaniem w drzewostanie dębu szypułkowego, który niekiedy osiąga tu znaczne rozmiary. Warstwa ziół jest znacznie uboższa w porównaniu z borem mieszanym świeżym. W środkowej części rezerwatu występuje bór wilgotny. W jego sąsiedztwie znajduje się mały fragment boru bagiennego (łochyniowego). Nieco większą powierzchnię zespół ten zajmuje w zachodniej części rezerwatu. Tu sąsiaduje on z niewielkimi fragmentami olsu.

Na większości powierzchni rezerwatu występują gleby świeże, z wodą gruntową głęboko zalegającą. Rezerwat w zachodniej części ma powierzchnię lekko sfalowaną, prawie płaską, natomiast większe urozmaicenie rzeźby występuje we wschodniej części (od osady Zwierzyniec do Białowieży). Są tu dwa większe wzniesienia (180 i 183 m n.p.m.). Jednym z nich jest Góra Batorego w oddziale 449. Różnice wysokości na terenie rezerwatu wynoszą około 20 m.

Przez rezerwat przepływają dwa strumienie. Jeden (lewy dopływ Leśnej), bez nazwy, przepływa w odległości około 1,5 kilometra od Hajnówki. Drugi, to Krynica – lewy dopływ Łutowni; przepływa w środkowej części rezerwatu, obok osady Zwierzyniec. Po obu stronach strumieni, na torfiastych wilgotnych glebach występują łągi jesionowo-olszowe. Są to lasy z drzewostanami złożonymi z olszy czarnej i jesionu z domieszką świerka. Występują tu liczne gatunki błotne (np. rzeżucha gorzka, jaskier rozłogowy, knieć błotna). Charakterystycznym dla tego zespołu jest duży udział pokrzywy zwyczajnej, osiągającej niekiedy wysokość 2 m.

Na terenie rezerwatu archeolodzy naliczyli 37 niewielkich kurhanów, pochodzących prawdopodobnie z X – XIII wieku.

Teren rezerwatu zamieszkuje wiele gatunków zwierząt, jakie możemy spotkać w Puszczy Białowieskiej. Tu swoje ostoje ma żubr, który często wychodzi na szosę, podobnie jak jelenie, sarny i dziki. Bogatą jest też fauna ptaków tego terenu. Teren rezerwatu cieszy się zainteresowaniem naukowców, którzy przeprowadzają na nim różnorakie badania.

W latach 1967-1971 i w roku 1975 szatę roślinną rezerwatu badał Aleksander W. Sokołowski. W 1975 roku Krystyna Grodzińska pobrała z rezerwatu próbki mchów do badań nad zanieczyszczeniami polskich parków metalami ciężkimi. W 1977 roku Zbigniew Róg przeprowadził badania nad zniekształceniem wierzchnich poziomów gleb pod wpływem turystyki pieszej. W 1980 roku Hjalmar Ugglä, Aleksander W. Sokołowski, Zbigniew Róg i Zofia Ugglä ukończyli prace nad fitosocjologiczną i gleboznawczą charakterystyką rezerwatu. W latach 1980-1989 Ewa Pirożnikow w płacie grądu na terenie rezerwatu przeprowadziła badania nad rozwojem ontogenetycznym osobników zawilca gajowego. W sierpniu 1990 roku

Bazyli Czeczuga dokonał w rezerwacie zbioru porostów, które wykorzystał do badań nad występowaniem w nich karotenoidów. W 2007 roku członkowie Koła Naukowego Fizyki Środowiska Zamiejscowego Wydziału Zarządzania Środowiskiem Politechniki Białostockiej w Hajnówce pod kierunkiem dr Michała Piwnika wykonali w części rezerwatu badania nad wpływem opadów spalin pojazdów na wskaźniki fizykochemiczne gleby w Puszczy Białowieskiej. Z rezerwatem doskonale zapoznaje przebiegający przezeń pieszy, zielony szlak turystyczny (Białowieża-Hajnówka, 25 km).

W czerwcu 1974 roku, w środkowej części rezerwatu, nieopodal osady Zwierzyniec, oddano do użytku parking Zwierzyniec. Funkcjonował on do grudnia 2004 roku, tj. do momentu pożaru wybudowanego na nim w późniejszym czasie Zajazdu Myśliwskiego. Z ciekawszych uroczysk na terenie rezerwatu należy wymienić Gierkówkę i Titówkę (bliżej Białowieży).

Szczekotowo - kurhany z wczesnego średniowiecza oraz pozostałości po smolarniach i węglarniach z XVIII wieku; Rezerwat archeologiczno-przyrodniczy, leśny. Utworzony w oddz. 214 Puszczy Białowieskiej na podstawie zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z 16 października 1979 roku (Monitor Polski, Nr 26 z 31 października 1979 roku, poz. 141, § 9). Celem ochrony jest „zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego stanowiska grądowe z licznymi drzewami pomnikowymi oraz występujące na tym terenie skupienie kurhanów z okresu wczesnego średniowiecza, jak również pozostałości po smolarniach z XVIII wieku”. Rezerwat położony jest na terenie gminy i nadleśnictwa Hajnówka. Powierzchnia rezerwatu wynosi 36,63 ha. Rezerwat obejmuje uroczysko i nieistniejącą już na nim wieś o nazwie Szczekotowo, założoną przez budników sprowadzonych do Puszczy Białowieskiej przez Antoniego Tyzenhauza. Budnicy ci wytapiali smołę, wyrabiali potaż i węgiel drzewny. O losach wsi Szczekotowo przesądziła likwidacja w 1792 roku na terenie Puszczy Białowieskiej przemysłu chemiczno-drzewnego. Budnicy szczekotowscy z czasem przenieśli się na wykarczowany wcześniej przez siebie teren, na którym założyli wieś Budy. Zmienili także zawód – zostali rolnikami. W Szczekotowie do dzisiaj można dojrzeć ciemniejsze miejsca na ziemi pośród trawy na polanie – są to ślady po dawnych smolarniach i węglarniach. Doszukać się tutaj można także śladów dawnych pól uprawnych. Głównym przedmiotem ochrony w rezerwacie jest największe w Puszczy cmentarzysko kurhanowe. Kurhanów naliczono tutaj 131 (w całej Puszczy ustalono 88 stanowisk z 542 kurhanami). Są one różnej wielkości – o średnicy od 3 do 20 m i wysokości od 70 cm do 2 m. Kurhany pochodzą z X-XIII wieku. Decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku zostały wpisane do rejestru zabytków województwa podlaskiego. Na terenie rezerwatu występuje również jedno z największych w Puszczy skupisk dorodnych drzew, uznanych jako pomniki przyrody. Są to głównie dęby. Uwagę zwracają także okazałe sosny, również niektóre graby, jesiony, klony czy świerki. W rezerwacie dominującym typem lasu jest grąd. Występują tutaj lasy liściaste, mieszane i lęgowe. W miejscu dawnych zrębów zupełnych spotykamy drzewostany składające się głównie z brzozy i osiki. Tuż przy korycie rzeki natrafimy na zatorfione łąki turzycowe, na które weszła brzoza omszona i olsza. Z chronionych gatunków roślin na tym terenie występują m.in. wawrzynek wilczełyko, gnieźnik leśny, lilia złotogłów. Przez teren rezerwatu przebiega czerwony szlak turystyczny, nazywany też szlakiem walk partyzanckich (22 km). Prowadzi on z Hajnówki do Narewki. Wytyczony został w maju 1976 roku przez Szkolne Koło PTTK przy Zespole Szkół Zawodowych w Hajnówce. Warto dodać, że turyści określają uroczysko i rezerwat Szczekotowo jako jedno z najbardziej tajemniczych i pozostawiających niezapomniane wrażenie miejsc w Puszczy Białowieskiej.

Przewłoka - dobrze zachowane środowisko, w którym występuje relikтовая, wielogatunkowa a nawet endemiczna fauna motyli. Rezerwat faunistyczny. Utworzony został w 1995 roku, na podstawie zarządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z

dnia 27 czerwca 1995 roku (Monitor Polski z dnia 17 lipca 1995 roku, Nr 33, poz. 403). Powierzchnia rezerwatu wg aktu powołującego: 78,52 ha. Rezerwat położony jest w oddziale 670, na lewym brzegu rzeki Leśnej Prawej, która zakolami przecina bagnistą, śródleśną dolinę porośniętą szuwarami trzcinowo-turzycowymi. Rezerwat położony jest na terenie gminy i nadleśnictwa Hajnówka. Celem ochrony jest fragment Puszczy Białowieskiej ze specyficznymi środowiskami występowania reliktovej fauny motyli dziennych odznaczającej się dużym bogactwem gatunków i występowaniem kilku form endemicznych. W rezerwacie stwierdzono występowanie 44 gatunków motyli dziennych (Rhopalocera) i kraśników (Zygaenidae). Spośród sześciu form endemicznych, jakie tutaj występują, jedną spotyka się jedynie na terenie tego rezerwatu. Ochronie w rezerwacie podlegają również bagienne zespoły roślinne. Z roślin wodnych można tutaj spotkać: rdestnicę pływającą, osokę aloesową, grążela żółtego. Na brzegach rzeki rośnie: turzyca sztywna, manna mielec, mozga trzcinowata, trzcina pospolita, turzyca zastrzona. Poza terenem zajęтым przez szuwary występują lasy olszowe. W pobliżu rezerwatu przebiega zielony szlak rowerowy Dubicze Cerkiewne – Topiło – Białowieża. Łukiem od niego odbija pieszy szlak czarny.

Lipiny - las z dębami bezszypułkowymi. Rezerwat leśny. Utworzony został na podstawie zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 12 grudnia 1961 roku (Monitor Polski, Nr 13 z 13 lutego 1962 r., poz. 54). Położony jest w zachodniej części Puszczy Białowieskiej (oddz. 272 D) na terenie Nadleśnictwa Hajnówka i Gminy Hajnówka. Obejmuje powierzchnię 56,29 ha. Chroni fragment lasu mieszanego ze stanowiskiem dębu bezszypułkowego, jedynym na terenie Puszczy Białowieskiej, który występuje tutaj obok dębu szypułkowego. Dąb bezszypułkowy ma w Puszczy północno-wschodnią granicę zasięgu. Teren rezerwatu jest równy, z niewielkim pochyleniem w kierunku wschodnim. Wznosi się średnio 182 m n.p.m. Występują tutaj gleby brunatne wylugowane. W rezerwacie spotykamy tylko jeden typ zbiorowiska leśnego – las miodownikowo-grabowy (grąd miodownikowy). Drzewostan tworzą: świerk, dąb – szypułkowy i bezszypułkowy oraz grab. W domieszce występują: brzoza brodawkowata, sosna, osika i wierzba iwa. Sosna tutaj nie odnawia się i ustępuje z drzewostanu. Dużą ekspansywność natomiast przejawia grab, szczególnie w południowej części rezerwatu. Warstwę krzewów tworzą: świerk, dąb bezszypułkowy i szypułkowy, grab, jarzębina i leszczyna. W runie znajdujemy gatunki charakterystyczne dla lasów liściastych, jak: gajowiec żółty, prosownica rozpięchła, turzyca palczasta, fiolek leśny, sałatnik leśny, możylinek trójnerwowy, groszek wiosenny. Z gatunków chronionych w rezerwacie spotykamy następujące gatunki: wawrzynek wilczczyko, lilia złotogłów, naparstnica wielkokwiatowa, buławik czerwony, gnieźnik leśny, widłaki – goździsty i jałowcowaty. W rezerwacie możemy również natrafić na okazy ciekawych gatunków grzybów, m.in. dzwonkówkę krotkotrzonową (wierzuska krotkotrzonowa) i żylaka wielobarwnego. W składzie zbiorowisk roślinnych rezerwatu w ciągu ostatnich trzydziestu lat zaobserwowano znaczne zmiany. Redukcji uległy gatunki ciepłolubne: turzyca pagórkowata, dzwonek brzoskwiniolistny, czyścica storzyszek, kokoryczka wonna oraz gatunki borowe: borówki – czarna i brusznica, siódmaczek leśny, gruszyca jednostronna i mchy – rokićnik pospolity, gajnik lśniący. Na terenie rezerwatu prowadzone są badania naukowe. W 1968 roku prof. Maciej Giertych zainicjował tutaj doświadczenia proveniencyjne dębu bezszypułkowego. W latach 1972-1975 dr Krzysztof Wołk prowadził badania mające na celu wykazanie związku występowania ptaków ze strukturą lasu mieszanego (zob. „Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody” Nr 1/1983). W 1985 roku prof. Aleksander W. Sokołowski przeprowadził badania nad zmianami składu gatunkowego zbiorowisk leśnych rezerwatu (zob. „Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody” Nr 2/1987). W 1977 roku Krzysztof Wołk odkrył występowanie w rezerwacie orzesznicy, stwierdzając tym samym występowanie w polskiej części Puszczy Białowieskiej nowego ssaka, który dotąd był podawany wyłącznie z części białoruskiej Puszczy (zob. „Przegląd Zoologiczny” Nr 3/1979). W maju 1976 roku wytyczony został

nowy szlak turystyczny w zachodniej części Puszczy Białowieskiej, który przebiega m.in. przez rezerwat „Lipiny”. Szlak, nazwany „Szlakiem walk partyzanckich”, oznakowany jest kolorem czerwonym. Rezerwat „Lipiny” można oglądać także z kolejki wąskotorowej podczas przejazdu na trasie Hajnówka – Lipiny (4 km).

Głęboki Kąt - stanowiska z borami świerkowymi torfowcowymi o charakterze borealnym. Rezerwat leśny. Utworzony został na podstawie Zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z 16 października 1979 roku (Monitor Polski, Nr 26 z 31 października 1979 roku, poz. 141, § 5). Położony jest w zachodniej części Puszczy Białowieskiej (obejmuje cały oddział 439A i południową część oddziału 414C). Znajduje się na terenie Gminy i Nadleśnictwa Hajnówka. Celem rezerwatu jest zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego bór świerkowy torfowcowy o charakterze borealnym. W runie rezerwatu występuje wiele gatunków roślin chronionych. Powierzchnia rezerwatu wynosi 40,26 ha. Siedliskowe typy lasu w rezerwacie reprezentują: bór świerkowy torfowcowy (we wschodniej części), lęg olszowo-jesionowy (w zachodniej i południowej części), grąd murszowy (na niedużej powierzchni w południowej części) oraz ols (w środkowej części oddziału 439A i w kilku miejscach w południowej części). W rezerwacie spotkamy takie gatunki drzew, jak: świerk, sosna, brzoza omszona, olsza, jesion, dąb, lipa, grab. W warstwie krzewów występują: leszczyna, jarzębina, kruszyna, wawrzynek wilczelyko. W warstwie ziół znajdujemy: borówki – czarną i brusznicę, czartawę drobną, gajowca żółtego, gruszyckę jednostronną, gwiazdnicę gajową, kostrzewy – olbrzymią i owczą, listerę sercowatą, narecznicę błotną, niezapominajkę błotną, ostrożeń warzywny, pępawę błotną, pokrzywę, prosownicę rozpierzchlą, przytulię błotną, psiankę słodkogórz, szczawik zajęczy, szczyr trwały, turzyce – delikatną, odległokłosową i życicową, wiechliny – odległokłosową i zwyczajną, wierzbówkę błotną, żurawinę błotną i inne. Występują tutaj także mchy: płonnik, rokitnik pospolity, widłoząb falisty, wątrobowiec – rzęsiak pospolity i torfowiec – *Sphagnum vulfianum*. Z ciekawszych grzybów, w rezerwacie znajdziemy m.in. czyrenia jabłoniowo-olszowego, jamkówkę pogiętą, pniarka różowego, smoluchę świerkową, uchówkę zajęczą i cienistą, włośniczkę tarczową oraz kilka gatunków kustrzebek. W początku bieżącego stulecia Aleksander W. Sokołowski i Janusz Czerepko przeprowadzili na terenie rezerwatu badania nad zmianami roślinności na siedliskach hydrogenicznych. Rezultaty ich badań zostały opublikowane w czasopiśmie „Leśne Prace Badawcze” (Nr 4/2005). Przy rezerwacie biegnie 31-kilometrowy „Szlak Śladami Powstania Styczniowego (Hajnówka – Orzeszkowo – Hajnówka), oznaczony kolorem niebieskim. Także kolorem niebieskim oznaczony jest 42-kilometrowy szlak rowerowy, który biegnie wzdłuż rezerwatów Głęboki Kąt, Nieznanowo, Berezowo i Olszanka-Myśliszcze, dociera do Topiła i prowadzi dalej przez wsie Piaski i Orzeszkowo do Hajnówki. W części rezerwatu wytyczono ścieżkę edukacyjną „Kolejką leśną z Hajnówki do Topiła”.

Nieznanowo - stanowisko z dorodnymi dębami; Rezerwat leśny. Utworzony na podstawie Zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 16 września 1974 roku (Monitor Polski, Nr 32 z 1974 roku, poz. 194, § 12). Rezerwat położony jest w zachodniej części Puszczy Białowieskiej, na terenie Gminy i Nadleśnictwa Hajnówka. Obejmuje całą ćwiartkę C oddziału 488. Powierzchnia rezerwatu wynosi 27,70 ha. Celem rezerwatu jest zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z kilkoma dobrze zachowanymi zbiorowiskami leśnymi z dużym udziałem dorodnych dębów, z których wiele ma wymiary drzew pomnikowych. Najgrubszy dąb w rezerwacie mierzy w obwodzie 550 cm. Poza rezerwatem, ale w tym samym oddziale (ćwiartka D), stoi uschnięty już dąb nazwany „Królem Nieznanowa”, mający w obwodzie aż 608 cm. W rezerwacie spotkamy ślady po szkodach, jakie wyrządziły huraganowe wiatry wiejące w dniach 7, 8 i 11 marca 1983 roku. Spowodowały one wywrócenie i wyłamanie wielu drzew. Powstałe gniazda zostały zalesione,

głównie dębem. Teren rezerwatu jest płaski, wznosi się średnio 156 m n.p.m. W wielu miejscach występują zabagnienia. W rezerwacie dominują grądy i lęg olszowo-jesionowy, poza tym spotkamy tutaj ols i bór mieszany wilgotny. Poza dębami w rezerwacie występuje grab, świerk, olsza, jesion, lipa, brzoza, klon. W warstwie krzewów natrafimy na leszczynę, trzmielinę zwyczajną, jarzębinę, wawrzynek wilczylika. W runie rezerwatu występują: borówka czarna, czartawa drobna, czosnek niedźwiedzi, gajowiec żółty, gruszyca jednostronna, gwiazdnica wielkokwiatowa, jaskier kaszubski, kosmaty i wielki, karbieniec pospolity, kokorycz pełna, konwalijka dwulistna, kosaciec żółty, kostrzewa olbrzymia, kropidło wodne, manna jadalna, marzanka wonna, niecierpek pospolity, okrzędnica bagienna, podagrycznik, prosownica rozpięchła, przylaszczka pospolita, psianka słodkogórz, rzęsa drobna, siódmaczek leśny, skrzyp leśny, śledziennica skrętolistna, tojeść bukietowa, trzcinnik leśny, turzyca długokłosa i odległokłosa, wierzbownica błotna, zawilec żółty, zdrojówka rutewkowata, złoć żółta. W warstwie mchów spotkamy takie gatunki, jak: płonnik strojny, tujowiec tamaryszkowy, widłoząb miotłowy. W pobliżu rezerwatu przebiega niebieski szlak turystyczny Śladami Powstania Styczniowego, który rozpoczyna się i kończy w Hajnówce (dł. 31 km). Wzdłuż rezerwatu prowadzi też niebieski szlak rowerowy (42 km). Teren rezerwatu przyciągnął swego czasu uwagę studenta D. Gasza z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, który przeprowadził tutaj badania; legły one u podstaw jego pracy magisterskiej pt. „Ocena stopnia zagrożenia rezerwatów przyrody „Nieznanowo” (Białowieża) i „Ochojec” (Katowice) przez metale ciężkie i siarkę na podstawie analizy chemicznej liści i szpilek wybranych gatunków”, obronionej w 1996 roku.

Michnówka - dobrze zachowane torfowiska wysokie oraz lasy charakterystyczne dla Puszczy Białowieskiej; Rezerwat torfowiskowy Michnówka utworzony został w 1979 roku na podstawie Zarządzenia Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 16 października 1979 roku, które ogłoszone zostało w „Monitorze Polskim” (Nr 26/1979, poz. 141). Położony jest w południowo-zachodniej części Puszczy Białowieskiej, na terenie Nadleśnictwa Hajnówka i w obrębie Gminy Hajnówka. Rezerwat obejmuje powierzchnię 84,92 ha, z czego 10,18 ha podlega ochronie ścisłej. Celem rezerwatu jest zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego torfowisko wysokie oraz otaczające je lasy reprezentujące szereg dobrze zachowanych zbiorowisk leśnych borowych i grądowych. Teren rezerwatu jest równy, wzniesiony średnio 154 m n.p.m. Urozmaica go jedynie nieduża wydma, otaczająca torfowisko wysokie. Teren rezerwatu przecina strumień Perebel, który wpada do rzeki Leśnej. Dolina, którą płynie, jest szeroka, płaska i zatorfiona. Gleby rezerwatu są zróżnicowane. Przeważają gleby glejowe oraz gleby mułowo-błotne i torfowe. Na wyniesieniu wydmowym występują gleby słabo zbielcowane. Większość gleb w rezerwacie cechuje wysoki poziom wody gruntowej. W rezerwacie spotykamy kilka ciekawych puszczańskich zbiorowisk leśnych. W północnej części rezerwatu występuje zespół torfowiska wysokiego, odznaczający się rzadkim i niskim drzewostanem sosnowym. W warstwie krzewów, oprócz sosny, spotyka się sporadycznie świerk i brzozę (omszoną i brodawkowatą). W runie możemy natrafić na bagno zwyczajne, modrzewnicę zwyczajną, żurawinę błotną, welniankę pochwowatą. W warstwie mchów występują przede wszystkim torfowce – głównie magellański i odgięty. Wokół torfowiska umiejscowiły się zbiorowiska borowe. Na wyniesieniach wydmowych występuje zespół boru brusznicowego. Drzewostan składa się z sosny i świerka, a domieszkę tworzy brzoza brodawkowata. W runie dominują: borówki – czarna i brusznica. Natrafimy tutaj również na kostrzewę owczą, trzcinnik piaskowy, turzycę wrzosowiskową oraz porosty z rodzaju Cladonia. Na zachód od torfowiska wysokiego występuje bór czernicowy, który również zajmuje gleby wykształcone z piasków luźnych, ale odznaczające się dużą wilgotnością. Drzewostan jest zdominowany przez sosnę i świerk, a w domieszce spotykamy brzozę brodawkowatą, czasem – omszoną i sporadycznie osikę. W runie dojrzymy na pewno dominującą borówkę czarną oraz trzęślicę modrą, paproć

orlicę, a wśród mchów – rokitnika pospolitego, płonnika strojnego i torfowce. Na wale wydmyowym występują także niewielkie fragmenty trzcinnikowo-świerkowego boru mieszanego świeżego, z dominującym w nim świerkiem oraz domieszką sosny, dębu i sporadycznie osiki. W warstwie mchów doszukać się można rokitnika pospolitego, gajnika lśniącego i widłozęba falistego. W miejscach płaskich południowej części rezerwatu, na glebach wilgotnych oglejonych, występuje dębowo-świerkowy bór mieszany wilgotny. Dorodny drzewostan tworzy świerk z domieszką dębu, rzadziej – osiki, brzozy brodawkowatej i grabu w niższej warstwie. W runie występują: narecznica szerokolistna, tujowiec tamaryszkowaty, skoska zanokcicowata. Na miejscach nieznacznie wyniesionych we wschodniej części rezerwatu natrafimy na podzespół grądu trzcinnikowego, przeplatane gołębem typowym. Drzewostan w nich tworzy głównie grab, z dużą domieszką świerka. Z rzadka spotykamy także klony i dęby. Grąd trzcinnikowy jest najuboższym florystycznie podzespołem grądu. W sąsiedztwie łęgów i olsów występuje grąd murszowy. Drzewostan składa się głównie z grabu, duży udział ma też świerk i jesion, a w domieszce widzimy olszę, rzadziej lipę, klon i wiąz. Warstwę krzewów tworzą: leszczyna, kalina, trzmieliny - brodawkowata i zwyczajna, wawrzynek wilczczyko. W runie gatunkami wyróżniającymi są: czartawa drobna, pępawa błotna, bodziszek cuchnący, tojeść pospolita, storczyk płamisty. Grąd murszowy przeplata się z łęgiem jesionowo-olszowym. Płaską i zatorfioną dolinę Perebela zajmują zbiorowiska reprezentujące łęg jesionowo-olszowy. Drzewostan składa się z olszy i jesionu, w domieszce - świerk. W dolnej warstwie drzew – niewielka domieszka grabu, lipy, czasem też klonu, brzozy i dębu. Warstwa krzewów jest słabo rozwinięta. W bujnym runie dominują: pokrzywa zwyczajna, wiązówka błotna, jaskier rozłogowy, wietlica samcza, rzeżucha gorzka. W podtopionych obniżeniach spotykamy zespół olsu. Większość drzewostanów występujących w rezerwacie jest bardzo stara. Ich wiek, różnorodność oraz bogactwo gatunków roślin, zwierząt i grzybów sprawia, że pod względem wartości przyrodniczej rezerwat można śmiało porównać z najcenniejszymi fragmentami Obszaru Ochrony Ścisłej w Białowieskim Parku Narodowym. Wielką osobliwością Michnówki jest bór, porośnięty przez 150-letnie sosny. W obrębie doliny Perebela występują dwie niewielkie łączki, które przed utworzeniem rezerwatu były koszone. Występują tutaj zbiorowiska turzyc - pęcherzykowatej, błotnej i pospolitej.

W 1998 roku na terenie rezerwatu Michnówka Aleksander W. Sokołowski i Janusz Czerepko przeprowadzili badania nad zmianami roślinności na siedliskach hydrogenicznych. Wyniki tych badań zostały opublikowane w „Leśnych Pracach Badawczych” (Nr 3/2005). Natomiast wcześniej, w „Parkach Narodowych i Rezerwatach Przyrody” (Nr 2/1998), opublikowana została praca Aleksandra W. Sokołowskiego o roślinności rezerwatu. Na terenie rezerwatu stwierdzono m.in. występowanie dwóch gatunków grzybów znajdujących się na Czerwonej Liście – wymierającego już gwiazdozęba rdzawego i narażonej na wymarcie łożówki wapiennej. Tutaj możemy spotkać też opiętko dwuplamkowe - chrząszcza zagrażającego dębom. Mamy tu również stałe ostoje rysia i wilka. Zakątek ten penetrują żubry i łosie. Często spotka się dziki, jelenie i sarny, a nad wodą - wydrę, bobry, gronostaje i norki amerykańskie. Gniazdują tu żurawie, bociany czarne, orliki krzykliwe i myszołowy. Przez rezerwat biegnie żółty szlak turystyczny (19 km), prowadzący z Białowieży do Topiła. W opinii Pawła Fabijańskiego („Echa Leśne”, Nr 1/2009) Michnówka jest jednym z najdzikszych i najtrudniej dostępnych miejsc w Puszczy Białowieskiej.

Sitki - stanowiska dobrze wykształconych borów; Rezerwat leśny. Utworzony na podstawie Zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 16 października 1979 roku (Monitor Polski Nr 26 z dnia 31 października 1979 roku, poz. 141, § 7). Położony jest w południowo-zachodniej części Puszczy Białowieskiej, na terenie gminy i nadleśnictwa Hajnówka. Zajmuje fragmenty oddziałów 667 i 668. Powierzchnia rezerwatu wynosi 35,20

ha. Celem rezerwatu jest zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy z występującymi tu kilkoma dobrze wykształconymi zbiorowiskami borów (bór sosnowy czernicowy, bór czernicowy (trzęślicowy), trzcinnikowo-sosnowy bór mieszany, trzcinnikowo-świerkowy bór mieszany). Na niewielkiej powierzchni rezerwatu występuje także grąd miodownikowy. Drzewostan rezerwatu tworzą: sosna i świerk, w domieszcze występuje brzoza brodawkowata. Na tym terenie występuje jedno z największych na terenie Puszczy wyniesień wydmych. Maksymalna różnica wysokości wynosi tu 12 m (od 157 m n.p.m. do 169,2 m n.p.m.). W rezerwacie dominują gleby rdzawe bielcowe, rdzawe, i bielcowe oglejone. Flora rezerwatu jest bogata. Wśród rzadkich gatunków spotykamy aż 13 podlegających ochronie prawnej. Szczególnie bogatą jest flora roślin kserotermicznych, co wyróżnia ten rezerwat spośród innych obiektów chronionych na terenie Puszczy. Stosunkowo licznie występuje tutaj kukuczka kapturkowata. Spotykane są także liczne gatunki synantropijne, jak np. żarnowiec miotlasty czy wilczomlecz sosnka. Na drodze (linia oddziałowa), przecinającej rezerwat występują m.in. czerwiec roczny, gwiazdnica pospolita, komosa biała, naparstnica zwyczajna, rdest ptasi, sporek polny, szczaw polny. Inne rośliny, które możemy odnaleźć w runie rezerwatu, to: arnika górską, głowienka wielkokwiatowa, goździk piaszkowy, łyszczek baldachogronowy, mącznica lekarska, pięciornik piaszkowy i turyngijski, przetacznik kłosowy, pszczelnik wąskolistny, sasanka otwarta. Na terenie rezerwatu prowadzone są różnokierunkowe badania naukowe. W 1973 roku Aleksander W. Sokołowski zebrał tutaj materiał do fitosocjologicznej charakterystyki zbiorowisk roślinnych rezerwatu. Natomiast kartografowanie zbiorowisk roślinnych zostało wykonane w 1986 roku (zob. „Ochrona Przyrody” R. 48, 1991). A.W. Sokołowski opracował także wyniki badań nad zmianami składu gatunkowego zbiorowisk leśnych rezerwatu, zleconych w 1983 roku przez Wydział Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku, na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody (zob. „Ochrona Przyrody” R. 49, Cz. II, 1991). On też w 1994 roku przeprowadził badania nad wpływem sztucznego odnowienia zrębów na skład gatunkowy zbiorowisk leśnych w rezerwacie „Sitki”. W latach 1974-1975 Hjalmar Ugglä, Zofia Ferczyńska-Ugglä i Zbigniew Róg przeprowadzili badania gleb rezerwatu. Z kolei w sierpniu 1988 roku Wojciech Czechowski przeprowadził badania nad sukcesją zespołu mrówek (Hymenoptera: Formicidae) w siedliskach boru świeżego na terenie rezerwatu „Sitki”. Prace te kontynuował także w sierpniu 1989 roku. Jesienią 2004 roku w rezerwacie zebrane zostały pędy oraz szyszki z około 300 sosen dla Zakładu Genetyki Eksperymentalnej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Materiał ten posłużył do badań genetycznych, które wyjaśniły pochodzenie badanego drzewostanu oraz ustaliły jego pokrewieństwo z innymi populacjami sosen. Ok. 1,5 km na wschód od rezerwatu Sitki znajduje się rezerwat Przewłoka, a ok. 1 km na południowy zachód – rezerwat Starzyna. W pobliżu rezerwatu przepływa rzeka Leśna.

Starzyna - stanowiska z bogatą florą i ostoją głuszca; Rezerwat leśny. Utworzony na podstawie Zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 16 października 1979 roku (Monitor Polski Nr 28 z 31 października 1979 roku, poz. 141, § 6). Położony jest w południowo-zachodniej części Puszczy Białowieskiej (przy granicy Państwa), na terenie gmin Hajnówka i Dubicze Cerkiewne oraz Nadleśnictwa Hajnówka. Powierzchnia rezerwatu wynosi 369,43 ha. Celem rezerwatu jest zachowanie w stanie naturalnym fragmentu Puszczy z dobrze wykształconymi kilkoma zespołami leśnymi odznaczającymi się bogatą florą i stanowiącymi ostoję głuszca. Teren rezerwatu jest lekko sfalowany, wzniesiony średnio 170 m n.p.m. Dominują tutaj gleby brunatne wylugowane, poza tym występują gleby płowe, rdzawe właściwe i torfowe. Gleby w rezerwacie Starzyna zbadali w latach 1974-1975 Hjalmar Ugglä, Zofia Ferczyńska-Ugglä i Zbigniew. W rezerwacie stwierdzono występowanie 11 zbiorowisk leśnych i kilka nieleśnych. Dominują w nim bory i grądy, w kilku miejscach spotyka się także świetlistą dąbrowę. Gatunki drzewiaste reprezentowane są

przez sosnę, świerk, dąb, grab, brzozę brodawkowatą, osikę, lipę drobnolistną i klon zwyczajny. Z terenu rezerwatu 26 drzew uznano za pomniki przyrody. W latach 90-tych ub. wieku sukcesję zbiorowisk leśnych w rezerwacie zbadał Aleksander W. Sokołowski. Flora rezerwatu liczy około 300 gatunków roślin naczyniowych, w tym 18 podlegających ochronie ścisłej. W runie rezerwatu spotykamy m.in. takie gatunki, jak: arnika górską, bagno zwyczajne, borówka bagienna i czarna, buławnik czerwony, dziurawiec skąpolistny, dzwonek brzoskwiniolistny, głowienka wielkokwiatowa, gnieźnik leśny, gorysz siny, kalina koralowa, kokoryczka wonna, konwalia majowa, kopytnik pospolity, kruszyna pospolita, leniec bezpodkwiatowy, lilia złotogłów, marzanka wonna, miodownik melisowaty, modrzewnica zwyczajna, pełnik europejski, pępawa różyczkolistna, orlik pospolity, pierwiosnka lekarska, podkolan biały i zielonawy, rosiczka okrągłolistna, siódmaczek leśny, tajęża jednostronna, turzyca pagórkowa, wawrzynek wilczyłyko, welnianka pochwowata, widłak jałowcowaty i goździsty. W warstwie mchów dominują: gajnik lśniący, rokitnik pospolity, widłoząb falisty. Rezerwat w założeniach stanowi ostoję głuszca (podobnie jak rezerwat Głuszec). Można tutaj spotkać m.in. żubry, jelenie, łosie, sarny, dziki, zachodzą także sporadycznie ryś i wilk. W bogatej faunie ptaków największy udział mają dziuplaki, co wynika z obecności starych drzewostanów.

Olszanka Myśliszcze - dobrze zachowane środowisko, w którym występuje relikтовая, wielogatunkowa, a nawet endemiczna fauna motyli; Rezerwat faunistyczny, częściowy, powołany na podstawie Zarządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 27 czerwca 1995 roku (Monitor Polski Nr 33, poz. 398). Powierzchnia rezerwatu wynosi 278,32 ha. Rezerwat położony jest na terenie nadleśnictwa i gminy Hajnówka (w akcie powołującym rezerwat błędnie zlokalizowano go na terenie gminy Białowieża), w obrębie szerokiego rozlewiska rzeki Leśnej Prawej. Dolina rzeczna jest bardzo zabagniona i porośnięta szuwarami trzcinowymi, turzycowymi, mannowymi i móżgowymi. Otacza ją las olszowy o charakterze olsu. Rezerwat chroni fragment Puszczy Białowieskiej ze specyficznymi środowiskami występowania licznych gatunków motyli dziennych i kraśników. Na terenie rezerwatu stwierdzono występowanie 48 gatunków tych motyli, w tym 5 form endemicznych dla Puszczy. Monitoring przyrodniczy wykazał wyginięcie na tym terenie przeplatki aurinii (motyl z rodziny rusalkowatych) – ostatnie osobniki obserwowano tutaj w 1999 roku. Przez rezerwat prowadzi żółty szlak turystyczny (Białowieża – Topiło, 19 km). Szlakiem tym można wygodnie przejechać rowerem. Wzdłuż rezerwatu prowadzi także nowy szlak rowerowy w Puszczy Białowieskiej (niebieski, 42 km).

Rezerwat Berezowo - dobrze zachowane środowisko, w którym występuje relikтовая, wielogatunkowa a nawet endemiczna fauna motyli; Rezerwat faunistyczny. Zajmuje obszar lasu o powierzchni 115,42 ha na terenie Puszczy Białowieskiej (południowa część oddziału 575 i północna część oddziału 603). Położony jest na terenie Nadleśnictwa Hajnówka (Obręb Leśna), w granicach administracyjnych gminy Hajnówka. Utworzony Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 27 czerwca 1995 roku (Monitor Polski z dnia 17 lipca 1995 r.) dla ochrony specyficznych środowisk bytowania relikтовой, obfitującej w różne gatunki, fauny motyli dziennych i kraśników, ze szczególnym uwzględnieniem form endemicznych. Rezerwat Berezowo przecina w połowie Tryb Olemburski. Przez rezerwat przebiega żółty szlak turystyczny (19 km), prowadzący z Białowieży do Topiła, oraz niebieski szlak rowerowy (42 km), prowadzący również do Topiła i dalej do Hajnówki. Ten drugi szlak został otwarty 28 czerwca 2003 roku. Około 1 km na zachód od rezerwatu przepływa rzeka Leśna. W pobliżu znajduje się też rezerwat Olszanka-Myśliszcze. Położony jest na terenie Nadleśnictwa Hajnówka (Obręb Leśna), w granicach administracyjnych gminy Hajnówka.

3.5. Rejestr użytków ekologicznych na terenie Gminy Hajnówka.

Na terenie Gminy Hajnówka istnieją 62 grupy użytków ekologicznych (o powierzchni 524,90 ha). Wykaz użytków ekologicznych sporządzony jest na podstawie danych z gminy wg arkuszy.

Tabela 17. Rejestr użytków ekologicznych na terenie Gminy Hajnówka.

Lp. Nr arku- sza ewid.	Rodzaj użytku ekologicz- nego (jak w akcie prawnym o ustano- wieniu)	Data utworzenia	Pow. [ha]	Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego	Gmina	Obręb ewid.	Nr Działek ewi- dencyj- nych	Opis lokalizacji	Forma własności, rodzaj gruntów
25	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	2,61	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Lipiny	249, 256	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 211 Aj, 211 Cb	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
26	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,39	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Lipiny	256	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 211 Dg	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
27	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,22	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Lipiny	348/1	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 246 Dn	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
28	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,06	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Lipiny	501	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 305 Ca	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
29	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,36	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Lipiny	501	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 306 Ch	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
30	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	3,84	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Lipiny	511/2	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 356 Al.	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
31	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,46	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Lipiny	573	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 361 Cd	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
32	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,36	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Lipiny	596	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 389 Bj	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnów
33	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	22,6	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Lipiny	610, 611	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 418 Aa, 418 Bd	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY HAJNÓWKA
- UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO -

34	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,4	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Lipiny	609/1	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 417 Bi	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
35	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	5,46	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	574, 582/1, 582/2	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 412 Aa, 412 Bc, 412 Bd	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
36	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,6	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	474	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 412 Ak	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
37	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,23	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	583/2	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 413 Aw	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
38	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,28	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	584	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 413 Bh	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
39	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	92,2 4	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	588/1, 668/2, 668/1, 680, 702/1, 702/2, 608/3, 701/1, 701/2, 708/2, 708/1, 700, 707/1, 707/2, 699, 706/2, 705	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 412 Dd, 413 Ck, 413 Cd, 437 Ba, 437 Bh, 438 Af, 438 Ab, 438 Ad, 438 Ac, 438 Cb, 438 Cc, 438 Df, 438 Dg, 462 Aa, 462 Ac, 462 Bd, 462 Ca, 462 Db, 462 Df, 485 Bb	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
40	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,17	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	709	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 438 Bb	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
41	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	2,06	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	726, 725, 721	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 440 Af, 440 Ac, 439 Df	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
42	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,3	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	721	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 439 Dh	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
43	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,93	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	721, 715	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 439 Di	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY HAJNÓWKA
- UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO -**

				Biał. Nr 16, poz.64)				439 Cg	
44	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,52	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	675	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 435 Bc	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
45	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	3,81	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	561, 676	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 410 Fi, 435 Cc, 435 Cj	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
46	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,74	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	676	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 435 Ck	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
47	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	2,24	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	684	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 435 Eb	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
48	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,28	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	690/1	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 459 Bf	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
49	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	124, 22	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	690/1, 691/1, 692/1, 695/2, 698, 687, 704, 705, 706,71 7, 758, 761	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 459 Bg, 460 Af, 460 Ag, 460 Bd, 461 Cb, 461 Cf, 461 Di, 461 Dk, 485 Af, 485 Ca, 485 Df, 485 Bi, 486 Ck, 486 Df, 515 Ad, 515 Cd	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
50	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,27	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	698	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 485 Ag	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
51	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,37	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	759	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 487 Cd	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
52	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,73	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	765	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 540 Cg	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
53	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	28,6 5	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	765, 771, 770, 806	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 510 Ci, 540 Dh, 540 Hc, 541 Co	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
54	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	2,05	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj..	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	800	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 541 Ah	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY HAJNÓWKA
- UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO -**

				Biał. Nr 16, poz.64)					
55	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,54	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	800	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 541 Ak	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
56	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,01	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	824/2	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 602 Ak	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
57	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	6,66	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	835	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 636 Ap	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
58	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,33	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	835	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 636 Ao	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
59	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,69	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	835, 839	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 636 Am, 636 Cf	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
60	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	8,7	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	835, 839	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 636 As, 636 Cm	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
61	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	5,48	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	26/5	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 459 l, 459 m	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
62	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	107, 69	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	1269, 845, 854/1, 856/1, 856/2, 859, 860, 862/1, 862, 1050	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 460 Ca, 460 Cc, 483 Ba, 484 Aa, 484 Ab, 484 Ac, 484 Ad, 484 Ca, 513 Aa, 513 Ba, 514 Aa, 514 Ba, 514 Ea	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
63	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	3,05	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	1046	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 540 Ba	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
64	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,73	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	1046	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 540 Bh	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
65	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	7,09	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	1043	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 540 Ea, 540 Ef	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka

66	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,68	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	870	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 534 Bc	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
67	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,33	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	869	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 534 Ac	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
68	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,29	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	864, 870	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 534 Aj, 534 Bi	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
69	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	2,61	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	869	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 534 Ar	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
70	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,96	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	875	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 534 Cb	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
71	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,8	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	883	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 567 Ag	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
72	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,4	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	936	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 539 Cd	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
73	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,48	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	943	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 539 Dj, 571 Ba	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
74	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,55	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	1044	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 573 Ah	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
75	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,32	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	949	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 571 Dd	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
76	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,77	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	949	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 571 Df	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY HAJNÓWKA
- UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO -

77	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	4,99	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Leśna)	1148, 1149	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 599 Aa, 599 Bd	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
78	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,85	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	1185/1, 1185/2	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 634 Ea, 634 Fm	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
79	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,07	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	1186/2	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 634 Fb	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
80	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	22,6 2	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	1186/3, 1228, 1229/1, 1229/2, 1232/1, 1232/2, 1235	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 634 Fd, 669 Aa, 669 Ba, 669 Ea, 703 Aa	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
81	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	6,73	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	1094	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 627 Ch	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
82	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,98	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	1090, 1096	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 628 Ad, 628 Cb	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
83	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	0,62	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	1096	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 628 Ci	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
84	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	31,7 3	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka, Dubicze Cerkiewne	Wierchow skie i Krugłe (Starzyna)	1091, 1141/2, 1092, 71	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 628 Bg, 628 Db, 629 Ai, 661 Bb	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
85	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	1,58	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka	Wierchow skie (Starzyna)	1141/1	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 629 Cf	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka
86	ekosystem bagienny	07.08.1997 r.	2,21	Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/97 (Dz. Urz. Woj.. Biał. Nr 16, poz.64)	Hajnówka, Dubicze Cerkiewne	Wierchow skie i Krugłe (Starzyna)	1094, 90, 94	Puszcza Białowieska, Oddział leśny 627 Cp, 659 Aa, 660 Af	Skarb Państwa, Nadleśnictwo Hajnówka

Rejestr użytków ekologicznych na terenie Gminy Hajnówka - 2016r.

(sporządzony na podstawie danych z rejestru RDOŚ w Białymstoku

<http://bip.bialystok.rdos.gov.pl/rejestr-form-ochrony-przyrody>)

Lp.	Nazwa użytku ekologicznego / nr ewidencyjny (jak w akcie prawnym o ustanowieniu)	Rodzaj użytku ekologicznego (jak w akcie prawnym o ustanowieniu)	Data utworzenia	Pow. (ha)	Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego	gmina	obręb geodezyjny	nr działek ewidencyjnych	Forma własności, rodzaj gruntów	Opis	Ochrona w zakresie prawa międzyna rodowego
1	25	ekosystem bagienny	1997	2,61	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Lipiny	249 / 211 Aj, 256 / 211 Cb	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie polany z naturalną roślinnością nieleśną	n.d.
2	26	ekosystem bagienny	1997	0,39	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Lipiny	256 / 211 Dg	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie polany z roślinnością nieleśną	n.d.
3	27	ekosystem bagienny	1997	0,22	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Lipiny	348/1 / 246 Dn	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie roślinności nieleśnej	n.d.
4	30	ekosystem bagienny	1997	3,84	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Lipiny	512/2 / 356 Al.	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie naturalnego charakteru roślinności na śródleśnym torfowisku	n.d.
5	32	ekosystem bagienny	1997	0,36	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Lipiny	596/389 Bj	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie w naturalnym stanie śródleśnej polany z naturalną roślinnością	n.d.
6	35	ekosystem bagienny	1997	5,46	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	574 / 412 Aa 582/1 / 412 Bc 582/2 / 412 Bd	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie naturalnej roślinności nieleśnej w dolinie rzeki Leśnej	n.d.
7	36	ekosystem bagienny	1997	0,6	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	474 / 412 Ak	Nadleśnictwo Hajnówka	Ochrona podmokłej polany z roślinnością nieleśną	n.d.
8	37	ekosystem bagienny	1997	1,23	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	583/2 / 413 Aw	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie nieleśnych zbiorowisk roślinności torfowiskowej w dolinie rzeki Leśnej	n.d.

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY HAJNÓWKA
- UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO -

9	38	ekosystem bagienny	1997	0,28	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	584 / 413 Bh	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie środowiska z roślinnością szuwarową	n.d.
10	39	ekosystem bagienny	1997	15,6	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	588/1 / 412 Dd, 668/2 / 413 Ck, 668/1 / 413 Cd, 680 / 437 Ba, 680 / 437 Bh,	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie naturalnej roślinności nieleśnej w dolinie rzeki Leśnej	n.d.
11	41	ekosystem bagienny	1997	1,36	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	726 / 440 Af 725 721 / 439 Df	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie polny z naturalną roślinnością torfowiskową	n.d.
12	42	ekosystem bagienny	1997	1,3	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	721 / 439 Dh	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie środowiska z naturalnymi zbiorowiskami roślinności nieleśnej	n.d.
13	43	ekosystem bagienny	1997	0,72	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	721 / 439 Di,	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie środowiska z naturalnymi zbiorowiskami roślinności nieleśnej	n.d.
14	44	ekosystem bagienny	1997	0,52	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	675 / 435 Bc	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie środowiska Torfowiska niskiego z naturalną roślinnością nieleśną	n.d.
15	45	ekosystem bagienny	1997	3,81	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	561 / 410 Fi, 676 / 435 Cc, 676 / 435 Cj	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie środowiska z naturalną roślinnością nieleśną	n.d.
16	46	ekosystem bagienny	1997	0,74	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	676 / 435 Ck	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie środowiska z naturalną roślinnością nieleśną	n.d.
17	47	ekosystem bagienny	1997	2,24	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	684 / 435 Eb	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie środowiska z naturalną roślinnością nieleśną	n.d.
18	48	ekosystem bagienny	1997	0,28	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	690/1 / 459 Bf	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie środowiska z naturalną roślinnością nieleśną	n.d.
19	49	ekosystem bagienny	1997	11,11	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz.	Hajnówka	Wierzcho wskie	690/1 / 459 Bg, 691/1 /	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie naturalnej i półnaturalnej	n.d.

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY HAJNÓWKA
- UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO -

					Woj. Podl. Nr 24, poz. 391			460 Af, 691/1 / 460 Ag,		roślinności nieleśnej w dolinach rzek Chwiszcznej i Leśna	
20	61	ekosystem bagienny	1997	5,48	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	26/5 / 459 l 26/5 / 459 m	Nadleśnictwo Hajnówka	Ochrona torfowiska z naturalną roślinnością szuwarową	n.d.
21	62	ekosystem bagienny	1997	71,8	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	1269/5 / 460 Ca, 1269/5 / 460 Cc, 845 / 483 Ba, 584/1 / 484 Aa, 854/1 / 484 Ab, 854/1 / 484 Ac, 854/1 / 484 Ad, 856/1 / 484 Ca, 856/2 / 484 Ca,	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie naturalnej roślinności torfowiskowej w dolinach rzek Chwiszcznej i Leśna	n.d.
22	65	ekosystem bagienny	1997	7,09	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	1043 / 540 Ea 1043 / 540 Ef	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie naturalnej nieleśnej roślinności torfowiskowej w dolinie rzeki Leśnej	n.d.
23	66	ekosystem bagienny	1997	0,68	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	870 / 534 Bc	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie naturalnych i półnaturalnych zbiorowisk roślinności nieleśnej	n.d.
24	67	ekosystem bagienny	1997	0,33	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	869 / 534 Ac	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie śródleśnej polanki z naturalnymi zbiorowiskami roślinności nieleśnej	n.d.
25	68	ekosystem bagienny	1997	1,29	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	864 / 534 Aj, 870 / 534 BI	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie polany z naturalną roślinnością torfowiskową	n.d.
26	69	ekosystem bagienny	1997	2,61	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	869 / 534 Ar	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie naturalnego śródleśnego torfowiska ze zbiorowiskami roślinności nieleśnej	n.d.
27	70	ekosystem bagienny	1997	0,96	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	875 / 534 Cb	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie śródleśnego torfowiska z naturalnymi zbiorowiskami roślinności nieleśnej	n.d.

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY HAJNÓWKA
- UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO -

28	71	ekosystem bagienny	1997	0,8	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	883 / 567 Ag	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie śródleśnego okresowo podtapianego obniżenia z roślinnością nieleśną	
29	72	ekosystem bagienny	1997	0,4	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	936 / 539 Cd	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie polany z naturalną roślinnością nieleśną	n.d.
30	77	ekosystem bagienny	1997	4,99	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	1148 / 599 Aa, 1149 / 599Bd	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie śródleśnej polany z naturalną roślinnością bagienną i z półnaturalnymi zbiorowiskami łąkowymi	n.d.
31	78	ekosystem bagienny	1997	0,77	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	1185/2 / 634 Ea,	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie naturalnej roślinności fragmentu doliny rzeki Leśnej	
32	80	ekosystem bagienny	1997	4,3	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	1235 / 703 Aa	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie naturalnej roślinności torfowiskowej w dolinie rzeki Leśnej	n.d.
33	81	ekosystem bagienny	1997	6,73	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	1094 / 627 Ch	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie polany z naturalną roślinnością bagienną i półnaturalną roślinnością łąkową	n.d.
34	82	ekosystem bagienny	1997	1,98	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	1090 / 628 Ad, 1096 / 628 Cb	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie polany z naturalną roślinnością bagienną i półnaturalną roślinnością łąkową	n.d.
35	83	ekosystem bagienny	1997	0,62	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	1096 / 628 Ci	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie śródleśnej polany z naturalną roślinnością	n.d.
36	84	ekosystem bagienny	1997	25,58	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie i Krugle	1091 / 628 Bg, 1141/2 / 628 Db, 1092 / 629 Ai,	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie śródleśnej polany z naturalną roślinnością bagienną i półnaturalną roślinnością łąkową	n.d.
				6,15		Dubicze Cerkiewne		71 / 661 Bb,			n.d.
37	85	ekosystem bagienny	1997	1,58	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie	1141/1 / 629 Cf	Nadleśnictwo Hajnówka	Ochrona śródleśnego torfowiska z naturalnymi zbiorowiskami	n.d.

										roślinnymi	
38	86	ekosystem bagienny	1997	0,58	Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 16, poz. 64; Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 24, poz. 391	Hajnówka	Wierzcho wskie i Krugłe	1094 / 627 Cp, 90 / 659 Aa, 94 / 660 Af	Nadleśnictwo Hajnówka	Zachowanie rozległej śródleśnej polany z naturalną roślinnością bagienną i półnaturalną roślinnością łąkową	n.d.
				1,63		Dubicze Cerkiewne		1094 / 627 Cp, 90 / 659 Aa, 94 / 660 Af			n.d.

Źródło: <http://bip.bialystok.rdos.gov.pl/rejestr-form-ochrony-przyrody>

3.6. Rejestr pomników przyrody na terenie Gminy Hajnówka.

Na terenie Gminy Hajnówka istnieje 525 pomników przyrody (drzewa i grupy drzew), z czego:

- 523 – to pojedyncze drzewa,
- 1 – grupa drzew,
- 1 – głąz narzutowy.

Wykaz pomników przyrody sporządzony jest w formie rejestru – jako załącznik.

Uwaga:

załączono jako osobny załącznik do studium.

3.7. Obszary Natura 2000 na terenie Gminy Hajnówka.

Część obszaru Gminy Hajnówka znajduje się w granicach Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) „Natura 2000” Puszcza Białowieska (PLC200004), wyznaczonego Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. z 2011 nr 25, poz. 133, z późn.zm.), oraz w projektowanym Specjalnym Obszarze Ochrony Siedlisk (SOO) „Natura 2000”, zatwierdzonym Decyzją Wykonawczą Komisji (UE) 2015/2369 z dnia 26 listopada 2015r. w sprawie przyjęcia dziewiątego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny Dz. U. EU. L. z 2015r. Nr 338, str. 34 (notyfikowana jako dokument nr C(2015) 8191) (Dz.U.UE L z dnia 23 grudnia 2015r.).

Na w/w obszarze ustanowiono plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska PLC200004 - Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 6 listopada 2015 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska PLC200004.

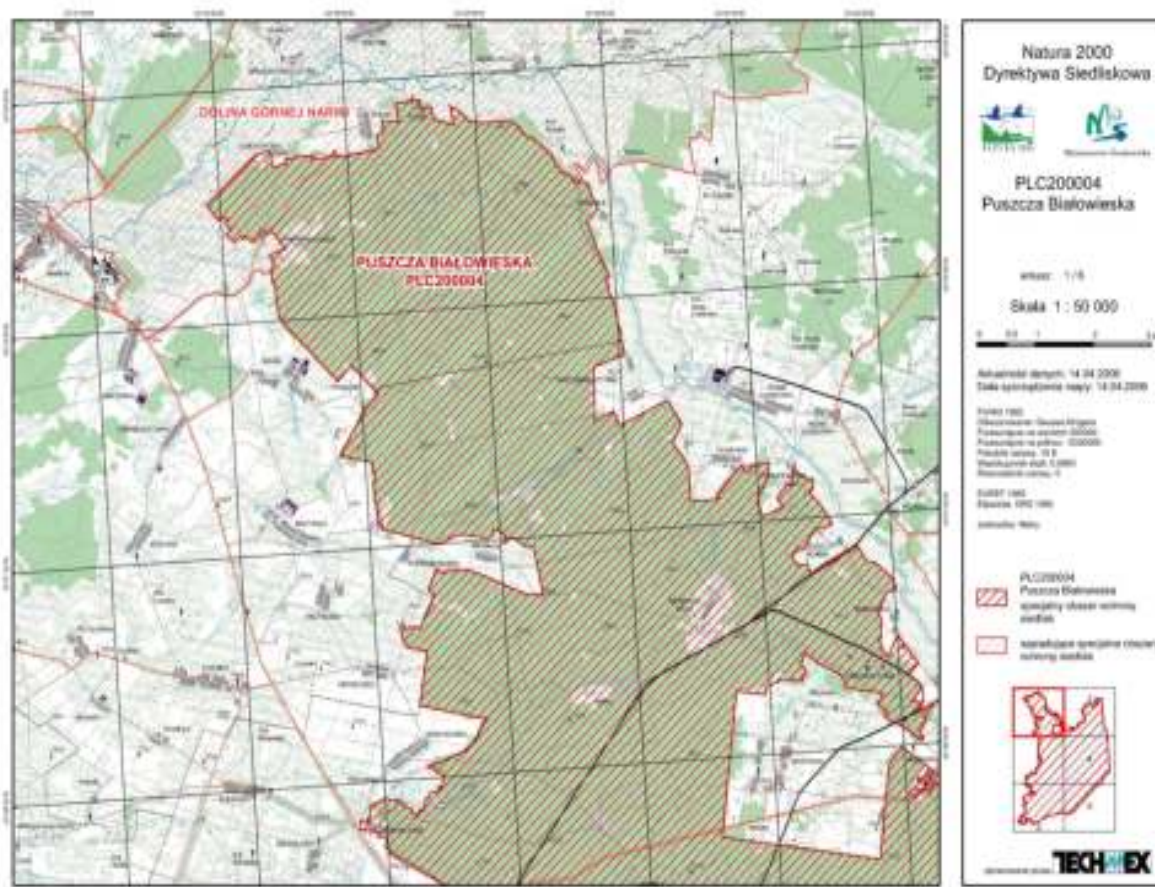
Plan zadań ochronnych obejmuje obszar Natura 2000 z wyłączeniem powierzchni Białowieskiego Parku Narodowego, dla którego ustanowiono plan ochrony w drodze rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 7 listopada 2014 r. (Dz. U. poz. 1735), uwzględniający zakres, o którym mowa w art. 28 ust. 10 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Wszelkie dane dotyczące obszarów Natura 2000, szczegółowe mapy obszarów oraz dostępne są na stronie <http://natura2000.gdos.gov.pl>.

Z uwagi na to, iż załączniki graficzne do studium opracowywane są zgodnie z obowiązującymi przepisami w skali 1:25000 – co stanowi zbyt małą szczegółowość w zakresie graficznym – w przypadku konieczności obejrzenia granic konturów obszarów chronionych należy się posługiwać dostępnymi zasobami danych znajdujących się na stronie <http://www.gdos.gov.pl/baza-danych> oraz <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>.

W przedstawieniu poniżej – wyciąg z map dotyczących obszarów Natura 2000 (3 ilustracje w zmniejszeniu).

Rysunek 4. Obszar Natura 2000 Puszcza Białowieska (PLC200004) (cz.1/3).

3.8. KORYTARZE EKOLOGICZNE:

3.8.1. PROJEKTOWANA REGIONALNA SIEĆ EKOLOGICZNA - „PROJEKT KORYTARZY EKOLOGICZNYCH ŁĄCZĄCYCH EUROPEJSKĄ SIEĆ NATURA 2000 W POLSCE”

W latach 2006 - 2010 powstał projekt pod nazwą: „KRAINA ŻUBRA - OCHRONA ŻUBRA W PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ” realizowany przez konsorcjum kierowane przez Zakład Badania Ssaków PAN w Białowieży, przy współudziale Fundacji Zielone Płuca Polski, Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Białymstoku i Białowieskiego Parku Narodowego. Głównym celem projektu jest poprawa warunków bytowania populacji żubra w województwie podlaskim, szczególnie w jego południowo-wschodniej części oraz zapewnienie temu gatunkowi długoterminowej ochrony.

Przebieg korytarzy ekologicznych umożliwiających kontakty międzypopulacyjne żubra oparty został na krajowej i regionalnej sieci ekologicznej zaproponowanej w opracowaniu „Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce”, opracowanym przez Zakład Badania Ssaków PAN w Białowieży dla Ministerstwa Środowiska. Zaprojektowana w tym opracowaniu sieć ekologiczna, uszczegółowiona dla obszaru województwa podlaskiego, również przez Zakład Badania Ssaków PAN w Białowieży, została poddana analizie w części dotyczącej obszaru całego województwa podlaskiego, ze szczególnym uwzględnieniem obecności żubra w południowo-wschodnim rejonie województwa. W trakcie prac analizujących przebieg proponowanej w/w opracowaniu sieci ekologicznej na obszarze województwa podlaskiego, ściśle współpracowano z zespołem kierowanym przez prof. Włodzimierza Jędrzejewskiego z Zakładem Badania Ssaków, konsultując na bieżąco wszystkie zmiany w przebiegu korytarzy wynikające z analizy i uszczegółowiania ich przebiegu, w konfrontacji z istniejącym i planowanym zagospodarowaniem przestrzennym wynikającym z Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego.

W wyniku przeprowadzonych analiz opracowany został projekt sieci ekologicznej dla całego obszaru województwa zawierający w sobie: obszary węzłowe i korytarze główne – elementy sieci o znaczeniu kontynentalnym oraz korytarze uzupełniające – elementy sieci o znaczeniu krajowym. Projekt sieci ekologicznej był przedmiotem posiedzenia Zarządu Województwa Podlaskiego w grudniu 2009 roku i uzyskał pozytywną opinię.

Opracowanie dotyczące obszaru jedenastu gmin przyjmuje zaprojektowaną regionalną (wojewódzką) sieć ekologiczną w części odnoszącej się do ich obszarów, uszczegółowiając je o elementy sieci lokalnej i ponadlokalnej oraz korytarze migracyjne żubra, wyznaczone przez Zakład Badania Ssaków na podstawie własnych badań. Ostateczny przebieg tych korytarzy również został skonsultowany Zakładem Badania Ssaków w Białowieży

Należy zaznaczyć iż, Rada Gminy Hajnówka wyraziła negatywną opinię w sprawie projektowanych korytarzy ekologicznych i podjęła Uchwałę Nr XLV/199/10 z dnia 11 listopada 2010r. w sprawie negatywnej opinii sieci korytarzy migracyjnych żubra.

Jak już wspomniano, analiza proponowanej krajowej i regionalnej sieci ekologicznej na obszarze opracowania, przeprowadzona została w ramach analizy wykonanej dla obszaru całego Województwa Podlaskiego.

Proponowany przebieg korytarzy skonfrontowany został z istniejącym i planowanym zagospodarowaniem przestrzennym wynikającym z Planu zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego oraz istniejącymi i projektowanymi formami ochrony przyrody - z wykorzystaniem mapy topograficznej w skali 1 : 50 000.

Poza elementami infrastruktury liniowej (głównie transportowej), przedmiotem analizy była jakość gleb (możliwość dolesień) oraz możliwość poprowadzenia czytelnych granic korytarzy, w nawiązaniu do istniejącego zagospodarowania oraz uwarunkowań fizjograficznych. W analizie wykorzystano również Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, których dotyczy obszar objęty opracowaniem.

W wyniku dokonanej analizy, wyodrębnione w opracowaniu „Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce”, korytarze główne w zasadzie utrzymały swój przebieg. Niewielkie zmiany granic ograniczyły się w zasadzie do uczytelnienia ich przebiegu w terenie i praktycznie są nie zauważalne w tej skali opracowania (1 : 50 000). Natomiast znacząca zmiana nastąpiła w przebiegu korytarza uzupełniającego Dolina Narwi - Puszcza Mielnicka Wschodni (KPn-23B) na obszarze Gminy Orla, a to z uwagi na przeznaczenie części terenu gminy pod zainwestowanie przemysłowe oraz realizację farm wiatrowych.

Korytarze główne nazwane w/w opracowaniu jako Puszcza Białowieska (GKPn-2), Puszcza Knyszyńska (GKPn-3) oraz część korytarza Puszcza Białowieska – Puszcza Biała (GKPnC-1A) nazwane zostały obszarami węzłowymi. W przypadku Puszczy Białowieskiej i Puszczy Knyszyńskiej zachowały one swoje nazwy i kody. Natomiast obszar węzłowy wyodrębniony z korytarza głównego GKPnC-1A został nazwany Obszarem Węzłowym Puszcza Mielnicka i nadano mu kod GKPnC-2.

Korytarze główne nazwane w/w opracowaniu jako Puszcza Białowieska - Puszcza Knyszyńska Zachodni (GKPn-2A) oraz Puszcza Białowieska - Puszcza Knyszyńska Wschodni (GKPn-2B), zachowały swoje nazwy i kody. Natomiast część korytarza Dolina Narwi Środkowy (GKPn-23) otrzymał nazwę: Dolina Narwi Górnej i kod GKPn-24, zachowując swoje granice.

Z podziału wspomnianego wyżej korytarza Puszcza Białowieska – Puszcza Biała (GKPnC-1A) powstał korytarz główny o nazwie Puszcza Białowieska – Puszcza Mielnicka o kodzie GKPnC-2B, którego część znajduje się w granicach opracowania.

Z korytarzy uzupełniających wyszczególnionych w opracowaniu „Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce”, tylko część dwóch korytarzy znalazła się w obszarze opracowania i są to: Dolina Narwi - Puszcza Mielnicka Zachodni (KPn-23E) oraz Dolina Narwi - Puszcza Mielnicka Wschodni (KPn-23B). Część korytarza KPn-23E włączona została do wspomnianego wyżej Korytarza Głównego Puszcza Białowieska – Puszcza Mielnicka GKPnC-2B. Natomiast korytarz KPn-23B pozostał korytarzem uzupełniającym ale w zmienionych granicach oraz zmienionej nazwie i kodzie na: Korytarz Uzupełniający Dolina Orlanki (KPn-24A).

W wyniku powyższych zmian, zaprojektowana na obszarze opracowania sieć ekologiczna składa się z następujących elementów:

- Obszaru Węzłowego Puszcza Białowieska (GKPn-2) pokrywającego się z granicami OSO i SOO Natura 2000 Puszcza Białowieska (PLC200004);
- części Obszaru Węzłowego Puszcza Knyszyńska (GKPn-2) pokrywającego się granicami OSO Natura 2000 Puszcza Knyszyńska (PLB200007);
- części Obszaru Węzłowego Puszcza Mielnicka (GKPnc-2);
- części Korytarza Głównego Dolina Narwi Górnej (GKPN-24);
- Korytarza Głównego Puszcza Białowieska - Puszcza Knyszyńska Zachodni (GKPn-2A);
- Korytarza Głównego Puszcza Białowieska - Puszcza Knyszyńska Wschodni (GKPn-2B);
- części Korytarza Głównego Puszcza Białowieska – Puszcza Mielnicka (GKPnC-2B);
- części Korytarza Uzupełniającego Dolina Orlanki (KPN-24);
- oraz korytarzy ponadlokalnych i lokalnych uzupełniających sieć Korytarzy Głównych i Uzupełniających (bez nazw i kodów).

Wyszczególnione wyżej elementy ekologicznej sieci krajowej i regionalnej na obszarze 11 gmin zajmują łącznie 186 055,6 ha, a ich udział powierzchniowy w poszczególnych gminach obrazuje poniższa tabela:

Tabela 18. Elementy ekologicznej sieci krajowej i regionalnej.

Nazwa elementu sieci	Kod	Powierzchnia [ha]	
		ogólna	na obszarze gminy
Obszary węzłowe			
Obszar Węzłowy Puszcza Białowieska	GKPn-2	63 147,6	Narew – 2 132,0
			Narewka – 20 759,0
			Białowieża – 20 320,0
			Hajnówka – 17 910,0
			Dubicze Cerk. – 2 026,6
Obszar Węzłowy Puszcza Knyszyńska	GKPn-3	50 610,0	Gródek – 38 880,0
			Michałow – 11 730,0
Obszary Węzłowy Puszcza Mielnicka	GKPnC-2	3 073,0	Czeremcha – 2 988,0
			Kleszczele – 85,0
Obszary węzłowe razem		116 830,6	
Korytarze główne			
Korytarza Główny Dolina Górnej Narwi	GKPN-24	13 540,0	Narew – 12 087,0
			Michałow – 708,0
			Czyże – 745,0
Korytarz Główny Puszcza Białowieska - Puszcza Knyszyńska Zachodni	GKPn-2A	16 710,0	Michałow- 6 490,0
			Narew – 4 350,0
			Narewka – 5 870,0
Korytarz Główny Puszcza Białowieska - Puszcza Knyszyńska Wschodni	GKPn-2B	14 490,0	Gródek – 3 723,0
			Michałow – 10 180,0
			Narewka – 587,0
Korytarz Główny Puszcza Białowieska – Puszcza Mielnicka	GKPnC-2B	21541,0	Orla – 1 924,0
			Hajnówka – 511,0
			Dubicze Cerk. – 8 095,0
			Kleszczele – 7987,0
			Czeremcha – 3 024,0
Korytarze główne razem		64 507,0	
Korytarze uzupełniające			
Korytarz Uzupełniający Dolina Orlanki	KPn-24A	4 718,0	Orla – 3 524,0
			Dubicze Cerk. – 642,0
			Kleszczele – 552,0
Elementy sieci krajowej i regionalnej ogółem		186 055,6	

Krajową i regionalną sieć uzupełniają korytarze ponadlokalne i lokalne. Wyodrębnione na obszarze tych gmin korytarze ponadlokalne i lokalne zajmują łącznie powierzchnię 14 040 ha, w tym: korytarze ponadlokalne 7 460 ha i korytarze lokalne 6 580 ha.

Tabela 19. Korytarze ekologiczne ponadlokalne i lokalne.

L.p.	Gmina	Korytarze ponadlokalne	Korytarze lokalne	Korytarze ponadlokalne i lokalne razem
1	Gródek	-	-	-
2	Michałow	-	564,0	564,0
3	Narew	60,0	644,0	704,0
4	Narewka	-	505,0	505,0
5	Czyże	2 626,0	1 142,0	3 768,0
6	Orla	289,0	1 444,0	1 733,0
7	Hajnówka	1 212,0	1 304,0	2 516,0
8	Białowieża	-	-	-
9	Dubicze Cerkiewne	1 270,0	415,0	1 685,0
10	Kleszczewo	1 388,0	425,0	1 811,0
11	Czeremcha	720,0	258,0	978,0
	Gminy razem	7 565,0	6 701,0	14 266,0

Poniższa tabela obrazuje zbiorcze zestawienie wszystkich elementów sieci ekologicznej, to jest: obszarów węzłowych, korytarzy głównych, korytarzy uzupełniających, korytarzy ponadlokalnych i korytarzy lokalnych, w odniesieniu do każdej gminy oraz sumaryczne dla całego obszaru stanowiącego przedmiot opracowania. Godnym jest zauważyć, jak niewielkie powierzchnie w konstrukcji tej sieci zajmują korytarze lokalne i ponadlokalne.

Tabela 20. Zestawienie poszczególnych elementów sieci ekologicznej na obszarze opracowania (dla regionu Puszczy Białowieskiej).

Zestawienie poszczególnych elementów sieci ekologicznej na obszarze opracowania

L.p.	Gmina	Elementy sieci ekologicznej								Cała sieć łącznie		
		Krajowej i regionalnej				Ponadlokalnej i lokalnej				[ha]	% pow. gminy	
		Obszary węzłowe	Korytarze główne	Korytarze uzupeł.	Razem	Korytarze ponadlok.	Korytarze lokalne	Razem				
									[ha]			[ha]
1	Gródek	38 880,0	3 723,0	-	42 603,0	98,9	-	-	-	-	42 603,0	98,9
2	Michałow	11 730,0	17 378,0	-	29 108,0	70,9	-	564,0	564,0	1,0	29 672,0	71,9
3	Narew	2 132,0	16 437,0	-	18 569,0	75,2	60,0	644,0	704,0	2,9	19 273,0	78,1
4	Narewka	20 759,0	6 457,0	-	27 216,0	80,4	-	505,0	505,0	1,5	27 721,0	81,9
5	Czyże	-	745,0	-	745,0	5,6	2 626,0	1 142,0	3 768,0	28,1	4 513,0	33,7
6	Orla	-	1 924,0	3 524,0	5 448,0	33,0	289,0	1 444,0	1 733,0	10,9	7 181,0	43,9
7	Hajnówka	17 910,0	511,0	-	18 421,0	62,8	1 212,0	1 304,0	2 516,0	8,6	20 937,0	71,4
8	Białowieża	20 320,0	-	-	20 320,0	100,0	-	-	-	-	20 320,0	100,0
9	Dubicze Cerk.	2 026,6	7 095,0	642,0	9 763,6	69,6	1 270,0	425,0	1 695,0	10,6	11 458,6	80,2
10	Kleszczewo	85,0	7 987,0	552,0	8 624,0	53,7	1 388,0	425,0	1 811,0	12,7	10 435,0	66,4
11	Czeremcha	2 988,0	3 024,0	-	6 012,0	62,1	720,0	258,0	978,0	10,1	6 990,0	72,2
Gminy razem		116 830,6	66 281,0	4 718,0	187 829,6	71,8	7 565,0	6 701,0	14 266,0	8,4	202 095,6	76,9

Jak wynika z powyższej tabeli, projektowana sieć ekologiczna na obszarze będącym przedmiotem opracowania zajmuje powierzchnię 202 095,6 ha, co stanowi aż 76,9% tego obszaru, w tym sieć krajowa i regionalna zajmuje 71,5%

Wyznaczone przez Zakład Badania Ssaków korytarze ekologiczne żubrów, wpisują się w projektowaną sieć ekologiczną poza jednym wyjątkiem. Dotyczy to korytarza migracyjnego żubra przebiegającego przez Korytarz Uzupełniający Dolina Orlanki (KPN-24), którego ciągłość została przerwana poprzez zlokalizowanie na jego przebiegu terenów przemysłowych oraz farm wiatrowych na obszarze gminy Orla. Korytarz ten uległ likwidacji.

Z tych powodów został również ograniczony terytorialny zasięg wspomnianego korytarza KPN-24A).

3.8.2. FORMY OCHRONY PRZYRODY W OBRĘBIE POSZCZEGÓLNYCH ELEMENTÓW SIECI EKOLOGICZNEJ

1) Obszary węzłowe

Obszar węzłowy Puszcza Białowieska (GKPn-2) – powierzchnia obszaru 63 147,6 ha, w całości usytuowana jest na obszarze opracowania i jest chroniona jako OSO Natura 2000 Puszcza Białowieska oraz innymi następującymi formami ochrony przyrody:

Tabela 21. Zestawienie form ochrony przyrody w Obszarze węzłowym Puszcza Białowieska (GKPn-2).

Forma ochrony	Nazwa	Powierzchnia [ha]
Parki Narodowe	Białowiecki Park Narodowy	10 501,95
Rezerваты przyrody	Siemianówka	224,54
	Dolina Waliczówki	44,75
	Gnilec	37,21
	Szczekotowo	36,44
	Pogorzelce	6,15
	Lipiny	24,51
	Dębowy Grąd	100,47
	Krajobrazowy im. prof. Wł. Szafera	1 356,91
	Podolany	15,1
	Wysokie Bagno	78,54
	Głęboki Kąt	40,46
	Nieznanowo	27,49
	Michnówka	85,86
	Olszanka Myśliszcze	278,32
	Berezowo	115,26
	Podcerkwa	228,12
	Sitki	34,09
	Przewłoka	78,38
	Kozłowe Borki	246,97
	Starzyna	307,08
Rezerваты razem		3 366,65
Obszary chronionego krajobrazu (OCK)	Puszcza Białowieska	63 147,6
SOO NATURA 2000	Puszcza Białowieska	63 147,6
OSO Natura 2000 razem	Puszcza Białowieska	63 147,6

2). Korytarze ekologiczne główne.

Puszcza Białowieska – Puszcza Mielnicka (GKPnC-2B) – zasadnicza część korytarza o powierzchni 21 541,0 ha usytuowana jest na obszarze opracowania, w obrębie którego występują obszary objęte następującymi formami ochrony przyrody:

Tabela 22. Korytarze ekologiczne główne.

Forma ochrony	Nazwa	Powierzchnia [ha]
Rezerwat przyrody	Czechy Orlańskie	77,95
	Jelonka	227,00
Rezerwat razem		304,95
Obszary chronionego krajobrazu (OCK)	Puszcza Białowieńska	11 730,0
SOO NATURA 2000	Ostoja w Dolinie Górnego Nurca	2 584,0
	Jelonka	2 480,0
SOO Natura 2000 razem		5 064,0
OSO NATURA 2000	Dolina Górnego Nurca	3 110,0

Powierzchnia obszarów nie objętych żadną formą ochrony – 6 629,0 ha, w tym powierzchnia lasów 3 113,0 ha chronionych ustawą o lasach. Użytki zielone zajmują powierzchnię 807,0ha.

Tabela 23. Powierzchniowe zestawienia form ochrony przyrody w poszczególnych elementach sieci ekologicznej na obszarze opracowania (region południowo-wschodni).

Powierzchniowe zestawienie form ochrony przyrody w poszczególnych elementach sieci ekologicznej na obszarze opracowania

L.p.	Elementy sieci ekologicznej	Kod elementu sieci ekologicznej	Pow. elementu sieci ekologicznej	Obszary w obrębie korytarzy objęte ochroną na podstawie ustawy o ochronie przyrody						Obszary nie objęte żadną z form ochrony przyrody		
				Parki narodowe	Rez. przyrody	Parki krajoobr.	OCK	NATURA 2000			w tym	
								OSO	SOO		lasy	użytk. ziel.
[ha]												
Obszary węglowe												
1.	Puszcza Kayszyńska	GKPa-3	50 610,0	-	619,75	17 125,0	240,0	50 610,0	47 740,0	-	-	-
2.	Puszcza Białowieńska	GKPa-2	63 147,6	10 501,95	3 366,65	-	52 645,65	63 147,6	63 147,6	-	-	-
3.	Puszcza Mielnicka	GKPaC-2	3 073,0	-	-	-	-	-	-	3 073,0	2 203,0	301,0
	Razem obszary węglowe		116 830,6	10 501,95	4 088,38	17 125,0	52 888,68	113 757,6	110 887,6	3 073,0	2 203,0	301,0
Korytarze główne												
4.	Dolina Górnej Narwi	GKPa-2A	13 540,0	-	-	-	5 160,0	4 745,0	4 745,0	6 482,0	2 494,0	2 076,0
5.	Puszcza Białowieńska - Puszcza Kayszyńska Zachodni	GKPa-2A	16 710,0	-	-	-	10 745,0	3 913,0	5 825,0	5 937,0	2 869,0	1 343,0
6.	Puszcza Białowieńska - Puszcza Kayszyńska Wschodni	GKPa-2B	14 490,0	-	-	-	4 937,0	-	-	8 967,0	3 025,0	1 951,0
7.	Puszcza Białowieńska - Puszcza Mielnicka	GKPaC-2B	21 541,0	-	304,95	-	11 734,0	3 110,0	4 980,0	6 138,0	3 313,0	807,0
	Razem korytarze główne		66 281,0	-	-	-	32 276,0	11 768,0	15 634,0	27 524,0	11 539	6 177
Korytarze uzupełniające												
8.	Dolina Orłanki	KPa-24A	4 718,0	-	-	-	-	-	-	4 718,0	981,0	1 767,0
Korytarze ponadlokalne i lokalne												
9.	Korytarze ponadlokalne	-	7 565,0	-	-	-	107,0	-	-	7 460,0	906,0	5 130,0
10.	Korytarze lokalne	-	6 701,0	-	-	-	633,0	-	-	6 068,0	547,0	2 215,0
11.	Koryt. ponadlok. i lok. razem	-	14 266,0	-	-	-	740,0	-	-	13 528,0	1 453,0	5 345,0
Ogółem wszystkie elementy sieci			202 096,6	10 501,95	4 291,38	17 125,0	86 201,68	128 525,6	126 521,6	48 841,0	16 167	13 890

3.8.3. PROJEKTOWANA SIĘĆ EKOLOGICZNA NA OBSZARZE GMINY HAJNÓWKA.

Na obszarze Gminy Hajnówka występują następujące elementy projektowanej krajowej i regionalnej sieci ekologicznej:

- część Obszaru Węzłowego Puszcza Białowieska (GKPn-2);
- część Korytarza Głównego Puszcza Białowieska – Puszcza Mielnicka (GKPnC-2B);

Krajową i regionalną sieć ekologiczną uzupełniają projektowane korytarze ponadlokalne oraz projektowane korytarze lokalne.

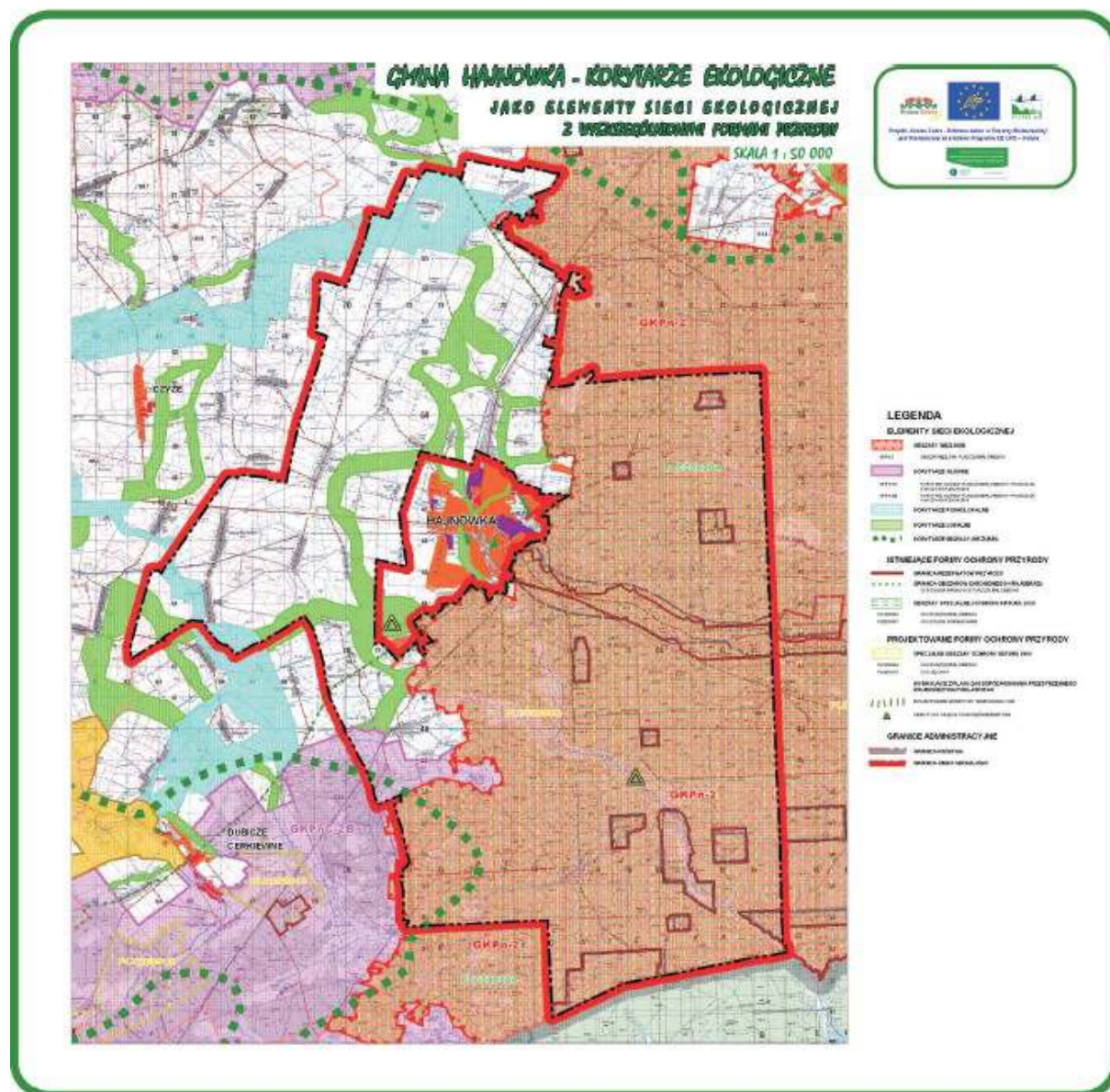
Część obszaru węzłowego i korytarza głównego znajdujących się na obszarze gminy jest elementem wspólnotowej sieci ekologicznej.

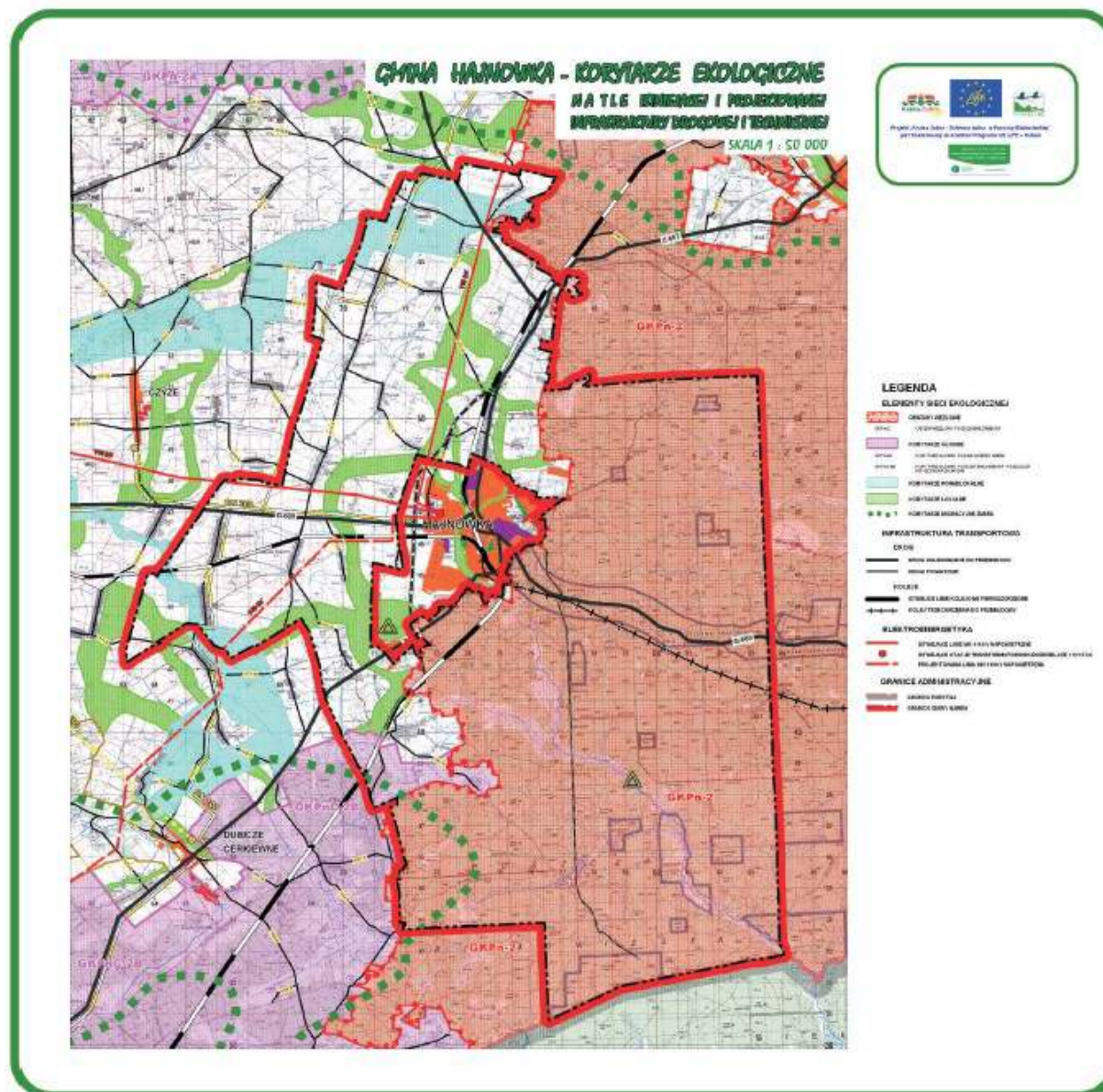
Tabela 24. Formy ochrony przyrody w obrębie projektowanej sieci ekologicznej na obszarze gminy Hajnówka.

Formy ochrony przyrody w obrębie projektowanej sieci ekologicznej na obszarze gminy Hajnówka

Elementy sieci ekologicznej	Kod elementu sieci ekol.	% pow. obszaru gminy	Pow. elementu sieci ekol.	Obszary w obrębie korytarzy objęte ochroną na podstawie ustawy o ochronie przyrody					Obszary nie objęte żadną z form ochrony przyrody		
				Rez. przyrody	Parki kraj.	OCK	NATURA 2000			w tym	
							OSO	SOO		lasy	ukyt. ziel.
[ha]											
Obszary węzłowe											
Puszcza Białowieska	GKPa-2	61,1	17 910,0	1847,27	-	17910,0	17910,0	17910,0	-	-	-
Korytarze główne											
Puszcza Białowieska – Puszcza Mielnicka	GKPaC-2B	1,7	511,0	-	-	511,0	-	-	-	-	-
Korytarze ponadlokalne i lokalne											
Korytarze ponadlokalne		4,1	1 212,0	-	-	107,0	-	-	1105,0	29,0	586,0
Korytarze lokalne		4,5	1 304,0	-	-	140,0	-	-	1164,0	12,0	523,0
Koryt. ponadlok. i lok. razem		8,6	2 518,0	-	-	247,0	-	-	2 269,0	41,0	1 109,0
Ogółem wszystkie elem. sieci		71,4	20 937,0	1847,27	-	18 668,0	17 910,0	17 910,0	2 269,0	41,0	1 109,0

Rysunek 9. Fragment projektowanej sieci ekologicznej na obszarze Gminy Hajnówka.

4. Środowisko kulturowe.

4.1. Zarys uwarunkowań historycznych.

Osadnictwo i zarządzanie na terenie Puszczy Białowieskiej.

Pierwsze notowane ślady dotyczące osadnictwa na terenie Puszczy Białowieskiej sięgają neolitu. Znane, odkryte cmentarzyska grupują się głównie na wyniesieniach wzdłuż wału morenowego Białowieża – Hajnówka oraz na wydmach nad puszczańskimi rzekami. Zamieszkała tu ludność była prawdopodobnie pochodzenia polskiego i częściowo ruskiego, gdyż był to jeden ze szlaków wypraw książąt ruskich nad Bałtyk. Owo przemieszanie kulturowe widoczne jest w materiale archeologicznym kurhanów Puszczy Białowieskiej. W II połowie XIII wieku liczne najazdy litewskie i jaćwieskie zahamowały rozwój osadnictwa. Zasiedlenie ziem nad górną Narwią uległo zahamowaniu na wiele lat, szczególnie na terenie dzisiejszej Puszczy Lackiej, a niemal na stałe w północnej części dzisiejszej Puszczy Białowieskiej. Opustoszałe ziemie nadnarwiańskie i nadbużańskie opanowane zostały przez Litwę. Później przyjęła się dla nich nazwa Podlasie, oznaczająca ziemie w województwie trockim, leżące za puszczą wzdłuż granicy Lachów. Stabilizacja polityczna Wielkiego Księstwa Litewskiego spowodowała ponowną kolonizację rozległych lasów, które między rokiem 1469 a 1476 podzielone zostały na części zwane puszciami. W tym czasie wydzielono między innymi Puszcę Brzesko-Kamieniecką zwaną później Białowieską. Granicę Puszczy od północy stanowiła Narew, od wschodu okolice Szereszewa, na południu opierała się o Kamieniec, od zachodu o Puszcę Bielską.

W XIV wieku rządy nad obecną Puszcą Białowieską sprawował początkowo starosta brzeski, później starosta kamieniecki. W XVI w. utworzono leśnictwo kamieniecko-białowieskie, którym zarządzał leśniczy białowieski i podlegli mu leśniczowie. Po utworzeniu w 1566 r. województwa brzeskiego Puszcza weszła w skład Wielkiego Księstwa Litewskiego. Po roku 1589 stanowiła dobra stołowe, a dochody z niej szły na utrzymanie króla i jego dworu. Zabronione było w Puszczy osadnictwo i polowanie. Dozwolony był wolny wyręb drewna na potrzeby własne, koszenie łąk i posiadanie barci. Prawo polowania zastrzeżone było wyłącznie dla króla i jego świty. Do przestrzegania tych zakazów powołano służbę zwaną osoką. Do podstawowych obowiązków osoczników należała ochrona Puszczy, a szczególnie tych jej części w których bytowała zwierzyna. Sporządzony w 1639 r. spis podaje podział Puszczy na 3 kwatery, 55 ostępów głównych i 55 ostępów mniejszych. Pozyskanie drewna do celów przemysłowych rozpoczęto w końcu XVI wieku. W pierwszej połowie XVII wieku, nad Narewką i Niemierzanką powstały zakłady wytapiające żelazo z rudy darniowej tzw. rudnie pracujące na węglu drzewnym. W tym okresie rozwija się produkcja smoły i potażu używanego do wyrobu szkła i mydła. Wiek XVII i XVIII przynosi nowe zmiany w administracji i gospodarce lasów puszczańskich. Kolejne reformy puszczy królewskich (1639 i 1700r.) mają na celu zwiększenie dochodów z lasu, poprzez przejęcie przemysłu leśnego w ręce urzędników królewskich, zniesienie użytków bezpłatnych, nałożenie nowych opłat itp. Rozwój przemysłu hamowany jest przez najazdy wojsk szwedzkich, tatarskich i moskiewskich. Po stabilizacji politycznej przemysł rozwija się nadal, powstają nowe osiedla, a wraz z nimi sieć dróg gruntowych. W ciągu XVII wieku powstają wsie: Stoczek, Zastawa, Krzyże, Podolany, Masiewo, Zamosze.

W latach 1765–1780 generalnym administratorem wszystkich leśnictw Puszczy został Antoni Tyzenhauz. Powstały wtedy nowe osady w głębi Puszczy: Budy, Teremiski i Pogorzelce, zasiedlone przez ludność mazowiecką oraz liczne osady na skraju zachodnim. Wśród nich były głównie niewielkie osady strażników i strzelców mających obowiązek pilnowania puszczańskich ostępów. Jedną z takich osad była Hajnowszczyzna – dziś Hajnówka. Przed rozbiorami w hierarchii zarządu leśnego, władzę centralną

sprawowali podskarbiowie leśni i nadworni, rewizorzy i komisarze oraz łowczowie wielcy i nadworni. Do administracji lokalnej należeli podłowczowie, leśniczowie, podleśniczowie, dziesiętnicy, myśliwcy, strażnicy, oraz strzelcy i osocznicy.

W 1795 r. Puszcza Białowieska weszła w skład zaboru rosyjskiego, a znaczna część jej obszaru została rozdana dostojnikom i faworytom Carycy Katarzyny. Za udział w powstaniach narodowych (1830, 1863) wielu osoczników wysiedlono. W początkowym okresie po rozbiorach organizacja zarządu Puszczy nie uległa zmianom. Puszcza składała się z dwóch kwater: białowieskiej i jameńskiej, z których pierwsza dzieliła się na siedem a druga na sześć straży. Każda straż zawierała od 3 – 7 obrębów strzeleckich.

W 1802 r. nadzór nad Puszcą przejęło Ministerstwo Finansów Rosji. Po utworzeniu w 1837r. Ministerstwa Majątków Państwowych zorganizowano trzy leśnictwa zwane prużańskimi. W latach 1843 – 1846 Puszcza została podzielona na 5 leśnictw. Od 1869 r. zmniejszyła się ilość straży leśnej. Zamiast 77 rodzin stałej straży i 73 osoczników, powołano 64 gajowych i 10 leśnych objazdowych. W 1872 r. ustanowiono stanowisko rewizora leśnego, a podział administracyjny zmieniono tworząc 4 leśnictwa. W 1882r. do pomocy leśniczom powołano tzw. konduktorów leśnych, a liczbę straży powiększono do 12 objazdowych, 82 gajowych i 10 stróżów żubrów. W 1888 r. Puszcę Białowieską włączono do dóbr cesarskich i przekazano do apanaży rodziny carskiej. W latach 1915 – 1918 Puszcą zarządzają Niemcy.

Po przejęciu Puszczy przez władze polskie (w końcu zimy 1919 roku) utrzymywał się dawny podział na 5 jednostek administracyjnych, nazywanych nadleśnictwami (Browskie, Królewskie z siedzibą w Białowieży, Starzyńskie, Hajnowskie i Świsłockie we wsi Oszczep).

W 1924r. umieszczono w Białowieży Dyрекcję Okręgową Lasów Państwowych. Puszcza Białowieska została podzielona na 14 nadleśnictw.

W latach międzywojennych Puszcą zarządzały: Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych w Siedlcach (1920–1921), Zarząd Okręgowy Lasów Państwowych w Białowieży (1922 – 1923), Dyrekcja Okręgowa Lasów Państwowych w Białowieży i Dyrekcja Lasów Państwowych w Białowieży (1924 – 1939). W latach 1939 – 1941 Puszcę Białowieską okupują wojska sowieckie, a następnie do 1944 r. Niemcy.

Już 1 września 1939 roku nad Białowieżą pojawiły się samoloty Luftwaffe. Zbombardowały one szpital wojenny i zabytkową cerkiew. Wkrótce do Białowieży weszły wojska 3 Dywizji Pancerniej gen. Geyera von Schweppenburga. Po wejściu w życie paktu Ribbentrop – Mołotow, do Puszczy weszły wojska sowieckie. Pod rządami sowieców rozpoczęły się masowe wysyłki na Sybir leśników, osadników wojskowych i cywilnych, inteligencji, kupców i wreszcie osób przypadkowych. Większość zesłańców nigdy nie wróciła (Kossak S., 2001). Sowieci okupowali Puszcę do czerwca 1941 roku.

W końcu czerwca 1941 roku do Białowieży wkroczyli Niemcy. Na polecenie Wielkiego Łowczego Rzeszy Hermanna Geringa rozpoczęło się masowe „oczyszczanie Puszczy Białowieskiej z elementu słowiańskiego” (Kossak S., 2001). Już 9 sierpnia rozpoczęły się prześladowania ludności żydowskiej. Wiele osób rozstrzelano na pobliskiej zwirowni, część wywieziono do Treblinki. Opracowania historyczne dotyczące prześladowań miejscowej ludności są rozbieżne. Więcko E. (1984) podaje, że „322 batalion policji przeprowadził wysiedlenie 34 wsi. Część ludności z 7 wsi rozstrzelano. zabudowania w 28 wsiach spalono, a w 6 wsiach rozebrano. Z tych wsi ewakuowano 6446 osób...”. Inni historycy podają liczby znacznie mniejsze.

Po II wojnie światowej Puszcza Białowieska została podzielona granicą państwową. W polskiej części Puszczy utworzono 7 nadleśnictw: Białowieża, Zwierzyniec, Browsek, Narewka, Lacka Puszcza, Hajnówka, Leśna i Starzyna.

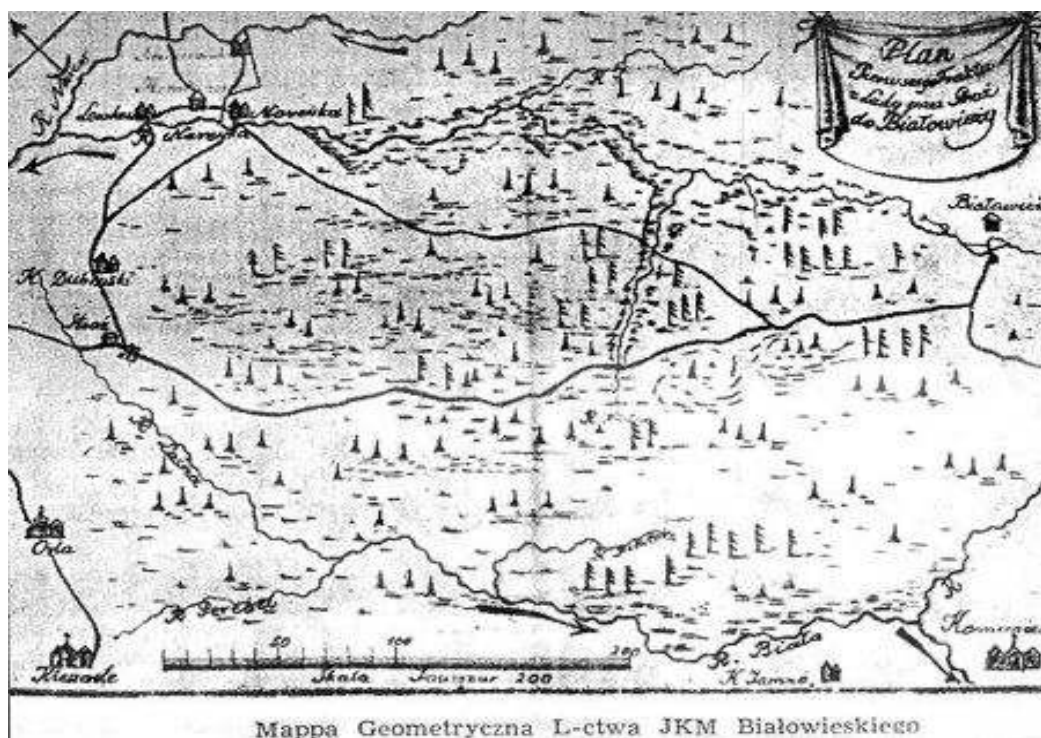
Większa część Puszczy znalazła się na terytorium dzisiejszej Białorusi. W skład części polskiej wszedł Białowiecki Park Narodowy i 7 nadleśnictw.

Po reorganizacji w 1974r. utworzono 3 nadleśnictwa: Białowieża, Browśk i Hajnówka.

Siedziba Urzędu Gminy Hajnówka znajduje się na terenie miasta Hajnówka, którego historia nierozzerwalnie jest związana z terenami obecnej Gminy Hajnówka.

Gmina Hajnówka położona jest na Nizinie Podlaskiej, w południowo-wschodniej części województwa podlaskiego, na zachodnim krańcu Puszczy Białowieskiej. Okolice Hajnówki to rozległa równina pokryta lasami, łąkami i polami uprawnymi.

Przez miasto Hajnówka przepływa rzeczka Leśna Prawa, dopływ Bugu. Hajnówka wyrosła z osady strażnika leśnego, powstałej w XVI wieku. W roku 1589 konstytucja "Ordinatio o prewentach królewskich" podzieliła dobra królewskie na dobra państwowe i stołowe. Puszcza Białowieska weszła do dóbr stołowych, przeznaczonych na utrzymanie dworu królewskiego i z tego powodu była szczególnie chroniona. Rosło znaczenie Straży Hajnowskiej.

Rysunek 11. Mapa geometryczna z początków istnienia Straży Hajnowskiej.

Po trzecim rozbiore Polski Hajnówka znalazła się wraz z Puszcą Białowieską w zaborze rosyjskim. W roku 1888 Puszcę Białowieską przekazano do zarządu domen carskich. W latach 1894-1906 zbudowano kolej z Bielska Podlaskiego do Białowieży i z Siedlec przez Hajnówkę do Wołkowyska. Hajnówka stała się węzłem kolejowym. Około 1900r. zbudowano szosę z Bielska Podlaskiego do Białowieży, która przebiegała przez Hajnówkę. W czasie I wojny światowej, w 1915 r. Puszcę Białowieską zajęli Niemcy i przystąpili do jej eksploatacji. Zbudowali w Hajnówce dwa tartaki, fabrykę suchej destylacji drewna, węzeł leśnych kolejek wąskotorowych, warsztaty naprawcze, a w lesie około 90 km torów kolejowych służących do transportu drewna z Puszczy Białowieskiej. Władze polskie przejęły Hajnówkę w 1919r.

4.2. Zarys historii wsi i osad na terenie gminy Hajnówka.

- **Borek** - powstała na przełomie XVI i XVII wieku do 1611 roku.
- **Borysówka** – powstawała w latach 1789-1800,
- **Chytra** – powstała na przełomie XVI i XVII w., do roku 1611,
- **Czyżyki** – powstały po 1616 roku; Wieś została założona w pierwszej połowie XVII wieku. Osadnicy zajmowali się gospodarczą eksploatacją wschodniej części Puszczy Bielskiej. Pierwszym, znanym z nazwiska mieszkańcem wsi był niejaki Iwan Krutelewicz, wspomniany w lustracji z 1664r. Z tego czasu pochodzą także informacje o Wojciechu Gruszewskim, który na mocy przywileju króla Jana Kazimierz otrzymał obszar gruntu zwany Putyska. Sąsiadowało on z nowo założonym folwarkiem starościńskim w Trywieży. Czyżyki zamieszkiwane były w dużej części przez osoczników – kategorię ludności służebnej, którzy w zamian za nadaną im ziemię – wolną od wszelkich świadczeń – wykonywali liczne obowiązki w lesie. W 1897 roku Czyżykach było 81 chat, w których mieszkały 492 osoby. We wsi znajduje się kaplica prawosławna św. Jerzego z 1888 roku, wzniesiona z okazji 900-lecia chrztu Rusi.
- **Dubicze Osoczne** – powstały w latach 1566-1569; była to wtedy wieś osoczników, bartników i strzelców, utworzono z niej jednostkę dóbr królewskich – leśnictwo bielskie. W II połowie XVII wieku – po około 250 latach bez wojen – ziemię tą dotknęły zniszczenia związane z najazdem szwedzkim, przemarszem Siedmiogrodzian, inkursją moskiewską i Przechodami wojsk litewskich i królewskich. Łącznie przez 7 lat obszar ten był miejscem potyczek, walk i rekwizycji wojskowych. Jeszcze w 1676 roku specjalna komisja sejmowa zajmowała się tymi szkodami.
- **Dubiny** – powstały w 1639 roku; z opisu granic dawnej Puszczy Bielskiej z Puszczą Białowieską z roku 1592 pochodzi pierwsza wzmianka o uroczysku leśnym Dubina. Założoną po 1639 roku wieś chłopów królewskich w leśnictwie białowieskim (a wcześniej osoczników), w 1670 roku osadzono na 15 włókach.
- **Golakowa Szyja** – powstała w latach 1772-1789; Niewielka osada na skraju Puszczy Białowieskiej przylegająca do jej 72 kwadratu. Dawna nazwa to Holakowa Szyja zmieniona na obecną po II wojnie światowej. Zamiast „H” wprowadzono „G” jak kilka innych nazw wsi spolszczono w tym okresie przez co dawne nazwy zatraciły swój dawny charakter jak np. Sawiny Gród. „Szyja”, czyli podłużny zakrzywiony obszar (łąka lub pole) należący do dawnego mieszkańca tych terenów o imieniu (nazwisku) Hola, lub Holak.
- **Kotówka** – powstała w latach 1772-1789.
- **Lipiny** – powstały w 1758 roku; pierwszym właścicielem Lipin był strażnik leśny Jan Bernard Szubert, który za swe zasługi dostał ziemię od Augusta III. Mógł on budować, korzystać i osadzać ludzi w swej wsi „do życia kresu”. Wieś została założona na mocy przywilejów królewskich.
- **Mochnate** – powstały przed 1570; wieś założył królewski dworzanin Ostafi Chalecki
- **Nowoberezowo** – powstało na przełomie XVI i XVII, do roku 1611; w 1618 roku postawiono tam cerkiew; powstanie wsi było związane z akcją osadniczą prowadzoną na terenie Puszczy Bielskiej pod koniec XVI wieku i na początku XVII. Wieś została zasiedlona przez osadników pochodzenia ruskiego.
- **Nowokornino** – powstało na przełomie XVI i XVII, do roku 1611; założone przez mieszkańców Starego Kornina,
- **Orzeszkowo** – Orzeszkowo powstało przed rokiem 1631, jako wieś osoczników, dla ochrony Puszczy Białowieskiej (Jerzy Wiśniewski, Osadnictwo wschodniej Białostoczczyzny..., s.7-78). Pod nazwą Wola Orzeszkowa, jest wymienione w ordynacji z roku 1639 ("Trzy dni w Puszczy Białowieskiej", Faliński i inni, Białystok 1970). Nazwa pochodzi prawdopodobnie od rodu Orzeszków. Podczas powstania styczniowego walczył tu Walery Wróblewski – późniejszy generał Komuny Paryskiej.

Świadectwem walk jest istniejąca do dziś mogiła sześciu nieznanych powstańców z roku 1863 zlokalizowana przy budynku szkoły. Druga mogiła znajduje się 1,5 km na południe przy drodze do Jakubowa. W roku 1906 uruchomiono przebiegający przez Orzeszkowo odcinek linii kolejowej Siedlce – Wołkowysk. Przystanek kolejowy powstał w okresie późniejszym. Dla okresu I wojny światowej charakterystyczna jest ewakuacja części ludności na obszary położone daleko w głąb Rosji, między innymi aż na Krym. Najtragiczniejszym wydarzeniem historii najnowszej jest pożar z 12 sierpnia 1946, z którego ocalały tylko trzy domostwa. Po tym wydarzeniu, w celu zmniejszenia gęstości zabudowy rozśrodkowano gospodarstwa do licznych kolonii. We wsi znajduje się cerkiew Wniebowstąpienia Pańskiego – obecnie parafialna. Orzeszkowo liczy około 120 gospodarstw, gdzie mieszka 450–500 osób, głównie wyznania prawosławnego. Istotnym elementem kultury jest Folklorystyczny Zespół Śpiewaczy "Orzeszki". ("Repertuar zespołów folklorystycznych białostockizny" Zeszyt nr 4, Stanisław Kopa). Historycznie, Orzeszkowo, jak i całe Podlasie, leży w wielokulturowym obszarze pogranicza. (Znajdująca się nieopodal szosa Hajnówka – Kleszczele biegnie mniej więcej wzdłuż historycznej granicy Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego). Pod względem językowym Orzeszkowo, pomimo niewielkiej odległości od obecnej Białorusi, znajduje się na północnej granicy występowania gwar ukraińskich.

- **Pasieczniki Duże** – powstały przed 1765 rokiem,
- **Postołowo** – powstało w latach 1757-1775; Wieś zamieszkała przez strzelców. W roku 1639 ostep zwierzyny, w 1792 r. uroczysko zamieszkałe przez dwóch strażników : Maxima Owerczuka i Karola Kuczyńskiego. W 1775 r. wieś należała do Straży Hajnowskiej. Nazwa wsi pochodzi prawdopodobnie od słowa „postoły” czyli rodzaj obuwia tzw. łapcia plecione go z łyka. Wkładane na nogę owiniętą w onucę i przywiązywane sznurkiem. 20 czerwca 1942 r. miała miejsce pacyfikacja wsi przeprowadzona przez hitlerowców. Oddziały wojska i żandarmerii otoczyły wieś , poczym spędzono w jedno miejsce wszystkich mieszkańców. Mężczyzn oddzielono od kobiet i dzieci. Ogłoszono ludności że w ciągu dwóch godzin mają spakować najpotrzebniejsze rzeczy i przygotować się do opuszczenia zabudowań. Ludność wsi została wywieziona furmankami do Dubin. Ruchomości pozostawione przez mieszkańców oraz zwierzęta hodowlane zrabowali Niemcy, zabudowania wsi spalono. Hitlerowcy aresztowali wówczas jednego mieszkańca wsi wraz z córką. Przed pacyfikacją Postołowo liczyło 13 gospodarstw i ok. 50 mieszkańców.
- **Progale** – powstały przed 1765 rokiem.
- **Rzepiska** – powstały w II połowie XVIII wieku.
- **Sawiny Gród** - wieś zamieszkała także przez strzelców w XVI w. Sawin Hrud, rękopis z 1792 r. rejestruje strzelców Dawida Kaliszaka, Pawła Janowskiego i Antoniego Janowskiego „...braci niedzielnych co w jednym gruncie siedzą...”. Pochodzenie nazwy - oficjalnie nie można stwierdzić skąd się wzięła nazwa wsi. Istnieją przekazy obecnych mieszkańców jakoby pierwszy osadnik o imieniu Sawa osiedlił się na tym terenie. Chcąc oddzielić się od ludzi zamieszkał na wzniesieniu po środku lasu otoczonym bagnami. Wzniesienia takie dawniej określano mianem „hrud” czyli wysokie suche miejsce. W tym miejscu zbudował dom. Mieszkańcy sąsiednich wsi pierwszego osadnika nazwali Pojedynakiem. Miejsce w którym mieszkał do dziś przez mieszkańców nazywane jest Pojedynaki. Biegająca w linii prostej od dzisiejszego Sawiny Gród droga (tryba leśna) w kierunku Białowieskiego Parku Narodowego nazywająca się Linią Pojednacką , bierze nazwę od nazwy tego miejsca . Tak więc nie oficjalnie nazwa wsi pochodzi od imienia Sawa i „hrud” miejsce na którym on osiedlił się. Inna wersja podaje że wspomniany Sawa był chłopem pańszczyźnianym zbiegłym od swojego pana, który schronił się w lesie na wzgórk

wśród mokradeł . Z biegiem czasu nazwę „Hrud” przekręcono (spolszczono) na „Gród” tym samym odbierając sens nazwy. Las porastający wokół „hrodu” został wykarczowany, a pola przekazane pod uprawę mieszkańcom Dubin i okolic. W roku 1935 wraz z likwidacją poletek zamieszkiwały tu rodziny: Jankowskich, Podgajeckich, Krawczyńskich oraz Radziwioniuk, Bołbot, Sac, Maleszko i Moroz, którzy utworzyli w tym miejscu gospodarstwa. Ludność tu zamieszkująca zajmowała się rolnictwem i pracą w lesie. W roku 1939 na przymusowe roboty wywieziono braci Janowskich. W czasie wojny wieś została spalona. Po zakończeniu wojny dawni mieszkańcy powrócili na swoje gospodarstwa. Znaleźli też pracę w pobliskiej Puszczy i w Hajnówce . Zajmowali się też rolnictwem, hodowlą bydła i trzody chlewnej. W latach 60 i 70-tych większość młodzieży zamieszkującej Sawiny Hrud wyjechała w poszukiwaniu pracy i nigdy już nie wróciła. Wieś jako ostatnia z wiejskich gmin została zelektryzowana dopiero w 1968 r., a do 1999 roku droga dojazdowa od strony Dubin została poprawiona o nawierzchnię asfaltową. Od chwili, kiedy Urząd Gminy wybudował drogę dojazdową we wsi przybyło nowo osiedlonych mieszkańców. Wybudowanych zostało 22 domy z których 15 jest zamieszkałych przez mieszkańców, 1 to kwatera agroturystyczna „Pod Jesionem”.

- **Smolany Sadek** – powstał w latach 1757-1775; była to osada strażników i strzelców
- **Stare Berezowo** – powstało przed 1570 rokiem; wieś założył królewski dworzanin Ostafi Chalecki,
- **Topiło** - było osadą pracowników leśnych. Podczas I wojny światowej Niemcy uruchomili w puszczy kolejkę wąskotorową - Kolej Leśna Puszczy Białowieskiej - Hajnówka, którą przewozili ścięte drewno. Jezioro służyło do składowania go przez zimę jeszcze w okresie międzywojennym. 27 maja 1945 roku w Topile-Majdanie (na tzw. "czternastym") miało miejsce starcie partyzantów szwadronu pod dowództwem Zygmunta Błażejewicza "Zygmunta" z 5 Wileńskiej Brygady AK z obławą NKWD, w trakcie której zginęli "Julek" i "Jastrząb". W miejscowości znajduje się mogiła poległych. Od stacji wyjściowej w Hajnówce Topiło dzieli 11 km. Topiło jest ostatnim przystankiem, dalej tory zostały rozebrane.
- **Trywieża** – powstała po 1616 roku; Przez miejscowość przepływa niewielka rzeka Łoknica, dopływ Narwi. W 1640 roku w wyniku sporów z dzierżawcą leśnictwa bielskiego Adamem Kazanowskim, "dla lepszego dozoru i strzeżenia puszczy", na podstawie pozwolenia króla Władysława IV, powstał w Trywieży folwark. Zachowała się drewniana architektura typowa dla dawnej białoruskiej wsi (m. in. pomalowane belki i kolorowe okiennice). We wsi znajdują się złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej, materiału do produkcji cegły w powstającej cegielni.
- **Wasilkowo** – powstało w latach 1772-1789.
- **Wygoda** – powstała przed 1765 rokiem.
- **Zwodzieckie** - wieś leży na skraju Puszczy Białowieskiej w bezpośrednim sąsiedztwie wsi Nowosady (od południa) i bardzo bliskim ze wsią Przechody (od zachodu). Zwodzieckie powstało w wyniku przeniesienia się rodziny Szaduja zamieszkałej pierwotnie we wsi Przechody (oryg. Оксенцие)w wyniku wywłaszczenia przez urzędników carskich gruntów, zabudowań mieszkalnych i gospodarczych leżących na trasie budowy linii kolejowej z Wołkowyska do Siedlec zbudowanej w 1909 roku z polecenia cara Mikołaja II. Po drugiej stronie linii kolejowej znajduje się drewniana stacja kolejowa z elementami ornamentyki i detalami typowymi dla rosyjskiej sztuki ciesielskiej.
-

4.3. Obiekty zabytkowe na terenie Gminy Hajnówka.

4.3.1. Obiekty zabytkowe na terenie Gminy Hajnówka - wpisane do WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW.

Tabela 25. Obiekty zabytkowe wpisane do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr	Nr ewiden. działki	Nr rejestru zabytków	Nr ewidencji wojewódzkiej
Obiekty wpisane do rejestru zabytków						
1	Nowoberezowo	Cerkiew prawosławna parafialna p.w. św. Jana Teologa, dawniej unicka		154	Nr rej. A-9 z dn. 3.11.1951r.	3372, 00163 (zielona)
2	Nowoberezowo	Cerkiew prawosławna parafialna p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego		160	Nr rej. A-12 z dn. 17.08.2000r.	2447, 00164 (zielona)
3	Nowoberezowo	Ogrodzenie z bramą wokół cerkwi p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego		160	Nr rej. A-12 z dn. 17.08.2000r.	3557
4	Nowoberezowo	Cmentarz prawosławny parafialny tzw. „stary”		419/1, 420/1	Nr rej. A-96 z dn. 19.11.1990r.	374
5	Nowoberezowo	Cmentarz przycerkiewny parafii p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego		160	Nr rej. A-12 z dn. 17.08.2000r.	535
6	Puciska	Kapliczka słupowa			Nr rej. B-370 z dn. 13.10.1992r.	5504
7	Puciska	Krzyże			Nr rej. B-370 z dn. 13.10.1992r.	5504
8	Dubiny	Cerkiew prawosławna parafialna p.w. Zaśnięcia NMP, mur. 1867-1872, wraz z ogrodzeniem z 1900r. (bez współczesnej bramy głównej z furtką)		677/1	Nr rej.: A-369 z dn. 9.12.2011r.	3558. Zespołu Cerkwi: 3559
Obiekty archeologiczne wpisane do rejestr zabytków						
9	Puszcza Białowieska	Kurhan			Nr rej. 238/A z dn. 27.12.1978r. Nr decyzji 670-1/30/78	
10	Puszcza Białowieska	Cmentarzysko kurhanowe			Nr rej. 239/A z dn. 27.12.1978r. Nr decyzji 670-1/30/78	
11	Puszcza	Cmentarzysko			Nr rej. 240 z dn.	

	Białowieska	kurhanowe			27.12.1978r. Nr decyzji 670-1/31/78	
12	Puszcza Białowieska	Cmentarzysko kurhanowe			Nr rej. 241 z dn. 27.12.1978r. Nr decyzji 670-1/32/78	
13	Puszcza Białowieska	Cmentarzysko kurhanowe			Nr rej. 242/A z dn. 27.12.1978r. Nr decyzji 670-1/33/78	
	Pozostałe obiekty wpisane do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków (a nie wpisane do rejestru zabytków)					
14	Dubiny	Kaplica prawosławna cmentarna w zespole z ogrodzeniem		707		2012
15	Dubiny	Cmentarz prawosławny		341		71
16	Dubiny	Cmentarz prawosławny		740/1		70
17	Dubiny	Cmentarz przycerkiewny		677/1		529
18	Dubiny	Cmentarz dworski		707		72
19	Czyżyki	Kapliczka prawosławna p.w. św. Jerzego		213		00166 (zielona)
20	Czyżyki	Dom z częścią gospodarczą typu bielsko-hajnowskiego w zespole zagrody	93	170		2203
21	Czyżyki	Stodoła w zespole z domem	93	170		2204
22	Czyżyki	Cmentarz parafialny parafii w Nowoberezowie		212		52
23	Łozice	Cmentarz wojenny – mogiła z II wojny światowej		874		595
24	Nowoberezowo	Kaplica cmentarna prawosławna p.w. Przemienienia Pańskiego		396/1		00165 (zielona)
25	Nowoberezowo	Kapliczka prawosławna p.w. św. Aleksandra Newskiego		520, 68		2497, 00167 (karta zielona)
26	Nowoberezowo	Szkoła powszechna		170/3		
27	Nowoberezowo	Dom w zespole z szopą – poprzednio kuźnią	1	24/3		2499
28	Nowoberezowo	Kuźnia, obecnie szopa	1	24/3		2500
29	Nowoberezowo	Dom w zespole ze spichlerzem	6	42/1		2256
30	Nowoberezowo	Spichlerz w zespole z domem	6	42/1		2257
31	Nowoberezowo	Dom	17	181		2260
32	Nowoberezowo	Dom	21	183		2501

33	Nowoberezowo	Stodoła w zespole z domem i spichlerzem	22	172/3		2505
34	Nowoberezowo	Spichlerz w zespole z domem i stodołą	22	172/3		2506
35	Nowoberezowo	Dom	26	142		2262
36	Nowoberezowo	Dom	30	145		2264
37	Nowoberezowo	Dom	35	189		2502
38	Nowoberezowo	Dom	36	148/2	wyłączony z gminnej ewidencji	2266
39	Nowoberezowo	Dom z częścią gospodarczą typu bielsko	37	190		2503
40	Nowoberezowo	Dom	55	198		2267
41	Nowoberezowo	Dom	79	211		2268
42	Nowoberezowo	Dom	80	169		2269
43	Nowoberezowo	Dom	87	216/1		2270
44	Nowoberezowo	Dom w zespole ze stodołą i spichlerzem	88	172/3		2504
45	Nowoberezowo	Dom z częścią gospodarczą typu bielsko	90	173/2		2271
46	Nowoberezowo	Dom z częścią gospodarczą typu bielsko	91	218/1		2272
47	Nowoberezowo	Dom	92	174/2		2273
48	Nowoberezowo	Dom	93	219/1		2274
49	Nowoberezowo	Dom	93a	219/1		2275
50	Nowoberezowo	Dom	96	176		2510
51	Nowoberezowo	Dom w zespole z oborą i spichlerzem	97	222		2511
52	Nowoberezowo	Spichlerz w zespole z domem	97	222		2512
53	Nowoberezowo	Dom	99	223		2276
54	Nowoberezowo	Dom w zespole ze stodołą i spichlerzem	102	276/2		2507
55	Nowoberezowo	Stodoła w zespole z domem i spichlerzem	102	276/2		2508
56	Nowoberezowo	Spichlerz w zespole z domem i stodołą	102	276/2		2509
57	Nowoberezowo	Dom w zespole ze spichlerzem	103	225		2513
58	Nowoberezowo	Spichlerz w zespole z domem	103	225		2514
59	Nowoberezowo	Dom w zespole z oborą i spichlerzem	104	277/3		2515
60	Nowoberezowo	Spichlerz w zespole z domem i oborą	104	277/3		2516
61	Nowoberezowo	Obora w zespole z domem i spichlerzem	104	277/3		2517
62	Nowoberezowo	Dom	105	524		2277
63	Nowoberezowo	Dom	107	295/1		2518
64	Nowoberezowo	Dom	113	297		2519
65	Nowoberezowo	Spichlerz		153		2498
66	Nowoberezowo	Cmentarz prawosławny parafialny p.w.		396/1		207

		Wniebowstąpienia Pańskiego				
67	Nowoberezowo	Cmentarz prawosławny przy cerkwi p.w. św. Jana Teologa		154		208
68	Orzeszkowo	Cmentarz prawosławny p.w. św. Mikołaja w Hajnówce		234, 235/2		219
69	Orzeszkowo	Mogiła powstańcza		233		626
70	Pasieczniki	Cmentarz prawosławny p.w. Św. Trójcy w Hajnówce		36		225
71	Stare Berezowo	Cmentarz prawosławny parafii w Nowoberezowie		366		587
72	Topiło	Cmentarz wojenny – mogiła z 1943 r.		1147		622
73	Topiło – Czternasty	Cmentarz wojenny – mogiła z 1945 r.		1207		612
74	Trywieża	Dom z częścią gospodarczą typu bielsko	17	73/2		2164
75	Trywieża	Dom z częścią gospodarczą typu bielsko	18	172		2233

4.3.2. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków wg kategorii obiektu i GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW.

Tabela 26. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Hajnówka – wg kategorii obiektu i GEZ.

Symbol	Kategoria obiektu	Miejscowość	Nr rejestru	Nr karty woj. ewidencji zabytków	Nr karty w GEZ
II	SAKRALNE				
1	Cerkwie				
a	Drewniane				
	Cerkiew prawosławna parafialna p.w. św. Jana Teologa, dawniej unicka	Nowoberezowo	9	3372 00163 (zielona)	1
b	Murowane				
	Cerkiew prawosławna parafialna p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego	Nowoberezowo	A-12	2447 00164 (zielona)	2
	Cerkiew prawosławna parafialna p.w. Zaśnięcia NMP Cerkiew prawosławna parafialna	Dubiny	A-369	3558	13

	p.w. Zaśnięcia NMP, mur.1867-1872, wraz z ogrodzeniem z 1900r. (bez współczesnej bramy głównej z furtką)				
6	Inne budowle sakralne (dzwonnice, kostnice, plebanie, ogrodzenia z bramami)				
	Ogrodzenie z bramą wokół cerkwi p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego	Nowoberezowo	A-12	3557	3
7	Kapliczki słupowe				
	Kapliczka słupowa	Puciska	B-370	5504	6
8	Skupiska krzyży				
	Krzyże	Puciska	B-370	5504	7
X	CMENTARZE				
1	wyznaniowe				
a	prawosławne				
	Cmentarz parafii prawosławnej tzw. „stary”	Nowoberezowo	A-96	0374	4
2	Przy świątyniach				
a	przycerkiewne				
	Cmentarz parafialny p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego	Nowoberezowo	A-12	0535	5
XIII	OBIEKTY ARCHEOLOGICZNE				
2	Kurhany i cmentarzyska				
	Kurhan	Puszcza Białowieska Uroczysko „Szczekotowo”	238/A		8
	Cmentarzysko kurhanowe	Puszcza Białowieska Uroczysko „Szczekotowo”	239/A		9
	Cmentarzysko kurhanowe	Puszcza Białowieska Uroczysko „Szczekotowo”	240/A		10
	Cmentarzysko kurhanowe	Puszcza Białowieska Uroczysko „Szczekotowo”	241/A		11
	Cmentarzysko kurhanowe	Puszcza Białowieska Uroczysko „Szczekotowo”	242/A		12

4.3.3. Obiekty zabytkowe nie wpisane do rejestru zabytków wg kategorii obiektu i GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW.

Tabela 27. Obiekty zabytkowe nie wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Hajnówka – wg kategorii obiektu i GEZ.

Symbol	Kategoria obiektu	Miejscowość	Nr karty woj. ewidencji zabytków	Nr karty w GEZ
II	SAKRALNE			
3	Kaplice			
a	Prawosławne			
	Kaplica prawosławna cmentarna p.w. Przemienienia Pańskiego, dawniej unicka	Nowoberezowo	00165 (zielona)	14
	Kaplica prawosławna cmentarna	Dubiny	2012	15
4	Kapliczki			
a	Prawosławne			
	Kapliczka prawosławna p.w. św. Jerzego	Czyżyki	00166 (zielona)	16
	Kapliczka prawosławna p.w. św. Aleksandra Newskiego	Nowoberezowo	2497 00167 (zielona)	17
6	Inne budowle sakralne (dzwonnice, kostnice, plebanie, ogrodzenia z bramami)			
	Ogrodzenie cerkwi parafialnej prawosławnej p.w. Zaśnięcia NMP	Dubiny	3558	18
	Ogrodzenie kaplicy cmentarnej i cmentarza	Dubiny	2012	19
III	BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ			
4	Budynki służące nauce i szkolnictwu (szkoły, siedziby towarzystw naukowych, dom bractwa)			
	Szkoła powszechna	Nowoberezowo	Jeszcze nie nadano numeru	20
VI	DOMY MIESZKALNE			
1	Drewniane			
	Dom nr 1	Nowoberezowo	2499	21
	Dom nr 6	Nowoberezowo	2256	22
	Dom nr 17	Nowoberezowo	2260	23
	Dom nr 21	Nowoberezowo	2501	24
	Dom nr 26	Nowoberezowo	2262	25
	Dom nr 30	Nowoberezowo	2264	26
	Dom nr 35	Nowoberezowo	2502	27
	Dom nr 36 - wyłączony z gminnej ewidencji	Nowoberezowo	2266	28
	Dom nr 55	Nowoberezowo	2267	29
	Dom nr 79	Nowoberezowo	2268	30
	Dom nr 80	Nowoberezowo	2269	31
	Dom nr 87	Nowoberezowo	2270	32
obiekt nie istnieje	Dom nr 88	Nowoberezowo	2504	33
	Dom nr 92	Nowoberezowo	2273	34

	Dom nr 93	Nowoberezowo	2274	35
	Dom nr 93a	Nowoberezowo	2275	36
	Dom nr 96	Nowoberezowo	2510	37
	Dom nr 97	Nowoberezowo	2511	38
	Dom nr 99	Nowoberezowo	2276	39
	Dom nr 102	Nowoberezowo	2507	40
	Dom nr 103	Nowoberezowo	2513	41
	Dom nr 104	Nowoberezowo	2515	42
obiekt nie istnieje	Dom nr 105	Nowoberezowo	2277	43
	Dom nr 107	Nowoberezowo	2518	44
	Dom nr 113	Nowoberezowo	2519	45
3	Drewniane z częścią gospodarczą – typu bielsko-hajnowskiego			
	Dom z częścią gospodarczą w zespole zagrody 93	Czyżyki	2203	46
	Dom nr 17	Trywieża	2164	47
	Dom nr 18	Trywieża	2233	48
	Dom nr 37	Nowoberezowo	2503	49
	Dom nr 90	Nowoberezowo	2271	50
	Dom nr 91	Nowoberezowo	2272	51
VII	BUDYNKI PRZEMYSŁOWE – ZABYTKI TECHNIKI			
4	Kuźnie			
	Kuźnia – obecnie szopa w zagrodzie nr 1	Nowoberezowo	2500	52
VIII	BUDYNKI GOSPODARCZE			
1	Inwentarskie (stajnia, obora, chlewnia, owczarnia)			
	Obora w zagrodzie nr 104	Nowoberezowo	2517	53
2	Magazynowe (stodoła, spichlerz, lamus, wozownia, piwnice, garaże, drewnutnie, magazyny)			
	Stodoła w zespole zagrody nr 93	Czyżyki	2204	54
	Spichlerz w zagrodzie nr 6	Nowoberezowo	2257	55
	Spichlerz w zagrodzie nr 88	Nowoberezowo	2505	56
obiekt nie istnieje	Spichlerz w zagrodzie nr 88	Nowoberezowo	2506	57
	Spichlerz w zagrodzie nr 97	Nowoberezowo	2512	58
	Spichlerz w zagrodzie nr 102	Nowoberezowo	2508	59
	Spichlerz w zagrodzie nr 102	Nowoberezowo	2509	60
	Spichlerz w zagrodzie nr 103	Nowoberezowo	2514	61
	Spichlerz w zagrodzie nr 104	Nowoberezowo	2516	62
	Spichlerz przy domu duchowieństwa prawosławnego	Nowoberezowo	2498	63
X	CMENTARZE			
1	Wyznaniowe			
a	Prawosławne			
	Cmentarz parafii prawosławnej	Nowoberezowo	0207	64
	Cmentarz parafii prawosławnej w Nowoberezowie	Czyżyki	0052	65
	Cmentarz parafii prawosławnej nieczynny	Dubiny	0071	66
	Cmentarz parafii prawosławnej	Dubiny	0070	67

	Cmentarz parafii prawosławnej	Orzeszkowo	0219	68
	Cmentarz parafii prawosławnej w Hajnówce	Pasieczniki	0225	69
	Cmentarz parafii prawosławnej w Nowoberezowie	Stare Beretowo	0587	70
2	Przy świątyniach			
a	przycerkiewne			
	Cmentarz przycerkiewny p.w. św. Jana Teologa	Nowoberezowo	0208	71
	Cmentarz przycerkiewny	Dubiny	0529	72
4	Wojenne			
	Cmentarz wojenny – mogiła z 1941 r.	Łozice	0595	73
	Cmentarz wojenny – mogiła z 1943 r.	Topiło	0622	74
	Cmentarz wojenny – mogiła z 1945 r.	Topiło – Czternasty	0612	75
6	Rodowe, grobowce			
	Cmentarz dworski	Dubiny	0072	76
7	Mogiły			
	Mogiła powstańcza z 1863 r.	Orzeszkowo	0626	77

4.4. Stanowiska archeologiczne.

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH Z TERENU GMINY HAJNÓWKA

Tabela 28. Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu Gminy Hajnówka.

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Nr obsz. AZP/ Nr stan. na obsz.
1	BOREK	1	46-90/11
2	BOREK	2	46-90/12
3	BOREK	3	46-90/13
4	BOREK	4	46-90/14
5	BORYSÓWKA	1	43-90/16
6	BORYSÓWKA	2	43-90/17
7	CHYTRA	1	45-90/3
8	CHYTRA	2	45-90/4
9	CHYTRA	3	46-90/7
10	CHYTRA	4	46-90/8
11	CZYŻYKI	1	44-90/43
12	CZYŻYKI	2	44-90/41
13	DUBICZE OSOCZNE	1	45-90/10
14	DUBICZE OSOCZNE	2	46-90/9
15	DUBICZE OSOCZNE	3	46-90/10
16	DUBICZE OSOCZNE	4	46-90/18
17	DUBICZE OSOCZNE	5	46-90/20
18	DUBINY	1	45-91/1
19	DUBINY	2	45-91/2
20	DUBINY	3	45-91/3
21	DUBINY	4	45-91/4
22	DUBINY	5	45-91/5
23	DUBINY	6	45-90/13

24	DUBINY	7	44-90/9
25	DUBINY	8	44-90/8
26	DUBINY	9	44-90/5
27	DUBINY	10	44-90/4
28	KOTÓWKA	1	44-90/52
29	KOTÓWKA	2	44-90/29
30	KOTÓWKA	3	44-90/28
31	KOTÓWKA	4	44-90/13
32	KOTÓWKA	5	44-90/1
33	KOTÓWKA	6	44-90/3
34	KOTÓWKA	7	44-90/2
35	KOTÓWKA	8	44-90/10
36	LIPINY	1	45-91/6
37	LIPINY	2	45-91/7
38	LIPINY	3	45-91/8
39	LIPINY	4	45-91/9
40	MOCHNATE	1	46-89/30
41	MOCHNATE	2	46-89/31
42	MOCHNATE	3	46-89/32
43	MOCHNATE	4	46-89/33
44	MOCHNATE	5	46-89/34
45	MOCHNATE	6	46-89/35
46	MOCHNATE	7	46-89/36
47	MOCHNATE	8	46-89/37
48	MOCHNATE	9	46-89/38
49	MOCHNATE	10	46-89/39
50	MOCHNATE	11	46-89/40
51	MOCHNATE	12	46-89/41
52	MOCHNATE	13	46-89/42
53	MOCHNATE	14	46-89/43
54	MOCHNATE	15	46-89/44
55	MOCHNATE	16	46-90/19
56	MOCHNATE	17	46-90/21
57	MOCHNATE	18	46-90/22
58	NOWOBEREZOWO	1	45-90/5
59	NOWOBEREZOWO	2	45-90/6
60	NOWOBEREZOWO	3	45-90/7
61	NOWOBEREZOWO	4	45-90/9
62	NOWOKORNINO	1	45-90/12
63	NOWOKORNINO	2	44-90/42
64	NOWOKORNINO	3	44-90/40
65	NOWOKORNINO	4	44-90/39
66	NOWOKORNINO	5	44-90/28
67	NOWOKORNINO	6	44-90/37
68	NOWOKORNINO	7	44-90/36
69	NOWOKORNINO	8	44-90/35
70	NOWOKORNINO	9	44-90/34
71	NOWOKORNINO	10	44-90/26
72	NOWOKORNINO	11	44-90/33
73	NOWOSADY	1	44-90/6

74	NOWOSADY	2	44-90/7
75	ORZESZKOWO	1	46-90/25
76	ORZESZKOWO	2	46-90/26
77	ORZESZKOWO	3	46-90/27
78	ORZESZKOWO	4	46-90/28
79	ORZESZKOWO	5	46-90/29
80	ORZESZKOWO	6	46-90/30
81	PASIECZNIKI	1	46-90/15
82	PROGALE	1	45-90/8
83	PUSZCZA BIAŁOWIESKA Uroczysko Szczekotowo	1	45-91/15
84	PUSZCZA BIAŁOWIESKA Uroczysko Szczekotowo	2	45-91/16
85	PUSZCZA BIAŁOWIESKA Uroczysko Szczekotowo	3	45-92/1
86	PUSZCZA BIAŁOWIESKA Uroczysko Szczekotowo	4	45-92/2
87	PUSZCZA BIAŁOWIESKA Uroczysko Szczekotowo	5	45-92/3
88	PUSZCZA BIAŁOWIESKA oddz. 304 C		45-91/10
89	PUSZCZA BIAŁOWIESKA oddz. 273 B		45-91/11
90	PUSZCZA BIAŁOWIESKA oddz. 245 C		45-91/12
91	PUSZCZA BIAŁOWIESKA oddz. 245 B		45-91/13
92	PUSZCZA BIAŁOWIESKA oddz. 333 D		45-91/14
93	PUSZCZA BIAŁOWIESKA oddz. 213 D	21	45-91/17
94	RZEPISKA	1	43-90/19
95	RZEPISKA	2	43-90/20
96	RZEPISKA	3	43-90/21
97	RZEPISKA	4	43-90/22
98	RZEPISKA	5	43-90/53
99	RZEPISKA	6	43-90/54
100	STARE BEREZOWO	1	45-89/29
101	STARE BEREZOWO	2	45-89/1
102	STARE BEREZOWO	3	45-89/2
103	TRYWIEŻA	1	44-90/32
104	TRYWIEŻA	2	44-90/31
105	TRYWIEŻA	3	44-90/30
106	TRYWIEŻA	4	44-90/14
107	TRYWIEŻA	5	44-90/27
108	TRYWIEŻA	6	44-90/16
109	WASILKOWO	1	43-90/18
110	WASILKOWO	2	44-90/12
111	WASILKOWO	3	44-90/11

4.5. Cmentarze.

4.5.1. EWIDENCJA GROBÓW I CMENTARZY WOJENNYCH.

Tabela 29. Ewidencja grobów i cmentarzy wojennych.

Lp.	Nazwa, adres, rok i okres utworzenia, przynależność narodowościowa	Rodzaj obiektu, ilość mogił, pow. w ha	Akcent centralny, sposób oznaczenia pochowanych
1.	Cmentarz prawosławny; Hajnówka; 1945, okres II wojny światowej; ofiary terroru hitlerowskiego	cmentarz wyznaniowy – prawosławny; 14; 0,0068ha	Krzyż metalowy do którego przytwierdzona jest tablica pamiątkowa ofiar nieznanym oraz groby imienne z płyt betonowo-grysowych. Miejsce spoczynku ofiar ogrodzone jest fundamentem betonowym. Miejsce obiektu znajduje się na wyznaniowym cmentarzu prawosławnym w Hajnówce, po prawej stronie drogi Hajnówka-Białowieża.; Ludność cywilna zamordowana przez bandy hitlerowskie w latach 1942-1943 /osoby niezidentyfikowane/ oraz tablice imienne
2.	Cmentarz; Puszcza Białowieska; 1943, okres II wojny światowej; ofiary terroru hitlerowskiego	mogiła zbiorowa; 1; 10m x 10m	Mogiła zbiorowa składa się z trzech części: 1. Trzy drewniane obeliski z wyrzeźbioną płaskorzeźbą 2. Krzyż żelazny u podnóża którego znajduje się głaz z przytwierdzoną tablicą pamiątkową. 3. Pomnik w formie ułożonych głazów i przytwierdzoną tablicą z napisem „Kamienie krzyczeć będą”. Zbiorowa mogiła usytuowana jest w lesie około 200 m po prawej stronie drogi Hajnówka – Białowieża, około 300 m za cmentarzem prawosławnym.; Miejsce straceń 142 mieszkańców Hajnówki i okolic zamordowanych przez hitlerowskich barbarzyńców w dniach 12 V 1942 i 17 IX 1943.
3.	Miejsce straceń; Puszcza Białowieska; 1942, okres II wojny światowej; ofiary terroru hitlerowskiego	Mogiła zbiorowa; 1; 3,5m x 3,5m	W środkowej części znajduje się obelisk do którego przytwierdzona została tablica pamiątkowa. Mogiła znajduje się w lesie, około 100m od drogi Hajnówka – Białowieża naprzeciwko cmentarza prawosławnego.; Miejsce poświęcone krwią jeńców radzieckich i 22 osób cywilnych zamordowanych przez hitlerowców w styczniu 1942r..
4.	Miejsce pamięci; Łozice; 1941, okres II wojny światowej; ofiary terroru hitlerowskiego	Miejsce pamięci; 1; 3,7m x 2,8m	W środkowej części znajduje się obelisk z przytwierdzoną tablicą pamiątkową; położony po wschodniej stronie drogi Topiło – Łozice, na południowy wschód od zabudowań wsi Łozice.;

			Zginęli za wolność naszą i waszą Chwesko Michał i Kojło Walentyna 1941-1944 CZEŚĆ ICH PAMIĘCI
5.	Cmentarz; Orzeszkowo; 1863, okres powstania styczniowego; mogiła poległych w walkach o niepodległość i zjednoczenie Państwa Polskiego	Mogiła Powstańcza 1863; 1; 5m x 9,1m	W środkowej części widoczny jest głaz, za głazem ustawiony jest obelisk na którym umiejscowiona jest tablica informacyjna. Za obeliskiem ustawiony jest krzyż metalowy. Mogiła powstańcza, zlokalizowana na zachodnim skraju wsi w pobliżu Szkoły Podstawowej, po wschodniej stronie linii kolejowej.; 1863 Tu spoczywają powstańcy polegali w walce o wyzwolenie ojczyzny
6.	Miejsce pamięci; Postołowo; 3 VII 1960, okres II wojny światowej; Partyzanci Polsko – Radzieccy	3,5m x 3,5m	W środkowej części usytuowany jest obelisk na którym przytwierdzona została tablica pamiątkowa. Obiekt znajduje się w Puszczy Białowieskiej w oddziale leśnym nr 211 C Nadleśnictwa Hajnówka (grunta wsi Postołowo).; W RAMACH OBCHODU TYSIĄCLECIA PAŃSTWA POLSKIEGO UPAMIĘTNIAMY POLE WALKI PARTYZANTKI POLSKO-RADZIECKIEJ W LATACH 1941-1944 ODSŁONIĘCIEM TABLICY PAMIĄTKOWEJ I POBRANIEM SYMBOLICZNEJ GARSTKI ZIEMI NA POMNIK GRUNWALDZKI
7.	Cmentarz; Stare Berezowo; 1941, okres II wojny światowej; ofiary terroru hitlerowskiego	Mogiła zbiorowa; 3; 7m x 7m	W środkowej części znajduje się krzyż kamienny z wyrytymi nazwiskami osób pomordowanych oraz dwa oddzielne groby: Grzegorza Gacuta który zginął od granatu oraz Heleny Grygoruk zamęczonej przez hitlerowców. Mogiła zbiorowa znajduje się w miejscowości Stare Berezowo po prawej stronie drogi Stare Berezowo-Mochnate.; Gorodziej Szpilko Mikołaj Janowski Szymon Kubajczuk Grzegorz Treszczotko Grzegorz Jakoniuk Izak Jakoniuk Włodzimierz Kołybko Artem Kubajczuk Grzegorz Gacuta Helena Grygoruk
8.	Cmentarz; Topiło; 1943, okres II wojny światowej; ofiary terroru hitlerowskiego	Mogiła indywidualna; 1; 1,2m x 2m	W środkowej części umiejscowiony jest nagrobek jednej osoby z drewnianym krzyżem. Osoba pochowana to Dymitr Fiodorowicz zamordowany w 1943 roku przez Niemców za pomoc partyzantom radzieckim. Mogiła w Puszczy Białowieskiej, zlokalizowana na zachód od zabudowań wsi Topiło, po północnej stronie drogi leśnej.; Dymitr Fiodorowicz

9.	Cmentarz; Topiło - Majdan; 1945, okres II wojny światowej; Wojsko Polskie	Mogiła zbiorowa; 1; 3m x 3m	W środkowej części widoczny jest nagrobek, obok ustawiony krzyż drewniany z drewna brzozowego. Mogiła zbiorowa położona jest na południowy wschód od osady leśnej.; Tu spoczywają żołnierze V-tej Brygady Wileńskiej Armii Krajowej mjr. Zygmunta Szendzielarza P.S. „Łupaszko” Kpr. „Julek” Sierż. „Jarzab” N.N. kresowianie polegli 27 V 1945 r.
10.	Cmentarz; Zwierzyniec; 1944, okres II wojny światowej; Armia Radziecka	Mogiła indywidualna; 1; 3m x 3m	W środkowej części znajduje się nagrobek w postaci głazu do którego przytwierdzona jest tablica pamiątkowa. Mogiła znajduje się po zachodniej stronie drogi Budy-Zwierzyniec, około 100 m od drogi Hajnówka-Białowieża.; Paweł Wysiagin żołnierz Armii Radzieckiej poległ w 1944r..
11.	Cmentarz; Orzeszkowo;	mogiła zbiorowa ofiar terroru hitlerowskiego zamordowane w 1944r.	pochowani: Kojło Walentyna Chwesko Michał

4.5.2. EWIDENCJA CMENTARZY.

Tabela 30. Ewidencja cmentarzy.

Lp.	Nazwa, adres, rok powstania, rodzaj cmentarza; czynny/nieczynny (plus ewentualna podstawa zamknięcia)	Położenie cmentarza, powierzchnia, najstarszy nagrobek	Przynależność wyznaniowa		Groby o znaczeniu historycznym lub osób szczególnie zasłużonych
			dawna	obecna	
1.	Cmentarz prawosławny; Dubiny; początek XX w., ostatecznie 1933 rok; cmentarz dawny; czynny	Położony po wschodniej stronie szosy Białystok – Hajnówka; 2,50ha; 1916	prawosławny	prawosławny	-
2.	Cmentarz parafialny p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego; Nowoberezowo; 1925; cmentarz dawny; czynny	Cmentarz usytuowany na polach, za wsią, na płd.-wsch., w odległości ok. 1,5km; 1,2ha; 1922	prawosławny	prawosławny	-
3.	Cmentarz dworski; Dubiny; data założenia nieznana; cmentarz dawny;	Położony po zachodniej stronie drogi Hajnówka – Białystok, z dala od	prawosławny	prawosławny	„Zdies pokoitsia prach nadwornogo sowiatnika Parwenija Parwiniewiczza

	nieczynny	zabudowań, po wschodniej linii kolejowej; 0,027ha; 1876			Bazylewskiego umier 18 aprila 1910 goda”
4.	Cmentarz prawosławny; Dubiny; I poł. XX wieku; cmentarz dawny; nieczynny (po 1933 r. po całkowitym urządzeniu nowego cmentarza)	Położony w północnej części miejscowości, po zachodniej stronie drogi Białystok – Hajnówka, z dała od zabudowań; 1,50ha; 1859	prawosławny	prawosławny	1. Najstarszy nagrobek zachowany: „Hier/ ruht in Gott/ mit ihren Kindern/ Aleksandra und Constatinin/ Pauline und Henriette/ Eichwald/ geb v. Hartmann geb.: 13t October 1835/ ges.: d.22-t December 1859” 2. Groby powstańców ukraińskich z pomnikiem: “Borcam/ z Ukrainu/ 1931.24 in.”
5.	Cmentarz przycerkiewny; Dubiny, wieś; XVIII w.; cmentarz dawny; nieczynny	Cmentarz położony przy cerkwi p.w. Zaśnięcia NMP we wsi na północnym skraju, po zachodniej stronie drogi Hajnówka – Białystok w terenie płaskim; 0,47ha; -	unicki	prawosławny	-
6.	Cmentarz przy cerkwi p.w. Św. Jana Teologa; Nowoberezowo; 1771; cmentarz dawny; nieczynny	Cmentarz usytuowany w centrum wsi, po zachodniej stronie drogi biegnącej przez wieś; 0,84ha; 1876	unicki	prawosławny	-
7.	Cmentarz przycerkiewny; Nowoberezowo; XVII w.; cmentarz dawny; nieczynny	Cmentarz położony przy cerkwi p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego w środkowej części wsi, po zachodniej stronie wiejskiej drogi; 0,3ha; -	unicki	prawosławny	-
8.	Cmentarz prawosławny, oraz Baptystów (obsługujący również mieszkańców miasta Hajnówka)	cmentarz położony po południowej stronie drogi Hajnówka – Białowieża obręb geod.Lipiny pow.1,44ha	prawosławny, oraz Baptystów	prawosławny, oraz Baptystów	

9.	Cmentarz parafialny w Orzeszkowie	Orzeszkowo	prawosławny	prawosławny	
10.	Cmentarz w Pasiecznikach Dużych	Pasieczniki Duże	prawosławny	prawosławny	
11.	Cmentarz w Starym Berezowie	Stare Berezowo	prawosławny	prawosławny	

4.5.3. Ewidencja pomników nagrobnych.

Tabela 31. Ewidencja pomników nagrobnych.

Lp.	Nazwa, adres, miejsce przechowywania, czas powstania, właściciel, udostępnienie	Materiał i technika, wymiary (wys. x szer. x dług.), ilość	Historia, opis przedmiotu, sygn. napisy
1.	Pomnik nagrobny Stefana Sołowianiuka; Dubiny; Cmentarz Prawosławny w Dubinach; - ; Parafia Prawosławna w Dubinach; stałe	Pomnik: lastryko, tablica: szklana; 121x102x210; 1	Stefan Sołowianiuk funkcjonariusz PUBP w Bielsku Podlaskim, członek PPR, poległ 03.05.1945 r. we wsi Piliki pow. Bielsk Podlaski z rąk nieustalonej bojówki reakcyjnego podziemia.; Mogiła ziemna otoczona niskim betonowym murkiem, na nim posadowiony pomnik: prostopadłościenna podstawa, na której ustawiono prostopadłościenny obelisk z umocowaną stalowymi nitami (malowane białą farbą olejną) w górnej części ściany frontowej, szklaną tablicę z naniesionym rysunkiem krzyża „Walecznych”. Po prawej stronie obelisku prostopadłościenna płyta, do niej mocowana stalowymi nitami, malowanymi białą farbą olejną, szklana tablica inskrypcyjna. Napis na tablicy piaskowany: „Funkcj. PUBP/ Stefan/ Sołowianiuk/ poległ na polu chwały/ 3.V.1945 r./ CZEŚĆ JEGO PAMIĘCI”
2.	Pomnik nagrobny Michała Radziwoniuka; Dubiny; Cmentarz Prawosławny w Dubinach; - ; Parafia Prawosławna w Dubinach; stałe	Pomnik: lastryko, tablica: szklana; 114x100x201; 1	Funkcjonariusz PUBP szer. Michał Radziwoniuk, członek PPR, został zamordowany przez reakcyjną bandę dnia 04.08.1946 r. we wsi Bokiny, dawny powiat Łapy.; Mogiła ziemna otoczona niskim murkiem betonowym, na nim posadowiona bryła pomnika: prostopadłościenna podstawa, na niej ustawiony prostopadłościenny obelisk, z umocowaną zaprawą betonową, w górnej części ściany frontowej, szklana tablica z naniesionym rysunkiem krzyża „Walecznych”. Po prawej stronie obelisku prostopadłościenna płyta, do niej mocowana zaprawą betonową szklana tablica inskrypcyjna. Napis na tablicy piaskowany: „Funkcj. PUBP/ szer. Michał/ Radziwoniuk/ poległ na polu chwały/ dn. 4.VIII.1946 r./ CZEŚĆ JEGO PAMIĘCI”
3.	Pomnik nagrobny Mikołaja Filimoniuka;	Pomnik: lastryko, tablica:	Mikołaj Filimoniuk, funkcjonariusz KPMO w Wysoko-Mazowieckim, członek PPR, a następnie PZPR, poległ 09.06.1949 r. w Łapach podczas pełnienia obowiązków

	Dubiny; Cmentarz Prawosławny w Dubinach; po 1956r.; Parafia Prawosławna w Dubinach; stałe	szklana, płyta pozioma: lastryko; 9x70x150 wymiar płyty lastryko; 1	<p>służbowych.;</p> <p>Całość założenia na rzucie prostokąta. Mogiła ziemna otoczona murkiem betonowym i przykrytą betonową płytą z lastryko z napisem inskrypcyjnym rytym w betonie i podkreślonym czarną farbą: „St. Sierż. Mikołaj/ Filimoniuk/ ur. 4.IV.1929r./ dn. 9.VI.1949 r./ zginął w szeregach MO/ w walce o Polskę/ socjalistyczną/ CZĘŚĆ JEGO PAMIĘCI”.</p> <p>Na murku otaczającym mogiłę posadowiona bryła pomnika: prostopadłościenna podstawa, na niej ustawiony prostopadłościenny obelisk z umocowaną zaprawą betonową, w górnej części ściany frontowej szklana tablica z naniesionym rysunkiem krzyża „Walecznych”. Po prawej stronie obelisku prostopadłościenna płyta, ustawiona prostopadłe do podstawy pomnika, do niej mocowana zaprawą betonową druga szklana tablica inskrypcyjna. Napis na tablicy piaskowany.</p> <p>Za pomnikiem wyżej opisanym stoi starszy betonowy pomnik. Całość otoczona niskim betonowym murkiem, na nim elementy niskiego betonowego ogrodzenia: osiem prostopadłościennych słupków, między nimi pionowo ustawione prostopadłościennie płyty o ukosowanych górnych powierzchniach od zewnątrz ku środkowi. Wymiary ogrodzenia: 271x375.</p>
4.	Pomnik na symbolicznym grobie Simeona Urbana; Dubiny; Cmentarz Prawosławny w Dubinach; - ; Parafia Prawosławna w Dubinach; stałe	Pomnik: lastryko, tablica: szklana; 190x75x35; 1	<p>Szymon Urban funkcjonariusz KPMO lub PUBP w Sokółce. Prawdopodobnie zginął nad rzeką Biebrza dnia 7.11.1950r. w momencie wykonywania obowiązków służbowych; miał rozpracować bandę działającą na tym terenie. Ciała nie znaleziono.;</p> <p>Pomnik: betonowa prostopadłościenna podstawa, na niej dwie prostopadłościennie płyty ustawione jedna na drugiej, górna płyta posiada zmniejszone wymiary, szerokość i grubość względem dolnej. Na płycie górnej, na trapezowej podstawie, symetrycznie ustawiony krzyż zdobiony szklanymi paskami ułożonymi w kształcie krzyża, do niego umocowana figurka ukrzyżowanego Chrystusa ze stopu cynowo-ołowiowego.</p> <p>Do górnej płyty pomnika mocowana stalowymi nitami, malowanymi białą farbą olejną, tablica inskrypcyjna. Napis piaskowany: „Z.P./ SIMEON/ URBAN/ ROD. 10.XII.1910 G./ POG. SMER. TRAG. ZA ROD./ 7.XI 1950 G./ D. SKRYPLEWO”.</p> <p>Do dolnej płyty pomnika mocowana stalowymi nitami, malowanymi białą farbą olejną, tablica szklana z napisem piaskowym: „RAZBOJNIK NIE POŻALEŁ/ MALEN’KICH SEROT I ŻENY/ ROZŁUCZYŁ NA WIEKI P. OT ŻENY”.</p> <p>Pomnik znajduje się we wspólnym ogrodzeniu wykonanym na betonowej podmurówce: słupki z kątownika stalowego, łączone górą i dołem kątowniki stalowym. Wypełnienie przestrzeni pomiędzy kątownikami: pręty stalowe proste i w postaci koła. Wymiary ogrodzenia: 300x562.</p>

5. SYSTEM KOMUNIKACYJNY.

System komunikacyjny Gminy Hajnówka stanowi: sieć drogową, linie kolejowe i komunikacja autobusowa.

System komunikacji stanowi jeden z podstawowych elementów zagospodarowania układu przestrzennego Gminy. Dostępność komunikacyjna Gminy jest jednym z jej kluczowych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego. Planowanie działań związanych z rozwojem obszaru powinno opierać się w dużej mierze o upowszechnienie dostępu do dóbr i usług komunikacyjnych, które są podstawą egzystencji społeczności lokalnej.

5.1. Sieć drogową

Sieć drogową na terenie Gminy Hajnówka tworzą: drogi wojewódzkie, powiatowe oraz gminne.

Zarządców dróg, do właściwości których należą sprawy z zakresu planowania budowy, modernizacji, utrzymania i ich ochrony przedstawia poniższa tabela.

Tabela 32. Zarządcy dróg na terenie Gminy Hajnówka.

Kategoria drogi	Zarządca drogi	Zarządca ruchu	Własność drogi
Gminna	Wójt Gminy Hajnówka	Starosta Powiatu Hajnowskiego	Gmina Hajnówka
Powiatowa	Zarząd Powiatu Hajnowskiego	Starosta Powiatu Hajnowskiego	Powiat Hajnowski
Wojewódzka	Zarząd Województwa Podlaskiego	Marszałek Województwa Podlaskiego	Województwo Podlaskie

Źródło: opracowano na podstawie ustawy o drogach publicznych (Dz.U. z 2015r. Poz. 460, ze zm.) oraz ustawy prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 2005r. Nr 108, poz.908 z późn. zm.)

5.1.1. Drogi wojewódzkie.

Przez obszar Gminy Hajnówka przebiegają drogi wojewódzkie o znaczeniu ponadregionalnym:

- droga Nr 685 Zabłudów - Narew - Nowosady - Hajnówka (klasy G) i Hajnówka–Kleszczele (klasy Z);
- droga Nr 689 Bielsk Podlaski - Hajnówka (klasy G) i Hajnówka - Białowieża - gr. państwa (klasy Z);
- droga Nr 687 Juskowy Gród – Bondary – Narewka - Nowosady (klasy G);

Zarządcą tych dróg jest Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Białymstoku.

Rozporządzenie Ministrów z dnia 15 grudnia 1998r. ustaliło pierwotny wykaz dróg wojewódzkich (sieć ta się zmienia w drodze oddawania, względnie przejmowania dróg), ich numery nadał Zarządzenie Nr 10 Generalnego Dyrektora Dróg Publicznych z dnia 22 sierpnia 2000r. (aktualnie obowiązuje wykaz stanowiący załącznik do Zarządzenia Nr 74 Generalnego Dyrektora Dróg Krajowych i Autostrad z dnia 2 grudnia 2008r., do którego prawie corocznie wprowadzane są zmiany).

Przebieg dróg wojewódzkich na terenie województwa podlaskiego ustaliła Uchwała Nr XXXVI/293/01 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 21 maja 2001r. (następnie korekty dokonywane były w drodze kolejnych uchwał).

Klasy techniczne dróg wojewódzkich określa Zarządzenie nr 10/2002 Dyrektora Podlaskiego Zarządu Dróg Wojewódzkich w Białymstoku z dnia 10 kwietnia 2002 r. w sprawie podziału dróg wojewódzkich na klasy techniczne, przy czym drogi wojewódzkie przebiegające przez teren miasta Hajnówka, a mianowicie droga Nr 685 Zabłudów - Narew - Nowosady - Hajnówka – Kleszczele i droga Nr 689 Bielsk Podlaski - Hajnówka - Białowieża - gr. państwa posiadają następujące klasy techniczne:

a) klasa techniczna G (droga główna) - droga Nr 685 na odcinku od skrzyżowania z drogą krajową Nr 19 w Zabłudowie do skrzyżowania z drogą wojewódzką Nr 689 (ul. 3-go Maja) w Hajnówce oraz droga Nr 689 na odcinku od skrzyżowania z drogą krajową Nr 66 w m. Bielsk Podlaski do skrzyżowania z drogą wojewódzką Nr 685 (ul. Piłsudskiego) w Hajnówce;

b) klasa techniczna Z (droga zbiorcza) - droga Nr 685 na odcinku od skrzyżowania z drogą wojewódzką Nr 689 (ul. 3-go Maja) w Hajnówce do skrzyżowania z drogą krajową Nr 66 w m. Kleszczele oraz droga Nr 689 na odcinku od skrzyżowania z drogą wojewódzką Nr 685 (ul. Piłsudskiego) w Hajnówce do granicy państwa.

Drogi wojewódzkie o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym

Łączna długość dróg wojewódzkich (DW) na terenie powiatu hajnowskiego wynosi 131 km, w tym:

- DW 685 (Zabłudów – Hajnówka – Kleszczele). Jej łączna długość wynosi 69 km, z czego na terenie powiatu hajnowskiego położonych jest 61 km. W Nowosadach spotyka się z DW 687, w Hajnówce – z DW 689, a w Kleszczelach – z DK 66 i DW 693;
- DW 687 (Juszkowy Gród - Bondary– Narewka – Nowosady). Jej łączna długość wynosi 29 km, z czego na terenie powiatu hajnowskiego położonych jest 25 km. W Nowosadach spotyka się z DW 685;
- DW 689 (Bielsk Podlaski – Hajnówka – Białowieża – granica państwa). Jej łączna długość wynosi 49 km, z czego na terenie powiatu hajnowskiego położonych jest 36 km. W Hajnówce spotyka się z DW 685. Zakończeniem DW 689 jest przejście graniczne Białowieża-Pierierow;
- DW 693 (Kleszczele – Siemiatycze). Jej łączna długość wynosi 38 km, z czego na terenie powiatu hajnowskiego położonych jest 9 km. W Kleszczelach spotyka się z DK 66 i DW 685.

Łączna długość dróg wojewódzkich (DW) na terenie Gminy Hajnówka wynosi 21,9 km, w tym:

- DW 685 (Zabłudów – Hajnówka – Kleszczele) - długość wynosi 5,4 km,
- DW 687 (Juszkowy Gród - Bondary– Narewka – Nowosady)- długość wynosi 1,1 km,
- DW 689 (Bielsk Podlaski – Hajnówka – Białowieża – granica państwa) - długość wynosi 15,3 km.

Największe inwestycje drogowe zrealizowane w ostatnich latach na drogach na terenie powiatu hajnowskiego to:

- Przebudowa DW 685 na odcinku Nowosady – Hajnówka oraz DW 687 na odcinku Zwodzieckie – Nowosady (6 km; termin realizacji 2010-12);
- Przebudowa DW 685 na odcinku Hajnówka – Jelonka, wraz z obwodnicą Jelonki (21 km; termin realizacji 2013-2014).

Planowane do realizacji (przebudowy) drogi wojewódzkie na terenie Gminy Hajnówka – zgodnie z „Regionalnym planem transportowym województwa podlaskiego na lata 2014-2020”, którego projekt został przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 20.04.2016r., a jego ostateczna uzgodniona z KE wersja, przyjęta była Uchwałą Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 20 września 2016r.

Zgodnie z zamieszczoną w nim „Listą inwestycji drogowych rozważanych do realizacji przez Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego w perspektywie finansowej 2014-2020” znajdują się n/w zadania:

- 1). przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 685 – Zabłudów-Nowosady,
- 2). przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 687 – Juskowy Gród – Zwodzieckie.
- 3). przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 689 – Bielsk Podlaski – Hajnówka.

Rysunek 12. Układ dróg krajowych i wojewódzkich w południowej części woj. podlaskiego.

Źródło: Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Białymstoku

za: Analiza dostępności komunikacyjnej regionu Puszczy Białowieskiej, Warszawa – Białystok – Hajnówka, czerwiec 2014

Obciążenie dróg wojewódzkich ruchem

Niski wskaźnik motoryzacji odnotowywany jest równolegle ze słabo rozbudowaną ofertą publicznego transportu drogowego. Jeden i drugi czynnik może docelowo nakładać się na zjawisko wykluczenia społecznego, zwłaszcza w przypadku osób mieszkających w miejscowościach oddalonych od głównych szlaków komunikacyjnych. Łącznie i biorąc pod uwagę średnią dla kraju, przekłada się to na stosunkowo niewielkie obciążenie dróg na terenie powiatu hajnowskiego.

Tabela 33. Ruch na drogach krajowych i wojewódzkich w powiecie hajnowskim (2010 r.)

Droga	Pikietaż	Długość	Odcinek	Średni ruch dobowy
DW 685	0,0-36,1 km	36,1 km	Zabłudów – Nowosady	4 275
DW 685	36,1-41,2 km	5,1 km	Nowosady – Hajnówka	4 680
DW 685	41,2-49,0 km	7,7 km	Hajnówka (przejście)	3 900
DW 685	49,0-69,2 km	20,2 km	Hajnówka – Kleszczele	1 993
DW 687	0,0-29,2 km	29,2 km	Juszkowy Gród – Nowosady	2 232
DW 689	0,0-23,5 km	23,5 km	Bielsk Podlaski – Hajnówka	2 348
DW 689	23,5-28,0 km	4,5 km	Hajnówka (przejście)	7 809
DW 689	28,0-49,1 km	21,1 km	Hajnówka – granica państwa	1 736

Źródło: Analiza dostępności komunikacyjnej regionu Puszczy Białowieskiej, Warszawa – Białystok – Hajnówka, czerwiec 2014

Ostatni Generalny Pomiar Ruchu Drogowego miał miejsce w w 2015r., a wtedy SDR (średni dobowy ruch) na odcinkach, dotyczących gminy kształtował się następująco:

- DW 685 (Hajnówka/przejście) – 3971 pojazdów/dobę,
- DW 685 (Hajnówka- Kleszczele) – 2471 pojazdów/dobę,
- DW 687 (Juszkowy Gród – Nowosady) – 2760 pojazdów/dobę,
- DW 689 (Bielsk Podlaski – Hajnówka) – 2683 pojazdów/dobę,
- DW 689 (Hajnówka- granica Państwa) – 1625 pojazdów/dobę.

W skali regionu można uznać, iż występujące w Gminie Hajnówka obciążenia dróg wojewódzkich należą do wielkości ponadprzeciętnych, zbliżonych do średniej w województwie podlaskim wynoszącym 2565 pojazdów/dobę.

5.1.2. Drogi powiatowe.

Drugą kategorię dróg na terenie Gminy Hajnówka stanowią drogi powiatowe, będące własnością Powiatu Hajnowskiego.

Nadanie numerów dróg powiatowych na terenie województwa podlaskiego nastąpiło na podstawie Uchwały Nr 21/144/03 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 18 marca 2003r. w sprawie nadania numerów dla dróg powiatowych na terenie województwa podlaskiego.

WYKAZ dróg powiatowych na terenie Gminy Hajnówka

Tabela 34. Wykaz dróg powiatowych na terenie Gminy Hajnówka.

Lp.	Numer drogi	Nazwa drogi
1	1616 B	Krzywa – Rakowicze – Osówka - Szostakowo – Nowoberezowo
2	1619 B	Łosinka – Trywieża – Nowokornino – Nowoberezowo – Dubicze Osoczne – Jagodniki – dr. 685
3	1620 B	Dr.1618 B – Kamień – Kuraszewo - Kojły - Nowoberezowo
4	1621 B	Kuraszewo – Nowokornino
5	1622 B	Dubiny – Kotówka – Trywieża – Wólka – Kuraszewo
6	1623 B	Hajnówka (ul.Targowa, ul.Dolna) – Puciska – Czyżyki – Nowokornino
7	1624 B	Hajnówka – Bielszczyzna – Dubiny
8	1625 B	Dr.685 – Przybudki – Grodzisko - Borysówka – Wasilkowo – Kotówka
9	1626 B	Kotłówka - Kowela – Rzepiska – droga 1625 B
10	1647 B	Dubiny – Postołowo
11	1648 B	Hajnówka (ul. Lipowa) – Lipiny
12	1652 B	Poryjewo – Orzeszkowo – Jakubowo – Piaski – Zabagonie – Długi Bród – Wiluki – Opaka Duża – Wólka Terechowska – Czeremcha Osada
13	1653 B	Orzeszkowo – Łozice
14	1655 B	Stare Berezowo – Mochnate – Stary Kornin – Dubicze Cerkiewne
15	1672 B	Dubicze Osoczne – Borek – Pasieczniki – dr. 685
16	1673 B	Dr. 689 – Chytra
17	1674 B	Dr. 689 – Progale

Tabela 35. Ruch na drogach powiatowych w powiecie hajnowskim (2013 r.)

Pomiary dokonywane były na przejazdach kolejowych, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 26 lutego 1996 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać skrzyżowania linii kolejowych z drogami publicznymi i ich usytuowanie (Dz. U. 1996, nr 33, poz. 144).

Lokalizacja pomiaru	Nr drogi	Średni ruch dobowy
ul. Lipowa w Czeremsze	1779 B	2 152,8
Dobrowoda – Pohulanka	1777 B	94,8
Kleszczele – Kuraszewo	1775 B	266,4
Policzna – Dubicze Cerkiewne	1654 B	193,2
Wiluki – Pasieczniki	1667 B	150,6

Witowo – Istok	1666 B	92,4
Orzeszkowo – Hajnówka	1652 B	1 055,4
ul. Warszawska w Hajnówce	2330 B	463,5
ul. ks. Dziwiątowskiego w Hajnówce	2329 B	2 583,6
Hajnówka – Bielszczyzna	1624 B	243,6
Dubiny – Trywieża	1622 B	456,6
dr. 687 – stacja kol. Gnilec	1641 B	42
Krzywiec – Narewka (Bernadzki Most)	1640 B	57
Narewka – Lewkowo	1636 B	108
Siemianówka – Bondary	1644 B	463,8
ul. Fabryczna w Czeremsze	1769 B	708,6
Siemianówka – Bondary	1644 B	463,8
Leśna – Planta	1776 B	128,4
Minkówka – Zabłotczyzna	1636 B	257,4
Krzywiec – Narewka (CPN)	1640 B	195,6

Źródło: Analiza dostępności komunikacyjnej regionu Puszczy Białowieskiej, Warszawa – Białystok – Hajnówka, czerwiec 2014

Z powyższego zestawienia wynika wyraźnie, że zdecydowanie najbardziej obciążone ruchem są odcinki dróg zlokalizowane w obrębie miasta Hajnówka. Należy zwrócić uwagę, że obciążenie dróg na terenie powiatu hajnowskiego jest niewielkie w porównaniu ze średnią dla kraju. Zgodnie z danymi GDDKiA z 2010 r., średni dobowy ruch pojazdów silnikowych (SDR) w 2010 roku na sieci dróg krajowych wynosił 9 888 pojazdów silnikowych na dobę.

5.1.3. Drogi gminne

Na mocy uchwał Nr 30/257/03 z dnia 7 maja 2003 r. i Nr 74/857/2004 z dnia 2 marca 2004 r. Zarządu Województwa Podlaskiego w sprawie nadania numerów dla dróg gminnych na terenie województwa podlaskiego na obszarze Gminy Hajnówka występują następujące ulice zaliczone do dróg gminnych:

WYKAZ dróg zaliczonych do kategorii dróg gminnych na terenie Gminy Hajnówka

Tabela 36. Wykaz dróg zaliczonych do kategorii dróg gminnych na terenie Gminy Hajnówka.

Lp.	Nr drogi	Przebieg drogi	Długość drogi (w km)
1.	108531B	Pasieczniki Duże - Orzeszkowo	3,588
2.	108532B	Orzeszkowo - Jagodniki	1,618
3.	108533B	Orzeszkowo - Sosnówka	1,990
4.	108534B	Olszyna – kol. Wygon	1,108
5.	108535B	Nowoberezowo - Hajnówka	2,860
6.	108536B	Orzeszkowo - Wierzchowskie	1,520
7.	108537B	Dubiny – Sawiny Gród	1,348
8.	108538B	Skryplewo – dr. woj. Hajnówka-Nowosady	1,225
9.	108539B	Nowosady – Dubińska Ferma	0,990
10.	108540B	Mochnate – Dubicze Osoczne	2,990
11.	108541B	Nowosady – Sorocza Nóżka	0,385

12.	108542B	Zwodzieckie – Przechody – Smolany Sadek	2,068
13.	108543B	Dubicze Osoczne – Chytra - Progale	2,880
14.	108544B	Grudówka - Dubiny	2,600
15.	108545B	Nowokornino - Grudówka	3,400
16.	108546B	Czyżyki - Kotówka	3,500
17.	108547B	Nowoberezowo - Czyżyki	2,187
18.	108548B	Sosnówka - Olszyna	0,475
19.	108549B	Zatrustyniec - dr.pow. Hajnówka - Orzeszkowo	1,630
20.	108550B	Podtrystyniec - dr. gm. Pasieczniki Duże - Orzeszkowo	2,310
21.	108551B	Bokówka - dr.pow. Hajnówka-Orzeszkowo	0,290
22.	108552B	Pasieczniki Duże - dr.woj. Hajnówka-Kleszczele	1,887
23.	108553B	Mochnate - Borek	3,465
24.	108554B	Mochnate - dr. pow. Orla - Stary Kornin	1,391
25.	108555B	Borek - Chytra	1,962
26.	108556B	Staroberezowo- Dubicze Osoczne	2,520
27.	108557B	Staroberezowo- Nowoberezowo	2,950
28.	108558B	dr.woj.Hajnówka-Bielsk Podl. - dr.gm. Nowoberezowo-Hajnówka (przy cmentarzu)	1,327
29.	108559B	Wygoda - dr.woj. Bielsk Podl. – Hajnówka	1,198
30.	108560B	Nowokornino - Kotówka	2,640
31.	108561B	Kotówka - Nowosady	3,540
32.	108562B	Wasilkowo - dr.pow. Rzepiska – Golakowa Szyja	0,430
33.	108563B	Borysówka - Olchowa Kładka	1,300
34.	108564B	Golakowa Szyja- dr.woj.Zabłudów – Hajnówka	0,230
35.	108565B	Smolany Sadek – dr.woj.Zabłudów – Hajnówka	0,857
36.	108566B	dr.woj.Nowosady - Zwodzieckie	0,373
37.	108567B	Dubiny- Lipiny	1,515
38.	108568B	dr. gm. Dubiny – Lipiny - osiedle mieszk. Lipiny	0,750
39.	108569B	Mochnate - Zbucz	2,200
40.	108570B	Dubiny: ul. Graniczna	0,294
41.	108571B	ulica Torowa	1,978
42.	108572B	ulica Nowa	0,395
43.	108573B	ulica Zajęcza	0,204
44.	108574B	ulica Łakowa	2,148
45.	108575B	ulica Cegielniana	0,311
46.	108576B	ulica Grzybowa	0,150
47.	108577B	ulica Wesola	0,138
48.	108579B	ulica Krótka	0,155
49.	108580B	ulica w Lipinach (nowa)	0,731
	Razem:		78,001 km

Gmina również jest właścicielem i zarządcą dróg dojazdowych do pól. Są to drogi gruntowe o nawierzchni żwirowej. Ich stan techniczny nie odbiega od stanu dróg gminnych.

Długość dróg gminnych na obszarze Gminy Hajnówka wynosi 78,001 km, z czego 38% (28,7 km) stanowią drogi utwardzone o nawierzchni bitumicznej. Pozostałą część stanowią drogi gruntowe wzmocnione żwirem 34,2 km oraz drogi naturalne z gruntu rodzimego 12,6 km.

Aktualny układ komunikacyjny Gminy Hajnówka jest stosunkowo dobrze rozwinięty. Zastrzeżenia natomiast może budzić niedostosowanie sieci dróg (na wielu odcinkach) do obecnych standardów technicznych i wymogów ruchu (wąskie drogi, nieutwardzona nawierzchnia, zły stan techniczny nawierzchni itp.).

Na terenie Gminy brak jest też dobrej organizacji ruchu pieszego i rowerowego (niewiele chodników i ścieżek rowerowych).

5.2. Komunikacja autobusowa

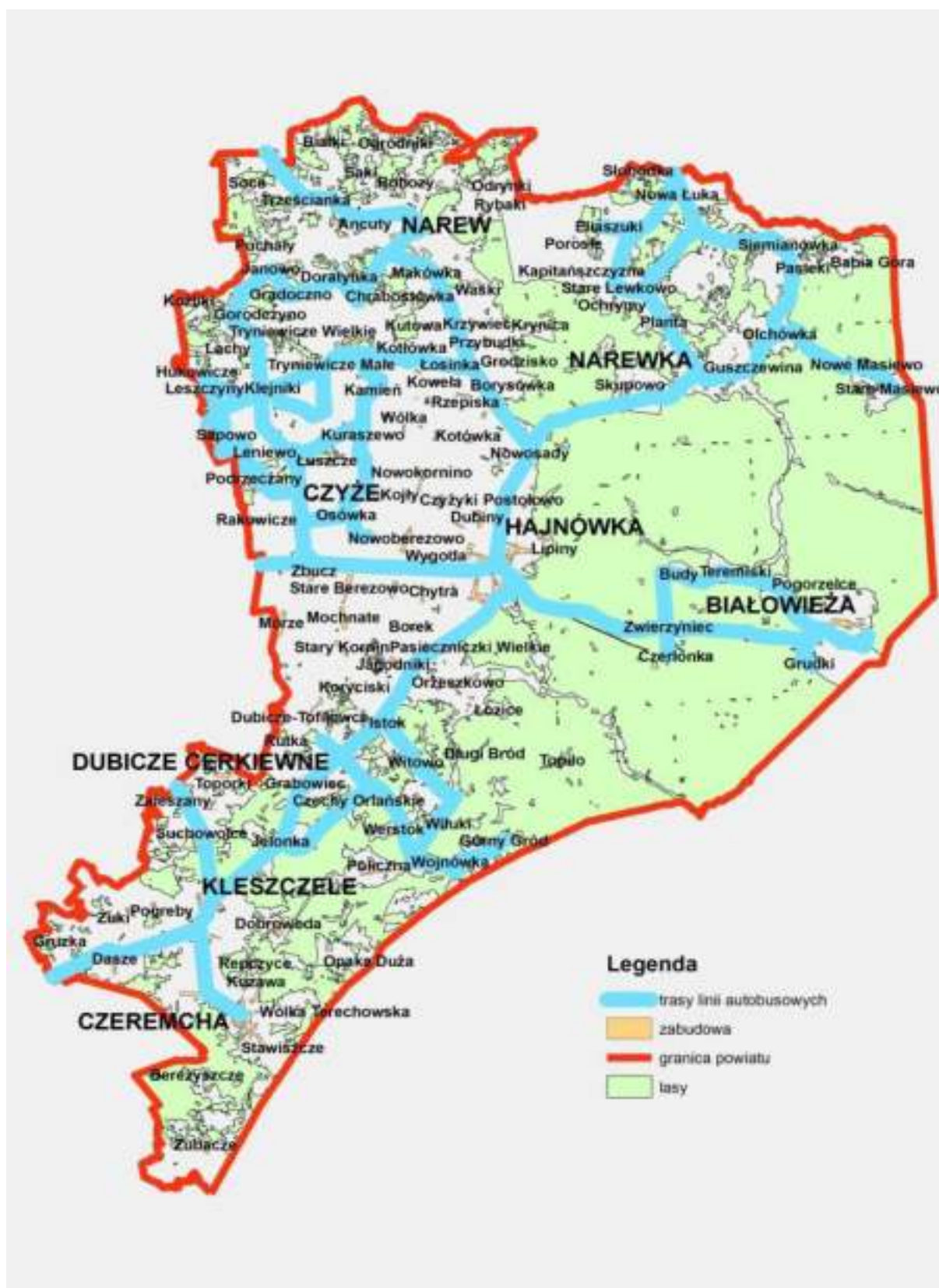
Komunikacja zbiorcza

W obrębie Gminy Hajnówka funkcjonuje linia komunikacji miejskiej miasta Hajnówka łącząca je z miejscowością Dubiny. W obrębie Gminy funkcjonują również lokalne (wojewódzkie) linie zbiorowego transportu drogowego.

Przy przyjęciu standardu dostępności 2 km do przystanku należy podjąć działanie w celu zapewnienia obsługi komunikacją autobusową mieszkańców wsi. Zapewnienie właściwego standardu obsługi podróżnych wymagać będzie utrzymania we właściwym stanie technicznym dróg, po których kursują autobusy i inne środki transportu publicznego.

Dostępność komunikacyjną powiatu hajnowskiego z punktu widzenia publicznego transportu drogowego należy pod wieloma względami ocenić jako niedostateczną. Uwaga ta dotyczy zarówno samej siatki połączeń autobusowych (w tym: połączeń mikrobusowych), jak i zasad publikowania rozkładów jazdy.

Rysunek 13. Komunikacja autobusowa na terenie Powiatu Hajnowskiego.

Źródło: Analiza dostępności komunikacyjnej regionu Puszczy Białowieskiej, Warszawa – Białystok – Hajnówka, czerwiec 2014

5.3. Linie kolejowe. Transport kolejowy

Na podstawie Decyzji Nr 3 MINISTRA INFRASTRUKTURY I ROZWOJU z dnia 24 marca 2014r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych (Dz.Urz.MiR.2014.25).

Przez obszar gminy przebiega pierwszorzędna, jednotorowa linia kolejowa Siedlce - Mordy - Czeremcha - Hajnówka - Siemianówka - granica państwa- znaczenia lokalnego, jednotorowa linia kolejowa Hajnówka - Nieznany Bór zaliczone są do linii kolejowych o znaczeniu państwowym.

Ponadto przebiega linia kolejowa Lewki – Hajnówka, na której zawieszono kursowanie pociągów.

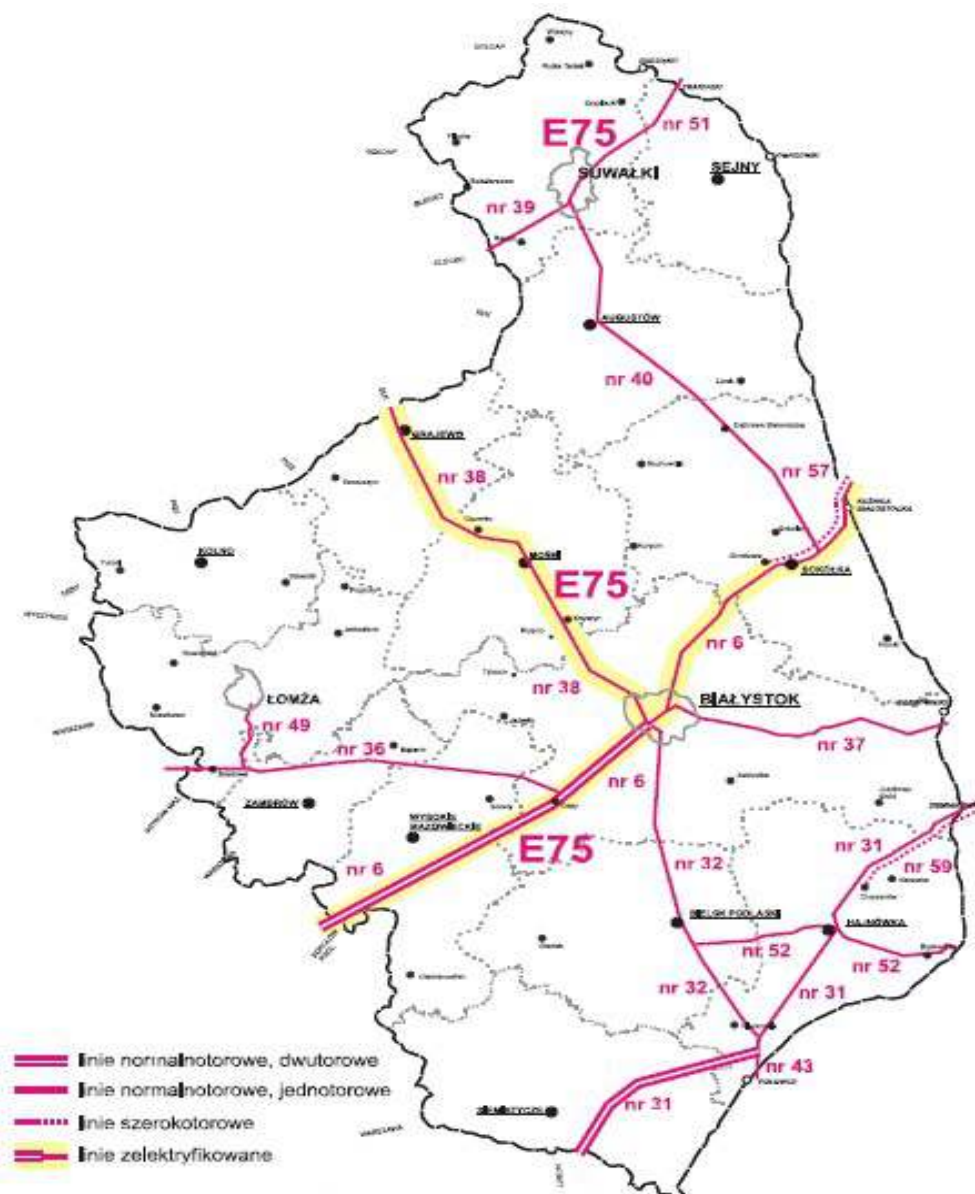
Stan techniczny torów linii Siedlce - Mordy - Czeremcha - Hajnówka - Siemianówka - granica państwa jest dobry, natomiast linii Hajnówka – Nieznany Bór - zły.

Zawieszenie kursowania pociągów na linii (Lewki - Hajnówka – Białowieża nastąpiło z uwagi na zły stan torów oraz deficytowość przewozów.

Obsługa podróżnych i towarów odbywa się na stacji kolejowej w mieście Hajnówka.

Przeznaczenie terenów pod linie kolejowe
<ul style="list-style-type: none">- Tereny kolejowe – linie kolejowe:- nr 31 - Siedlce-Czeremcha-Hajnówka- Nieznany Bór – o znaczeniu państwowym,- nr 32 - Hajnówka-Siemianówka-Cisówka-granica państwa – nie zaliczone do państwowych,- nr 52 - Lewki- Hajnówka- Białowieża – nie zaliczone do państwowych.

Rysunek 14. Istniejące linie kolejowe w województwie podlaskim.

Ryc. 31. Mapa istniejącej sieci kolejowej w województwie podlaskim (opracowanie własne)

Źródło: Regionalny plan transportowy województwa podlaskiego na lata 2014-2020 (projekt)
(zał. nr 1 do Uchwały Zarządu Woj.Podl. Z dn.02.02.2016r.)

1). Linia kolejowa PKP PLK nr 31.

Linia została wybudowana w okresie lat 1875 – 1914 jako kolej znaczenia głównie wojskowego, prowadząca z Połocka / Mołodeczna przez m.in. Hajnowkę i Czeremchę do Siedlec, dodatkowo z odgałęzieniami z Hajnowki do Białowieży i Lewek k. Bielska Podlaskiego. W okresie międzywojennym była to jedna z najważniejszych linii w ówczesnej Polsce centralnej i wschodniej (dwutorowa). Także po II wojnie światowej pozostała ona jedną z kluczowych tras kolejowych we wschodniej Polsce, tym razem formalnie ograniczoną do kolejowego przejścia granicznego Siemianówka – Świsłocz. Po raz kolejny linia została uznana też za ważną ze względów wojskowych (choć w zupełnie innym kontekście geopolitycznym). Związane z tym rozwiązania do dzisiaj określają w dużej mierze kształt techniczny linii nr 31. W początkowym punkcie, na stacji Siedlce, linia łączy się z Analizą dostępności komunikacyjnej regionu Puszczy Białowieskiej

W pobliżu granicy po stronie polskiej obie linie, normalnotorowa nr 31 i szerokotorowa nr 59, poprowadzone są na jednym z najbardziej widowiskowych obiektów inżynierskich kolei w kraju: pięciokilometrowej grobli przecinającej „Zbiornik Siemianówka”, sztuczny zalew na rzece Narwi.

2). Linie kolejowe PKP PLK nr: 32 i 43.

Linie nr 32 (Czeremcha – Białystok, 77 km) i nr 43 (Czeremcha – kolejowe przejście graniczne Czeremcha – Wysokolitowsk, 6,15 km): jednotorowe, nie zelektryfikowane. Jest to odcinek ważnej niegdyś, międzynarodowej trasy kolejowej Elk – Białystok – Brześć Litewski – Kowel. Prędkość: na linii nr 32 – pociągi pasażerskie 60 km/godz., towarowe – 40 km/godz.; na linii nr 43 do granicy i dalej do Brześcia, wszystkie rodzaje pociągów – 50 km/godz.

Należy zwrócić uwagę, że podane prędkości pociągów – choć i tak umiarkowane – nie uwzględniają bardzo istotnego elementu pogarszającego dodatkowo atrakcyjność oferty handlowej kolei: dalszego zmniejszania prędkości handlowej, przede wszystkim w ruchu pasażerskim, na skutek wprowadzania czasowych ograniczeń prędkości głównie z uwagi na zły stan techniczny torów i brak zabezpieczenia ich skrzyżowań z drogami kołowymi. Praktycznie tylko dwutorowy odcinek Siedlce – Czeremcha linii nr 31 można uznać za dostateczny pod tym względem. W fatalnym stanie jest infrastruktura służąca pasażerom: dworce oraz perony z dojściami do nich i dachy chroniące przez opadami.

3). Linia nr 52 Lewki – Białowieża.

Jest to pierwsza w Polsce publiczna linia normalnotorowa – niegdyś z ruchem pasażerskim – o łącznej długości 48 km, jednotorowa, nie zelektryfikowana i posiadająca obecnie różnych właścicieli:

- Na odcinku: Lewki k. Bielska Podlaskiego – Hajnowka o długości 25,8 km jest to linia zarządzana przez PKP PLK, nieczynna;
- Na odcinku: Hajnowka – Nieznany Bór o długości 3,4 km jest to linia zarządzana przez PKP PLK i prowadząca tylko ruch towarowy.

Pozostała część linii nr 52, od bocznic szlakowej Nieznany Bór do stacji Białowieża Towarowa / Białowieża Pałac (ok. 20,3 km), została w roku 2007 przejęta na własność przez Powiat Hajnowski i jest to jedna z pierwszych w kraju, normalnotorowa linia kolejowa przejęta na własność przez samorząd powiatowy, a nie wojewódzki. Z uwagi na znaczny, pozytywny odzew społeczny (nie tylko środowisk lokalnych ale także odwiedzających region turystów) odnośnie powrotu regularnej, kolejowej komunikacji pasażerskiej na trasę

Hajnówka – Białowieża samorząd powiatu hajnowskiego czyni starania o jej przywrócenie, w tym zapewnienie zarządzania ruchem i utrzymania urządzeń stałych przez okres 10 lat.

5.4. Linie kolejki turystycznej.

Turystyczna Kolejka Wąskotorowa, Nadleśnictwo Hajnówka Kolejki Leśne

Na terenie Puszczy Białowieskiej rozmieszczona jest sieć kolejek wąskotorowych zbudowana przez Niemców eksploatujących puszcę w czasie I wojny światowej. Były one wykorzystywane do końca lat 80-tych XX wieku do wywozu drewna z puszczy.

Budowę kolejek wąskotorowych w Puszczy Białowieskiej rozpoczęto w 1916 roku, po zajęciu tych terenów przez armię niemiecką. Niemcy potrzebowali drewna, wybudowali nawet w Białowieży i kilku innych puszczańskich miejscowościach tartaki i stolarnie, a w Hajnówce fabrykę półproduktów chemicznych z drewna.

Po zakończeniu I wojny światowej państwo polskie rozbudowywało sieć leśnych kolejek. W 1939 roku ich łączna długość wynosiła 360 km. Eksploatację puszczańskich wąskotorówek zakończono w 1992 roku.

Nadleśnictwo Hajnówka wykorzystuje teraz dwie linie, by zapewnić rozrywkę turystom. Dłuższa trasa wiedzie z Hajnówki do położonej 11 km na południe miejscowości Topiło.

W roku 1993 rozpoczęte zostały przewozy turystyczne na 11 km trasie Hajnówka – ośrodek rekreacyjny Topiło nad zalewem o tej samej nazwie. Przewozy te cieszą się znaczną popularnością i są kontynuowane także obecnie. W roku 1996 uruchomiona została kolejna, 6 km trasa turystyczna Hajnówka – Postołowo.

Obecnie wykorzystuje się około 17 km kolejek. Stanowią one jedną z najciekawszych atrakcji regionu - oryginalną formę poznania przyrody.

Trasy:

- Hajnówka - Topiło - czas przejazdu ok. 4 godz. długość trasy - 11 km.
- Hajnówka - Postołowo - czas przejazdu ok. 2 godz. długość trasy - 6 km.
- Hajnówka - Dolina Leśnej - czas przejazdu ok. 0,5 godz. w jedną stronę długość trasy - 6 km (połowa trasy na Topiło)

Właścicielem i zarządcą linii kolei leśnych jest Nadleśnictwo Hajnówka.

5.5. SZLAKI TURYSTYCZNE

Na obszarze Puszczy Białowieskiej wyznaczono kilkanaście szlaków turystycznych. Służą one głównie turystom pieszym, ale równie doskonale zdają egzamin jako szlaki rowerowe. Trasy szlaków biegną drogami żwirowymi lub asfaltowymi o małym natężeniu ruchu drogowego, głównie leśnymi drogami po Puszczy Białowieskiej i jej okolicy.

5.5.1. Szlaki piesze.

1). Hajnówka - Białowieża (zielony, 25 km)

Szlak biegnie przez Rezerwat Krajobrazowy im. Władysława Szafera, który chroni florę i faunę Puszczy Białowieskiej oraz kurhany z X - XIII wieku. W połowie trasy, szlak przecina szosę Hajnówka – Białowieża. Dalej szlak prowadzi do Rezerwatu Pokazowego Żubrów, w którym można zobaczyć zwierzęta żyjące w Puszczy. Szlak kończy się w Białowieży.

2). Hajnówka - Narewka „Szlak walk partyzanckich” (czerwony, 22 km)

Jest to doskonałe miejsce wypadowe na wycieczki po Puszczy Białowieskiej. Szlak rozpoczyna się w Hajnówce, biegnie przez rezerваты przyrody: „Lipiny” i „Szczekotowo”. Rezerwat „Lipiny” został utworzony w celu zachowania jedyne go na terenie

Puszczy stanowiska dębu bezszypułkowego. Tajemniczy rezerwat „Szczekotowo” chroni starosłowińskie cmentarzyska kurhanowe X - XIII wieku.

Ciekawym obiektem znajdującym się na szlaku jest prawosławna kapliczka z cudownym źródłem, znana pod nazwą „Krynoczka”. W 1999 r. obchodzono 150-lecie istnienia świątyni. Podążając dalej Lipińskim Traktem dociera się do wsi Świnoroje, gdzie znajduje się pole namiotowe, a także ścieżka dydaktyczna „Pod Dębami” Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Puszczy Białowieskiej”. Szlak kończy się w Narewce.

3). Hajnówka - Orzeszkowo - Hajnówka „Szlak Śladami Powstania Styczniowego” (niebieski, 31 km)

Szlak ma charakter obwodnicy turystycznej. Biegnie obrzeżami Puszczy do wsi Orzeszkowo, gdzie znajduje się pomnik powstańców rozstrzelanych w 1863 r. oraz krzyż z czasów II wojny światowej postawiony przez mieszkańców w podziękowaniu za ocalenie wsi przed spaleniem. Dalej szlak zagłębia się w leśne ostępy, doprowadzając do pomnika przyrody „Car Dąb”. Jest on zaliczany do największych drzew w Puszczy i mimo tego, że od kilkunastu lat jest uschnięty to wciąż stoi, strzegąc lasu. Kierując się na wschód dotrzemy do trasy przejazdu kolejki wąskotorowej. Szlak biegnie przy rezerwacie „Głęboki Kąt”, który został utworzony w celu ochrony boru świerkowego o charakterze borealnym. Szlak kończy się w Hajnówce.

4). Białowieża - Topiło (żółty, 19 km)

Szlak biegnie głównymi drogami puszczańskimi przez rezerваты: „Podcerkwa”, „Berezowo”, „Olszanka Myśliszcze”, „Michnówka”. Chronią one przede wszystkim miejsca bytowania motyli dziennych i kraśników. Szlak kończy się w leśnej osadzie Topiło, gdzie znajduje się końcowy przystanek kolejki wąskotorowej, a także ciekawe miejsce na odpoczynek pod drewnianą wiatą. Wokół znajdujących się tam stawów poprowadzono ścieżkę edukacyjną „Leśne Osobliwości”.

5). „Szlak Prawosławnych Świątyń” (żółty, 164 km)

Trasa przebiegu szlaku:

Białystok – Dojlidy -Halickie –Zwierki – Pasynki – Zabłudów – Ostrówki – Pawły – Ryboły -most na rzece Narew – Ploski – Knoroz – Chraboły – Rajsk – Haćki - Hryniewicze Duże - Bielsk Podlaski – Parcewo – Orla – Szczyty – Czyże – Nowoberezowo - Hajnówka - Dubiny - Wasilkowo – Łosinka - Chrabostówka – Narew - Iwanki Rohozy – Trześcianka - Folwarki Tylwickie – Topolany – Hieronimowo - Michałowo.

Szlak promuje kulturę prawosławia na Północnym Podlasiu-zabytkowe w znacznej części drewniane cerkwie i inne obiekty kultu: kapliczki, krzyże wotywne. Szlak ten w swym przebiegu prezentuje m. in. różnorodne w stylu i wieku świątynie Bielska Podlaskiego, znany w całym kraju a także za granicą Sobór Świętej Trójcy w Hajnówce oraz ciekawe miejscowości takie jak:

Ploski - tu znajduje się zabytkowa kaplica słupowa z 1863r. zwana „latarnią zmarłych”;

Chraboły - tu godne odwiedzenia jest uroczysko Głódkowo, w którym wg. legendy objawiła się ikona Matki Bożej;

Haćki – tu zaś można obejrzeć dobrze zachowane wczesnośredniowieczne grodzisko, zwane przez miejscową ludność „zamkiem”;

Orla – we wsi znajduje się synagoga i cmentarz żydowski (kirkut) oraz drewniana cerkiew na kamiennej podmurówce 1797r.;

Szczyty Nowodwory – tu warto zobaczyć drewniany dwór A. Wiewiórskiego z poł. XIX w. oraz uroczysko „Hrabniak”, na którym znajduje się cmentarz z grobami w obstawach kamiennych z X i XII w.

6). „Carski Szlak” („Carski Hostineć”) – szlak liczy ok. 35 km,
Przebieg szlaku: Studziwody - Bielsk Podlaski – Widowo – Użyki – Łoknica – Podrzeczany – Czyże – Osówka – Kojły - Nowe Berezowo – Czyżyki - Hajnówka.

Warto również zboczyć z głównej trasy aby zobaczyć pobliskie ciekawe wsie takie jak Szczyty, Lady, Cmentarzysko Hrabniak (znajduje się ono w połowie drogi między Czyżami a Zbuczem), Grodzisko Okopy (dobrze widoczny z szosy Bielsk Podlaski-Hajnówka).

Carski Hostineć - dawniej była to droga, prowadząca przez Bielsk do Białowieży, którą podróżowali rosyjscy carowie, książęta, arystokraci.

7). Podlaski Szlak Kulturowy "Drzewo i Sacrum" - Szlak został stworzony z myślą o ukazaniu piękna drewnianej architektury oraz najciekawszych i atrakcyjnych turystycznie miejsc znajdujących się w powiatach bielskim i hajnowskim. Podlaski Szlak Kulturowy „Drzewo i Sacrum” przebiega przez gminy: Bielsk Podlaski, Orla, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Czyże, Narew, Zabłudów. Na trasie mamy okazję zobaczyć drewniane budownictwo o unikatowej ornamentyce – zachwycą bogactwo form zdobniczych oraz bogate wnętrza prawosławnych świątyń. Szlak polecamy dla wszystkich, którzy dogłębnie chcą poznać kulturę regionu. Więcej informacji można uzyskać na stronie <http://drzewoisacrum.eu/pl/trasa>.

5.5.2. Szlaki rowerowe.

Hajnówka - Orzeszkowo – Hajnówka (niebieski, 42 km)

Szlak został wyznakowany jako pętla. Prowadzi przez różne siedliska leśne oraz malownicze doliny rzek Chwyszczey i Leśnej. Biegnie do miejscowości Topiło, gdzie znajduje się końcowy przystanek kolejki wąskotorowej oraz ścieżka edukacyjna wokół stawów utworzonych na rzece Perebel.

Dubicze Cerkiewne – Topiło – Białowieża (zielony, 41 km)

Szlak rozpoczyna się w Dubiczach Cerkiewnych -siedzibie gminy i urokliwej miejscowości turystycznej. Biegnie tuż przy Ośrodku Wypoczynkowym ”Bachmaty”, gdzie można wynająć domek campingowy i wypożyczyć sprzęt sportowy. Dalej szlak biegnie do Werstoku (gdzie znajduje się drewniana cerkiew z 1769 roku), a następnie do położonej w środku lasu osady Topiło i dalej leśnymi drogami przez rezerваты przyrody do Białowieży.

- Hajnówka – Dubicze Cerkiewne – Czeremcha – Piaski (czerwony, 85 km)

Szlak znajduje się na terenie 5 gmin. Rozpoczyna się w Hajnowce i przebiega następującą trasą: Czyże – Zbucz – Stary Kornin – Dubicze Cerkiewne – Grabowiec – Kleszczele – Czeremcha – Wólka Terechowska - Biała Straż – Wiluki – Piaski (tu łączy się z dwoma innymi szlakami rowerowymi). Szlak prowadzi zarówno przez tereny leśne, jak i przez tereny rolnicze gdzie można obserwować sposób gospodarowania człowieka. Na szlaku znajdują się również urokliwe cerkwie i wioski z zachowaną architekturą wsi podlaskiej.

- Łącznikowy: Leniewo – Czyże – Szostakowo – Nowe Berezowo (czarny, 23,5 km)

Szlak łączy dwa szlaki: niebieski i czerwony. Ze wsi Lady wędrujemy do Leniewa, gdzie na rzece Łoknica został utworzony niewielki zbiornik wodny. Niedaleko zbiornika znajduje się miejsce ogniskowo - wypoczynkowe. Czyże – to miejscowość gminna, której historia jest również związana z Puszcą Białowieską, choć obecnie jest od niej w znacznej odległości. Jest to dawna osada strzelców Puszczy Białowieskiej, zachował się tu zabytkowy, XV - wieczny układ urbanistyczny tzw. „szeregówka”. Znajduje się tu nowoczesna cerkiew murowana p. w. Zaśnięcia Najświętszej Bogurodzicy a także cmentarz z kamiennymi nagrobkami z kapliczka p. w. św. Kosmy i Damiana z 1812 r. Dalej wędrujemy przez wsie: Osówkę, Szostakowo do Nowego Berezowa. Tu zobaczymy dwie prawosławne cerkwie, dwie prawosławne kapliczki, żeliwny krzyż ustawiony za czasów carskich, skansen „Zagroda Stefana” nieco dalej od wsi - zabytkowy cmentarz ze starymi krzyżami nagrobkowymi. Z Nowego Berezowa możemy udać się szlakiem czerwonym lub żółtym w kierunku Hajnówki.

Białowieski Szlak Transgraniczny (żółty, 58 km w części polskiej)

Przebieg szlaku: Narew – Tyniewiczze Duże – Kamień – Kuraszewo – Nowy Kornin – Noweberezowo (Nowoberezowo) – Hajnówka – Budy – Teremiski – Stara Białowieża – Białowieża – Grudki – granica państwowa między Polską a Białorusią – Biały Lasek – Szereszewo – Prużany – Różany – Łyskowo – Nowy Dwór

Białowieski Szlak Transgraniczny, łączy w sobie zabytki architektoniczne z pięknem puszczańskiej przyrody. Szlak ten, po stronie polskiej, przebiega przez powiat hajnowski. Do głównych atrakcji szlaku należą wsie założone w XVI – XVIII wieku o zachowanym pierwotnym układzie przestrzennym, licznymi świątyniami głównie prawosławnymi, a także charakterystycznych dla regionu bogatych zdobieniach budynków drewnianych. Trasa po stronie białoruskiej prowadzi przez fragment dawniej tzw. „drogi królewskiej” otwartej przez Mikołaja II w 1903 roku. Przy drodze można podziwiać oryginalne mostki i balustrady z czasów carskich. W miejscowościach, przez które przebiega szlak warto obejrzeć zabytki architektoniczne z XVII – XIX wieku, które mają znaczenie historyczne. Białowieski Szlak Transgraniczny prowadzi turystów przez dobrze oznakowaną drogowskazami i tablicami informacyjnymi sieć dróg leśnych, żwirowych i asfaltowych. Stylizowane drewniane drogowskazy i tablice, a także wiaty i miejsca przystankowe (wraz ze stojakami na rowery) posiadają zdobienia, które nawiązują do tradycyjnej architektury regionu – ma to na celu kreowanie pozytywnego wizerunku regionu. Na tablicach stojących przy szlaku umieszczone są mapy oraz informacje o danych atrakcjach w języku polskim i angielskim, wraz z grafikami i rycinami. Przy trasie zlokalizowane są kioski multimedialne pełniące funkcję informacji turystycznej, gdyż podłączone są do Internetowego Systemu Informacji Turystycznej. W samej Hajnówce, będącej stolicą powiatu, działa Centrum Turystyki Regionu Puszczy Białowieskiej. Główną atrakcją na trasie Białowieskiego Szlaku Transgranicznego jest przede wszystkim wielka różnorodność walorów przyrodniczych i kulturowych. Trasa przeplata się wśród zabytków architektonicznych i pięknej puszczańskiej przyrody. Po obu stronach granicy leży Puszcza Białowieska – prastary las o unikatowej w skali kraju i świata wartości, będąca matecznikiem żubra i wielu innych rzadkich gatunków zwierząt i roślin. Jest to jeden z nielicznych tego typu transgranicznych obszarów chronionych: po stronie polskiej – Białowieski Park Narodowy, a po stronie białoruskiej – Park Narodowy „Belovezskaya puscha”. Jest to obszar uznany przez UNESCO jako polsko-białoruski transgraniczny obiekt Światowego Dziedzictwa Ludzkości. Na terenie tych dwóch krajów, dwóch parków i jednej puszczy – został wytyczony Białowieski Szlak Transgraniczny. Szlak, oprócz trasy

podstawowej (oznakowanej kolorem żółtym), ma dwie trasy alternatywne (obie oznaczone kolorem niebieskim), jedno odgałęzienie (zielony szlak) i dwa odcinki łącznikowe (oba oznaczone kolorem czarnym).

Nowe trasy rowerowe - „Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo”.

Na terenie Gminy Hajnówka pojawiły nowe szlaki rowerowe w ramach projektowanej ogólnopolskiej „Trasy rowerowej w Polsce Wschodniej” WOJEWÓDZTWO PODLASKIE, Działanie V.2. „Trasy rowerowe” w ramach: „Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007 – 2013” oś priorytetowa V: „Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne”.

Przez gminę Hajnówka przebiega największy w Polsce szlak rowerowy „Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo”, mający blisko 2 000 km długości i rozciągający się na obszarze pięciu województw wschodniej części kraju. Jego lokalizację w północno-wschodniej części Polski przedstawiono na poniższym rysunku.

Rysunek 16. Przebieg Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo – fragment w Powiecie Hajnowskim.

Źródło: <http://greenvelo.pl/portal/pl/o-szlaku/przebieg-szlaku-0>

Przebieg Trasy rowerowej przechodzącej przez Powiat Hajnowski obejmuje gminy :

- Gmina Narewka - 35,5 km
- Gmina Białowieża - 24,3 km
- Gmina Hajnówka - 20,5 km
- Miasto Hajnówka - 3,0 km
- Gmina Dubicze Cerkiewne - 10,9 km
- Gmina Kleszczele - 17,7 km
- Gmina Czeremcha - 7,3 km

5.5.3. Szlak Samochodowy (długość ok. 90 km)

Przebieg szlaku:

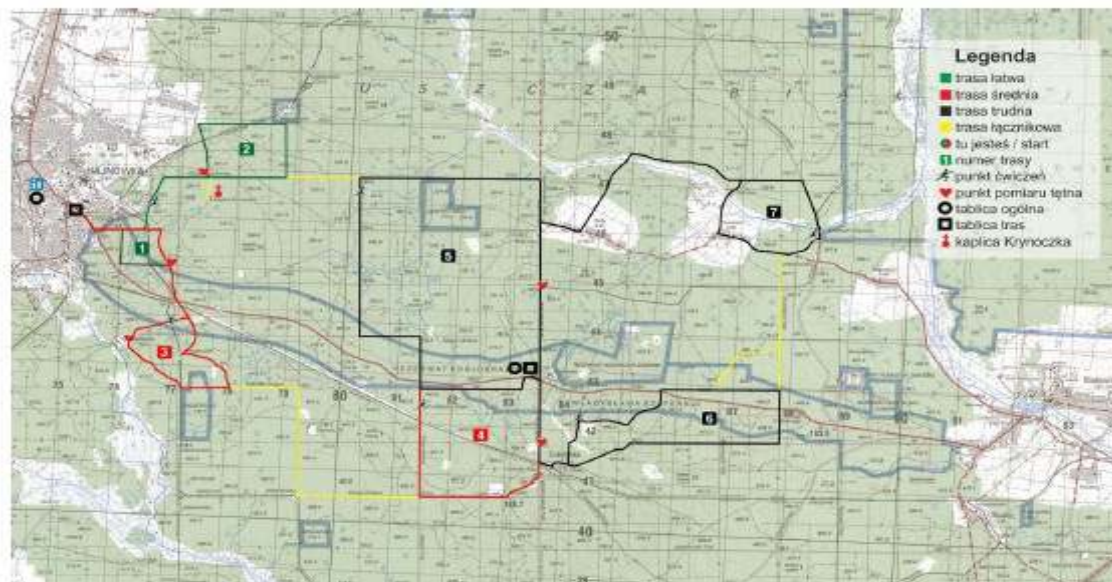
Hajnówka, Orzeszkowo, Topiło, Długi Bród, Werstok, Wojnówka, Starzyna, Jodłówka, Opaka Duża, Dobrowoda, Kleszczele, Jelonka, Dubicze Cerkiewne, Stary Kornin, Stare Berezowo, Szostakowo, Nowoberezowo, Hajnówka

Trasa przebiega przez ciekawe miejscowości i leśne osady Regionu Puszczy Białowieskiej. Wśród malowniczych krajobrazów łąk, pól i lasów znajdują się bogate w symbolikę prawosławne cerkwie. Na trasie głównymi atrakcjami są dwa: miniskansen „Chata Stefana”, której właściciel prowadzi również hodowlę strusi, ostoja ciszy wokół stawów w Topile wraz ze ścieżką edukacyjną „Puszczańskie drzewa”, kąpielisko „Bachmaty”. Dodatkową atrakcją są spotkania z mieszkańcami tego regionu, poznanie ich korzeni kulturowych, religijnych i historycznych oraz oryginalna, drewniana architektura zabudowań.

Szlak nie jest oznakowany – do dyspozycji jest folder opisujący szlak.

5.5.4. TRASY NORDIC WALKING PARK „KRAINA PUSZCZY I ŻUBRA”:

NORDIC WALKING PARK „KRAINA PUSZCZY I ŻUBRA” Nordic Walking Park (N.W.P.) „Kraina Puszczy i Żubra” stanowi sieć 7. szlaków, gdzie trasy poprowadzone są w postaci różnej wielkości pętli posiadają punkty wspólne, a w niektórych miejscach pokrywają się i krzyżują. Szlaki są czytelnie oznakowane, opatrzone w szczegółowe mapy, zgodnie z ogólnoeuropejskimi standardami rekreacji. Punkty wyjścia na trasy zlokalizowane zostały w 2 miejscach: przy Parku Wodnym w Hajnówce oraz na parkingu „Zwierzyniec” – przy drodze nr 689 Hajnówka - Białowieża.

RYSUNEK NR 4 Mapa trasy NORDIC WALKING
Źródło: http://www.powiat.hajnówka.pl/ctrpb/nordic_walking

Rysunek 17. Mapa trasy NORDIC WALKING.

http://www.powiat.hajnówka.pl/ctrpb/nordic_walking

• **TRASA 1 - Leśna przechadzka (zielona) 3 km ok. 30 min.**

Łagodna i niewymagająca dużego wysiłku trasa zlokalizowana w okolicy Hajnówki. Szlak ten dwukrotnie przecina tory kolejki wąskotorowej, biegnie na terenie Rezerwatu Krajobrazowego Władysława Szafera. Następnie trasa dochodzi do zielonego szlaku pieszego Hajnówka – Białowieża. Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera, położony jest po obu stronach szosy Hajnówka – Białowieża i obejmuje pas lasu szerokości od 700 do 1000 m. Rezerwat prezentuje najważniejsze zbiorowiska Puszczy Białowieskiej, przede wszystkim grądów i borów mieszanych. Podziwiać można tu drzewa osiągające znaczne rozmiary – dąb szypułkowy, świerk pospolity, sosnę zwyczajną, grab zwyczajny. Rezerwat nosi imię znanego polskiego działacza ochrony przyrody i botanika – Władysława Szafera (1896 – 1970).

• **TRASA 2 - W pobliżu Krynoczki (zielona) 9 km ok. 90 min.**

Interesująca trasa, rekomendowana szczególnie jako jednostka regularnego treningu Nordic Walking. Początkowo trasa pokrywa się z czerwonym, pieszym "Szlakiem Walk Partyzanckich", a następnie biegnie leśną drogą zwirową tzw. Drogą Hajnowską. W okolicy znajduje się miejsce zwane "Krynoczką", gdzie zobaczyć można cerkiew p.w. Św. Siedmiu Braci Machabeuszy z 1848 r. oraz kapliczkę z uznanym za cudowne źródłem. Miejsce to położone jest w uroczysku "Miednoje" (kwartał 330) nad rzeczką Miedną. Dla wyznawców prawosławia jest to miejsce święte z uwagi na cudowne uzdrowienia. Jest ono celem dorocznych pielgrzymek na Święto Św. Trójcy obchodzone według kalendarza juliańskiego. Żółty szlak łącznikowy, stanowi połączenie trasy 2 z trasą 5 i biegnie dalej tzw. Drogą Hajnowską. Szlak prowadzi dalej leśną trybą przy rezerwacie "Lipiny" i tworzy pętlę, przecinając dwukrotnie tory kolejki wąskotorowej. Przedmiotem ochrony rezerwatu "Lipiny" jest zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej ze zbiorowiskiem grądu miodownikowego. Rosnące tu dęby bezszypułkowe osiągają wiek ponad 100 lat.

• **TRASA 3 - Wokół Sacharewa (czerwona) 11 km ok. 2 godz.**

Znakomita trasa przeznaczona zarówno dla początkujących Nordic Walkerów, jak również osób szukających mocniejszych wyzwań treningowych. Początkowo jej przebieg pokrywa się z zieloną trasą 1, przecina drogę Hajnówka – Białowieża. Malowniczą trybą o nazwie Szadzka Droga, dochodzimy do rezerwatu "Głęboki Kąt", a następnie do śródleśnej osady Sacharewo. Trasa ta pokrywa się częściowo z rowerowym szlakiem niebieskim oraz pieszym szlakiem niebieskim "Szlakiem Powstania Styczniowego". "Głęboki kąt" to rezerwat leśny, który chroni m.in. bór świerkowy, torfowcowy o charakterze borealnym. Występuje tu wiele gatunków rzadkich i podlegających ochronie gatunkowej roślin. Żółty szlak łącznikowy stanowi połączenie trasy 3 z trasą 4 i biegnie dalej tzw. Szadzą Drogą i Drogą Graniczną.

• **TRASA 4 - Krajobrazy Czerlonki (czerwona) 9 km ok. 90 min.**

Interesująca trasa, rekomendowana szczególnie jako jednostka regularnego treningu Nordic Walking. Trasa wyznakowana jest w postaci pętli, przecina drogę wojewódzką Hajnówka - Białowieża, biegnie drogą asfaltową do śródleśnej osady Czerlonka, a następnie piaszczystą drogą mija zabudowania osady Czerlonki Leśnej. Dalej trasa prowadzi trybem zwanym Zieloną Drogą, następnie pokrywa się z pieszym szlakiem zielonym, biegnącym przez Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera i wraca na parking. Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera to rezerwat położony po obu stronach szosy Hajnówka – Białowieża i obejmuje pas lasu szerokości od 700 do 1000 m. Rezerwat prezentuje najważniejsze zbiorowiska Puszczy Białowieskiej, przede wszystkim grądów i borów mieszanych.

Podziwiać można tu drzewa osiągające znaczne rozmiary – dąb szypułkowy, świerk pospolity, sosnę zwyczajną, grab zwyczajny. Rezerwat nosi imię znanego polskiego działacza ochrony przyrody i botanika – Władysława Szafera (1896 – 1970). Szlak łącznikowy biegnie tzw. Droga Graniczną i trybem do tzw. Szadzkiej Drogi i stanowi połączenie trasy 4 z trasą 3.

• **TRASA 5 - Trybami Puszczy Białowieskiej (czarna) 15 km ok. 3 godz.**

Trasa składa się z 4 odcinków tworzących pętlę. Początkowo szlak biegnie drogą asfaltową zwaną Zwierzynieckim Trybem, tuż obok miejscowości Budy, a następnie leśną 'autostradą', zwaną Drogą Hajnowską, wzdłuż trasy żółtej rowerowego Białowieskiego Szlaku Transgranicznego. Dalej trybami leśnymi przy rezerwacie Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej i rezerwacie Dębowy Grąd. Rezerwat Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej to największy z rezerwatów w Puszczy Białowieskiej, złożony z kilku obszarów, chroni ekosystemy leśne Puszczy Białowieskiej i zachodzące w nich procesy przyrodnicze. Występują tu ponad 100-letnie drzewostany. Natomiast Rezerwat Dębowy Grąd został założony w celu ochrony naturalnego fragmentu Puszczy Białowieskiej z bogactwem gatunkowym drzew (z przewagą dębu i jesionu), krzewów i roślin naczyniowych. W rezerwacie tym rośnie ponad 30 drzew będących pomnikami przyrody. Trasa wraca leśnymi trybami, krzyżując się z drogą Hajnówka – Białowieża i dociera do zielonego szlaku pieszego. Trasa 5 jest połączona szlakiem łącznikowym z trasą 2, który prowadzi tzw. Drogą Hajnowską.

• **TRASA 6 - Pętla Żubra (czarna) 15 km ok. 3 godz.**

Trasa biegnie asfaltową drogą do miejscowości Czerlonka, niezbędne więc będą gumowe "buciki" na kije. Przed torami kolejowymi szlak skręca w lewo, mija zabudowania Czerlonki i biegnie tzw. Trybem Miłkowskiego, tuż obok rezerwatu Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej. Następnie trasą zielonego szlaku pieszego Hajnówka – Białowieża wraca do Czerlonki. W okolicy znajduje się jedno z najwyższych wzniesień w polskiej części Puszczy Białowieskiej zwane "Górą Batorego" – 183 m n.p.m. Nazwane zostało tak na cześć króla Stefana Batorego, który polował w Puszczy Białowieskiej. Według legendy to tu było rozbite obozowisko myśliwskie króla. Na stoku ustawione są dwa krzyże – jeden upamiętniający miejsce walk w 1920 r., a drugi z tablicą upamiętniającą generałów: braci Stanisława i Józefa Bułak-Balachowiczów. Trasa 6 jest połączona szlakiem łącznikowym z trasą 7, który prowadzi tzw. Grubolipnym Trybem.

• **TRASA 7 - Do Starej Białowieży (czarna) 21 km ok. 4 godz.**

Długa i wymagająca trasa, przeznaczona dla osób o dobrej kondycji fizycznej. Trasa biegnąca zarówno po asfalcie jak i leśnymi trybami. Początkowo pokrywa się z Trasą 5, ale potem skręcamy w stronę śródleśnej osady Budy. Jest to dawna śródleśna osada Budników, którzy zajmowali się dawniej wyrębem lasu i przerobem drewna na popiół, potaż, smołę i węgiel drzewny. W Budach znajduje się Zajazd Myśliwski, a także pensjonat, karczma i skansen "Sioło Budy". Obiekt ten został zbudowany w konwencji starej wiejskiej zagrody. Są tu drewniane podlaskie domy, w tym oryginalna chata chłopska z 1836 r., okolona wierzbowym płotem, a także spichlerz, stodoła, studnia z żurawiem i bróg na siano. Dalej trasa prowadzi przez przepiękne łąki i lasy Puszczy Białowieskiej. Następnie drogą zwaną Wilczym Trybem, który łączy się z Drogą Narewowską i biegnie przy Starej Białowieży. Stara Białowieża to uroczysko uznawane za załączek dzisiejszej Białowieży. Znajduje się tu ścieżka edukacyjna "Szlak Dębów Królewskich i Wielkich Książąt Litewskich". Dalej trasa biegnie przez kolejną polanę, na której zlokalizowana jest dawna osada budników - Teremiski. Mieści się tu

Uniwersytet Powszechny im. J. J. Lipskiego założony przez Jacka Kuronia. Trasa wyznakowana jest w postaci pętli. Trasa 7 jest połączona szlakiem łącznikowym z trasą 6, który prowadzi tzw. Grubolipnym Trybem.

5.6. Ścieżki rowerowe.

Tabela 37. Istniejące ścieżki rowerowe na terenie Gminy Hajnówka.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
Długość ścieżek rowerowych						
ścieżki rowerowe ogółem	km	-	0,0	6,5	5,7	12,5
będących pod zarządem urzędu marszałkowskiego	km	-	-	-	5,7	12,5
ścieżki rowerowe na 10 tys. km ²	km	-	0,0	221,8	194,5	426,6
ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności	km	-	0,0	16,3	14,4	31,9

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

6. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.

6.1. Istniejący system zaopatrzenia w wodę.

Istniejące ujęcia wody i wodociągi.

Gmina Hajnówka jest zwodociągowana prawie w 100 %. Wg danych otrzymanych od Urzędu Gminy Hajnówka na dzień 31.12.2014 r. do sieci wodociągowej było podłączonych 1.595 gospodarstw domowych.

Łączna długość sieci wodociągowej wynosi 104,82 km.

Ujęcia wody zlokalizowane są w miejscowościach:

- wodociąg "Orzeszkowo" - obsługuje wsie: Orzeszkowo, Borek, Pasieczniki, Łozice, Olszyna, Topiło;
- wodociąg "Nowoberezowo" - obsługuje wsie: Nowoberezowo, Nowokornino, Trzywieża, Kotówka, Wasilkowo, Rzepiska, Borysówka, Smolany, Sadek, Przechody, Nowosady, Sorocza Nózka, Skryplewo, Bielszczyzna, Puciska, Wygoda, Czyżyki, Dubicze Osoczne, Chytra, Progale, Mochnate i Stare Berezowo;
- wodociągu miejskiego zasilanego z ujęcia w mieście Hajnówce obsłiwane są wsie: Lipiny, Dubiny, Postołowo, Sawiny Gród, Skryplewo,
- Budy Leśne – zasilane są z sieci wodociągowej z Gminy Białowieża.

Ponadto na terenie Gminy Hajnówka istnieją nieczynne wodociągi zakładowe:

- 1). na terenie gospodarstwa rolnego Mineral sp. z o.o. w Nowoberezowie (baza po byłym PGR),
- 2). na terenie bazy SKR w Nowosadach, wydajność 1392 m³/d,
- 3). Leśniczówka Czerlonka, wydajność 480,0 m³/d,
- 4). Jednostka Wojskowa w Hajnówce 1488 m³/d. Pobór wody razem wynosi 726 m³/d, Rezerwa wydajności sumarycznej wodociągów wynosi 80%.

W wodociąg wyposażone są wszystkie miejscowości Gminy Hajnówka z wyłączeniem Sacharewa i Czerlonki Leśnej.

Eksploatacją wodociągów Gminy zajmuje się Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o w Hajnówce.

Gminne ujęcia wody na terenie Gminy Hajnówka:

Tabela 38. Gminne ujęcia wody na terenie Gminy Hajnówka.

Lp.	Oznaczenie w studium	Lokalizacja Ujęcia wody	Wydajność rzeczywista urządzeń do ujmowania i uzdatniania wody, średnia dobową[m ³ /d]
1.	WZ1	Nowoberezowo	4008,0 m ³ /d,
2.	WZ2	Orzeszkowo	2016,00 m ³ /d,

URZĄDZENIA SIECIOWE - Wodociągi

Tabela 39. Wodociągi na terenie Gminy Hajnówka (dane statystyczne).

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
URZĄDZENIA SIECIOWE						
Wodociągi						
długość czynnej sieci rozdzielczej	km	101,2	101,2	101,2	101,2	104,5
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	1577	1577	1583	1588	1594
woda dostarczona gospodarstwom domowym	dm ³	106,7	71,7	70,2	75,9	66,4
ludność korzystająca z sieci wodociągowej	osoba	3437	3387	3357	3320	3296
zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca	m ³	25,8	17,7	17,5	19,1	16,8
zużycie wody w gospodarstwach domowych w miastach na 1 mieszkańca	m ³	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
zużycie wody w gospodarstwach domowych na wsi na 1 mieszkańca	m ³	25,8	17,7	17,5	19,1	16,8
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności						
ogółem						
wodociąg	%	83,9	83,9	83,9	84,0	84,0

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 40. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
--	-----------------	------	------	------	------	------

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku						
ogółem	dam3	115,9	79,8	78,2	81,7	75,1
ogółem w hm3	hm3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
eksploatacja sieci wodociągowej	dam3	115,9	79,8	78,2	81,7	75,1
eksploatacja sieci wodociągowej - gospodarstwa domowe	dam3	106,7	71,7	70,2	75,9	66,4
zużycie wody na 1 mieszkańca	m3	28,3	19,8	19,6	20,7	19,1

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

6.2. Istniejący system odprowadzenia i oczyszczania ścieków sanitarnych i wód opadowych na terenie Gminy Hajnówka.

Skanalizowanie Gminy Hajnówka jest dość wysokie.

Wg danych Urzędu Gminy Hajnówka na 31.12.2014r. zbiorcza sieć kanalizacji sanitarnej wynosiła 63,02 km, podłączonych było 1192 budynków (gospodarstw), funkcjonowała 1 oczyszczalnia ścieków w Mochnatym.

Na terenie Gminy Hajnówka skanalizowane są miejscowości: Mochnate, Stare Berezowo, Dubicze Osoczne, Nowoberezowo, Dubiny, Lipiny, Orzeszkowo, Nowosady, Bielszczyzna, Wygoda, Postołowo, Sawiny Gród, Zwodzieckie, Przechody, Rogale, Czyżyki, Puciska.

Z miejscowości: Stare Berezowo, Mochnate, Dubicze Osoczne, Nowoberezowo, Czyżyki, Puciska - ścieki odprowadzane są gminnej oczyszczalni ścieków w Mochnatem.

Część sieci kanalizacji sanitarnej z terenu Gminy Hajnówka jest podłączona do istniejącej kanalizacji sanitarnej w mieście Hajnówka, t.j. wsie: Dubiny, Lipiny, Orzeszkowo, Nowosady, Bielszczyzna, Wygoda, Postołowo, Sawiny Gród, Zwodzieckie, Przechody.

Na terenie Gminy Hajnówka funkcjonują jeszcze przydomowe oczyszczalnie ścieków, które zostały wybudowane przy wsparciu Urzędu Gminy Hajnówka t.j. w 2013r. – 44 sztuk, a w 2014r. – 46 sztuk.

Pozostałe nie podłączone do kanalizacji gospodarstwa zbierają ścieki w szambach. Jednak ich stan techniczny pozostawia wiele do życzenia. Są nieszczelne i powodują zanieczyszczenie wód gruntowych. Właściciele powinni szamba okresowo opróżniać i wywozić ścieki do oczyszczalni.

6.2.1. Istniejące oczyszczalnie ścieków.

Istniejąca oczyszczalnia ścieków w Mochnatem:

Gminna oczyszczalnia ścieków w Mochnatem (o przepustowości 120 m³/d) wyposażona jest w urządzenia oczyszczające:

- punkt zlewny ścieków dowożonych
- piaskownik pionowo-wirowy zlokalizowany w zbiorniku retencyjno-uśredniającym
- zbiornik retencyjno-uśredniający z mieszałem, poletko ociekowe piasku
- reaktory biologiczne SBR - BpV AC - szt. 6
- stacja dozowania PIX

- kanał ścieków oczyszczonych
- urządzenia do odwadniania osadu typu DRAIMAD (workownice)

Osady najpierw magazynuje się w workach foliowych na terenie oczyszczalni w specjalnie do tego przeznaczonym pomieszczeniu a następnie wywozi się na wysypisko śmieci. Na wysypisko kierowane powinny być ustabilizowane komunalne osady ściekowe - zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 09 grudnia 2014 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz.U.2014.1923). Eksploatacją sieci kanalizacyjnych i wodociągowych oraz oczyszczalni zajmuje się Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o w Hajnówce.

Tabela 41. Istniejące oczyszczalnie ścieków na terenie Gminy Hajnówka.

Lp.	Oznaczenie w studium	Lokalizacja		Rok budowy	Przepustowość rzeczywista [m3/d]
		Oczyszczalnie czynne			
1.	K1	Mochnate	Mechaniczno-biologiczna	1998	120
		Oczyszczalnie nieczynne			
2.	K2	Szkoła w Dubinach	Biologiczna - obecnie nieczynna	1999	11
3.	K3	Nieznany Bór (teren osiedla mieszkaniowego przy Jednostce Wojskowej)	mechaniczno-biologiczna - obecnie nieczynna		

Tabela 42. Dane statystyczne dotyczące gospodarki ściekowej na terenie Gminy Hajnówka.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
KOMUNALNE OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW						
Oczyszczalnie komunalne						
biologiczne	szt.	1	1	1	1	1
Wielkość (przepustowość) oczyszczalni wg projektu						
biologiczne	m3/dobę	120	120	120	120	120
Równoważna liczba mieszkańców						
ogółem	osoba	1000	1000	1000	1000	1000
Ścieki oczyszczane w ciągu roku						
odprowadzone ogółem	dam3	38,0	73,0	79,0	89,0	115,0
odprowadzane w czasie doby do kanalizacji	dam3	0	0	0,2	0,2	0,3
oczyszczane łącznie z wodami infiltracyjnymi i ściekami dowożonymi	dam3	56	49	46	55	42
oczyszczane razem	dam3	38	73	79	89	115

oczyszczane biologicznie	dam3	14	49	46	55	42
oczyszczane z podwyższonym usuwaniem biogenów	dam3	24	24	33	34	73
oczyszczane biologicznie i z podwyższonym usuwaniem biogenów w % ścieków ogółem	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ludność korzystająca z oczyszczalni wg lokalizacji						
ogółem	osoba	1414	1943	2526	2767	2742
na wsi	osoba	1414	1943	2526	2767	2742
Ludność korzystająca z oczyszczalni						
ogółem	osoba	1414	1943	2526	2767	2742
biologiczne	osoba	810	1080	1080	1249	1240
z podwyższonym usuwaniem biogenów	osoba	604	863	1446	1518	1502
z podwyższonym usuwaniem biogenów w % ludności	%	14,7	21,4	36,2	38,4	38,3
Ładunki zanieczyszczeń w ściekach po oczyszczeniu						
BZT5	kg/rok	629	295	250	194	135
ChZT	kg/rok	2464	1927	3195	1812	2811
zawiesina ogólna	kg/rok	226	271	114	715	177
Osady wytworzone w ciągu roku						
ogółem	t	2	2	1	1	1
stosowane w rolnictwie	t	0	2	1	1	1
magazynowane czasowo	t	2	0	0	0	0
NIECZYSTOŚCI CIEKŁE						
Gromadzenie i wywóz nieczystości ciekłych						
zbiorniki bezodpływowe	szt.	469	469	469	379	:
oczyszczalnie przydomowe	szt.	2	2	2	91	:
stacje zlewne	szt.	1	1	1	1	:
ogółem (w miastach i na wsi)	ha	15,3	15,3	15,3	15,30	15,30
las gminne						
powierzchnia						
ogółem (w miastach i na wsi)	ha	2,1	2,1	2,5	2,58	2,58
ZUŻYCIE WODY I OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW						
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku						
ogółem	dam3	115,9	79,8	78,2	81,7	75,1
ogółem w hm3	hm3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
eksploatacja sieci wodociągowej	dam3	115,9	79,8	78,2	81,7	75,1
eksploatacja sieci wodociągowej - gospodarstwa domowe	dam3	106,7	71,7	70,2	75,9	66,4
zużycie wody na 1 mieszkańca	m3	28,3	19,8	19,6	20,7	19,1
Przemysłowe i komunalne oczyszczalnie ścieków						
oczyszczalnie						
ogółem	szt.	1	1	1	1	1
przepustowość						
ogółem	m3/dobę	120	120	120	120	120
ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków miejskich i wiejskich						
ogółem	osoba	1414	1943	2526	2767	2742
z podwyższonym usuwaniem	osoba	604	863	1446	1518	1502

biogenów						
Wielkość oczyszczalni komunalnych w RLM						
ogółem	osoba	1000	1000	1000	1000	1000
Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczania odprowadzone do wód lub do ziemi w ciągu roku						
ogółem	dam3	38,0	73,0	79,0	89,0	115,0
ogółem na 1 mieszkańca	m3	9,3	18,1	19,8	22,5	29,3
ogółem na 1 km2 powierzchni	dam3	0,1	0,2	0,3	0,3	0,4
oczyszczane razem	dam3	38	73	79	89	115
oczyszczane biologicznie	dam3	14	49	46	55	42
oczyszczane z podwyższonym usuwaniem biogenów	dam3	24	24	33	34	73
oczyszczane biologicznie, chemicznie i z podwyższonym usuwaniem biogenów w % ścieków wymagających oczyszczania	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 43. Dane statystyczne dotyczące istniejącej sieci wodno-kanalizacyjnej na terenie Gminy Hajnówka.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
URZĄDZENIA SIECIOWE						
Wodociągi						
długość czynnej sieci rozdzielczej	km	101,2	101,2	101,2	101,2	104,5
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	1577	1577	1583	1588	1594
woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam3	106,7	71,7	70,2	75,9	66,4
ludność korzystająca z sieci wodociągowej	osoba	3437	3387	3357	3320	3296
zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca	m3	25,8	17,7	17,5	19,1	16,8
zużycie wody w gospodarstwach domowych na wsi na 1 mieszkańca	m3	25,8	17,7	17,5	19,1	16,8
Kanalizacja						
długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	21,7	21,7	21,7	21,7	21,7
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	590	590	606	614	638
ścieki odprowadzone	dam3	38	73	79	89,0	115,0
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	osoba	1198	1243	1255	1252	1308
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności						
ogółem						
wodociąg	%	83,9	83,9	83,9	84,0	84,0
kanalizacja	%	29,2	30,8	31,4	31,7	33,4
gaz	%	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
na wsi						
wodociąg	%	83,9	83,9	83,9	84,0	84,0
kanalizacja	%	29,2	30,8	31,4	31,7	33,4

gaz	%	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Różnica pomiędzy odsetkiem ludności korzystającej z wodociągu i z kanalizacji wg lokalizacji						
ogółem	%	54,7	53,1	52,5	52,3	:
w miastach	%	0,0	0,0	0,0	0,0	:
na wsi	%	54,7	53,1	52,5	52,3	:
Sieć rozdzielcza na 100 km²						
ogółem						
sieć wodociągowa	km	34,5	34,5	34,5	34,5	35,7
sieć kanalizacyjna	km	7,4	7,4	7,4	7,4	7,4
sieć gazowa	km	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
na wsi						
sieć wodociągowa	km	34,5	34,5	34,5	34,5	35,7
sieć kanalizacyjna	km	7,4	7,4	7,4	7,4	7,4
sieć gazowa	km	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Woda dostarczona do wodociągu na terenie gminy w czasie doby w badanym roku						
woda dostarczana do wodociągu	dam ³	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
woda sprzedana z wodociągu ogółem	dam ³	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
woda sprzedana z wodociągu gospodarstwom domowym	dam ³	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Przedsiębiorstwa świadczące usługi w gminie w badanym roku						
przedsiębiorstwa świadczące usługę (dostarczające wodę)	ob.	2	1	1	1	1
Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej						
ogółem	-	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

6.3. Gospodarka odpadami.

6.3.1. Istniejący system gospodarki odpadami w oparciu o Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Podlaskiego na lata 2012 – 2017.

Na terenie Gminy Hajnówka gospodarka odpadami prowadzona jest zgodnie z obowiązującymi ustaleniami „Planu Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2012-2017” - przyjętym przez Sejmik Województwa Podlaskiego Uchwałą Nr XX/233/12 z dnia 21 czerwca 2012 r.

Wraz z przyjęciem ww uchwały Sejmik Województwa Podlaskiego podjął Uchwałę Nr XX/234/12 z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie wykonania przedmiotowego Planu.

System gospodarowania odpadami komunalnymi wg obowiązującego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Podlaskiego na lata 2012 – 2017.

Gmina Hajnówka funkcjonuje w ramach zakładu ZZO Dubiażyn – Hajnówka – Siemiatycze – w Regionie Południowym:

Schematy podziału na regiony wg w/w PGO pokazano poniżej (wyciąg z planu j.n):

Region Południowy

Region obejmuje 26 gmin, zamieszkałych przez 150 350 osób (stan na 2011 r.) – patrz poniższa tabela .

Tabela 44. Wykaz gmin Regionu Południowego.

L.p.	Gmina	Powiat	Typ gminy
1.	Bielsk Podlaski	bielski	M
2.	Bielsk Podlaski	bielski	W
3.	Boćki	bielski	W
4.	Brańsk	bielski	M
5.	Brańsk	bielski	W
6.	Orla	bielski	W
7.	Rudka	bielski	W
8.	Wyszki	bielski	W
9.	Białowieża	hajnowski	W
10.	Czeremcha	hajnowski	W
11.	Czyże	hajnowski	W
12.	Dubicze Cerkiewne	hajnowski	W
13.	Hajnówka	hajnowski	M
14.	Hajnówka	hajnowski	W
15.	Kleszczele	hajnowski	MW
16.	Narew	hajnowski	W
17.	Narewka	hajnowski	W
18.	Drohiczyn	siemiatycki	MW
19.	Dziadkowice	siemiatycki	W
20.	Grodzisk	siemiatycki	W
21.	Mielnik	siemiatycki	W
22.	Milejczyce	siemiatycki	W
23.	Nurzec-Stacja	siemiatycki	W
24.	Perlejewo	siemiatycki	W
25.	Siemiatycze	siemiatycki	M
26.	Siemiatycze	siemiatycki	W

Minimalne wymagania dla instalacji regionalnych w Regionie Południowym:

- Część mechaniczna MBP – 23,5 tys. Mg/rok
- Część biologiczna MBP – 11,5 tys. Mg/rok
- Instalacja przetwarzania odpadów zielonych i innych bioodpadów – 2,1 tys. Mg/rok
- Składowisko odpadów powstających w procesie mechaniczno – biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych oraz pozostałości z sortowania – 224 tys. Mg (założono gęstość odpadów wynoszącą 250 kg/m³ i wsp. zagęszczenia 2,5-3,5 w zależności od stosowanej technologii).

Jako instalacje regionalne wskazuje się:

1. Instalacja termicznego przekształcania odpadów: Instalacja unieszkodliwiania

odpadów metodą pirolizy w Augustowie, gm. Bielsk Podlaski (planowana, wydajność 75 tys. Mg/rok);

2. Instalacja mechaniczno – biologicznego przetwarzania odpadów:

- ZZO w Hajnówce (instalacja istniejąca, zastępcza, RIPOK po rozbudowie - konieczna rozbudowa części biologicznej);

3. Instalacja przetwarzania odpadów zielonych i innych bioodpadów:

- ZZO w Hajnówce (instalacja istniejąca, konieczne spełnienie wymagań dla produktów o właściwościach nawozowych [...]);

4. Składowiska odpadów powstających w procesie mechaniczno – biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych oraz pozostałości z sortowania:

- BRAK

Instalacje zastępcze w Regionie Południowym:

1. Instalacja termicznego przekształcania odpadów:

w latach 2012-2014:

- BRAK

w latach 2015-2017:

- Instalacja unieszkodliwiania odpadów metodą pirolizy w Augustowie: zastępcza na czas awarii lub braku wydajności inst. termicznej z regionu Centralnego;

2. Instalacja mechaniczno – biologicznego przetwarzania odpadów

w latach 2012-2014:

- ZZO w Hajnówce: inst. zastępcza do czasu rozbudowy do RIPOK oraz zastępcza na czas awarii lub braku wydajności inst. z regionu Centralnego;

w latach 2015-2017:

- ZZO w Hajnówce: zastępcza na czas awarii lub braku wydajności inst. z regionu Centralnego;

3. Instalacja przetwarzania odpadów zielonych i innych bioodpadów:

w latach 2012-2014:

- ZZO w Hajnówce: zastępcza na czas awarii lub braku wydajności inst. z regionu Centralnego;

w latach 2015-2017:

- ZZO w Hajnówce: zastępcza na czas awarii lub braku wydajności inst. z regionu Centralnego;

4. Składowiska odpadów powstających w procesie mechaniczno – biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych oraz pozostałości z sortowania (zgodnie z tab. 6.1.5.):

w latach 2012-2014: pozostałe składowiska w Regionie Południowym.

w latach 2015-2017: pozostałe składowiska w Regionie Południowym.

Poniższa tabela przedstawia wykaz regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych w analizowanym regionie oraz instalacji do zastępczej obsługi regionów.

W tabeli przedstawiono stan na koniec czerwca 2012 r., planowany do ujęcia w uchwale w sprawie wykonania „Planu Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2012-2017”.

Tabela 45. Regionalne instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych w Regionie Południowym i zastępczej obsługi regionu.

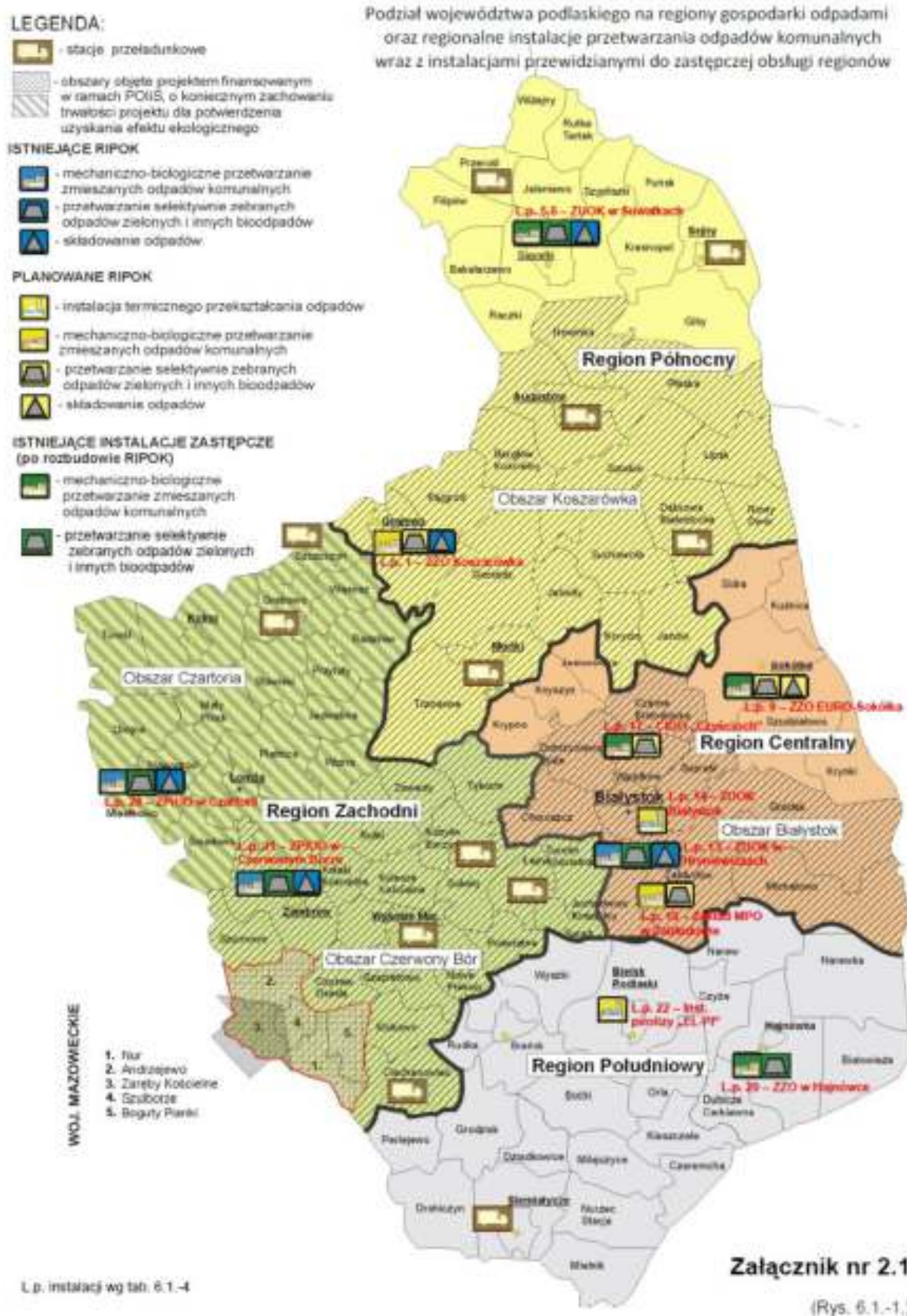
Tab. 6.1.-17 Regionalne instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych w Regionie Południowym i zastępczej obsługi regionu

Nazwa regionu gospodarki odpadami komunalnymi	Rodzaj regionalnej instalacji*		Funkcjonujące regionalne instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych	Instalacje przewidziane do zastępczej obsługi regionów	
				do czasu uruchomienia lub uzyskania przez regionalne instalacje wystarczającej mocy przerobowej do przetwarzania odpadów komunalnych z regionu	w przypadku gdy regionalna instalacja uległa awarii lub nie może przyjmować odpadów z innych przyczyn
				nazwa instalacji	nazwa instalacji
Region Południowy	A	instalacja MBP	brak	- ZZO w Hajnówce - ZUOK w Hryniewiczach	nie wyznacza się, gdyż nie istnieje regionalna instalacja
	B	kompostownia na odpady zielone	brak	- ZZO w Hajnówce - ZUOK w Hryniewiczach	nie wyznacza się, gdyż nie istnieje regionalna instalacja
	C	składowisko	brak	SOK w m. Augustowo SOK w Narwi SOK w Olchówce SOK w Siemiatyczach SOK w Brańsku SOK w Drohiczyń	nie wyznacza się, gdyż nie istnieje regionalna instalacja

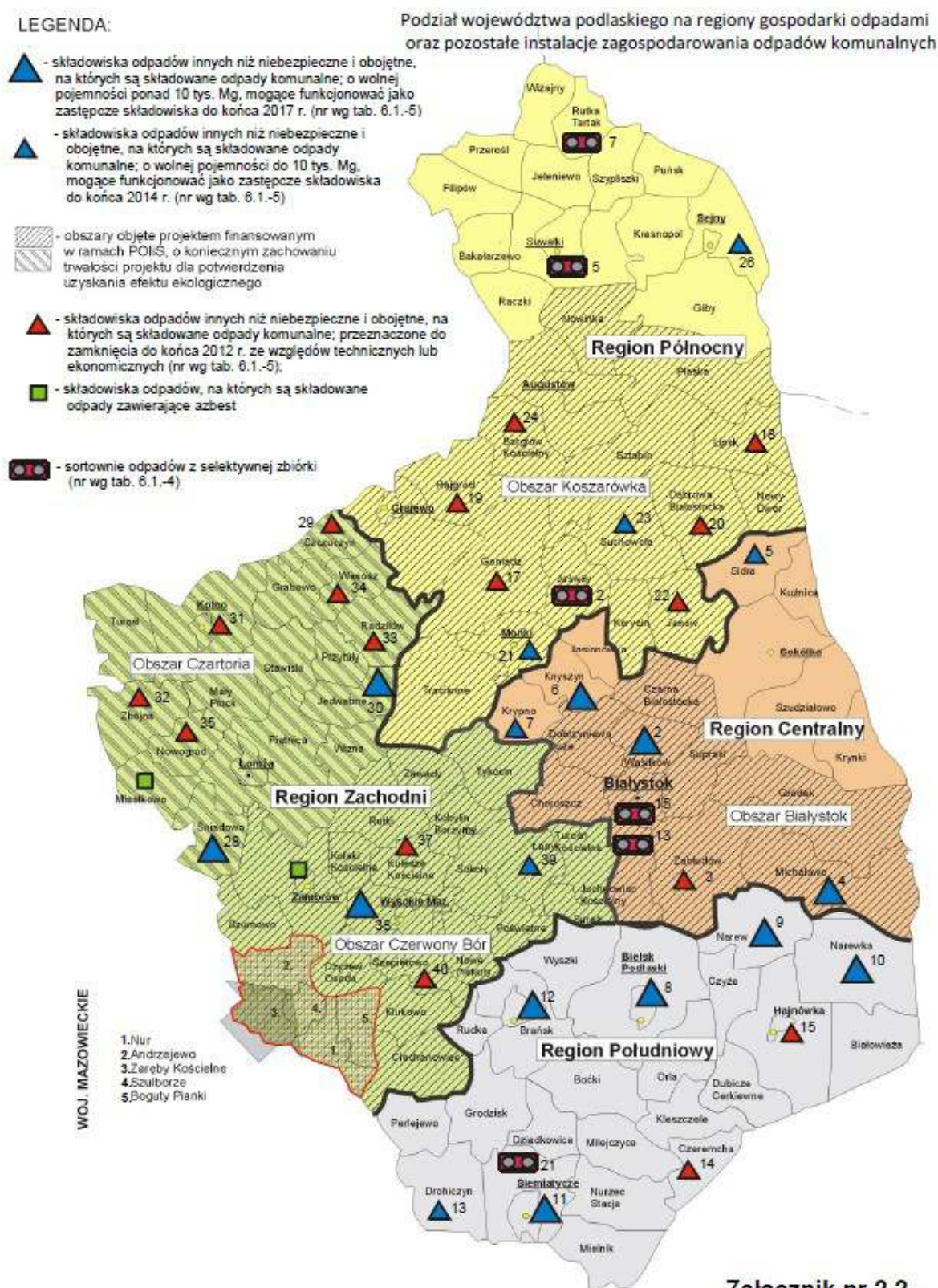
* Używane skróty oznaczają:

- A – instalacja MBP: Instalacja do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych i wydzielania ze zmieszanych odpadów komunalnych frakcji nadających się w całości lub w części do odzysku
- B – kompostownia na odpady zielone: Instalacja do przetwarzania selektywnie zebranych odpadów zielonych i innych bioodpadów oraz wytwarzania z nich produktu o właściwościach nawozowych lub środków wspomagających uprawę roślin, spełniającego wymagania określone w przepisach odrębnych
- C – składowisko: Instalacja do składowania odpadów powstających w procesie mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych o pojemności pozwalającej na przyjmowanie przez okres nie krótszy niż 15 lat odpadów w ilości nie mniejszej niż powstająca w instalacji do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych

Rysunek 18. Podział województwa podlaskiego na regiony gospodarki odpadami oraz regionalne instalacje przetwarzania odpadów komunalnych wraz z instalacjami przewidzianymi do zastępczej obsługi regionów.

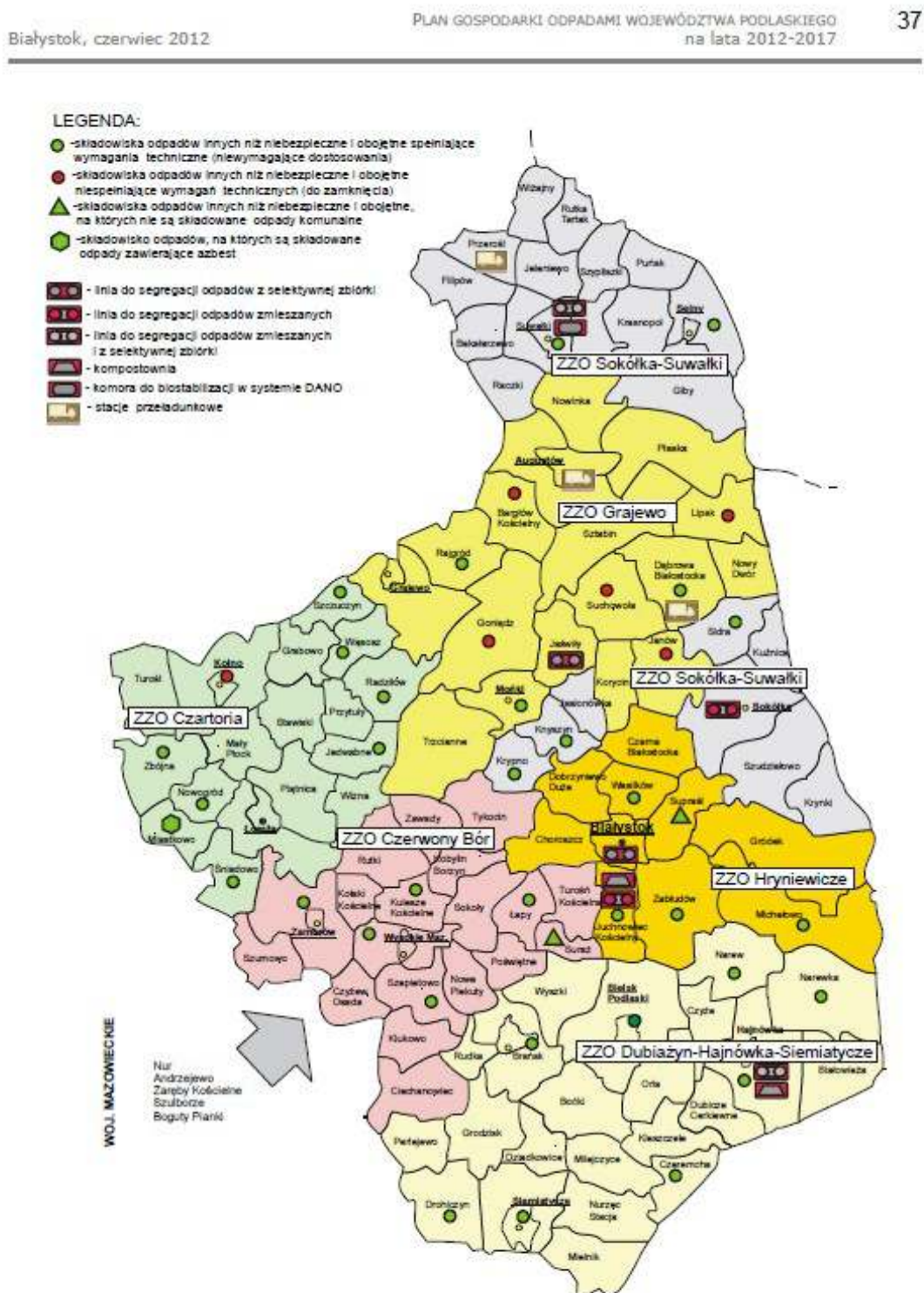
Rysunek 19. Podział województwa podlaskiego na regiony gospodarki odpadami oraz pozostałe instalacje zagospodarowania odpadów komunalnych.

Załącznik nr 2.2

(Rys. 6.1.-2.)

Rysunek 20. Plan gospodarki odpadami województwa podlaskiego.

Rysunek 3.1.-1. Lokalizacja wybranych instalacji do zagospodarowania odpadów na obszarze województwa podlaskiego wg podziału na regiony określonego w „Planie Gospodarki Odpadami dla Województwa Podlaskiego na lata 2009 - 2012 (czynnych wg stanu na dzień 31.12.2010 r.)

6.3.2. Istniejący system gospodarki odpadami w Gminie Hajnówka.

Z terenu Gminy Hajnówka do Zakładu Zagospodarowania Odpadów w Hajnówce w 2014 roku trafiło 246,5 Mg odpadów zmieszanych, które trafiły na linię sortowniczą, gdzie wydzielone są poszczególne frakcje odpadów. Odpady biodegradowalne zostały poddane kompostowaniu. Odpady zielone na terenie gminy Hajnówka gromadzone są na kompostownikach. Pozostałości z sortowania zostały przerobione na paliwo alternatywne. Ze względu na trwającą rozbudowę ZZO w Hajnówce, część odpadów ulegających biodegradacji zostało zmagazynowane do czasu uruchomienia instalacji. W 2014 roku jedynie 1,2 Mg pozostałości z sortowania nie nadawało się do wykorzystania i została poddana składowaniu na składowisku odpadów w Olchówce. Poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania w 2014 roku wyniósł zaledwie TR = 0,27%, przy 50% dopuszczalnym poziomie za ubiegły rok.

W poniższej tabeli przedstawiono ilość odpadów komunalnych wytworzonych na terenie gminy (w Mg) w 2014 r., w uwzględnieniu ich rodzaju.

Tabela 46. Ilość odpadów komunalnych wytworzonych na terenie gminy (w Mg) w 2014 r.

Lp.	Rodzaj odpadu	Ilość odpadów odebranych z posesji zamieszkanymi w Mg	Ilość odpadów zebranych z terenu gminy Hajnówka w Mg
1	Nie segregowane odpady komunalne	246,5	28,44
2	Tworzywa sztuczne	4,3	0,0
3	Inne odpady ulegające biodegradacji	12,80	12,74
4	Papier i tektura	7,4	0,15
5	Zmieszane odpady opakowaniowe	67,8	0,46
6	Popiół	52,20	0
7	Zużyte opony	16,80	0
8	Odpady wielkogabarytowe	4,4	0
9	Opakowania z tworzyw sztucznych	1,1	0,86
10	Opakowania ze szkła	56,8	0,62
11	Zużyte akumulatory	0,05	0
12	Odpady z betonu, gruz ceglany, zmieszane odpady z betonu	54,10	0
13	Lampy fluorescencyjne	0,003	0
14	Zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne: 20 01 35, 20 01 36	5,48	0
15	Urządzenia zawierające freon	1,82	0
16	Opakowania z papieru i tektury	2,3	0
17	Odzież	1,3	0
18	Tekstylia	0,1	0

Źródło: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie Gminy Hajnówka za 2014, Hajnówka, kwiecień 2015

Tabela 47. Ilość odpadów komunalnych wytworzonych na terenie gminy 2010-2014 r. - dane statystyczne.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
ODPADY KOMUNALNE						
Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku						
ogółem	t	204,72	303,71	373,38	323,82	262,56
ogółem na 1 mieszkańca	kg	49,5	75,0	93,2	81,5	66,6
z gospodarstw domowych	t	193,92	276,91	319,26	282,20	218,62
odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca	kg	46,9	68,3	79,7	71,0	55,5
budynki mieszkalne objęte zbieraniem odpadów z gospodarstw domowych	szt.	204	958	976	-	-
jednostki odbierające odpady w badanym roku wg obszaru działalności	szt.	2	2	2	2	1
Dziki wysypiska						
powierzchnia istniejących - stan w dniu 31 XII	m2	12700	12700	12700	0	:
istniejące - stan w dniu 31 XII	szt.	8	8	8	0	:
dziki wysypiska na 100 km2 powierzchni ogółem	szt.	2,7	2,7	2,7	0,0	:
powierzchnia dzikich wysypisk na 100 km2 powierzchni ogółem	m2	4334	4334	4334	0	:

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Usuwanie i unieszkodliwianie odpadów stałych.

Informacje ogólne dotyczące gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie Gminy Hajnówka za 2014 rok, wynikające z art. 3 ust. 2 pkt 9 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2013 r. poz. 1399 ze zm.)

źródło : www.gmina-hajnowka.pl

1. Podmioty odbierające odpady komunalne od właścicieli nieruchomości z terenu gminy Hajnówka (posiadające wpis do rejestru działalności regulowanej):

Tabela 48. Podmioty odbierające odpady komunalne od właścicieli nieruchomości z terenu gminy Hajnówka (posiadające wpis do rejestru działalności regulowanej).

Lp.	Nazwa przedsiębiorstwa	Adres
1	MPO Sp. z o.o.	ul. 42 Pułku Piechoty 48 15-950 Białystok
2	Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Hajnówce	ul. Łowcza 4 17-200 Hajnówka

3	„Czyścioch” Sp. z o.o.	ul. Gen. Franciszka Kleberga 20 15-691 Białystok
4	MPK PURE HOME Sp. z o.o. sp. k.	ul. Kołobrzeska 5, 07-401 Ostrołęka
5	Przedsiębiorstwo Usługowo – Asenizacyjne „ASTWA” Sp. z o.o.	ul. Kombatantów 4, 15-102 Białystok

2. informacje o miejscach zagospodarowania przez podmioty odbierające odpady komunalne od właścicieli nieruchomości z terenu gminy Hajnówka zmieszanych odpadów komunalnych, pozostałości z sortowania odpadów komunalnych przeznaczonych do składowania:

- Zakład Zagospodarowania Odpadów, Szosa Kleszczelowska 35, 17-200 Hajnówka

3. informacje o osiągniętych przez Gminę oraz podmioty odbierające odpady komunalne od właścicieli nieruchomości, które nie działają na podstawie umowy, o której mowa w art. 6f ust.1, i nie świadczą takiej usługi w trybie zamówienia z wolnej ręki, o którym mowa w art. 6f ust. 2, w danym roku kalendarzowym wymaganych poziomach recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami oraz ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania.

Tabela 49. Osiągnięte poziomy recyklingu i ograniczenia masy odpadów komunalnych.

Osiągnięty poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania w 2014 r. [%]	$T_R = 0,27 \%$
Osiągnięty poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła w 2014 r. [%]	$T_R = 0,27 \%$
Osiągnięty poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami innych niż niebezpieczne odpadów budowlanych i rozbiórkowych w 2014 r. [%]	$P_{br} = 58,45 \%$

4. informacje o punktach selektywnego zbierania odpadów komunalnych:

- Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów w Starym Berezowie, 17-200 Hajnówka

5. informacje o zbierających zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny pochodzący z gospodarstw domowych, o których mowa w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o zużytym sprzęcie elektrycznym i elektronicznym:

- Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów w Starym Berezowie, 17-200 Hajnówka

6.4. System elektroenergetyczny.

6.4.1. Stan obecny zaopatrzenia Gminy Hajnówka w energię elektryczną.

Dostawcą energii dla Gminy Hajnówka jest PGE Dystrybucja S.A. Oddział Białystok, ul. Elektryczna 13, 15-950 Białystok.

W skład systemu elektroenergetycznego (SEE) Gminy Hajnówka wchodzi: sieci średniego i niskiego napięcia (nn). Gmina Hajnówka zasilana jest w energię elektryczną z GPZ 110/15 kV Hajnówka zlokalizowanego na terenie miasta Hajnówka.

Z danych (na rok 2012) przedstawionych przez PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok wynika, że na terenie Gminy Hajnówka zlokalizowane są:

- a) odcinki linii WN-110 kV relacji Orla – Hajnówka, WN-110 kV Hajnówka – Lewkowo - o długości około 15,2 km,
- b) linie średniego napięcia (SN) o długości 146,2 km,
- c) linie niskiego napięcia o długości 85,23 km,
- d) 72 stacje transformatorowe 15/0,4 kV.

W tabeli przedstawiono charakterystykę GPZ zasilającego Gminę Hajnówka w energię elektryczną.

Tabela 50. GPZ zasilający Gminę Hajnówka.

Nazwa GPZ	Napięcie transformacji	Ilość transformatorów	Moc transformatorów (MVA)
GPZ Hajnówka	110/15 kV	2	16 MVA

Źródło: PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok

Podstawowym zadaniem stacji GPZ (Główny Punkt Zasilania) jest przetworzenie energii elektrycznej i „wprowadzenie” jej w lokalną sieć rozdzielczą średniego napięcia 15 kV zasilającą odbiorców przemysłowych i komunalnych. Stąd lokalizacja stacji, a także moc znamieniowa transformatorów, jest ściśle związana z zapotrzebowaniem na energię elektryczną na danym obszarze.

Tabela 51. Obciążenie szczytowe stacji 110/15 kV w okresie zimowym.

Nazwa GPZ	2008	2009	2010	2011	2012
Hajnówka	17,6 MW	16,8 MW	16,1 MW	15,4 MW	15,2 MW

Źródło: PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok

6.4.2. System zasilania Gminy Hajnówka - charakterystyka sieci WN, SN i nN:

W układzie normalnym zasilanie odbiorców zlokalizowanych na terenie Gminy Hajnówka odbywa się na średnim napięciu 15 kV liniami napowietrznymi i kablowymi oraz sieciami niskiego napięcia, zasilanymi ze stacji elektroenergetycznej WN/SN 110/15kV zlokalizowanej na terenie miasta Hajnówka, która stanowi własność PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok.

Na terenie Gminy Hajnówka zlokalizowane są także istniejące oraz będące własnością i w eksploatacji PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok linie sieci rozdzielczej:

- linie napowietrzne i kablowe średniego napięcia (SN) 15 kV,
- linie napowietrzne i kablowe niskiego napięcia (nN),
- stacje transformatorowe SN/nN.

Zgodnie z „Informacja o dostępnych mocach przyłączeniowych dla źródeł wytwórczych w sieci PGE Dystrybucja SA zaktualizowana za IV kw.2013 r.” (Lublin 2013), wartości łącznej dostępnej mocy przyłączeniowej [MW] dla źródeł przyłączanych do sieci 110 kV na

obszarze PGE Dystrybucja SA, wynoszą dla Grupy Białystok, w której znajduje się Gmina Hajnówka w 2013 r., 0 MW.

Natomiast zestawienie wartości łącznych dostępnych mocy przyłączeniowych, zgodnie z Planem Rozwoju PGE Dystrybucja SA na lata 2013 – 2018, dla grupy Białystok prezentuje nw tabela:

Tabela 52. Zestawienie wartości łącznych dostępnych mocy przyłączeniowych PGE Dystrybucja SA.

Nazwa Grupy	Rok					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Grupa Białystok	0	0	0	0	0	0

Źródło: „Informacja o dostępnych mocach przyłączeniowych dla źródeł wytwórczych w sieci PGE Dystrybucja SA zaktualizowana za IV kw.2013 r.” (Lublin 2013)

Zestawienie długości linii elektroenergetycznych napowietrznych i kablowych na terenie Gminy Hajnówka zawiera poniższa tabela.

Tabela 53. Wykaz długości linii 15/04kV zasilających teren gminy.

Rok	LINIE 15 kV		LINIE 0,4 kV	
	Napowietrzne [km]	Kablowe [km]	Napowietrzne [km]	Kablowe [km]
2007	140,66	4,14	81,7	3,33
2008	140,66	4,14	81,7	3,33
2009	140,66	4,14	81,7	3,33
2010	140,66	4,14	81,8	3,33
2011	140,66	5,65	81,8	3,33
2012	140,66	5,65	81,9	3,33

Źródło: PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok

Powyższe dane pokazują, że długości linii napowietrznych 15 kV w latach 2007 – 2012 nie zmieniła się. Długość linii napowietrznych o natężeniu 0,4 kV wzrosła w tym czasie o 0,24% natomiast linii kablowych o natężeniu 0,4 kV nie zmieniła się.

Niniejsza sytuacja świadczy o niekorzystnej tendencji rozbudowy sieci energetycznych. Ze względu na awaryjność energetycznych sieci napowietrznych, konieczna jest stopniowa modernizacja linii i urządzeń oraz zastępowanie ich energetycznymi liniami kablowymi.

Ponadto w związku z powstawaniem nowych budynków mieszkalnych na terenie Gminy Hajnówka, konieczna jest także dalsza rozbudowa sieci energetycznej.

Poniżej zaprezentowano liczebność odbiorców lokalnej sieci energetycznej oraz sumaryczną ilość zużytej przez nich energii elektrycznej.

Tabela 54. Ilość odbiorców w rozbiciu na indywidualnych i przemysłowych oraz sumaryczna ilość zużytej przez nich energii elektrycznej w latach 2005-2012.

Rok	Odbiorcy indywidualni		Odbiorcy przemysłowi	
	Ilość	Zużycie energii GWh	Ilość	Zużycie energii GWh
2008	2160	3,013410	182	3,349830
2009	2146	3,009774	188	3,363104
2010	2130	3,209332	205	2,894468
2011	2126	3,226757	185	2,334842
2012	2106	3,160878	170	3,241238

Źródło: PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok

Na koniec 2012 roku na terenie Gminy Hajnówka z energii elektrycznej dostarczanej przez PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok, korzystało 2 106 odbiorców indywidualnych oraz 170 odbiorców przemysłowych.

Zużycie energii elektrycznej w 2012 roku wyniosło 3,160878 GWh wśród odbiorców indywidualnych, natomiast wśród odbiorców przemysłowych 3,241238 GWh. Analizując zużycie energii elektrycznej w latach 2008 – 2012, można zaobserwować systematyczny wzrost jego poziomu.

Zużycie energii wzrosło od 2008 roku wzrosło o 4,89% wśród odbiorców indywidualnych. Natomiast analizując dane dotyczące odbiorców przemysłowych można zaobserwować spadek zużycia energii w porównaniu z rokiem 2008 o 3,24%. Na terenie działania PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok, obowiązuje taryfa dla energii elektrycznej, przesyłu i dystrybucji, opłata za obsługę handlową, opłata abonamentowa. Z informacji uzyskanych przez PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok, wynika, że sieć znajdująca się na terenie Gminy Hajnówka pokrywa obecne zapotrzebowanie na energię elektryczną mieszkańców oraz daje możliwość rozwoju dla obszaru Gminy.

Przez modernizację (w ostatnich latach) dwóch linii 110 kV zasilających stację 110/15 kV Hajnówka tj. linii 110 kV Hajnówka – Lewkowo i Hajnówka – Orla – Bielsk Podlaski w znaczący sposób poprawiona została niezawodność zasilania stacji 110/15 kV Hajnówka i tym samym poprawione zostały warunki zasilania odbiorców gminy Hajnówka”.

Mimo podejmowanych działań, stan sieci i linii energetycznych na terenie Gminy wymaga dalszej modernizacji, dotyczy to zwłaszcza starych linii. Ponadto, konieczność budowy i przebudowy linii energetycznych jest jednym z działań jakie Gmina określiła w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Hajnówka.

Na terenie Gminy Hajnówka funkcjonuje oświetlenie uliczne, na które składa się 736 szt. lamp sodowych we wszystkich miejscowościach na terenie Gminy. Stan techniczny istniejącego oświetlenia oceniany jest jako bardzo dobry (modernizacja w 2008r.).

W przyszłości Gmina Hajnówka planuje rozbudować się oświetlenia ulicznego w następujących miejscowościach: Sorocza Nóżka, Lipiny, Borysówka oraz Sacharewo. Planowana długość sieci do rozbudowy wynosi 4 km.

Ponadto, w celu zwiększenia efektywności energetycznej na terenie Gminy planowana jest w latach 2015 – 2020 wymiana oświetlenia na bardziej energooszczędne we wszystkich miejscowościach Gminy Hajnówka.

6.5. Stan zaopatrzenia Gminy w ciepło - stan obecny

Sieć ciepła.

Na terenie Gminy nie istnieje centralny system ciepłowniczy i nie działają przedsiębiorstwa ciepłownicze.

Budynki mieszkalne jednorodzinne i wielorodzinne, budynki użyteczności publicznej, podmioty gospodarcze, zlokalizowane na terenie analizowanej jednostki samorządu terytorialnego ogrzewane są za pomocą indywidualnych systemów grzewczych, w których dominującym paliwem stosowanym w procesie spalania jest węgiel, ze względu na brak dostępu do gazu przewodowego.

W kilku zakładach stolarskich występują kotłownie węglowe służące do suszenia drewna.

Na terenie Gminy Hajnówka energia ciepła wykorzystywana jest:

- do ogrzewania pomieszczeń i przygotowania ciepłej wody użytkowej w budownictwie mieszkaniowym;
- do przygotowania posiłków w gospodarstwach domowych;
- do ogrzewania pomieszczeń i przygotowania c.w.u., na potrzeby technologiczne (w kuchniach) w szkołach i innych obiektach usługowych.

Budynki przeznaczone na pobyt ludzi ogrzewane są głównie z indywidualnych źródeł ciepła, jednym z poniższych sposobów:

Budynki posiadające instalację centralnego ogrzewania z kotłowni.

Budynki nie posiadające instalacji c.o. – piecami węglowymi.

W chwili obecnej na terenie Gminy Hajnówka zamontowane są instalacje solarne dla 147 gospodarstw domowych w ramach udzielanych dotacji ze środków udostępnionych przez NFOŚiGW.

Tabela 55. Zasoby mieszkaniowe na terenie Gminy Hajnówka.

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2008	2009	2010	2011	2012
Zasoby mieszkaniowe wg form własności						
mieszkania	mieszk.	1872	1873	1968	-	-
izby	izba	7300	7306	7685	-	-
powierzchnia użytkowa mieszkań	m2	147309	147477	155414	-	-
Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne						
wodociąg	mieszk.	1534	1535	1632	1645	1665
ustęp spłukiwany	mieszk.	1004	1006	1288	1301	1321

łazienka	mieszk.	1079	1081	1197	1210	1230
centralne ogrzewanie	mieszk.	743	745	832	845	865
Mieszkania wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań						
wodociąg	%	81,9	82,0	82,9	83,0	83,2
łazienka	%	57,6	57,7	60,8	61,1	61,5
centralne ogrzewanie	%	39,7	39,8	42,3	42,7	43,2

Źródło: Dane GUS

Z danych statystycznych zaprezentowanych w tabeli wynika, iż w 2010 r. na terenie Gminy Hajnówka było 1 968 mieszkań o łącznej pow. 155 414 m². W tym samym roku analizy 832 mieszkania (42,28% ogółu mieszkań) było wyposażone w centralne ogrzewanie, a 1 632 mieszkania (82,93% ogółu mieszkań) było wyposażone w instalację wodociągową. Z danych z powyższej tabeli wynika również, iż w latach 2008 – 2010 odnotowano systematyczny wzrost ilości mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie, łazienkę oraz wodociąg.

Powszechne stosowanie węgla kamiennego oraz drewna wynika z jego dość atrakcyjnej ceny w stosunku do innych paliw oferowanych na rynku oraz wysokiej dostępności na rynku.

Budynki użyteczności publicznej zaopatrywane są w ciepło z indywidualnych kotłowni. Wykaz budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Hajnówka wraz ze wskazaniem źródła ciepła oraz ilości zużywanego paliwa prezentuje tabela

Tabela 56. Wykaz obiektów użyteczności publicznej i istniejący sposób ogrzewania.

Lp.	Nazwa obiektu	Rodzaj paliwa używany do ogrzewania budynku	Rodzaj instalacji	Czy budynek wymaga termomodernizacji? (TAK/NIE)
1.	Świetlica Wiejska we wsi Borek	węgiel i drewno	piece kaflowe	TAK
2.	Świetlica Wiejska we wsi Borysówka	węgiel i drewno	piece kaflowe	TAK
3.	Świetlica Wiejska we wsi Chytra	węgiel i drewno	piece kaflowe	TAK
4.	Świetlica Wiejska we wsi Czyżyki	energia elektryczna	piece akumulacyjne	TAK
5.	Zlewnia Mleka we wsi Czyżyki	bd	bd	TAK
6.	Świetlica Wiejska we wsi Dubicze Osoczne	węgiel i drewno	piece kaflowe	TAK
7.	Gminne Centrum Kultury w Dubinach	drewno i energia elektryczna	ogrzewanie kominkowe i	NIE

			piece akumulacyjne	
8.	Zespół Szkół w Dubinach	gaz propan	zbiorniki	NIE
9.	Centrum Ekumeniczno-Etnograficzne w Dubinach	energia elektryczna	grzejniki elektryczne	NIE
10.	Cerkiew pw. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny w Dubinach	energia elektryczna	bd	TAK
11.	Cerkiew Cmentarna pw. Św. Proroka Eliasa	bd	bd	TAK
12.	Sklep wielobranżowy w Dubinach ul. Główna 26	bd	bd	TAK
13.	Świetlica Wiejska we wsi Kotówka	węgiel i drewno	piece kaflowe	TAK
14.	Świetlica Wiejska we wsi Lipiny	energia elektryczna	grzejniki elektryczne	NIE
15.	Cerkiew pw. Św. Braci Machabeuszów w Lipinach	bd	bd	TAK
16.	Kompleks Jednostki Wojskowej w Nieznany Borze	bd	bd	bd
17.	Świetlica Wiejska we wsi Mochmate	węgiel, drewno i energia elektryczna	piece kaflowe i piece akumulacyjne	TAK
18.	Zlewnia mleka we wsi Mochmate	energia elektryczna	piec akumulacyjny	TAK
19.	Świetlica Wiejska we wsi Nowoberezowie	energia elektryczna piec na drewno	grzejniki elektryczne i piece akumulacyjne	NIE
20.	Gminny Ośrodek Zdrowia w Nowoberezowie	gaz propan	zbiorniki	NIE
21.	Cerkiew pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Nowoberezowie	bd	bd	TAK
22.	Cerkiew pw. Jana Teologa w Nowoberezowie	energia elektryczna	bd	TAK
23.	Cerkiew Cmentarna pw. Przemienienia Pańskiego w Nowoberezowie	bd	bd	TAK
24.	Świetlica Wiejska we wsi Nowokornino	energia elektryczna	piece akumulacyjne	NIE
25.	Sklep Wielobranżowy w Nowokorninie	bd	bd	TAK

26.	Szkoła Podstawowa w Nowokorninie	węgiel i drewno	kocioł c.o.	NIE
27.	Świetlica Wiejska we wsi Nowosady	energia elektryczna	grzejniki elektryczne	NIE
28.	Sklep Wielobranżowy w Nowosadach	bd	bd	TAK
29.	Kompleks RSP w Nowosadach	bd	bd	TAK
30.	Świetlica Wiejska we wsi Orzeszkowo	węgiel, drewno i energia elektryczna	piece kaflowe i piece akumulacyjne	TAK
31.	Szkoła Podstawowa w Orzeszkowie	węgiel i drewno	kocioł c.o.	TAK
32.	Sklep Wielobranżowy w Orzeszkowie	bd	bd	TAK
33.	Cerkiew pw. Wniebowstąpienia Pańskiego	energia elektryczna	bd	NIE
34.	Świetlica Wiejska we wsi Pasieczniki Duże	węgiel i drewno	piece kaflowe	TAK
35.	Zlewnia mleka w Pasiecznikach Dużych	bd	bd	TAK
36.	Świetlica Wiejska we wsi Rzepiska	węgiel i drewno	piece kaflowe	TAK
37.	Świetlica Wiejska we wsi Stare Berezowo	drewno i energia elektryczna	ogrzewanie kominkowe i piece akumulacyjne	NIE
38.	Sklep Wielobranżowy w Starym Berezowie	energia elektryczna	bd	TAK
39.	Zlewnia mleka w Starym Berezowie	energia elektryczna	piece akumulacyjne	TAK
40.	Sklep Wielobranżowy w Topile	bd	bd	TAK
41.	Świetlica Wiejska we wsi Trywieża	węgiel i drewno	piece kaflowe	TAK

Źródło: Urząd Gminy Hajnówka

Wg opracowanego „Projektu założeń do planu zaopatrzenie w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla obszaru Gminy Hajnówka” sporządzonego w 2014r. Przez firmę „WESTMOR CONSULTING”:

Zestawienie zaprezentowane w tabeli potwierdza znaczące wykorzystanie węgla kamiennego na potrzeby ciepłe budynków użyteczności publicznej zlokalizowanych na terenie analizowanej jednostki samorządu terytorialnego. Znaczące wykorzystanie niniejszego paliwa wynika z jego wysokiej dostępności oraz przystępnych cen, a także znaczących ograniczeń technicznych wykorzystania gazu ziemnego (brak sieci gazowej) oraz ciepła sieciowego (brak sieci ciepłowniczej).

Ponadto, do ogrzewania obiektów użyteczności publicznej na terenie Gminy Hajnówka wykorzystuje się także drewno oraz energię elektryczną.

Kolejnym paliwem stosowanym do ogrzewania budynków użyteczności publicznej jest gaz propan (zbiornikowy), którego wykorzystanie jest minimalne w stosunku do wszystkich budynków – wykorzystywane zaledwie w jednym obiekcie.

W chwili obecnie na terenie Gminy Hajnówka nie jest wykorzystywany olej opałowy do ogrzewania budynków.

Na terenie Gminy Hajnówka istnieją dwa budynki wielorodzinne, które wykorzystują do ogrzewania paliwa stałe takie jak węgiel. Z danych udostępnionych przez Urząd Gminy Hajnówka wynika, że te dwa obiekty zlokalizowane w miejscowości Nowoberezowo 1 i 2 wymagają termomodernizacji. Gmina Hajnówka jest gminą wiejską, na obszarze której nie występują znaczące podmioty przemysłowe.

Należy zauważyć, że zgodnie z obecnymi prognozami spadku zasobów oraz zużycia węgla konieczne jest podejmowanie systematycznych zadań mających na celu stopniowe zastępowanie kotłów węglowych kotłami zasilanymi odnawialnymi źródłami energii, takimi, jak drewno i pellet oraz biomasa, na terenach wiejskich utrzymujących się zwłaszcza z rolnictwa, co jednocześnie będzie zgodne Polityką Energetyczną polski do roku 2030.

6.6. Istniejący stan zaopatrzenia Gminy Hajnówka w gaz.

Na terenie gminy nie ma zaopatrzenia w gaz przewodowy.

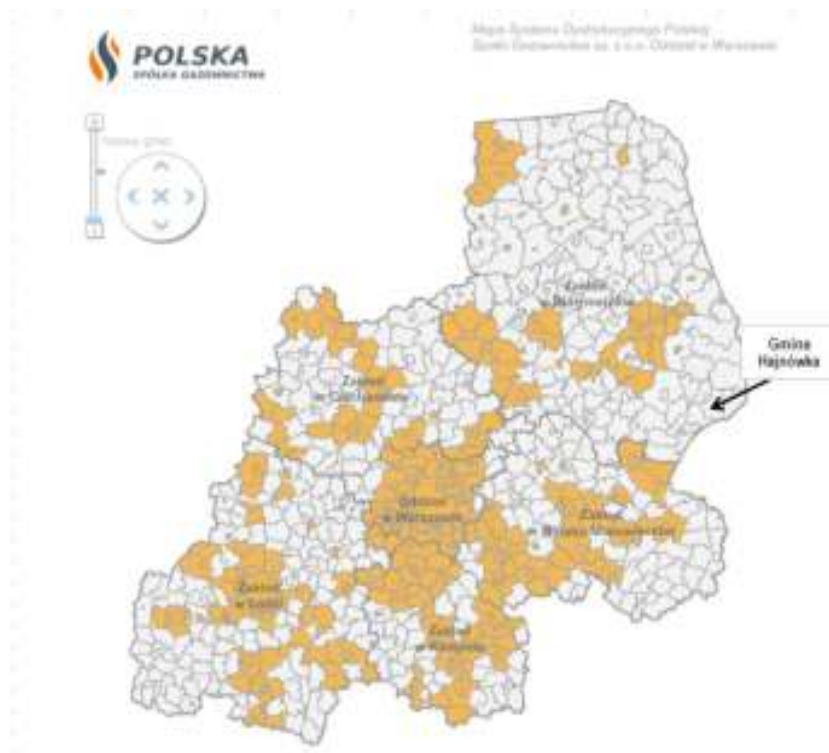
W Gminie Hajnówka brak jest systemu zaopatrzenia w gaz sieciowy. Pewna liczba gospodarstw korzysta z gazu płynnego, zaopatrując się indywidualnie w funkcjonujących w gminie punktach sprzedaży gazu płynnego. Planowana jest w przyszłości budowa gazociągu do miasta Hajnówka. Po jego wybudowaniu będzie możliwe zgazyfikowanie gminy. Zgodnie z danymi z GUS oraz informacji udostępnionych przez Polską Spółkę Gazownictwa Oddział w Warszawie Zakład w Białymstoku Spółka nie prowadzi usługi dystrybucji paliwa gazowego oraz nie posiada sieci gazowej na terenie Gminy Hajnówka.

Aktualnie zaopatrzenie województwa podlaskiego w gaz zapewniają:

- północno – wschodni układ gazu importowanego z Rosji DN 1000/700 Wysokoje – Hołowczyce – Rembelszczyzna. Z układu tego, gazociągiem odgałęźnym DN 100 Mielnik – Siemiatycze zasilana jest i będzie południowa część województwa,
- gazociąg DN 500/250 relacji Rembelszczyzna – Nieporęt – Wyszków – Białystok – Bobrowniki, zasilający środkową część województwa, w tym Białystok i Łomżę. Dostawy gazu do tego gazociągu realizowane są z dwóch kierunków, a mianowicie:
- z kolektora tłocznego tłoczni Rembelszczyzna o ciśnieniu 5,0 – 5,5 MPa,
- z punktu rozliczeniowo – pomiarowego Bobrowniki zlokalizowanego na granicy Polski i Białorusi. Ilość gazu oraz ciśnienie w w/w punkcie uzgadniane są w ramach corocznych kontraktów.

Mapa Systemu Dystrybucyjnego Mazowieckiej Spółki Gazownictwa oraz dane Spółki dotyczące stopnia gazyfikacji poszczególnych miejscowości na terenie Gminy potwierdzają, iż żadna z miejscowości nie została dotychczas zgazyfikowana.

Rysunek 21. Stopień gazyfikacji Gminy Hajnówka wg Mapy Systemu Dystrybucyjnego Mazowieckiej Spółki Gazownictwa sp. z o.o.

Źródło: Strona internetowa Mazowieckiej Spółki Gazownictwa sp. z o.o.; <http://mapa.msgaz.pl/>

6.7. Istniejący system telekomunikacji.

Sieć telefoniczna.

Istniejąca sieć telefoniczna jest w części własnością TP S.A., oraz Multimedia. Jest ona rozbudowywana w miarę potrzeb. Z roku na rok rośnie ilość abonentów oraz jakość świadczonych usług.

We wsi Nowosady jest wybudowana wieża telefonii komórkowej.

Ponadto na terenie Gminy Hajnówka wybudowana jest szerokopasmowa sieć ze stacjami (punktami rozdzielczymi) w Borysówce, Pasiecznikach Dużych i Nowoberezowie.

7. SFERA SPOŁECZNA.

7.1. Ludność.

Gmina Hajnówka należy do powiatu hajnowskiego. Graniczy od północnego zachodu i od północy z Gminą Narew, od zachodu z Gminą Czyże, w części południowo-wschodniej z Gminą Dubicze Cerkiewne, dalej od południa granica gminy pokrywa się z granicą państwową Polski z Białorusią, od wschodu z Gminą Białowieża, a od północnego wschodu z Gminą Narewka. Gmina Hajnówka okala miasto Hajnówka, stanowiące oddzielną jednostkę administracyjną - Gminę Miejską, w którym znajduje się siedziba Urzędu Gminy Hajnówka.

Gęstość zaludnienia wynosi ok. 14,5 osoby / km² i jest ona bardzo niska przy średniej gęstości

zaludnienie 31 osób / km² powiatu hajnowskiego wliczając miasto Hajnówka i 60 osobach / km² w województwie podlaskim.

Liczba ludności Gminy systematycznie maleje. Powodem ubytku ludności jest głównie migracja. Zmniejsza się także udział dzieci i młodzieży w wieku do 17 lat oraz wzrasta zjawisko starzenia się ludności.

Gmina Hajnówka ma powierzchnię 292,93 km² i jest zamieszkiwana przez ok.4036 osób (wg danych UG na stan 31 grudnia 2014r.).

Tabela 57. Liczba stałych mieszkańców w poszczególnych miejscowościach (wg danych UG na stan 31 grudnia 2014r.).

L.P.	Nazwa miejscowości	Liczba stałych mieszkańców
1.	Bielszczyzna	39
2.	Borek	46
3.	Borysówka	107
4.	Budy Leśne	4
5.	Chytra	99
6.	Czerlonka Leśna	22
7.	Czyżyki	91
8.	Dubicze Osoczne	102
9.	Dubiny	788
10.	Dubińska Ferma	7
11.	Golakowa Szyja	6
12.	Kotówka	69
13.	Lipiny	278
14.	Łozice	23
15.	Mochnate	204
16.	Nowoberezowo	275
17.	Nowokornino	177
18.	Nowosady	260
19.	Olchowa Kładka	23
20.	Orzeszkowo	380
21.	Pasieczniki Duże	116
22.	Postołowo	75
23.	Progale	25
24.	Przechody	20
25.	Puciska	72
26.	Rzepiska	81
27.	Sacharewo	13
28.	Sawiny Gród	42
29.	Skryplewo	16
30.	Smolany Sadek	25
31.	Sorocza Nóżka	48
32.	Stare Berezowo	278
33.	Topiło	40
34.	Trywieża	81
35.	Wasilkowo	44
36.	Wygoda	30

37.	Zwodzieckie	32
-----	-------------	----

Tabela 58. Ludność w latach 1999-2009.

	J. m.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ludność wg miejsca zameldowania/zamieszkania i płci												
ogółem	osoba	4 686	4 647	4 592	4 528	4 468	4 421	4 394	4 340	4 315	4 277	4 234

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 59. Ludność w latach 2010-2014.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
STAN LUDNOŚCI						
Ludność wg miejsca zameldowania/zamieszkania i płci						
stan na 31 XII						
ogółem	osoba	4096	4037	3999	3953	3922
mężczyźni	osoba	2024	2008	1999	1980	1952
kobiety	osoba	2072	2029	2000	1973	1970

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 60. Gęstość zaludnienia oraz wskaźniki.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
Gęstość zaludnienia oraz wskaźniki						
ludność na 1 km ²	osoba	14	14	14	13	13
zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców	osoba	-19,1	-14,6	-9,5	-11,6	-7,9

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 61. Ludność wg grup wieku i płci.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
Ludność wg grup wieku i płci						
ogółem						
ogółem	osoba	4096	4037	3999	3953	3922
mężczyźni	osoba	2024	2008	1999	1980	1952
kobiety	osoba	2072	2029	2000	1973	1970
0-4						
ogółem	osoba	127	126	143	140	130
mężczyźni	osoba	63	70	76	75	68
kobiety	osoba	64	56	67	65	62
5-9						
ogółem	osoba	157	140	142	129	131
mężczyźni	osoba	76	62	70	64	66
kobiety	osoba	81	78	72	65	65
10-14						
ogółem	osoba	188	189	171	163	166

mężczyźni	osoba	95	96	90	85	85
kobiety	osoba	93	93	81	78	81
15-19						
ogółem	osoba	261	242	222	211	210
mężczyźni	osoba	129	125	111	104	104
kobiety	osoba	132	117	111	107	106
20-24						
ogółem	osoba	251	256	263	267	254
mężczyźni	osoba	135	134	139	137	125
kobiety	osoba	116	122	124	130	129
25-29						
ogółem	osoba	253	248	242	236	255
mężczyźni	osoba	157	154	144	143	152
kobiety	osoba	96	94	98	93	103
30-34						
ogółem	osoba	248	238	244	260	246
mężczyźni	osoba	131	128	128	152	147
kobiety	osoba	117	110	116	108	99
35-39						
ogółem	osoba	258	257	253	247	250
mężczyźni	osoba	141	141	146	132	123
kobiety	osoba	117	116	107	115	127
40-44						
ogółem	osoba	251	244	254	236	240
mężczyźni	osoba	142	132	137	124	135
kobiety	osoba	109	112	117	112	105
45-49						
ogółem	osoba	263	271	259	267	255
mężczyźni	osoba	148	161	151	155	143
kobiety	osoba	115	110	108	112	112
50-54						
ogółem	osoba	325	324	290	282	273
mężczyźni	osoba	170	167	155	160	149
kobiety	osoba	155	157	135	122	124
55-59						
ogółem	osoba	275	289	304	310	309
mężczyźni	osoba	153	166	168	163	166
kobiety	osoba	122	123	136	147	143
60-64						
ogółem	osoba	235	238	250	251	254
mężczyźni	osoba	114	118	132	130	140
kobiety	osoba	121	120	118	121	114
65-69						
ogółem	osoba	199	191	194	205	213
mężczyźni	osoba	69	67	67	90	94
kobiety	osoba	130	124	127	115	119
70 i więcej						
ogółem	osoba	805	784	768	749	736
mężczyźni	osoba	301	287	285	266	255
kobiety	osoba	504	497	483	483	481
70-74						
ogółem	osoba	207	188	183	185	179
mężczyźni	osoba	96	81	82	76	65
kobiety	osoba	111	107	101	109	114

75-79						
ogółem	osoba	246	240	222	199	196
mężczyźni	osoba	98	95	88	73	74
kobiety	osoba	148	145	134	126	122
80-84						
ogółem	osoba	238	227	225	209	190
mężczyźni	osoba	74	75	75	65	63
kobiety	osoba	164	152	150	144	127
85 i więcej						
ogółem	osoba	114	129	138	156	171
mężczyźni	osoba	33	36	40	52	53
kobiety	osoba	81	93	98	104	118

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 62. Ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
Ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci						
ogółem						
ogółem	osoba	4096	4037	3999	3953	3922
mężczyźni	osoba	2024	2008	1999	1980	1952
kobiety	osoba	2072	2029	2000	1973	1970
w wieku przedprodukcyjnym						
ogółem	osoba	626	590	587	548	543
mężczyźni	osoba	313	298	299	279	277
kobiety	osoba	313	292	288	269	266
w wieku produkcyjnym						
ogółem	osoba	2345	2352	2332	2330	2316
mężczyźni	osoba	1341	1356	1348	1345	1326
kobiety	osoba	1004	996	984	985	990
w wieku produkcyjnym mobilnym						
ogółem	osoba	1368	1350	1347	1341	1339
mężczyźni	osoba	756	744	742	737	728
kobiety	osoba	612	606	605	604	611
w wieku produkcyjnym niemobilnym						
ogółem	osoba	977	1002	985	989	977
mężczyźni	osoba	585	612	606	608	598
kobiety	osoba	392	390	379	381	379
w wieku poprodukcyjnym						
ogółem	osoba	1125	1095	1080	1075	1063
mężczyźni	osoba	370	354	352	356	349
kobiety	osoba	755	741	728	719	714

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 63. Ludność w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
Ludność w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci						
ogółem						

ogółem	osoba	4096	4037	3999	3953	3922
mężczyźni	osoba	2024	2008	1999	1980	1952
kobiety	osoba	2072	2029	2000	1973	1970
w wieku przedprodukcyjnym - 14 lat i mniej						
ogółem	osoba	472	455	456	432	427
mężczyźni	osoba	234	228	236	224	219
kobiety	osoba	238	227	220	208	208
w wieku produkcyjnym: 15-59 lat kobiety, 15-64 lata mężczyźni						
ogółem	osoba	2499	2487	2463	2446	2432
mężczyźni	osoba	1420	1426	1411	1400	1384
kobiety	osoba	1079	1061	1052	1046	1048
w wieku poprodukcyjnym						
ogółem	osoba	1125	1095	1080	1075	1063
mężczyźni	osoba	370	354	352	356	349
kobiety	osoba	755	741	728	719	714

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 64. Wskaźnik obciążenia demograficznego, udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem i współczynnik feminizacji.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
Wskaźnik obciążenia demograficznego						
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	osoba	74,7	71,6	71,5	69,7	69,3
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	osoba	179,7	185,6	184,0	196,2	195,8
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	osoba	48,0	46,6	46,3	46,1	45,9
Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem						
w wieku przedprodukcyjnym	%	15,3	14,6	14,7	13,9	13,8
w wieku produkcyjnym	%	57,3	58,3	58,3	58,9	59,1
w wieku poprodukcyjnym	%	27,5	27,1	27,0	27,2	27,1
Współczynnik feminizacji						
ogółem	osoba	102	101	100	100	101

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 65.: URODZENIA I ZGONY.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
URODZENIA I ZGONY						
Ruch naturalny wg płci						
Urodzenia żywe						
ogółem	-	25	26	35	27	26
mężczyźni	-	13	14	21	13	12
kobiety	-	12	12	14	14	14
Zgony ogółem						

ogółem	-	64	79	81	73	74
mężczyźni	-	42	37	40	40	38
kobiety	-	22	42	41	33	36
Przyrost naturalny						
ogółem	-	-39	-53	-46	-46	-48
mężczyźni	-	-29	-23	-19	-27	-26
kobiety	-	-10	-30	-27	-19	-22
Urodzenia żywe, zgony i przyrost naturalny na 1000 ludności						
urodzenia żywe na 1000 ludności	-	6,1	6,4	8,7	6,8	6,6
zgony na 1000 ludności	-	15,49	19,50	20,21	18,37	18,77
przyrost naturalny na 1000 ludności	-	-9,4	-13,1	-11,5	-11,6	-12,2

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 66. MAŁŻEŃSTWA, ROZWODY I SEPARACJE.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
MAŁŻEŃSTWA, ROZWODY I SEPARACJE						
Małżeństwa zawarte						
ogółem	-	20	23	20	15	20
Małżeństwa na 1000 ludności						
ogółem	-	4,8	5,7	5,0	3,8	5,1

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 67. MIGRACJE WEWNĘTRZNE I ZAGRANICZNE.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
MIGRACJE WEWNĘTRZNE I ZAGRANICZNE						
Migracje na pobyt stały gminne wg typu, kierunku i płci migrantów						
zameldowania w ruchu wewnętrznym						
ogółem	osoba	57	58	78	50	59
mężczyźni	osoba	25	35	37	19	26
kobiety	osoba	32	23	41	31	33
zameldowania z zagranicy						
ogółem	osoba	1	0	3	0	0
mężczyźni	osoba	1	0	1	0	0
kobiety	osoba	0	0	2	0	0
wymeldowania w ruchu wewnętrznym						
ogółem	osoba	78	64	49	45	49
mężczyźni	osoba	32	28	19	17	23
kobiety	osoba	46	36	30	28	26
wymeldowania za granicę						
ogółem	osoba	0	0	4	1	0
mężczyźni	osoba	0	0	1	0	0
kobiety	osoba	0	0	3	1	0
saldo migracji wewnętrznych						
ogółem	osoba	-21	-6	29	5	10
mężczyźni	osoba	-7	7	18	2	3
kobiety	osoba	-14	-13	11	3	7
saldo migracji zagranicznych						

ogółem	osoba	1	0	-1	-1	0
mężczyźni	osoba	1	0	0	0	0
kobiety	osoba	0	0	-1	-1	0
Migracje na pobyt stały gminne wg płci, typu i kierunku						
zameldowania ogółem						
ogółem	osoba	58	58	81	50	59
mężczyźni	osoba	26	35	38	19	26
kobiety	osoba	32	23	43	31	33
zameldowania z miast						
ogółem	osoba	42	54	67	41	49
mężczyźni	osoba	20	32	32	14	22
kobiety	osoba	22	22	35	27	27
zameldowania ze wsi						
ogółem	osoba	15	4	11	9	10
mężczyźni	osoba	5	3	5	5	4
kobiety	osoba	10	1	6	4	6
zameldowania z zagranicy						
ogółem	osoba	1	0	3	0	0
mężczyźni	osoba	1	0	1	0	0
kobiety	osoba	0	0	2	0	0
wymeldowania ogółem						
ogółem	osoba	78	64	53	46	49
mężczyźni	osoba	32	28	20	17	23
kobiety	osoba	46	36	33	29	26
wymeldowania do miast						
ogółem	osoba	53	44	43	34	42
mężczyźni	osoba	23	20	17	14	19
kobiety	osoba	30	24	26	20	23
wymeldowania na wieś						
ogółem	osoba	25	20	6	11	7
mężczyźni	osoba	9	8	2	3	4
kobiety	osoba	16	12	4	8	3
wymeldowania za granicę						
ogółem	osoba	0	0	4	1	0
mężczyźni	osoba	0	0	1	0	0
kobiety	osoba	0	0	3	1	0
saldo migracji						
ogółem	osoba	-20	-6	28	4	10
saldo migracji na 1000 osób						
ogółem	osoba	-4,8	-1,5	7,0	1,0	2,5
saldo migracji zagranicznych na 1000 osób						
ogółem	osoba	0,24	0,00	-0,25	-0,25	0,00

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

7.2. Edukacja.

Oświata

Struktura edukacyjna w Gminie Hajnówka obejmuje placówki wychowania przedszkolnego, 2 szkoły podstawowe oraz Publiczne Gimnazjum.

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w gminie funkcjonowała następująca liczba placówek oświatowych:

- w latach 2010/2011 – 3,
- w latach 2012/2013 – 3,
- w latach 2014/2015 – 4 (w tym jedno przedszkole).

Na terenie Gminy Hajnówka funkcjonują następujące ponadprzedszkolne placówki edukacyjne:

- Zespół Szkół w Dubinach,
- Szkoła Podstawowa w Nowokorninie,
- Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Orzeszkowie.

7.2.1. Zespół Szkół w Dubinach

Adres: ul. Główna 1b, Dubiny, 17-200 Hajnówka

Organ prowadzący: Urząd Gminy w Hajnówce

Organ prowadzący nadzór : Kuratorium Oświaty w Białymstoku

Obwód szkoły to miejscowości: Dubiny, Nowosady, Postołowo, Skryplewo, Sorocza Nóżka, Zwodzieckie, Przechody, Smolany Sadek, Borysówka, Olchowa Kładka, Wasilkowo, Bielszczyzna, Sawiny Gród, Golałowa Szyja, Dubińska Ferma, Rzepiska, Kol. Czyżyki, Kol. Nowokornino, Lipiny, Kotówka.

Liczba oddziałów: 6 i oddział przedszkolny, plus gimnazjum.

Dowożonych: 100% uczniów

Dożywających się: 100% uczniów

Języki obce: język rosyjski, język niemiecki, język angielski.

Szkoła dla zainteresowanych organizuje nauczanie języka białoruskiego.

Organizacje i koła działające w szkole: SU, PCK, Zuchy, Klub Ekologiczny, SKS, koło matematyczne, koło taneczne, koło małych form teatralnych, koło sprawnych rąk, koło miłośników języka białoruskiego, koło twórczości literackiej.

Budynek Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Dubinach został wybudowany w latach 1990 - 2000. Jest to szkoła nowoczesna o ciekawym układzie architektonicznym z biblioteką, salą komputerową i w pełni wyposażonym zapleczem kuchennym.

Obok szkoły podstawowej Zespół Szkół w Dubinach mieści również gimnazjum.

Uczniowie uczą się, poza podstawowymi przedmiotami, informatyki, języka niemieckiego, języka angielskiego. Szkoła posiada 6 klaso-pracowni, pracownię komputerową z dostępem do internetu, bibliotekę z czytelnią, przestronną aulę, gabinet lekarski i stomatologiczny oraz stołówkę i zaplecze kuchenne. Nauka w szkole odbywa się systemem 1-zmianowym. Szkoła zapewnia każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji i sprawiedliwości. Uczniowie mogą skorzystać z możliwości nauki języka mniejszości (języka białoruskiego) służącej podtrzymywaniu poczucia tożsamości narodowej. Rozwijaniu poczucia tożsamości narodowej służy również realizacja projektów polegających na współpracy młodzieży polskiej i białoruskiej w regionie Puszczy Białowieskiej. W ramach wymiany doświadczeń gimnazjum współpracowało z Gimnazjum w Prużanach. Publiczne Gimnazjum w Dubinach należy do Towarzystwa Gimnazjów Poszukujących z Małych Miast i Wsi.

Obwód gimnazjum obejmuje wszystkie miejscowości położone na terenie Gminy Hajnówka.

Zdjęcie 1. Zespół Szkół w Dubinach.

Źródło: <http://www.gmina-hajnowka.pl/>

7.2.2. Szkoła Podstawowa w Nowokorninie

Adres: Nowokornino, 17-200 Hajnówka, woj. podlaskie

Organ prowadzący: Gmina Hajnówka

Organ prowadzący nadzór : Podlaski Kurator Oświaty w Białymstoku

Obwód szkoły - sołectwa: Chytra, Czyżyki, Dubicze Osoczne, Mochmate, Nowoberezowo, Nowokornino, Puciska, Progale, Stare Berezowo, Trywieża, Wygoda.

Uczniowie są dowożeni autobusem z ośmiu wsi.

Szkoła dysponuje:

- pracownią komputerową
- nowoczesnymi i dobrze wyposażonymi salami lekcyjnymi
- salą gimnastyczną
- świetlicą i stołówką szkolną
- gabinetem lekarskim.

Zdjęcie 2.: Szkoła Podstawowa w Nowokorninie.

Źródło: <http://www.gmina-hajnowka.pl/>

7.2.3. Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Orzeszkowie

Adres: Orzeszkowo, 17- 200 Hajnówka, woj. Podlaskie, tel. (0-85) 685-31-52

Organ prowadzący nadzór : Kuratorium Oświaty w Białymstoku

Obwód szkoły - sołectwa: Orzeszkowo, Topiło, Łozice, kol. Bokówka, Pasieczniki Duże, Borek.

Do realizacji zadań i celów statutowych szkoła posiada:

- pomieszczenia do nauki
- 5 sal lekcyjnych
- pracownię informatyczną (6 komputerów + sieć internetowa)
- salę gimnastyczną z zapleczem sprzętu sportowego i przebieralnią
- boisko
- bibliotekę z czytelnią
- pomieszczenie administracyjne i pokój nauczycielski

Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Orzeszkowie jest szkołą wiejską. Zajęcia odbywają się w murowanym, piętrowym budynku, położonym w malowniczym krajobrazie leśnym na skraju Puszczy Białowieskiej. Infrastruktura, którą dysponuje szkoła do realizacji zadań i celów statutowych obejmuje: pomieszczenia do nauki, 5 sal lekcyjnych, pracownię informatyczną (6 komputerów + sieć internetowa), salę multimedialną, salę poznawania świata, salę gimnastyczną z zapleczem sprzętu sportowego i przebieralnią, boisko, plac zabaw, bibliotekę z czytelnią, pomieszczenie administracyjne, pokój nauczycielski. Ponadto szkoła posiada również: gabinet pielęgniarstwa, stołówkę, kuchnię, sanitariaty łazienkowe (oddzielne dla personelu, chłopców i dziewcząt i oddziału przedszkolnego) oraz szatnię. Wszystkie dzieci objęte są dożywianiem. Około 60% dzieci korzysta z bezpłatnych posiłków,

których koszty pokrywa Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Hajnówce. Do kalendarza stałych imprez szkolnych należą: Pasowanie na ucznia klasy I, Święto pieczonego ziemniaka, Andrzejki, Choinka Noworoczna, Spotkania wigilijne, Walentynki, Święto Wiosny, Dzień Dziecka i Sportu Szkolnego.

Zdjęcie 3. Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Orzeszkowie.

Źródło: <http://www.gmina-hajnowka.pl/>

7.2.4. Dane statystyczne - dotyczące placówek oświatowych.

W latach 2007 – 2013 poziom zatrudnienia w Szkołach Podstawowych Gminy Hajnówka utrzymywał się na względnie stałym poziomie, który wahał się od 16 do 19 nauczycieli. W tym samym okresie ilość nauczycieli zatrudnionych w gimnazjum sukcesywnie malała od początkowej liczby 17 nauczycieli w 2007 r. do 13 nauczycieli w 2012 r.

Tabela 68. Wykaz ilościowy uczniów w latach 2007 – 2015.

Rok szkolny	Nazwa szkoły	Ilość uczniów
2007/2008	Oddział przedszkolny „0”	20
	Szkoła Podstawowa	129
	Publiczne Gimnazjum	103
2008/2009	Oddział przedszkolny „0”	12
	Szkoła Podstawowa	120
	Publiczne Gimnazjum	111
	Oddział przedszkolny „0”	25

2009/2010	Szkoła Podstawowa	119
	Publiczne Gimnazjum	105
2010/2011	Oddział przedszkolny „0”	28
	Szkoła Podstawowa	111
	Publiczne Gimnazjum	106
2011/2012	Oddział przedszkolny „0”	11
	Szkoła Podstawowa	102
	Publiczne Gimnazjum	91
2012/2013	Oddział przedszkolny „0”	18
	Szkoła Podstawowa	99
	Publiczne Gimnazjum	83
2013/2014	Oddział przedszkolny „0”	16
	Szkoła Podstawowa	103
	Publiczne Gimnazjum	63
2014/2015	Oddział przedszkolny „0”	36
	Szkoła Podstawowa	104
	Publiczne Gimnazjum	62

Źródło: Opracowanie Urzędu Gminy Hajnówka

Gmina Hajnówka zapewnia dowożenie dzieci uczęszczających do podległych placówek edukacyjnych położonych na jej terenie. Zarówno w przypadku oddziału przedszkolnego, jak i szkół podstawowych liczba dzieci dowożonych w latach 2010 – 2015 pokrywa się z liczbą uczniów uczęszczających do tych placówek. Inaczej natomiast kształtuje się liczba dzieci dowożonych do gimnazjum. W tym wypadku liczba ta jest mniejsza od całkowitej liczby uczniów oraz ma tendencję malejącą w kolejnych latach okresu badawczego

Tabela 69. Wykaz ilościowy dzieci dowożonych.

2010/2011	Oddział przedszkolny „0”	28
	Szkoła Podstawowa	111
	Publiczne Gimnazjum	106
2011/2012	Oddział przedszkolny „0”	11
	Szkoła Podstawowa	102
	Publiczne Gimnazjum	91
2012/2013	Oddział przedszkolny „0”	18
	Szkoła Podstawowa	99
	Publiczne Gimnazjum	83
2013/2014	Oddział przedszkolny „0”	16
	Szkoła Podstawowa	103
	Publiczne Gimnazjum	63
2014/2015	Oddział przedszkolny „0”	36
	Szkoła Podstawowa	104
	Publiczne Gimnazjum	62

Źródło: Opracowanie Urzędu Gminy Hajnówka

Młodzież kończąca szkoły w gminie Hajnówka może kontynuować naukę w regionalnych placówkach oświatowych, do których należą:

- Zespół Szkół Zawodowych w Hajnówce,
- Zespół Szkół Leśnych w Białowieży,
- Zespół Szkół Ogólnokształcących w Hajnówce,
- Zespół Szkół z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego w Hajnówce,
- Zespół Szkół Nr 4 w Hajnówce,
- Hajnowskie Centrum Kształcenia Zawodowego w Hajnówce,
- Białowiecka Stacja Geobotaniczna Uniwersytetu Warszawskiego,
- Zakład Badania Ssaków Polskiej Akademii Nauk,
- Zakład Lasów Naturalnych Instytutu Badawczego Leśnictwa,
- Wydział Zamiejscowy Politechniki Białostockiej w Hajnówce kształcący na kierunku Zarządzanie Ochroną Środowiska.

Tabela 70. WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
PRZEDSZKOLA						
Przedszkola ogółem						
ogółem	ob.	0	0	0	1	1
oddziały	-	0,00	0,00	0,00	2,00	2,00
miejsca	msc.	0	0	0	36	36
dzieci	osoba	0	0	0	36	31
Przedszkola wg typu i organu prowadzącego						
przedszkola bez specjalnych						
ogółem						
ogółem	ob.	0	0	0	1	1
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	ob.	0	0	0	1	1
oddziały						
ogółem	-	0,00	0,00	0,00	2,00	2,00
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	-	0,00	0,00	0,00	2,00	2,00
miejsca						
ogółem	msc.	0	0	0	36	36
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	msc.	0	0	0	36	36
Dzieci w przedszkolach wg wieku, płci i organu prowadzącego						
przedszkola bez specjalnych						
dzieci						
ogółem						
ogółem	osoba	0	0	0	36	31
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	0	0	36	31
chłopcy						
ogółem	osoba	0	0	0	19	15
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	0	0	19	15

dziewczęta						
ogółem	osoba	0	0	0	17	16
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	0	0	17	16
dzieci do lat 6 włącznie						
ogółem						
ogółem	osoba	0	0	0	36	31
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	0	0	36	31
chłopcy						
ogółem	osoba	0	0	0	19	15
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	0	0	19	15
dziewczęta						
ogółem	osoba	0	0	0	17	16
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	0	0	17	16
dzieci 6-letnie						
ogółem						
ogółem	osoba	0	0	0	0	2
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	0	0	0	2
dziewczęta						
ogółem	osoba	0	0	0	0	2
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	0	0	0	2
dzieci od 3 do 6 lat						
ogółem						
ogółem	osoba	0	0	0	36	30
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	0	0	36	30
chłopcy						
ogółem	osoba	0	0	0	19	15
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	0	0	19	15
dziewczęta						
ogółem	osoba	0	0	0	17	15
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	0	0	17	15
Dzieci wg pojedynczych roczników wieku						
ogółem						
ogółem	osoba	0	0	0	36	31
2 i mniej	osoba	0	0	0	0	1
3	osoba	0	0	0	9	6
4	osoba	0	0	0	15	17
5	osoba	0	0	0	12	5
6	osoba	0	0	0	0	2
chłopcy						
ogółem	osoba	0	0	0	19	15
3	osoba	0	0	0	5	4
4	osoba	0	0	0	8	9
5	osoba	0	0	0	6	2
dziewczęta						

ogółem	osoba	0	0	0	17	16
2 i mniej	osoba	0	0	0	0	1
3	osoba	0	0	0	4	2
4	osoba	0	0	0	7	8
5	osoba	0	0	0	6	3
6	osoba	0	0	0	0	2
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych i dzieci wg płci						
ogółem						
ogółem	ob.	3	3	3	3	3
oddziały (klasy, grupy)						
ogółem	-	3	3	3	2	3
dzieci						
ogółem	osoba	49	25	30	24	25
chłopcy	osoba	23	13	15	11	16
dziewczeta	osoba	26	12	15	13	9
dzieci do lat 6 włącznie						
ogółem	osoba	46	25	29	24	25
chłopcy	osoba	21	13	15	11	16
dziewczeta	osoba	25	12	14	13	9
dzieci 6-letnie						
ogółem	osoba	22	18	20	9	7
chłopcy	osoba	11	7	10	6	3
dziewczeta	osoba	11	11	10	3	4
dzieci 5-letnie						
ogółem	osoba	-	-	-	-	17
chłopcy	osoba	-	-	-	-	12
dziewczeta	osoba	-	-	-	-	5
dzieci od 3 do 6 lat						
ogółem	osoba	46	25	29	24	25
chłopcy	osoba	21	13	15	11	12
dziewczeta	osoba	25	12	14	13	9
Dzieci w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych wg wieku						
ogółem						
ogółem	osoba	49	25	30	24	25
chłopcy	osoba	23	13	15	11	16
dziewczeta	osoba	26	12	15	13	9
3						
ogółem	osoba	0	0	1	0	0
chłopcy	osoba	0	0	1	0	0
4						
ogółem	osoba	3	2	3	3	1
chłopcy	osoba	1	2	0	2	1
dziewczeta	osoba	2	0	3	1	0
5						
ogółem	osoba	21	5	5	12	17
chłopcy	osoba	9	4	4	3	12
dziewczeta	osoba	12	1	1	9	5
6						
ogółem	osoba	22	18	20	9	7
chłopcy	osoba	11	7	10	6	3
dziewczeta	osoba	11	11	10	3	4
7 i więcej						
ogółem	osoba	3	0	1	0	0

chłopcy	osoba	2	0	0	0	0
dziewczeta	osoba	1	0	1	0	0
PUNKTY PRZEDSZKOLNE						
Punkty przedszkolne						
punkty przedszkolne bez specjalnych						
ogółem						
ogółem	ob.	0	1	1	0	0
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	ob.	0	1	1	0	0
oddziały						
ogółem	-	0	2	2	0	0
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	-	0	2	2	0	0
miejsca						
ogółem	msc.	0	30	35	0	0
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	msc.	0	30	35	0	0
Dzieci w punktach przedszkolnych wg wieku, płci i organu prowadzącego						
punkty przedszkolne bez specjalnych						
dzieci						
ogółem						
ogółem	osoba	0	30	31	0	0
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	30	31	0	0
chłopcy						
ogółem	osoba	0	15	16	0	0
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	15	16	0	0
dziewczeta						
ogółem	osoba	0	15	15	0	0
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	15	15	0	0
dzieci od 3 do 6 lat						
ogółem						
ogółem	osoba	0	22	31	0	0
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	22	31	0	0
chłopcy						
ogółem	osoba	0	11	16	0	0
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	11	16	0	0
dziewczeta						
ogółem	osoba	0	11	15	0	0
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	11	15	0	0
dzieci do lat 6 włącznie						
ogółem						
ogółem	osoba	0	30	31	0	0
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	30	31	0	0
chłopcy						

ogółem	osoba	0	15	16	0	0
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	15	16	0	0
dziewczęta						
ogółem	osoba	0	15	15	0	0
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	0	15	15	0	0
Dzieci wg wieku						
ogółem						
ogółem	osoba	0	30	31	0	0
2 i mniej	osoba	0	8	0	0	0
3	osoba	0	7	9	0	0
4	osoba	0	15	14	0	0
5	osoba	0	0	8	0	0
chłopcy						
ogółem	osoba	0	15	16	0	0
2 i mniej	osoba	0	4	0	0	0
3	osoba	0	5	5	0	0
4	osoba	0	6	7	0	0
5	osoba	0	0	4	0	0
dziewczęta						
ogółem	osoba	0	15	15	0	0
2 i mniej	osoba	0	4	0	0	0
3	osoba	0	2	4	0	0
4	osoba	0	9	7	0	0
5	osoba	0	0	4	0	0
DZIECI OBJĘTE WYCHOWANIEM PRZEDSZKOLNYM						
Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym i w wieku przedszkolnym						
dzieci ogółem						
ogółem						
dzieci w wieku 3 - 5 lat	osoba	70	77	84	78	78
dzieci w wieku 3 - 6 lat	osoba	106	101	108	97	106
dzieci w wieku 3 - 4 lat	osoba	45	52	62	51	49
dzieci w wieku 4 - 6 lat	osoba	84	71	77	77	78
na wsi						
dzieci w wieku 3 - 5 lat	osoba	70	77	84	78	78
dzieci w wieku 3 - 6 lat	osoba	106	101	108	97	106
dzieci w wieku 3 - 4 lat	osoba	45	52	62	51	49
dzieci w wieku 4 - 6 lat	osoba	84	71	77	77	78
dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym						
ogółem						
dzieci w wieku 3 - 5 lat	osoba	24	29	40	51	46
dzieci w wieku 3 - 6 lat	osoba	46	47	60	60	55
dzieci w wieku 3 - 4 lat	osoba	3	24	27	27	24
dzieci w wieku 4 - 6 lat	osoba	46	40	50	51	49
na wsi						
dzieci w wieku 3 - 5 lat	osoba	24	29	40	51	46
dzieci w wieku 3 - 6 lat	osoba	46	47	60	60	55
dzieci w wieku 3 - 4 lat	osoba	3	24	27	27	24
dzieci w wieku 4 - 6 lat	osoba	46	40	50	51	49
odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym						
ogółem						
dzieci w wieku 3 - 5 lat	%	34,3	37,7	47,6	65,4	59,0

dzieci w wieku 3 - 6 lat	%	43,4	46,5	55,6	61,9	51,9
dzieci w wieku 3 - 4 lat	%	6,7	46,2	43,5	52,9	49,0
dzieci w wieku 4 - 6 lat	%	54,8	56,3	64,9	66,2	62,8
na wsi						
dzieci w wieku 3 - 5 lat	%	34,3	37,7	47,6	65,4	59,0
dzieci w wieku 3 - 6 lat	%	43,4	46,5	55,6	61,9	51,9
dzieci w wieku 3 - 4 lat	%	6,7	46,2	43,5	52,9	49,0
dzieci w wieku 4 - 6 lat	%	54,8	56,3	64,9	66,2	62,8
Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym - wskaźniki						
dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	osoba	343	377	476	654	590
dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego	osoba	0,00	2,57	2,40	2,17	2,17
NAUCZYCIELE						
Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty						
przedszkola bez specjalnych						
ogółem	etat	-	0,00	0,00	3,00	3,00
kobiety	etat	-	0,00	0,00	3,00	3,00
oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych						
ogółem	etat	-	1,89	2,69	2,72	2,15
mężczyźni	etat	-	0,00	0,00	0,05	0,05
kobiety	etat	-	1,89	2,69	2,67	2,10
punkt przedszkolny						
ogółem	etat	-	4,00	4,00	0,00	0,00
kobiety	etat	-	4,00	4,00	0,00	0,00

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 71. SZKOLNICTWO PODSTAWOWE.

	Jednostka miary	2013	2014
SZKOLNICTWO PODSTAWOWE			
Szkoły podstawowe ogółem			
ogółem	ob.	3	3
oddziały w szkołach	-	15,33	15,44
uczniowie	osoba	150	146
absolwenci	osoba	26	30
Szkoły podstawowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych wg gestora			
szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych			
ogółem			
ogółem	ob.	3	3
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	ob.	2	2
prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia	ob.	1	1
oddziały w szkołach			

ogółem	-	15,33	15,44
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	-	9,33	9,44
prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia	-	6,00	6,00
uczniowie			
ogółem	osoba	150	146
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	134	130
prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia	osoba	16	16
uczniowie - mężczyźni			
ogółem	osoba	74	70
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	67	63
prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia	osoba	7	7
uczniowie - kobiety			
ogółem	osoba	76	76
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	67	67
prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia	osoba	9	9
uczniowie w 1 klasie			
ogółem	osoba	26	27
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	23	25
prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia	osoba	3	2
uczniowie w 1 klasie - kobiety			
ogółem	osoba	15	13
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	13	13
prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia	osoba	2	0
uczniowie w 1 klasie - mężczyźni			
ogółem	osoba	11	14
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	10	12
prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia	osoba	1	2
absolwenci			
ogółem	osoba	26	30
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	24	28
prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia	osoba	2	2
absolwenci - mężczyźni			
ogółem	osoba	15	14
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	14	12
prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia	osoba	1	2
absolwenci - kobiety			
ogółem	osoba	11	16
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	10	16
prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia	osoba	1	0
Uczniowie przypadający na 1 oddział w szkołach podstawowych			
szkoły podstawowe ogółem	-	10	9
szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży ogółem	-	10	9
szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych	-	10	9

Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty			
szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych			
ogółem	etat	19,10	:
mężczyźni	etat	2,74	:
kobiety	etat	16,36	:
EDUKACJA DZIECI I MŁODZIEŻY ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI			
Szkoły podstawowe i gimnazja dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej (bez szkół specjalnych)			
szkoły podstawowe bez specjalnych			
uczniowie w oddziałach specjalnych, integracyjnych, ogólnodostępnych	osoba	2	2
uczniowie niepełnosprawni indywidualnie nauczani	osoba	0	1
gimnazja bez specjalnych			
uczniowie w oddziałach specjalnych, integracyjnych, ogólnodostępnych	osoba	1	0
absolwenci w oddziałach specjalnych, integracyjnych, ogólnodostępnych	osoba	0	1
NAUCZANIE JĘZYKÓW OBCYCH W SZKOŁACH DLA DZIECI I MŁODZIEŻY			
Obowiązkowo uczący się języka obcego wg typu szkoły			
szkoły podstawowe			
ogółem	osoba	173	146
angielski	osoba	150	146
rosyjski	osoba	23	0
gimnazja			
ogółem	osoba	124	108
angielski	osoba	62	54
rosyjski	osoba	62	54

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 72. SZKOLNICTWO GIMNAZJALNE.

	Jednostka miary	2013	2014
SZKOLNICTWO GIMNAZJALNE			
Gimnazja ogółem			
ogółem	ob.	1	1
oddziały w szkołach	-	3,00	3,00
uczniowie	osoba	62	54
absolwenci	osoba	36	26
Gimnazja dla dzieci, młodzieży i dorosłych			
gimnazja dla dzieci i młodzieży bez specjalnych			
ogółem			
ogółem	ob.	1	1
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	ob.	1	1
oddziały w szkołach			
ogółem	-	3,00	3,00
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	-	3,00	3,00
uczniowie			
ogółem	osoba	62	54
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	62	54

uczniowie - mężczyźni			
ogółem	osoba	35	28
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	35	28
uczniowie - kobiety			
ogółem	osoba	27	26
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	27	26
uczniowie w 1 klasie			
ogółem	osoba	17	23
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	17	23
uczniowie w 1 klasie - kobiety			
ogółem	osoba	6	14
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	6	14
uczniowie w 1 klasie - mężczyźni			
ogółem	osoba	11	9
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	11	9
absolwenci			
ogółem	osoba	36	26
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	36	26
absolwenci - mężczyźni			
ogółem	osoba	20	13
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	20	13
absolwenci - kobiety			
ogółem	osoba	16	13
prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	osoba	16	13
Uczniowie przypadający na 1 oddział w gimnazjach			
gimnazja ogółem	-	21	18
gimnazja dla dzieci i młodzieży ogółem	-	21	18
gimnazja dla dzieci i młodzieży bez specjalnych	-	21	18
Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty			
gimnazja dla dzieci i młodzieży bez specjalnych			
ogółem	etat	5,00	:
mężczyźni	etat	0,78	:
kobiety	etat	4,22	:

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 73.: SKOLARYZACJA.

	Jednostka miary	2013	2014
SKOLARYZACJA			
Współczynniki skolaryzacji (szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne)			
współczynnik skolaryzacji brutto			
szkoły podstawowe	%	81,08	80,22
gimnazja	%	57,94	52,94
współczynnik skolaryzacji netto			
szkoły podstawowe	%	78,92	63,19
gimnazja	%	55,14	31,37

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

7.3. Ochrona zdrowia i opieka socjalna.

7.3.1. Grupy społeczne wymagające wsparcia.

Gmina Hajnówka prowadzi Ośrodek Pomocy Społecznej, który zajmuje się opieką nad osobami znajdującymi się w trudnej sytuacji materialnej, rodzinami z dotkniętymi uzależnieniem najczęściej alkoholowym oraz matkami samotnie wychowującymi dzieci.

Analizując sytuację demograficzną zostały stwierdzone następujące trendy:

spadek liczby mieszkańców,
proces starzenia się społeczeństwa
duża liczba niepełnosprawnych.

W wyniku tych zmian należy liczyć się ze zwiększonym zapotrzebowaniem na pomoc ze strony gminy, zarówno rzeczową jak finansową. Wskutek spadku liczby mieszkańców w wieku przed i produkcyjnym przy wzroście liczby emerytów i rencistów w najbliższym czasie będzie zwiększać się liczba samotnych osób (w większości kobiet) wymagających opieki.

Należy zastanowić się nad organizowaniem domów opieki i domów spokojnej starości, tym bardziej, że od 1 maja 2004 roku gmina musi współfinansować koszty utrzymania mieszkańców swojej gminy w tego typu placówkach.

Następną grupą wymagającą wsparcia są osoby niepełnosprawne. Grupa ta charakteryzuje się niskim poziomem wykształcenia. Należy je aktywizować. Aby mogły znaleźć zatrudnienie należy stworzyć im warunki od podniesienia swoich kwalifikacji.

Ludność niepełnosprawna

Wśród mieszkańców Gminy Hajnówka duży odsetek stanowią osoby niepełnosprawne. Według danych z Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r. grupa ta stanowi prawie 24% populacji gminy. Rozróżnia się przy tym niepełnosprawność prawną i biologiczną.

Tabela 74. Ludność niepełnosprawna.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE wg spisu rolnego z 2002r. – Gmina Hajnówka		
Niepełnosprawni w wieku 15 lat i więcej		
ogółem	osoba	1 066
prawnie	osoba	792
tylko biologicznie	osoba	274
mężczyźni		
ogółem	osoba	473
prawnie	osoba	372
tylko biologicznie	osoba	101
kobiety		
ogółem	osoba	593
prawnie	osoba	420
tylko biologicznie	osoba	173

Najwięcej niepełnosprawnych osób jest w wieku poprodukcyjnym 653 osoby. Drugą liczną grupę stanowią niepełnosprawni w wieku produkcyjnym. W obu tych grupach przeważają

mężczyźni. Niepełnosprawni mają niższe wykształcenie w stosunku do pozostałych mieszkańców - głównie zasadnicze zawodowe i niższe. Blisko połowa niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym jest nieczynna zawodowo.

Również bardzo poważny problem stanowi bezrobocie ukryte. Liczba ta będzie powiększać się w wyniku przemian strukturalnych w rolnictwie. Cechą tej grupy społecznej również jest niski poziom wykształcenia. W tym przypadku również należy zastanowić się nad szkoleniem tych osób. Należy pomóc im w podniesieniu swoich kwalifikacji oraz tworzeniu małych rodzinnych firm usługowych. W przypadku osób długotrwale bezrobotnych należy zatrudniać je w ramach robót publicznych bądź interwencyjnych, aby w ten sposób wyrwać ich z beznadziejnej sytuacji i pomóc znaleźć się na rynku pracy.

7.3.2. Ochrona zdrowia .

Na terenie Gminy Hajnówka funkcjonuje jeden obiekt z zakresu usług podstawowych ochrony zdrowia, t.j. Ośrodek Zdrowia w Nowoberezowie (Nowoberezowo 82, 17-200 Hajnówka) prowadzony przez SPZOK w Hajnówce. Budynek Ośrodka Zdrowia stanowi własność gminy Hajnówka, dzierżawioną przez ZOZ Hajnówka. Usługi medyczne oferowane przez Ośrodek Zdrowia są udostępnione również mieszkańcom innych gmin.

W zakresie ochrony zdrowia mieszkańcy gminy Hajnówka korzystają z infrastruktury i usług oferowanych na poziomie ponadlokalnych, zlokalizowanych przede wszystkim w mieście Hajnówka.

System służby zdrowia funkcjonuje przede wszystkim w oparciu o działalność będącego wielospecjalistycznym szpitalem powiatowym Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Hajnówce. Podstawową infrastrukturę służby zdrowia na poziomie powiatu stanowią przychodnie rejonowe, gminne i wiejskie ośrodki zdrowia oraz dodatkowo w oparciu o działające na terenie miasta Hajnówka niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej.

Ponadto mieszkańcy Gminy Hajnówka mają zapewnioną fachową pomoc medyczną prowadzoną przez szpital powiatowy w Hajnówce t.j.: Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Hajnówce.

Obecnie Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Hajnówce jest powiatową samorządową jednostką organizacyjną prowadzącą działalność gospodarczą w zakresie udzielania świadczeń zdrowotnych oraz promocji zdrowia. Prowadzi samodzielną gospodarkę finansową pokrywając z posiadanych środków i uzyskiwanych dochodów koszty działalności oraz swoje zobowiązania. Zakład udziela świadczeń zdrowotnych nieodpłatnie bądź też za częściową odpłatnością osobom ubezpieczonym w Narodowym Funduszu Zdrowia, zgodnie z zasadami określonymi w umowach zawartych z Podlaskim Oddziałem Wojewódzkim NFZ a także osobom nie ubezpieczonym na zasadach określonych w odrębnych przepisach oraz umowach międzynarodowych zawieranych przez Rzeczpospolitą Polską.

1) Jednostki organizacyjne świadczące usługi medyczne w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej na terenie miasta Hajnówka, z których korzystają również mieszkańcy Gminy Hajnówka:

a) Przychodnia Rejonowa Nr 1 w Hajnówce, ul. Piłsudskiego 10, z poradniami: ogólną, medycyny szkolnej z gabinetami w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych oraz pracownią elektrodiagnostyki

b) Przychodnia Rejonowa Nr 2 w Hajnówce, ul. Lipowa 190, z poradniami: ogólną i dla dzieci.

2) Jednostki świadczące usługi medyczne w zakresie opieki stacjonarnej i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej:

oddziały szpitalne:

- Oddział Chorób Wewnętrznych z 35 łózkami
- Oddział Chorób Wewnętrznych z Pododdziałem Nefrologicznym z 23 łózkami
- Oddział Chirurgii Ogólnej z 34 łózkami
- Oddział Chirurgii Urazowo-Ortopedycznej z 28 łózkami
- Oddział Pediatriczny z 20 łózkami
- Oddział Ginekologiczno - Położniczy z 17 łózkami
- Oddział Anestezjologii i Intensywnej Terapii z 4 łózkami intensywnej terapii
- Oddział Gruźlicy i Chorób Płuc z 34 łózkami
- Oddział Obserwacyjno – Zakaźny z 25 łózkami
- Ośrodek Dializ z 7 stanowiskami
- Oddział Rehabilitacyjny z 38 łózkami
- Oddział Dzienny Rehabilitacji z 14 łózkami
- Oddział Psychiatryczny z 60 łózkami
- Szpitalny Oddział Ratunkowy z 8 łózkami
- Zakład Pielęgnacyjno – Opiekuńczy z 40 łózkami
- Zakład Opiekuńczo – Leczniczy z 12 łózkami

poradnie specjalistyczne: alergologiczna, diabetologiczna, endokrynologiczna, gastrologiczna, kardiologiczna, nefrologiczna, medycyny pracy, dermatologiczna, neurologiczna, onkologiczna z gabinetem chemioterapii, gruźlicy i chorób płuc, reumatologiczna, rehabilitacyjna z gabinetami (fizykoterapii, hydroterapii, kinezyterapii, masażu leczniczego), rehabilitacji dzieci, chorób zakaźnych, ginekologiczno- położnicza, chirurgii ogólnej, chirurgii urazowo-ortopedycznej, okulistyczna, otolaryngologiczna, zdrowia psychicznego, leczenia uzależnień, urologiczna, osteoporozy, neonatologiczna, wad postawy, medycyny sportowej, Szkoła Rodzenia.

Wymienione obiekty zaspokajają w zakresie leczenia zamkniętego potrzeby powiatu.

7.3.3. Opieka Społeczna

Podstawowe zadania z zakresu opieki społecznej realizowane są w gminie Hajnówka przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Hajnówce. Gminna jednostka organizacyjna zajmuje się w szczególności:

- przyznawaniem i wypłacaniem przewidzianych ustawą świadczeń,
- pracą socjalną,
- prowadzeniem i rozwojem niezbędnej infrastruktury socjalnej,
- analizą i oceną zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
- realizacją zadań wynikających z rozpoznanych potrzeb społecznych,
- rozwijaniem nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

W ramach swojej działalności Ośrodek realizuje zadania z zakresu pomocy społecznej zlecone gminie oraz zadania własne gminy, określone w ustawie z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz.U. Nr 64,poz.593). Od 1 maja 2004 r. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Hajnówce realizuje nowe zadanie związane z wypłatą świadczeń rodzinnych na podstawie ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. Nr 228, poz. 2255 z późn. zm.). Podstawą ubiegania się o świadczenie rodzinne jest złożenie wniosku wraz z wymaganymi dokumentami oraz spełnienie kryterium dochodowego.

Zgodnie z danymi GOPS liczba osób korzystających z pomocy społecznej, w okresie obejmującym lata 2010 – 2014 utrzymuje się na zbliżonym poziomie z niewielkim wskazaniem na tendencję spadkową. Pomoc społeczna była udzielana w najszerszym zakresie, w roku 2010. Należy jednak wziąć pod uwagę, że całkowita liczba mieszkańców gminy, w wskazanym okresie czasu, uległa zmniejszeniu o 260 osób.

Tabela 75.: Wartość wskaźnika deprywacji lokalnej.

rok		2010	2011	2012	2013	2014	2015 prognoza
liczba osób w rodzinach, którym decyzją przyznano świadczenie	1	593	534	530	517	495	495
liczba mieszkańców	2	4 213	4 148	3 999	3 953	3 953	3 953
wartość wskaźnika liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie na każde 1000 mieszkańców w 1 / w2 x 1000	3	140,75	128,74	132,53	130,79	125,22	125
Dynamika (%)	4	X	91	103	99	96	100

Źródło: Dane przekazane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Hajnówce.

Tabela 76.: Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenie.

WYSZCZEGÓLNIENIE		Lata poprzednie		Rok 2014
		Rok 2012	Rok 2013	
Liczba osób	1	455	441	431
W tym: osoby długotrwale korzystające	3	294	279	235
Wiek 0-17	4	158	155	152
Wiek produkcyjny *	5	287	278	272
Wiek poprodukcyjny **	6	10	8	7
Liczba rodzin	7	190	194	197
Liczba osób w rodzinach	8	Ż530	517	495

Źródło: Dane przekazane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Hajnówce (GOPS.420.84.2015).

Tabela 77.: Liczba osób niepełnosprawnych bezrobotnych, z uwzględnieniem poziomu wykształcenia dla obszaru gminy Hajnówka na koniec 2014 r.

wykształcenie	osoby niepełnosprawne, bezrobotne
wyższe	0
policealne, średnie i zawodowe	2
średnie ogólnokształcące	0

zasadnicze zawodowe	5
gimnazjalne i poniżej	4
Liczba łączna	11

Źródło: Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Hajnówce.

W okresie obejmującym lata 2012 – 2014 pomoc społeczna udzielana była w gminie Hajnówka ze względu na ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych, alkoholizm oraz potrzebę ochrony macierzyństwa. W wskazanym okresie liczba osób korzystających z pomocy społecznej, w większości przypadków, sukcesywnie wzrasta. Zgodnie z danymi przedstawionymi poniżej największymi problemami natury społecznej są: ubóstwo i bezrobocie. W podobny sposób skalę problemu oceniają mieszkańcy gminy Hajnówka, wśród których 28, 57 % badanych uznało biedę za poważny problem.

Tabela 78. Powody udzielenia pomocy i wsparcia.

Wyszczególnienie	Rok 2012	Rok 2013	Rok 2014
UBÓSTWO			
Liczba rodzin	124	140	153
Liczba osób w rodzinach	343	364	371
BEZROBOCIE			
Liczba rodzin	63	86	85
Liczba osób w rodzinach	166	190	187
NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ			
Liczba rodzin	67	59	63
Liczba osób w rodzinach	167	130	133
BEZRADNOŚĆ W SPRAWACH OPIEKUŃCZO - WYCHOWAWCZYCH			
Liczba rodzin	21	24	18
Liczba osób w rodzinach	107	103	74
ALKOHOLIZM			
Liczba rodzin	3	10	12
Liczba osób w rodzinach	9	19	29
POTRZEBA OCHRONY MACIERZYŃSTWA			
Liczba rodzin	27	30	28
W TYM: WIELODZIETNOŚĆ			
Liczba rodzin	15	18	20

Źródło: Dane przekazane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Hajnówce.

Gmina Hajnówka współpracuje również z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Hajnówce. Wspólne działanie obejmuje możliwość skorzystania z porady prawnej przez osoby w wieku powyżej 60 lat zamieszkałe na terenie powiatu hajnowskiego. Porady udzielane są, bezpośrednio lub za pośrednictwem instrumentów telekomunikacyjnych, w jednostkach wymienionych poniżej:

- Biuro Porad Obywatelskich w Łomży – ul. Szosa Zambrowska 1/27, I piętro, p. 215, tel. 86 216 48 79,
- Punkt Poradnictwa Obywatelskiego w Zambrowie – Al. Wojska Polskiego 49 (Ośrodek Wsparcia Rodziny Caritas Diecezji Łomżyńskiej), tel. 86 475 08 87,
- Punkt Poradnictwa online w Hajnówce utworzonym w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie – ul. Piłsudskiego 10A.

W ramach wspierania inicjatyw pozarządowych Gmina Hajnówka podjęła współpracę z Fundacją Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo, która była inicjatorem projektu „Profesjonaliści niepełnosprawni” współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Działanie 7.4. Projekt był realizowany przez Fundację Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo w partnerstwie ze wspólnotą samorządową – Gmina Rutki i wspólnotą samorządową – Gmina Hajnówka, w okresie od 1 stycznia 2013 r. do 31 grudnia 2014 r. Podjęta współpraca miała na celu zwiększenie aktywności zawodowej i społecznej oraz zdolności do zatrudnienia 20 osób niepełnosprawnych w wieku aktywności zawodowej, niezatrudnionych i zamieszkałych na terenie gmin wiejskich Rutki i Hajnówka.

Projekt skierowany był do 20 osób niepełnosprawnych posiadających aktualne orzeczenie o niepełnosprawności (z zachowaną normą intelektualną), pozostających bez zatrudnienia (osoby bezrobotne i nieaktywne zawodowo), w wieku aktywności zawodowej i zamieszkałych na terenie gminy wiejskiej Rutki lub gminy wiejskiej Hajnówka – średnio po 10 osób niepełnosprawnych na gminę. Działania w ramach Projektu obejmowały:

I. Doradztwo i poradnictwo w tym:

- Realizację Indywidualnego Planu Działania (3 h/osobę) oraz aktualizację Indywidualnego Planu Działania (3h/osobę),
- Poradnictwo zawodowe oraz psychologiczne i psychospołeczne: indywidualne konsultacje z psychologiem (6h/osobę) oraz doradcą zawodowym (6h/osobę).

II. Warsztaty grupowe:

- trening umiejętności społecznych (60h),
- warsztaty prawne z zakresu praw i obowiązków osób niepełnosprawnych (6h),
- warsztaty integracyjne u pracodawców z Podlasia (6h/osobę).

III. Szkolenia zawodowe grupowe i indywidualne (zewnętrznych):

- szkolenia z podstaw obsługi komputera i Internetu (60 h),
- indywidualne zewnętrzne szkolenia zawodowe (śr. 6 miesięcy i śr. 100 h szkolenia)
- trwające od 4 do 6 miesięcy płatne staże zawodowe u lokalnych pracodawców (podczas których przysługiwało uczestnikom stypendium stażowe).

7.4. Bezpieczeństwo publiczne

Każdy mieszkaniec gminy musi mieć zapewnione bezpieczeństwo mienia i życia. Z uwagi na podział administracyjny Polski nad bezpieczeństwem mieszkańców czuwa Policja, Straż

Pożarna oraz Pogotowie Ratunkowe. W związku z tym Gmina Hajnówka współpracuje w tym temacie z Powiatową Komendą Policji w Hajnówce, Powiatową Komendą Straży Pożarnej w Hajnówce oraz Samodzielnym Publicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej w Hajnówce.

Gmina sama podejmuje działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańców:

- z zakresu ochrony przeciwpożarowej - utrzymuje jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej,
- z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego - finansuje oświetlenie dróg na swoim terenie,
- z zakresu ochrony zdrowia - współfinansuje utrzymanie ośrodka zdrowia w Nowoberezowie.

Zgodnie z danymi przekazanymi przez Komendę Powiatową Państwowej Straży Pożarnej ogólna liczba interwencji, w latach 2007-2014, na terenie gminy Hajnówka wyniosła 668. W badanym okresie liczba interwencji ze względu na pożary, miejscowe zagrożenia oraz uwzględniając fałszywe alarmy zmniejszyła się około o 50% (2007 r. – 102, 2008 r. – 106, 2009 r. – 106, 2010 r. – 85, 2011 r. – 87, 2012 r. – 77, 2013 r. – 51, 2014 – 54).

Tabela 79. Zestawienie interwencji jakie miały miejsce na terenie gminy Hajnówka w latach 2007-2014 (Pożary).

Rok	Pożary				
	Budynki mieszkalne	Pożary traw	Pożary lasów	Pozostałe	Ogólnie pożarów
2007	6	1	3	19	29
2008	3	6	2	20	31
2009	3	13	4	15	35
2010	9	2	0	13	24
2011	8	5	0	8	21
2012	9	8	2	17	36
2013	5	2	0	10	17
2014	4	5	0	9	18

Źródło: Opracowanie Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Hajnówce.

Tabela 80.: Zestawienie interwencji jakie miały miejsce na terenie gminy Hajnówka w latach 2007-2014 (Miejscowe Zagrożenia).

Rok	Miejscowe Zagrożenia				
	Podtopienia	Wypadki komunikacyjne	Silne wiatry	Pozostałe	Ogólnie MZ
2007	2	9	28	31	70
2008	1	15	21	37	74
2009	10	13	17	25	65
2010	4	2	10	45	61
2011	11	13	11	31	66
2012	5	10	13	10	38
2013	11	8	5	10	34
2014	0	6	5	24	35

Źródło: Opracowanie Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Hajnówce.

Tabela 81.: Zestawienie interwencji jakie miały miejsce na terenie gminy Hajnówka w latach 2007-2014 (Alarmy Fałszywe).

Rok	Alarmy Fałszywe		
	W dobrej wierze	Złośliwe	Ogólnie AF
2007	2	1	3
2008	1	0	1
2009	3	3	6
2010	0	0	0
2011	0	0	0
2012	3	0	3
2013	0	0	0
2014	1	0	1

Źródło: Opracowanie Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Hajnówce.

Jednym z istotnych problemów społecznych w zakresie bezpieczeństwa jest zjawisko przemocy w rodzinie. Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2011–2018 ma charakter długofalowy i adaptacyjny. Istotnym elementem Programu jest koordynacja działań podejmowanych przez gminę na rzecz osób doświadczających przemocy oraz sprawców przemocy. Podejmowane dotychczas działania potwierdzają ich skuteczność zarówno w sferze udzielania profesjonalnej pomocy jak również w sferze działań prewencyjnych. Podstawę programu stanowi podejście interdyscyplinarne, zgodnie z którym wszelkie działania na rzecz pomocy rodzinie powinny być planowane i wdrażane przez specjalistów z różnych dziedzin, będących przedstawicielami różnych instytucji i organizacji.

Na terenie powiatu hajnowskiego funkcjonują podmioty świadczące pomoc dla osób doświadczających przemocy w rodzinie, do których należą:

1. Zespół Interdyscyplinarny w Mieście Hajnówka, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej 17-200 Hajnówka, ul. 11 Listopada 24 tel./fax 85 682 20 11,
2. Zespół Interdyscyplinarny w Kleszczelach, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej 17-250 Kleszczele, ul. 1 Maja 4 tel. 85 681 80 69, fax. 85 681 80 69 wew. 14 mopskleszczele@wp.pl,
3. Zespół Interdyscyplinarny w Gminie Hajnówka, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-200 Hajnówka, ul. Zina 1 tel. 85 682 31 95, fax. 85 682 46 12 gopshajnowka@o2.pl; gops@gmina-hajnowka.pl,
4. Zespół Interdyscyplinarny w Białowieży, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-230 Białowieża, ul. Sportowa 10 tel. 85 681 26 97, fax. 85 681 26 79 gops_bialowieza@poczta.onet.pl,
5. Zespół Interdyscyplinarny w Czeremsku, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-240 Czeremcha, ul. Dubois 14 tel. 85 685 01 29, fax. 085 685 04 00 gops_czeremcha@zetobi.com.pl,
6. Zespół Interdyscyplinarny w Czyżach, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-207 Czyże tel. 85 681 89 94, fax. 85 681 89 91 gopsczyze@wp.pl,
7. Zespół Interdyscyplinarny w Dubiczach Cerkiewnych, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-204 Dubicze Cerkiewne, ul. Główna 65 tel. 85 682 79 89, fax. 85 682 79 80 gops@dubicze-cerkiewne.pl,

8. Zespół Interdyscyplinarny w Narwi, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-210 Narew, ul. Mickiewicza 101 tel. 85 681 67 52, 85 681 67 42, fax.85 873-35-35 gops@narew.gmina.pl,
9. Zespół Interdyscyplinarny w Narewce, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-220 Narewka, ul. Białowieska 1 tel. 85 682 98 89 fax. 85 682 98 85 gops_narewka@o2.pl,
10. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Hajnówce, ul. Piłsudskiego 10a, 17-200 Hajnówka Tel. 856825983 Tel./Fax. 856823642 pcpr@powiat.hajnówka.pl.

Na terenie powiatu hajnowskiego osoby i rodziny dotknięte przemocą w rodzinie mogą również korzystać z pomocy świadczonej przez organizacje pozarządowe, tj. Centrum Aktywności Społecznej PRYZMAT Ośrodek Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przestępstwem filia w Hajnówce (ul. 11 Listopada, 17-200 Hajnówka 24 tel. 85 682 20 11 e-mail: mops-hajnówka@home.pl) oraz Krajowe Stowarzyszenie Abstynentów i Rodzin (ul. Wierobieja 18, 17-200 Hajnówka, tel. 85 876 73 03).

Przygraniczne położenie gminy Hajnówka sprawia, że władze gminy muszą uwzględniać możliwość wystąpienia potencjalnego zagrożenia bezpieczeństwa w zakresie zjawiska nielegalnej imigracji. W związku z przygranicznym położeniem Powiatu Hajnowskiego funkcjonują poniższe przejścia graniczne z Białorusią:

- a) drogowe osobowe w Połowcach (dla obywateli Polski i Białorusi),
- b) kolejowe międzynarodowe: osobowe i towarowe w Czeremsze (znormalizowany tor do Brześcia na Białorusi),
- c) kolejowe w Siemianówce (tzw. "szeroki tor" do Swisłoczy na Białorusi),
- d) międzynarodowe przejście dla ruchu pieszego i międzynarodowego Białowieża– Piererow.

Zwiększeniu bezpieczeństwa w omawianym obszarze będą sprzyjały działania podejmowane na poziomie województwa, ukierunkowane na usprawnienie i modernizację przejść granicznych Polski północno-wschodniej. Obecnie realizowany jest Projekt KIK/74 „Wkład w poprawę przepustowości i kontroli drogowego przejścia granicznego w Połowcach”.

Drogowe przejście graniczne Połowce – Pieszczatka funkcjonuje od 6 grudnia 1993 r. Do 20 grudnia 2007 r. odprawy celno – paszportowe odbywały się po stronie Republiki Białoruś. Po wejściu Polski do Strefy Schengen odprawy służb granicznych i celnych RP przeniesione zostały na stronę polską. Po stronie polskiej od 21 grudnia 2007 r. stworzona została tymczasowa infrastruktura, umożliwiająca prowadzenie odpraw polskim służbom granicznym. 1 kwietnia 2015 r. na drogowym przejściu granicznym w Połowcach rozpoczęto odprawy w ruchu rozszerzonym, nastąpiła zmiana statusu przejścia granicznego z bilateralnego – osobowego na międzynarodowe. Obecnie, oprócz samochodów osobowych, granicę przez to przejście przekraczać mogą samochody ciężarowe do 7,5 tony oraz autokary. W dniu 04.09.2015 r. wszystkie nowowypbudowane obiekty drogowego przejścia granicznego w Połowcach zostały udostępnione służbom granicznym w celu wykonywania skutecznej kontroli granicznej.

Projekt „Wkład w poprawę przepustowości i kontroli drogowego przejścia granicznego w Połowcach” KIK/74 będzie nadal kontynuowany.

Zgodnie z ostatnio podpisanym Aneks nr 4 z dnia 31 sierpnia 2015 r. termin rzeczowej realizacji projektu został wydłużony do 30 listopada 2016 r., a rozszerzony zakres rzeczowy obejmuje: projekt i budowę lądowiska dla helikopterów, budowę zabezpieczeń bioasekuracyjnych przejścia w tym: projekt, budowę i wyposażenie izolatorium, a także wyposażenie pasa dezynfekcyjnego.

Rozbudowa infrastruktury przejścia granicznego Połowce-Pieszczatka powinna wpłynąć na ograniczenie nielegalnych przekroczeń granicy, a tym samym na zwiększenie

bezpieczeństwa granicy państwowej. Jednocześnie modernizacja i rozbudowa dróg dojazdowych do przejścia zmniejszy ryzyko kolizji i wypadków. Poprawie ulegnie międzynarodowa komunikacja drogowa w relacji Polska – Białoruś – Rosja.

Ważnym przedsięwzięciem w zakresie bezpieczeństwa jest współrealizowanie przez gminę Hajnówka projektu "Wspólnie chronimy Puszczę Białowieską" - Program Współpracy Transgranicznej "Polska - Białoruś - Ukraina 2007-2014". Partnerem Wiodącym jest Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcza Białowieska, Partnerami – samorządy z Polski i Białorusi. Wartość projektu 4 429 324,00 EUR przy dofinansowaniu 3 986 391,60 EUR(90%). Projekt koncentruje się wokół zakupu sprzętu bojowego wraz z wyposażeniem dla jednostek straży pożarnej po obu stronach granicy polsko - białoruskiej, a ponadto wspólne szkolenia dla strażaków. Wkład własny beneficjenta rzędu 10 % jest proporcjonalny do wartości zakupywanego sprzętu. W przypadku gminy Hajnówka zakupiony i oddany do użytku OSP Mochnate został 1 nowoczesny wóz bojowy oraz wyposażenie dodatkowe.

7.5. Usługi nierynkowe .

7.5.1. Stan wyposażenia miejscowości w usługi podstawowe.

Teren Gminy Hajnówka rozciąga się wokół miasta Hajnówka, w której ma swoją siedzibę Powiat Hajnowski. Z tego względu miasto to pełni funkcję ośrodka obsługi ponad lokalnej w zakresie: szkolnictwa średniego, a ostatnio również wyższego, ochrony zdrowia, kultury, oraz obsługi administracyjnej dla kilkunastu gmin wchodzących w skład powiatu.

Na terenie Gminy Hajnówka funkcjonują obiekty usługowe z zakresu usług podstawowych: punkty biblioteczne, ośrodek zdrowia prowadzony przez SPZOZ w Hajnówce, boiska sportowe, szkoły podstawowe i gimnazjum.

Ze względu na znaczne rozdrobnienie i rozproszenie sieci osadniczej usługi są mało dostępne dla mieszkańców zwłaszcza północno - zachodniej części gminy. W elementy usług podstawowych wyposażone są tylko większe miejscowości, położone wokół miasta i przy ważnych szlakach komunikacyjnych. Największa jest dostępność do obiektów usług kultury. Postrzeganie terenu Gminy jako potencjalnego zaplecza turystycznego Puszczy Białowieskiej oraz koncentracja ludności w większych miejscowościach gminy stwarza konieczność poszerzenia oferty usług zarówno ilościowo jak i jakościowo (obiekty obsługi turystycznej, usług telekomunikacyjnych, usług sportu, kultury i innych usług o znaczeniu podstawowym).

Tabela 82. Stan wyposażenia miejscowości w usługi podstawowe.

Nazwa miejscowości	Świetlica	Biblioteka	Ośrodki Zdrowia	Poczta (agencje)
Bielszczyzna	-	-	-	-
Borek	1	-	-	-
Borysówka	-	-	-	-
Chytra	1	-	-	-
Czyżyki	1	-	-	-
Dubicze Osoczne	-	-	-	-
Dubiny	1	1	-	-
Dubińska Ferma	-	-	-	-
Golakowa Szyja	-	-	.	-

Kotówka	1	-	-	-
Lipiny	1	-	-	-
Łozice	-	-	-	-
Mochnate	1	-	-	-
Nieznany Bór	-	-	-	-
Nowoberezowo	1	-	1	-
Nowokornino	1	-	-	-
Nowosady	1	-	-	-
Orzeszkowo	1	-	-	-
Olchowa Kładka	-	-	-	-
Pasieczniki Duże	1	-	-	-
Postołowo	-	-	-	-
Progale	-	-	-	-
Przechody	-	-	-	-
Puliska	-	-	-	-
Rzepiska	1	-	-	-
Sawiny G	-	-	-	-
Smolany S	-	-	-	-
Sorocza Nóżka	-	-	-	-
Skryplewo	-	-	-	-
Stare Berezowo	1	-	-	-
Topiło	-	-	-	-
Trywieża	1	-	-	-
Wasilkowo	-	-	-	-
Wygoda	-	-	-	-
Zwodzieckie	-	-	-	-
Razem:	15	1	1	-

7.5.2. Obszar kultury - Gminne Centrum Kultury (GCK).

Obszar kultury w Gminie Hajnówka, jego rozwój i rodzaj obiektów dziedzictwa kulturowego, zdeterminowany jest położeniem gminy w regionie przygranicznym. Podstawą życia społecznego w tym regionie jest wielokulturowość, wielonarodowość i wielowyznaniowość. Społeczność gminy, pod względem etnicznym, obejmuje Polaków, Białorusinów i Ukraińców. Współistnienie różnych narodowości i kultur przejawia się między innymi w zróżnicowanej architekturze obiektów sakralnych, tradycjach religijnych, muzyce oraz miejscowym dialekcie. Mniejszość białoruska stanowi w gminie Hajnówka ponad 20 % ludności zgodnie z Wynikami Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 przeprowadzonego przez GUS.

Z tego też względu gmina wprowadziła 28 maja 2010 r. język białoruski jako język pomocniczy, stosowany w kontaktach z organami gminy zgodnie z ustawą z dnia 6 stycznia

2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. z 2015 r. poz. 573).

Organizacja życia kulturalnego w Gminie Hajnówka powierzona jest Gminnemu Centrum Kultury (GCK). GCK jest gminną jednostką organizacyjną, działającą w formie samorządowej instytucji kultury, która została utworzona z połączenia samorządowych instytucji kultury tj. Gminnego Ośrodka Kultury i Gminnej Biblioteki Publicznej z dniem 1 czerwca 2015 r. (Uchwała nr IV/13/15 Rady Gminy Hajnówka z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie połączenia instytucji kultury i nadania Statutu Gminnego Centrum Kultury).

Siedziba Centrum mieści się w Dubinach przy ulicy Głównej 116, a terenem jej działania jest obszar gminy Hajnówka. Działalność Centrum jest finansowana z dotacji udzielonej corocznie z budżetu gminy oraz z wpływów z własnej działalności, dotacji z budżetu państwa, wpływów z najmu i dzierżawy składników majątku, darowizn oraz innych źródeł. Centrum realizuje zadania własne w zakresie: tworzenia, upowszechniania i ochrony kultury, wychowania, edukacji, rekreacji i kultury fizycznej oraz zaspokajania potrzeb czytelniczych społeczeństwa. Zadania statutowe GCK realizuje przede wszystkim poprzez organizowanie: imprez kulturalnych, sportowych i konkursów, stałych kół zainteresowań, sekcji artystycznych oraz różnorodnych form zespołowego uczestnictwa w kulturze.

Powierzone zadania jednostka wykonuje we współpracy z: szkołami, klubami sportowymi oraz innymi podmiotami, placówkami i jednostkami działającymi na terenie gminy, instytucjami kultury, w tym ośrodkami kultury i bibliotekami oraz innymi podmiotami o zasięgu ponadlokalnym.

Gminne Centrum Kultury jest zarządzane przez Dyrektora powoływanego przez Wójta, który również sprawuje nadzór nad działalnością placówki. Nadzór merytoryczny nad działalnością biblioteczną sprawuje Książnica Podlaska w Białymstoku. Centrum jest instytucją kultury prowadzącą gospodarkę finansową na zasadach dotyczących samorządowych instytucji kultury (Statut Gminnego Centrum Kultury w Dubinach, Załącznik do Uchwały Nr IV/13/15 Rady Gminy Hajnówka z dnia 27 stycznia 2015 r.).

Inicjatywy kulturalne w Gminie Hajnówka są organizowane zarówno przez GCK jak i oddolnie przez mieszkańców - Obchody Dnia Kobiet, Obchody Dnia Dziecka, ogniska integracyjne, pchle targi, festyny rodzinne odczyty poświęcone historii lokalnej, etc. Wśród najistotniejszych imprez o charakterze regionalnym organizowanych cyklicznie należy wymienić:

Białoruski Festyn Ludowy, który jest organizowany przez Białoruskie Towarzystwo Społeczno Kulturalne przy współudziale Wójta Gminy Hajnówka. Festyn odbywa się corocznie w innej miejscowości na terenie gminy Hajnówka. Występują na nim profesjonalne zespoły zarówno z Polski jak i z Białorusi;

Bulwa Fest, który jest organizowany corocznie od 2012 r. w Lipinach przez Stowarzyszenie Krynica;

Festyn "I tut żywuć ludzie", który jest organizowany przez Stowarzyszenie Muzeum Białoruskie w Hajnówce. Festyn nie jest organizowany każdego roku (warunkuje pozyskanie dofinansowania), ale organizatorzy dbają aby odbywał się w różnych miejscowościach gminy Hajnówka. Impreza cieszy się dużym zainteresowaniem samorządów. Festyn koncentruje się na występach zespołów z białoruskojęzycznym i ukraińskojęzycznym repertuarem.

Nabożeństwo w dniu uroczystości Św. Ducha (święto ruchome) **na Krynocze** jest cyklicznie celebrowaną uroczystością religijną. Na Uroczysko Krynoczka ściągają rzesze prawosławnych wiernych i nie tylko. Popularności uroczystości sprzyja przekonanie, iż woda pozyskiwana z źródła na terenie uroczyska posiada cudotwórcze

właściwości. Gmina Hajnówka rokrocznie zapewnia pomoc przy organizacji uroczystych obchodów święta trwających dwa dni.

Władze gminy Hajnówka oraz jej mieszkańcy chętnie angażują się w organizację nowych przedsięwzięć kulturalnych. W maju 2015 r. Gmina Hajnówka po raz pierwszy uczestniczyła w Dniach Otwartych Funduszy Europejskich umożliwiając zwiedzanie Centrum Etnograficzno - Ekumenicznym w Dubinach. Festynom odbywającym się na terenie gminy często towarzyszą zawody OSP, organizowane przez poszczególne zastępy strażaków, wśród których największe zaangażowanie wykazują OSP w Mochnatem, OSP Orzeszkowie i OSP Nowokornino.

Duchowni prawosławni otwierają się na współpracę z gminą w zakresie promocji turystycznej. W sierpniu 2015 r. przy okazji święta parafialnego w Nowoberezowie operator Lokalnego Ośrodka Zarządzania Ruchem Turystycznym w Nowosadach zorganizował wystawę wielkoformatowej fotografii obiektów zabytkowych gminy Hajnówka.

Tabela 83. BIBLIOTEKI - dane statystyczne.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
BIBLIOTEKI						
Placówki biblioteczne						
biblioteki i filie	ob.	1	1	1	1	1
pracownicy bibliotek	osoba	1	1	1	1	1
księgozbiór	wol.	13005	10156	10478	10749	10971
czytelnicy w ciągu roku	osoba	211	220	232	243	281
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	7921	8224	9104	9240	9630
obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: wejście do budynku	ob.	0	0	0	0	1
obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: udogodnienia wewnątrz budynku	ob.	0	0	0	0	1
obiekt przystosowany dla użytkowników niewidzących i słabowidzących	ob.	-	-	-	0	1
Komputeryzacja bibliotek naukowych, fachowych, pedagogicznych, fachowo - beletrystycznych						
placówki biblioteczne						
komputery użytkowane w bibliotece ogółem	szt.	5	5	5	4	4
komputery użytkowane w bibliotece dostępne dla czytelników	szt.	5	5	5	4	4
komputery wykorzystywane do prac biblioteczno - bibliograficznych ogółem	szt.	1	0	0	0	-
komputery podłączone do Internetu	szt.	5	5	5	4	-
komputery podłączone do Internetu dostępne dla czytelników	szt.	5	5	5	4	4
biblioteki, które oferują katalog on-line	szt.	-	-	-	-	1
biblioteki, które oferują możliwość zdalnego składania zamówień na materiały biblioteczne	szt.	-	-	-	-	1
Placówki biblioteczne wg organu prowadzącego						
ogółem						
biblioteki i filie	ob.	1	1	1	1	1
pracownicy bibliotek	osoba	1	1	1	1	1

księgozbiór	wol.	13005	10156	10478	10749	10971
czytelnicy w ciągu roku	osoba	211	220	232	243	281
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	7921	8224	9104	9240	9630
obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: wejście do budynku	ob.	0	0	0	0	1
obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: udogodnienia wewnątrz budynku	ob.	0	0	0	0	1
obiekt przystosowany dla użytkowników niewidzących i słabowidzących	ob.	-	-	-	0	1
prowadzone przez gminę / miasto na prawach powiatu						
biblioteki i filie	ob.	1	1	1	1	1
pracownicy bibliotek	osoba	1	1	1	1	1
księgozbiór	wol.	13005	10156	10478	10749	10971
czytelnicy w ciągu roku	osoba	211	220	232	243	281
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	7921	8224	9104	9240	9630
obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: wejście do budynku	ob.	0	0	0	0	1
obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: udogodnienia wewnątrz budynku	ob.	0	0	0	0	1
obiekt przystosowany dla użytkowników niewidzących i słabowidzących	ob.	-	-	-	0	1
Biblioteki - wskaźniki						
ludność na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi ujętymi zgodnie z siedzibą jednostki macierzystej)	osoba	4096	4037	3999	3953	3922
księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	wol.	3175,0	2515,7	2620,2	2719,0	2797,3
czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	osoba	51	54	58	61	71
wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	wol.	37,5	37,4	39,2	38,0	34,3

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 84. DZIAŁALNOŚĆ DOMÓW, OŚRODKÓW KULTURY, KLUBÓW I ŚWIETLIC - dane statystyczne.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
KINA						
Liczba ludności na 1 miejsce w kinach stałych						
ogółem	osoba	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
DZIAŁALNOŚĆ DOMÓW, OŚRODKÓW KULTURY, KLUBÓW I ŚWIETLIC						
Imprezy organizowane przez jednostkę i uczestnicy						
imprezy						
instytucje	ob.	-	4	-	-	-
ogółem	szt.	-	89	104	144	148
seanse filmowe	szt.	-	0	2	0	0

wystawy	szt.	-	10	14	21	12
występy zespołów amatorskich	szt.	-	10	17	15	4
występy artystów i zespołów zawodowych	szt.	-	3	3	2	16
dyskoteki	szt.	-	5	7	13	9
prelekcje, spotkania, wykłady	szt.	-	16	15	18	32
imprezy turystyczne i sportowo - rekreacyjne	szt.	-	5	11	17	14
konkursy	szt.	-	37	34	51	56
inne	szt.	-	-	1	7	5
uczestnicy imprez						
ogółem	osoba	-	2200	2446	2625	3120
seanse filmowe	osoba	-	0	40	0	0
wystawy	osoba	-	470	460	435	370
występy zespołów amatorskich	osoba	-	310	480	300	220
występy artystów i zespołów zawodowych	osoba	-	220	260	180	630
dyskoteki	osoba	-	120	140	280	365
prelekcje, spotkania, wykłady	osoba	-	300	221	280	725
imprezy turystyczne i sportowo - rekreacyjne	osoba	-	175	305	390	210
konkursy	osoba	-	425	450	520	520
inne	osoba	-	-	90	240	80
Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice						
ogółem	ob.	-	4	4	4	4
imprezy	szt.	-	89	104	144	148
uczestnicy imprez	osoba	-	2200	2446	2625	3120
przeciętna liczba uczestników imprez na 1 mieszkańca	osoba	-	1	1	1	1
zespoły artystyczne	szt.	-	2	1	1	2
członkowie zespołów artystycznych	osoba	-	17	14	14	18
koła (kluby)	szt.	-	1	2	2	2
członkowie kół (klubów)	osoba	-	20	46	45	48
Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice ogółem i wg organizatorów						
ogółem	ob.	-	-	4	4	4
sektor publiczny	ob.	-	-	4	4	4
Zespoły artystyczne i członkowie						
zespoły artystyczne						
ogółem	szt.	-	2	1	1	2
folklorystyczne (ludowe, pieśni i tańca, kapele)	szt.	-	2	1	1	2
członkowie zespołów artystycznych						
ogółem	osoba	-	17	14	14	18
folklorystyczne (ludowe, pieśni i tańca, kapele)	osoba	-	17	14	14	18
Infrastruktura domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic						
obiekty przystosowane dla osób niepełnosprawnych	ob.	-	-	-	2	2
obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach	ob.	-	-	2	-	-

inwalidzkich						
obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: wejście do budynku	ob.	-	-	2	2	2
instytucje użytkujące odrębny budynek	ob.	-	-	3	2	1
instytucje użytkujące lokal w budynku współużytkowanym z innymi instytucjami/firmami	ob.	-	-	1	2	3
instytucje posiadające salę widowiskową	ob.	-	-	1	3	3
liczba standardowych miejsc w sali widowiskowej	ob.	-	-	100	300	400
Koła (kluby) i członkowie						
koła (kluby)						
ogółem	szt.	-	1	2	2	2
członkowie kół (klubów)						
ogółem	osoba	-	20	46	45	48

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

7.5.3. Świetlica Wiejska w Nowosadach

Świetlica Wiejska w Nowosadach jest filią GCK w Dubinach. Oficjalne otwarcie placówki odbyło się 13 września 2008 roku. Znajduje się ona w gruntownie wyremontowanym budynku po byłej Szkole Podstawowej w Nowosadach. W związku z tym, kilka słów na temat jego ciekawej historii...

Szkoła Podstawowa w Nowosadach istniała już przed wybuchem I wojny światowej. Niestety podczas II wojny światowej doszczętnie spłonęła. Jednak zaraz po zakończeniu wojny w tym samym miejscu wybudowano nową.

Do budowy wykorzystano drewno z rozbiórki leśniczówki. Zaraz po oddaniu do użytku nowego budynku, rozpoczęła się w nim nauka. Początkowo była to odrębna, najpierw 7-klasowa a potem 8-klasowa szkoła podstawowa. . Po reorganizacji w 1975r. , podczas której przeniesiono klasy IV-VIII do SP w Dubinach, a do SP w Nowosadach zaczęły uczęszczać uczniowie klas I-III , dowożeni za pomocą komunikacji MPK, funkcjonowała dalej. W 1995r. do uczniów klas I-III dołączyli uczniowie po zlikwidowanej SP w Borysówce. Przez pewien czas znajdowała się tu Zasadnicza Szkoła Rolnicza, później przeniesiona do Hajnówki.

Po reformie oświaty w 1999r. i wybudowaniu nowego budynku szkolnego w Dubinach , szkołę zamknięto. Budynek SP w Nowosadach służył uczniom do czerwca 2000 roku.

7.5.4. Centrum Etnograficzno – Ekumeniczne w Dubinach.

W dniu 26.10.2010r. miało miejsce przekazanie do użytku utworzonego Centrum Etnograficzno – Ekumenicznego w Dubinach. Projekt przyjęty do realizacji przez Gminę Hajnówka; przystosowania nieużytkowanych budynków szkolnych na potrzeby Centrum .Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz z funduszy Unii Europejskiej w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” objętego PROW na lata 2007 – 2013.

7.5.5. Obszar społeczny .

Organizacje pozarządowe (na podstawie danych ze strategii Gminy Hajnówka).

Podejmowanie decyzji najbliższej obywateli należało do fundamentów budowania polityki unijnej od początku stosowania zasady subsydiarności (pomocniczości). W chwili obecnej, zgodnie z programowaniem przewidzianym do 2020 r. (w tym Program Europa dla Obywateli), duża waga przykładana jest do działań służących pobudzeniu inicjatyw obywatelskich. Szczególnie istotną kwestią jest podjęcie wysiłków w celu zaangażowania obywateli Unii w proces decyzyjny, zarówno na poziomie unijnym, jak i krajowym. Z tego punktu widzenia współpraca pomiędzy organami władzy centralnej i lokalnej, a organizacjami pozarządowymi jest wymogiem koniecznym.

Ogólne ramy współpracy z organizacjami pozarządowymi w powiecie hajnowskim określa uchwała z dnia 30 października 2014 r. (Uchwała Nr XXXVI/252/14 Rady Powiatu Hajnowskiego w sprawie przyjęcia "Programu współpracy Powiatu Hajnowskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust.3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w 2015 roku").

W gminie Hajnówka opracowywany jest Roczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi na rok 2016. 28 sierpnia 2015 r. zarządzane zostały konsultacje społeczne (Zarządzenie Nr 73/15 Wójta Gminy Hajnówka), których przeprowadzenie zaplanowano w terminie od 1 września 2015 r. do 14 września 2015 r. Projekt Roczno programu współpracy przewiduje realizację następujących celów szczegółowych:

- zapewnienie efektywnego wykonywania zadań publicznych gminy Hajnówka wynikających z przepisów prawa poprzez włączenie w ich realizację organizacji pozarządowych,
- stworzenie warunków do zwiększenia aktywności społecznej,
- efektywne wykorzystanie społecznej aktywności w zaspokajaniu potrzeb mieszkańców gminy,
- umacnianie w świadomości społecznej poczucia odpowiedzialności za swoje otoczenie, wspólnotę lokalną oraz jej tradycje,
- poprawa jakości życia, poprzez pełniejsze zaspokajanie potrzeb społecznych,
- wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych.

Przedmiotem współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi jest realizacja zadań publicznych wymienionych w art. 4 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010r. Nr 234 poz. 1536; z 2011r. Nr 112 poz. 654). Przyjęto, że zadania priorytetowe w 2016 r. będą dotyczyły:

- kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w tym w szczególności w zakresie organizacji imprez kulturalnych o charakterze gminnym mających istotne znaczenie dla kultury gminy (np. promocja gminy),
- pomocy społecznej, w tym w szczególności pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywaniu szans tych rodzin i osób.

Współpraca gminy z podmiotami Roczno programu oparta będzie na zasadach: pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności. Może ona przybierać formy finansowe i pozafinansowe. Współpraca finansowa polegać będzie na zlecaniu przez gminę podmiotom Roczno programu realizacji zadań w formie ich wspierania, wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji i po przeprowadzeniu otwartych konkursów ofert. Współpraca pozafinansowa odbywała się będzie przede wszystkim w zakresie organizacyjnym oraz informacyjnym m.in. poprzez prowadzenie i aktualizację serwisu informacyjnego na stronach internetowych gminy Hajnówka (www.gmina-hajnowka.pl).

Finansowanie zadań publicznych zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym odbywać się będzie w ramach budżetu gminy na rok 2016. Planowana kwota na rok 2016 wynosi 3000 PLN. Po upływie terminu realizacji Roczno programu zostanie on poddany

ocenie na sesji rady gminy, poprzez przedstawienie sprawozdania z jego realizacji. Monitorowanie realizacji zadań programu będzie należało do kompetencji sekretarza gminy.

Tabela 85. Stowarzyszenia i fundacje działające na terenie gminy Hajnówka.
(na podstawie danych ze strategii Gminy Hajnówka).

Lp.	NGO	CELE I OBSZARY DZIAŁAŃ
1	Stowarzyszenie Miłośników Gminy Hajnówka 17-200 Orzeszkowo Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Rok powstania: 2010 Rejestry: KRS: 0000349669 REGON: 200341634 NIP: 603-00-64-999 Organizacja nie prowadzi działalności gospodarczej	<ol style="list-style-type: none"> Ochrona środowiska, Działalność kulturalna, Wzmacnianie więzi miejscowej ludności z małą ojczyzną, pielęgnowanie jej tradycji, Działalność profilaktyczna związana z patologiami społecznymi, Poszerzanie grona miłośników i sympatyków regionu, Upowszechnianie wiedzy o historii gminy Hajnówka, Poprawa walorów estetycznych i krajobrazowych regionu oraz jego promocja, Przeciwdziałanie bezrobociu, Działalność na rzecz utrzymania w należyтым stanie technicznym oraz dbałość o walory estetyczne mienia znajdującego się na terenie gminy Hajnówka, Działalność wspomagająca wychowanie i rozwój psychofizyczny dzieci i młodzieży, Działalność na rzecz ochrony zdrowia mieszkańców, Działalność na rzecz tworzenia i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, Działalność wydawnicza, Popularyzowanie wiedzy z dziedziny technologii informacyjnych wśród społeczeństwa, Promocja i popieranie wykorzystywania nowoczesnych usług dostępnych w internecie, Wzbogacanie zasobów sieci internet, Tworzenie płaszczyzny wymiany informacji, wiedzy i doświadczeń pomiędzy osobami i instytucjami zainteresowanymi, Działania na rzecz propagowania dostępu do sieci internet.
2	Stowarzyszenie "Krok do Przodu" Stare Berezowo 42 17-200 Stare Berezowo Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Tel.: 506 769 680 E-mail: owlasiuk@xl.wp.pl Rok powstania: 2004 Rejestry:	Stowarzyszenie realizuje cele naukowe, naukowo-techniczne, oświatowe, oświatowo-wychowawcze, kulturalne, wspierania inicjatyw społecznych w zakresie produkcji i promocji lokalnych i regionalnych produktów oraz zwalczania bezrobocia, rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, rozwoju samorządności lokalnej, a w szczególności: <ol style="list-style-type: none"> Pobudzanie aktywności społeczno-gospodarczej społeczności lokalnej, w tym wspieranie inicjatyw społecznych, gospodarczych, kulturalnych, naukowych, ekologicznych, turystyki i innych służących rozwojowi obszarów wiejskich, Działania na rzecz swobodnego dostępu do informacji, pomoc swoim członkom w organizowaniu i prowadzeniu usług turystycznych oraz tworzeniu miejsc pracy i dodatkowego źródła dochodu poprzez wspieranie rękodziela ludowego i przedsiębiorczości niezbędnej dla

	<p>KRS: 0000212823 REGON: 052243067 NIP: 603-00-07-978 Organizacja nie prowadzi działalności gospodarczej</p>	<p>rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na terenach wiejskich,</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Wspieranie procesów restrukturyzacyjnych i modernizacyjnych rolnictwa, dobroczynności i działań humanitarnych, 4. Wspieranie z innymi organizacjami na rzecz ochrony środowiska i dziedzictwa kulturowego, 5. Integrowania i wspierania działań na rzecz rozwoju infrastruktury intelektualnej i technicznej, 6. Inicjowania kontraktów gospodarczych i społecznych z partnerami krajowymi i zagranicznymi, 7. Promocji produktów lokalnych i regionalnych, 8. Wspieranie przedsięwzięć gospodarczych i organizacyjnych ograniczających bezrobocie, w szczególności służących rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw, 9. Współpracy z organizacjami, instytucjami i podmiotami gospodarczymi w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy, 10. Popieranie wszechstronnego rozwoju terenów wiejskich w szczególności popieranie wszelkich działań proekologicznych związanych z ochroną środowiska naturalnego.
3	<p>Stowarzyszenie "Krynica" Lipiny 46a 17-200 Lipiny Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Tel.: 730 145 131 E-mail: stowarzyszenie.krynica@gmail.com Rok powstania: 2013 Rejestry: KRS: 0000460858 REGON: 200781110 NIP: 6030075098</p>	<p>Misją stowarzyszenia jest zachowanie ginącej kultury i tradycji przodków. Celem działań stowarzyszenia jest podniesienie świadomości własnej kultury i niepowtarzalności, oraz integracja i wzajemna pomoc. Krynica jest organizacją która reprezentuje interesy mieszkańców powiatu hajnowskiego którzy chcą zachować tradycję, kulturę i przyrodę, z uwzględnieniem wielokulturowości regionu (kultura białoruska, ukraińska, romska, żydowska, tatarska i polska). Przed ustanowieniem Stowarzyszenie funkcjonowało jako grupa nieformalna, https://www.facebook.com/StowarzyszenieKrynica, związana z sołectwem Lipiny. Bazę infrastrukturalną działań podejmowanych przez Stowarzyszenie stanowi obiekt świetlicy wiejskiej w Lipinach gruntownie odnowiony w ramach operacji "Remont budynku świetlicy wiejskiej w Lipinach wraz z zagospodarowaniem nieruchomości na cele rekreacyjno - sportowe" zrealizowanej przez gminę Hajnówka w 2013 r. dzięki środkom PROW 2007-2013 (Oś. 3). Można zatem zaryzykować stwierdzenie, iż zawiązanie się stowarzyszenia jest wartością dodaną związaną z realizacją ww. projektu. Stowarzyszenie realizuje szereg działań i przedsięwzięć koncentrujących się wokół integracji społecznej (obchody dnia dziecka w Lipinach, festyn Bulwa Fest) i dziedzictwa kulturowo - przyrodniczego regionu Puszczy Białowieskiej. Dotychczas realizowane przez SK projekty: "Wieś Lipiny - bawmy się i pracujmy razem" - lipiec - październik 2013, "Gotowanie zdrowego jedzenia łączy pokolenia" - czerwiec - październik 2014. Oba projekty zostały sfinansowane w dużej części dzięki dofinansowaniu w ramach Programu Działaj Lokalnie Polsko Amerykańskiej Fundacji Wolności realizowanego przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce i Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcza Białowieska.</p>
4	<p>Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Puszcza Białowieska" Zina 1 17-200 Hajnówka Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Adres do korespondencji:</p>	<p>Misją stowarzyszenia jest przeciwdziałanie bezrobociu oraz rozwój gospodarczy. Aktywność Stowarzyszenia dotyczy w szczególności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Działalności wspomagająca rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości, 2. Działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym 3. Promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy, 4. Kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (animacja społeczno-kulturalna, edukacja kulturalna),

	<p>Lokalna Grupa Działania "Puszcza Białowieska" Parkowa 3, 17-200 Hajnówka Tel.: 85 682 50 26 Faks: 85 682 50 26 E-mail: biuro@lgd-puszcza-bialowieska.pl Strona: www.lgd-puszcza-bialowieska.pl Rok powstania: 2006 Rejestry: KRS: 0000253905 REGON: 200080369 NIP: 603-00-28-845</p>	<ol style="list-style-type: none"> 5. Działalności międzynarodowa, wspólnoty lokalne, aktywność społeczna, 6. Działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych, 7. Wspierania organizacji pozarządowych (zakładanie fundacji, stowarzyszeń, - księgowość zarządzanie finansami, pomoc w pisaniu projektów, konsultowanie wniosków, dostarczanie informacji o źródłach finansowania, poradnictwo telefoniczne, poradnictwo mailowe, poradnictwo w czasie wizyt, spotkań, informacje w internecie, prowadzenie serwisu dla organizacji, wydawnictwo, publikacje, szkolenia, warsztaty, konferencje, 8. Wsparcia finansowego (pożyczki, sprawy formalne związane z działalnością organizacji 9. Zrzeszania organizacji pozarządowych, rzecznictwo interesów, 10. Podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości, rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej, 11. Działalności na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego, 12. Wspierania i upowszechniania kultury fizycznej i sportu, 13. - Turystyki i krajoznawstwa 14. Rozwoju obszarów wiejskich 15. Stowarzyszenia samorządów, osób fizycznych, przedsiębiorców i NGO działających w obszarze powiatu hajnowskiego (z wyłączeniem obszarów miejskich) oraz 2 gmin powiatu bielskiego. Gmina Hajnówka jest członkiem - założycielem stowarzyszenia. <p>W latach 2009-2015 stowarzyszenie w ramach osi 4 Leader PROW 2007-2014 uczestniczyło w wdrażaniu funduszy europejskich pośrednicząc w przyznawaniu dofinansowania w ramach działania 413 "Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju" (zarówno tzw. "małe projekty" jak i "Odnowa i rozwój wsi"). Gmina Hajnówka i Gminny Ośrodek Kultury (obecnie Gminne Centrum Kultury) dzięki pozyskanemu z ramienia LGD dofinansowaniu łącznie zrealizowała 8 projektów. Gmina Hajnówka w drodze uchwały wyraziła wolę członkostwa w LGD do roku 2020.</p>
5	<p>Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcza Białowieska Parkowa 3 17-200 Hajnówka Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Tel.: 85 682 23 80 Faks: 85 682 50 81 E-mail: biuro@euroregion-pb.pl Strona: www.euroregion-pb.pl Rok powstania: 1996 Rejestry: KRS: 0000057341 REGON: 050451821 NIP: 543-12-53-145</p>	<p>Misją Stowarzyszenia jest wspieranie idei samorządności i reprezentowanie interesów stowarzyszonych samorządów.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prowadzone działania: 2. Organizowanie spotkań problemowych członków Stowarzyszenia. 3. Prowadzenie działalności szkoleniowej i promocyjnej służącej ochronie środowiska naturalnego, współpracy międzynarodowej i aktywizacji zawodowej mieszkańców regionu. 4. Zarządzanie środkami na współpracę transgraniczną w regionie w ramach programów Phare 2002 i 2003, Programu Interreg IIIA. Działalność grantodawcza w ramach Ośrodka Działaj Lokalnie w Programie Działaj Lokalnie PAFW. 5. Wspieranie organizacji poprzez mikrodotacje w PO FIO. <p>Stowarzyszenie zrealizowało projekt w ramach Schematu I Lidera+ oraz Projekty EFS ukierunkowane na aktywizację i integrację mieszkańców regionu.</p> <p>Obszary działań Stowarzyszenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Upowszechnianie i ochrona wolności i praw człowieka, swobód obywatelskich oraz działań wspomagających rozwój demokracji; - Przeciwdziałanie bezrobociu, rozwój gospodarczy; - Działalność wspomagająca rozwój gospodarczy, w tym rozwój

	Przynależność do związków, porozumień, sieci: Należy do: Euroregion Puszcza Białowieska	<p>przedsiębiorczości;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ekologia i ochrona zwierząt oraz ochrona dziedzictwa przyrodniczego; - Działalność na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społecznościami; - Działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych; - Promocja i organizacja wolontariatu; - Wspieranie organizacji pozarządowych (zakładanie fundacji, stowarzyszenia, pomoc w pisaniu projektów, konsultowanie wniosków, dostarczanie informacji o źródłach finansowania, wsparcie finansowe, w tym pożyczki, aktywizacja lokalna, poradnictwo telefoniczne, poradnictwo mailowe, poradnictwo w czasie wizyt, spotkań, szkolenia, warsztaty, konferencje); - Podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości, rozwój świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej; <p>Gmina Hajnówka jest członkiem założycielem Stowarzyszenia. Zostało ono powołane w celu zacieśniania współpracy transgranicznej z jednostkami organizacyjnymi administracji publicznej Republiki Białorusi. Stowarzyszenie animuje nawiązywanie i kultywowanie kontaktów międzynarodowych. Obecnie pełni rolę lidera dla transgranicznego projektu "Wspólnie chronimy Puszcę Białowieską" w którym GH również bierze udział. Projekt realizowany jest w ramach Programu Współpracy Transgranicznej PL-By-Ua 2007-2013. Ponadto Stowarzyszenie uczestniczy w wdrażaniu Programu Działaj Lokalnie (jako Ośrodek Działaj Lokalnie) pośrednicząc w udzielaniu grantów na oddolne inicjatywy mieszkańców. W ubiegłych latach Stowarzyszenie brało operatorem Funduszu Inicjatyw Obywatelskich dla Województwa Podlaskiego.</p>
6	Fundacja Podlasze Zwodzieckie 17 17-200 Nowosady Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Rok powstania: 2015 Rejestry: KRS: 0000550355 REGON: 361110631 NIP: 603-00-75-750 Ekonomia społeczna Organizacja prowadzi działalność gospodarczą / wpisana jest do rejestru przedsiębiorców	W 2015 r. Fundacja pozyskała dofinansowanie na rzecz realizacji projektu "Czarounaja placouka - magiczny plac zabaw" polegającego na utworzeniu placu zabaw w Nowosadach. Jakkolwiek bardzo młoda organizacja deklaruje poruszanie się w obszarze tradycji i wielokulturowości Podlasia.
7	Stowarzyszenie "Santa" Obrona Puszczy Białowieskiej Zwodzieckie 8 17-200 Nowosady Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski	<p>Obszary działań Stowarzyszenia:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Działanie na rzecz ekologii i ochrony dóbr dziedzictwa przyrodniczego w obrębie Puszczy Białowieskiej; 2. Działanie na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa regionu Puszczy Białowieskiej, 3. Propagowanie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji regionu Puszczy Białowieskiej; Krzewienie wiedzy etnograficznej dotyczącej regionu Puszczy Białowieskiej.

	<p>województwo: podlaskie Strona: www.santaopb.pl Rok powstania: 2011 Rejestry: KRS: 0000386411 REGON: 200445078 NIP: 603-00-74-271 Status OPP od: 2014 r.</p>	<p>Stowarzyszenie zrzeszające osoby reprezentujące szerokie spektrum środowisk, którym przyświeca troska o dobrostan zasobów Puszczy Białowieskiej. W swej dotychczasowej działalności dało się poznać jako obrońca interesów lokalnego przemysłu drzewnego jasno zajmując stanowisko za gospodarczym wykorzystaniem lasów stanowiących kompleks leśny Puszczy Białowieskiej, co stawia Stowarzyszenie w wyraźnej opozycji względem realizowanej przez władze centralne polityki ochrony zasobów przyrodniczych. W ocenie władz organizacji prowadzona obecnie gospodarka leśna, a używając języka liderów, raczej jej brak prowadzi do marnotrawstwa zasobów, które od dziesięcioleci warunkowały rozwój regionu (Hajnówka jako centrum przemysłu drzewnego zatrudniającego setki osób). Z racji na fakt, iż tereny Gminy Hajnówka w ponad 50 % pokrywają tereny leśne zarządzane przez Lasy Państwowe siłą rzeczy działalność stowarzyszenia pokrywa się z interesami jst. Dotychczasowe formy działania stowarzyszenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> – organizacja spotkań orientacyjnych dla mieszkańców, – organizacja blokady na drodze wojewódzkiej nr 685 na trasie Hajnówka - Białowieża, – reprezentowanie interesów stowarzyszenia podczas meetingów organizowanych przez inne organizacje, – wydawanie materiałów informacyjnych.
8	<p>Stowarzyszenie Ochotnicza Straż Pożarna w Mochnatym Mochnate 58 17-200 Mochnate Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Tel.: 85 686 88 37 Rok powstania: 2001 Rejestry: KRS: 0000059021 REGON: 052027955 NIP: 543-20-43-160</p>	<p>Misja Stowarzyszenia:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prowadzenie działalności mającej na celu zapobieganie pożarom oraz współdziałanie w tym zakresie z Państwową Strażą Pożarną, organami samorządowymi i innymi podmiotami; 2. Udział w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów, zagrożeń ekologicznych związanych z ochroną środowiska oraz innych klęsk i zdarzeń; 3. Informowanie ludności o istniejących zagrożeniach pożarowych i ekologicznych oraz sposobach ochrony przed nimi; 4. Rozwijanie wśród członków ochotniczej straży pożarnej kultury fizycznej i sportu oraz prowadzenia działalności kulturalno-oświatowej i rozrywkowej; 5. Wykonywanie innych zadań wynikających z przepisów o ochronie przeciwpożarowej; 6. Działania na rzecz ochrony środowiska. <p>Obszary działań: Przewycięzanie trudnych sytuacji życiowych, działalność wspierająca: pomoc ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą; Bezpieczeństwo publiczne: ratownictwo i ochrona ludności, ochrona pożarowa, działania kulturalno – oświatowe Strażacy z OSP są również członkami zespołu "Żawaranki" - amatorskiego zespołu wykonującego pieśni z pogranicza polsko - białorusko - ukraińskiego. Strażacy, przy okazji rocznic powołania OSP w Mochnatem organizują zawody strażackie połączone z pozoracją akcji ratunkowej, występy ludowe z występami zaproszonych zespołów. W 2013 r. w współpracy z Zespołem Mażorettek i Orkiestry działającym przy Państwowej Straży Pożarnej w Hajnówce zorganizowali paradę, która uroczyście przemaszerowała przez Mochnate. W 2015r. OSP zrealizowało mikroprojekt objęty dofinansowaniem w ramach Programu Działaj Lokalnie IX: Jak nas widzą tak nas piszą – Strażacy w Mochnatem nie tylko gaszą. Obok zawodów strażackich OSP</p>

		przeprowadziło konkurs na najpiękniej urządzone przydomowy ogródek.
9	<p>Fundacja na rzecz budowy otwartego społeczeństwa "ONI - TO MY" Piłsudskiego 22 lok. 11 17-200 Hajnówka Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Tel.: 503 009 761 E-mail: onitomy@wp.pl Rok powstania: 2013 Rejestry: KRS: 0000481028 REGON: 200813530 NIP: 603-00-75-193 Przynależność do związków, porozumień, sieci Należy do: Podlaska Sieć Pozarządowa</p>	<p>Cele Fundacji:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wspieranie społecznej aktywności obywateli, w tym między innymi takich grup społecznych, jak osoby niepełnosprawne, seniorzy, bezdomni, bezrobotni, dzieci, młodzież, kobiety oraz inne grupy społeczne wymagające wsparcia; 2. Udzielanie pomocy osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz członkom ich rodzin; 3. Rozwijanie i umacnianie postaw nastawionych na aktywne współdziałanie w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego; 4. Wspieranie, podejmowanie, realizacja i promocja różnorodnych działań edukacyjnych, integracyjnych i terapeutycznych na rzecz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym; 5. Wspieranie i promocja działań i inicjatyw społecznych na rzecz budowy otwartego społeczeństwa; 6. Wspieranie i promocja działań i inicjatyw przedstawicieli mniejszości narodowych; 7. Sprzyjanie zwiększeniu aktywności, samodzielności i integracji społecznej oraz zawodowej; 8. Współpraca z innymi organizacjami pozarządowymi, instytucjami i placówkami o podobnych celach działania w kraju i za granicą; 9. Podejmowanie działań na rzecz integracji europejskiej, w tym rozwijania kontaktów i współpracy międzynarodowej na rzecz budowy otwartego społeczeństwa; <p>W 2015 r. fundacja działająca dotychczas na terenie miasta rozpoczęła działalność na terenie Gminy Hajnówka. Obecnie w ramach projektu "Małe i duże Api podróże" prowadzi warsztaty dla dzieci i młodzieży w Nowosadach. Ponadto organizuje Pchle targi (również przy świetlicy w Nowosadach) oraz spotkania z ciekawymi osobistościami (Mochmate, Chytra, Nowokornino) - o. Gabrielem ze Skitu w Odrynkach.</p>
10	<p>Spoleczno-Oświatowe Stowarzyszenie Pomocy Pokrzywdzonym i Niepełnosprawnym "Eduktor" Wojska Polskiego 29a 18-400 Łomża Polska gmina: Łomża powiat: Łomża województwo: podlaskie Tel.: 86 215 04 63 Faks: 86 215 04 63 E-mail: biuro@sosedukator.pl Strona: www.sosedukator.pl Rok powstania: 1999 Rejestry: KRS: 0000048046 REGON: 450696591 NIP: 718-17-29-859 Status OPP od: 2004 r. Jednostki podległe:</p>	<p>Celem Stowarzyszenia jest działalność na rzecz grup wyodrębnionych ze względu na szczególne potrzeby edukacyjne, szczególnie trudną sytuację życiową lub materialną w tym pomoc i opieka prawna, medyczo - rehabilitacyjna.</p> <p>Szczególną troską Stowarzyszenie otacza n/w grupy:</p> <ol style="list-style-type: none"> e) ofiary wypadków komunikacyjnych a w szczególności dzieci, f) ofiary wypadków losowych, g) osoby niepełnosprawne h) osoby nieaktywne zawodowo , zagrożone wykluczeniem społecznym i marginalizacją, i) ofiary przemocy ze strony przestępstw kryminalnych. <p>Realizowane działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Działania edukacyjne na różnych szczeblach kształcenia na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze środowisk marginalizowanych ze szczególnym uwzględnieniem środowisk wiejskich; - Organizowanie różnych form wypoczynku dzieci i młodzieży; - Działania na rzecz dzieci i młodzieży ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi; - Działania na rzecz osób niepełnosprawnych w celu zwiększenia ich aktywności, wyrównywania szans oraz integracji społecznej i zawodowej; - Działania na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i

<p>4 oddziały zamiejscowe, 43 koła terenowe Należy do: Federacja Inicjatyw Oświatowych. Ogólnopolskie Forum na Rzecz Ofiar Przestępstw. Partnerstwo z Fundacją Komeńskiego. "PREMED" Wzmocnienie Partnerstwa na Rzecz Rozwoju i Edukacji Małych Dzieci.</p>	<p>społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; – Działania wspomagające rozwój wspólnot i społeczności lokalnych; – Działania na rzecz upowszechniania praw człowieka i swobód obywatelskich; – Działania na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn; – Działania na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 w zakresie określonymi w art. 4 ust. 1, pkt. 1-32 Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie; – Działania na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami.</p> <p>Sposoby działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ratowanie małych szkół wiejskich, likwidowanych ze względów ekonomicznych; – realizacja obowiązków organu prowadzącego w odniesieniu do uratowanych szkół wiejskich /publicznych i niepublicznych/ na Podlasiu, Mazowszu, Warmii i Mazurach, Lubelszczyźnie oraz w woj. opolskim; – organizacja i prowadzenie innych form wychowania przedszkolnego na terenach wiejskich; – prowadzenie dwóch niepublicznych, integracyjnych przedszkoli w Łomży, utworzonych w miejsce placówek zlikwidowanych przez miasto w 2003 roku ze względów ekonomicznych;/ status przedszkoli integracyjnych placówki posiadają od 2005 roku/ – prowadzenie Ośrodka Wsparcia i Rehabilitacji Dzieci Niepełnosprawnych w wieku przedszkolnym, oraz Ośrodka Rewalidacyjno Wychowawczego; – prowadzenie ośrodka wsparcia dla rodzin wychowujących dzieci niepełnosprawne; – realizacja projektów międzynarodowych z zakresu budowania społeczeństwa obywatelskiego; – promowanie alternatywnych form edukacji przedszkolnej w kraju i za granicą; – bezpłatne poradnictwo prawne i psychologiczne dla osób pokrzywdzonych przestępstwami. <p>Obszary działań:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Przewycięzanie trudnych sytuacji życiowych, działalność wspierająca: Pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie ich szans; Działalność na rzecz osób niepełnosprawnych 2. Ochrona zdrowia: Ochrona i promocja zdrowia 3. Ochrona praw: Upowszechnianie i ochrona wolności i praw człowieka, swobód obywatelskich oraz działań wspomagających rozwój demokracji; 4. Przeciwdziałanie bezrobociu, rozwój gospodarczy: Działalność wspomagająca rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości; Promocja zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy; Szkolenia, podnoszenie kwalifikacji; 5. Nauka, kultura, ekologia: Nauka, szkolnictwo wyższe, edukacja, oświata i wychowanie; Działalność międzynarodowa, wspólnoty lokalne, aktywność społeczna; Działalność na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami; 6. Działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności
---	---

		<p>lokalnych: Promocja i organizacja wolontariatu;</p> <p>7. Sport, turystyka, wypoczynek: Wypoczynek dzieci i młodzieży (Stowarzyszenie jest podmiotem prowadzącym Niepubliczną Szkołę Podstawową w Orzeszkowie (była szkołą publiczną).</p>
--	--	---

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Urzędu Gminy Hajnówka oraz ze strony internetowej, <http://bazy.ngo.pl>.

Koła Gospodyń Wiejskich.

Na terenie gminy Hajnówka funkcjonują również grupy nieformalne. Poniżej wskazane są grupy wykazujące aktywną inicjatywę społeczną.

- **Koło Gospodyń Wiejskich w Dubinach** - w skład koła wchodzi około 20 pań. Koło zostało reaktywowane w 2012 r. Zrzesza Panie z sołectwa Dubiny i okolic. Począwszy od 2012 r. realizuje projekty adresujące zarówno potrzebę integracji lokalnej społeczności jak i praktyczne podejście do zasobów kulturowych obszaru sołectwa (warsztaty tkactwa na krosnach, wyszywania, zielarstwa). W 2013 roku Koło przeprowadziło projekt "Krosna rzecz prosta" (nauka tkania na drewnianych krosnach dwuosnowowych) w ramach programu Działaj Lokalnie. W 2014 roku zrealizowało projekt "Jesienne spotkania z tradycją i smakiem" w ramach Funduszu Inicjatyw Obywatelskich polegający na wzmocnieniu międzypokoleniowego transferu wiedzy z zakresu praktyk wędliniarskich regionu. Koło posiada swój profil na portalu społecznościowym Facebook.

- **Koło Gospodyń Wiejskich w Starym Berezowie** - W 2014 r. realizowało projekt "Warsztaty tradycyjnego wypieku pieczywa w Starym Berezowie" koncentrujące się wokół praktycznego zastosowania pieca kaflowego właśnie do wypieku pieczywa przygotowanego wg tradycyjnych receptur. W ramach projektu miała miejsce inwentaryzacja pieców kaflowych w sołectwie oraz stworzono zaczątek Kroniki Starego Berezowa w Fotografii (2 wielkoformatowe plakaty ze starymi zdjęciami w antyramach). Koło posiada swój profil na portalu społecznościowym Facebook.

- **Koło Gospodyń Wiejskich w Orzeszkowie** - nowozawiazane. Orzeszkowo jest w specyficznej sytuacji, gdyż stan techniczny świetlicy wiejskiej uniemożliwia korzystanie z niej. Rolę świetlicy tymczasowo przejął obiekt szkoły podstawowej prowadzonej przez Stowarzyszenie "Edukator". W 2015 zrealizowało projekt "Zadbajmy o zdrowie". Projekt objęty jest dofinansowaniem w ramach Programu Działaj Lokalnie IX.

- **Koło Gospodyń i Gospodarzy Wiejskich w Borysówce** - nowozawiazana w 2015 r. grupa nieformalna zrzeszająca mieszkańców sołectwa Borysówka i osoby związane z sołectwem. Pod przewodnictwem radnej Heleny Stefaniuk grupa pozyskała grant na realizację projektu "Wiem jak robić dżem - rodzinne warsztaty powidlarskie w Borysówce" w ramach programu Działaj Lokalnie IX. Projekt polega na drobnych pracach remontowych w samej świetlicy (odnowienie sufitu), przeprowadzeniu warsztatów powidlarskich (nawiązanie do tradycji powidlarskich regionu), założeniu "motylego azylu" (czyli zaadaptowanie starych, metalowych drabinek gimnastycznych na kwietnik przyciągający owady zapylające).

Grupy nieformalne chętnie korzystają z grantów w ramach Programu Działaj Lokalnie, którego operatorem w wymiarze lokalnym jest Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszczę Białowieską. Sprzyja temu przystępna forma procesu aplikacyjnego i

elastyczne warunki realizacji. Nie bez znaczenia jest przychylność pracowników Euroregionu i życzliwość w kontaktach z beneficjentami.

Tabela 86. Inwestycje zrealizowane w gminie Hajnówka w latach 2009 – 2014 w zakresie obiektów użyteczności publicznej objęte zewnętrznymi źródłami finansowania.

Nazwa zamówienia	Data zawarcia umowy/termin realizacji	Prot.odbioru/ data gwarancji	Źródło Finansowania
Utworzenie Centrum Etnograficzno – Ekumenicznego w Dubinach.	<u>23.10.2009</u> 15.09.2010r	<u>06.10.2010</u> 06.10.2013	<u>Promessa MKiDN 2008 /</u> <u>PROW 7-13</u>
Dostawa i montaż wyposażenia użytkowego oraz eksponatów w związku z realizacją zadania „Utworzenie Centrum Etnograficzno- Ekumenicznego w Dubinach	<u>14.12.2009</u> <u>15.08-15.09.2010</u>	<u>15.09.2010</u> 14.09.2013	
Remont świetlicy w Starym Berezowie	<u>05.10.2010</u> 15.11.2010	<u>24.11.2010</u> 24.11.2013	<u>PROW 7-13</u>
Remont budynku świetlicy wiejskiej w Lipinach wraz z zagospodarowaniem nieruchomości na cele rekreacyjno – sportowe	<u>14.03.2012</u> 28.09.2012	<u>24.10.2012</u> 24.10.2015	<u>PROW 7-13</u>
Remont budynku świetlicy wiejskiej w miejscowości Chytra wraz z utwardzeniem przyległych miejsc parkingowych	<u>13.06.2012</u> 31.10.2012	<u>05.12.2012</u> 05.12.2015	<u>PROW 7-13</u>
Remont świetlicy w Czyżykach wraz z utworzeniem Ptasiej Wioski	<u>05.10.2012</u> 28.12.2012	<u>09.01.2013</u> 09.01.2016	<u>PROW 7-13</u>
Modernizacja budynku Świetlicy Wiejskiej w miejscowości Borysówka	<u>05.10.2012</u> 30.11.2012	<u>10.12.2012</u> 10.12.2015	<u>PROW 7-13</u>
Wykonanie robót budowlanych Przebudowa świetlicy wiejskiej w Mochnatem	<u>15.07.2014</u> 30.09.2014	<u>16.10.2014</u> 16.10.2017	<u>PROW 7-13</u>

Źródło: Opracowanie na podstawie danych przekazanych przez Urząd Gminy Hajnówka.

7.6. Ruch budowlany.

Zabudowa mieszkaniowa

Na terenie gminy Hajnówka występują następujące rodzaje zabudowy mieszkaniowej:

- zabudowa zagrodowa - najbardziej powszechna w zabudowie wiejskiej;
- zabudowa jednorodzinna - której większe zespoły występują w miejscowościach położonych w pobliżu miasta,
- zabudowa wielorodzinna - występująca w postaci 2 i 3 kondygnacyjnych bloków w Nieznanym Borze oraz na terenie byłego PGR, obecnie Zakładu Rolnego w Nowoberezowie.

W zabudowie mieszkaniowej w większości wsi duży jest udział budynków drewnianych powyżej 60 %.

We wsiach Chytra, Czyżykach, Kotówce, Łozicach, Nowokorninie, Postołowie, Progalach, Rzepiskach, Topile i Trywieży - w granicach 80 - 90 %.

Stan ilościowy zasobów mieszkaniowych w Gminie Hajnówka oraz ich przyrost prezentują poniższe dane:

Dane statystyczne - źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 87. Zasoby mieszkaniowe gminy.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
ZASOBY MIESZKANIOWE						
Zasoby mieszkaniowe gmin (komunalne)						
mieszkania ogółem						
mieszkania	-	-	-	-	3	-
powierzchnia użytkowa mieszkań	m2	-	-	-	128	-
mieszkania socjalne						
mieszkania	-	-	3	3	3	3
powierzchnia użytkowa mieszkań	m2	-	128	128	128	128
Zasoby mieszkaniowe						
ogółem						
mieszkania	-	1968	1981	2001	2007	2018
izby	-	7685	7760	7870	7908	7978
powierzchnia użytkowa mieszkań	m2	155414	157053	159483	160245	162002
na wsi						
mieszkania	-	1968	1981	2001	2007	2018
izby	-	7685	7760	7870	7908	7978
powierzchnia użytkowa mieszkań	m2	155414	157053	159483	160245	162002

Mieszkania niezamieszkane w zasobie gminy (pustostany)						
ogółem	-	-	-	-	1	-
Budynki mieszkalne w gminie						
ogółem	-	1964	1910	1920	1926	1934
Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne						
ogółem						
wodociąg	-	1632	1645	1665	1671	:
ustęp spłukiwany	-	1288	1301	1321	1328	:
łazienka	-	1197	1210	1230	1237	:
centralne ogrzewanie	-	832	845	865	872	:
na wsi						
wodociąg	-	1632	1645	1665	1671	:
ustęp spłukiwany	-	1288	1301	1321	1328	:
łazienka	-	1197	1210	1230	1237	:
centralne ogrzewanie	-	832	845	865	872	:
Mieszkania wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań						
na wsi						
wodociąg	%	82,9	83,0	83,2	83,3	:
łazienka	%	60,8	61,1	61,5	61,6	:
centralne ogrzewanie	%	42,3	42,7	43,2	43,4	:
Zasoby mieszkaniowe - wskaźniki						
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	m2	79,0	79,3	79,7	79,8	80,3
przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	m2	37,9	38,9	39,9	40,5	41,3
mieszkania na 1000 mieszkańców	-	480,5	490,7	500,4	507,7	514,5
DODATKI MIESZKANIOWE						
Liczba i kwoty wypłaconych dodatków mieszkaniowych						
ogółem						
liczba	szt.	24	19	12	12	23
kwota	zł	2707	2239	1914	1545	4386
w zasobie prywatnym						
liczba	szt.	24	19	12	12	23
kwota	zł	2707	2239	1914	1545	4386

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 88. BUDOWNICTWO MIESZKANIOWE - Mieszkania oddane do użytkowania.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
BUDOWNICTWO MIESZKANIOWE						
Mieszkania oddane do użytkowania						
ogółem						
mieszkania	-	8	15	22	10	17
izby	-	48	85	121	57	99
powierzchnia użytkowa	m2	989	1831	2604	1117	2338
indywidualne						

mieszkania	-	8	15	22	10	17
izby	-	48	85	121	57	99
powierzchnia użytkowa	m2	989	1831	2604	1117	2338
indywidualne - realizowane z przeznaczeniem na użytek własny inwestora						
mieszkania	-	-	-	-	10	17
izby	-	-	-	-	57	99
powierzchnia użytkowa	m2	-	-	-	1117	2338
Mieszkania oddane do użytkowania w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych						
mieszkania w nowych budynkach mieszkalnych (oddanych do użytkowania w całości lub w poszczególnych częściach) i niemieszkalnych						
ogółem	-	8	14	21	9	17
indywidualne	-	8	14	21	9	17
indywidualne - realizowane z przeznaczeniem na użytek własny inwestora	-	-	-	-	9	17
mieszkania uzyskane z przebudowy lub adaptacji pomieszczeń niemieszkalnych w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych						
ogółem	-	0	1	1	1	0
indywidualne	-	0	1	1	1	0

BUDYNKI

Tabela 89. Budynki nowe oddane do użytkowania.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
BUDYNKI						
Budynki nowe oddane do użytkowania						
ogółem						
ogółem (PKOB = 1)	-	22	25	24	15	26
mieszkalne (PKOB = 11)	-	8	14	20	9	17
budynki jednorodzinne tj: budynki jednomieszkaniowe oraz budynki jednorodzinne nieprzystosowane do stałego zamieszkania (PKOB = 111)	-	-	-	19	9	17
budynki jednomieszkaniowe (PKOB = 1110)	-	-	-	19	9	17
budynki o dwóch mieszkaniach (PKOB = 1121)	-	-	-	1	0	0
niemieszkalne (PKOB = 12)	-	14	11	4	6	9
powierzchnia użytkowa mieszkań w nowych budynkach mieszkalnych (PKOB = 11)	m2	989	1744	2532	1018	2338
powierzchnia użytkowa mieszkań w nowych budynkach mieszkalnych jednomieszkaniowych (PKOB = 1110)	m2	-	-	2406	1018	2338
powierzchnia użytkowa mieszkań w nowych budynkach mieszkalnych o dwóch mieszkaniach (PKOB = 1121)	m2	-	-	126	0	0
powierzchnia użytkowa nowych budynków niemieszkalnych (PKOB = 12)	m2	1547	1380	1628	620	983

kubatura nowych budynków ogółem (PKOB = 1)	m3	12104	12396	22627	8438	18599
kubatura nowych budynków mieszkalnych (PKOB = 11)	m3	4825	6922	13235	5575	12967
kubatura nowych budynków mieszkalnych jednorodzinnych (PKOB = 1110)	m3	-	-	12671	5575	12967
kubatura nowych budynków mieszkalnych jednomieszkaniowych (PKOB = 1110)	m3	-	-	12671	5575	12967
kubatura nowych budynków mieszkalnych o dwóch mieszkaniach (PKOB = 1121)	m3	-	-	564	0	0
kubatura nowych budynków niemieszkalnych (PKOB = 12)	-	-	-	9392	2863	5632
budownictwo indywidualne						
ogółem (PKOB = 1)	-	22	24	24	15	26
mieszkalne (PKOB = 11)	-	8	14	20	9	17
budynki jednorodzinne tj: budynki jednomieszkaniowe oraz budynki jednorodzinne nieprzystosowane do stałego zamieszkania (PKOB = 111)	-	-	-	19	9	17
budynki jednomieszkaniowe (PKOB = 1110)	-	-	-	19	9	17
budynki o dwóch mieszkaniach (PKOB = 1121)	-	-	-	1	0	0
niemieszkalne (PKOB = 12)	-	-	-	4	6	9
kubatura nowych budynków ogółem (PKOB = 1)	m3	12104	10986	22627	8438	18599
kubatura nowych budynków mieszkalnych (PKOB = 11)	m3	4825	6922	13235	5575	12967
kubatura nowych budynków mieszkalnych jednorodzinnych (PKOB = 1110)	m3	-	-	12671	5575	12967
kubatura nowych budynków mieszkalnych jednomieszkaniowych (PKOB = 1110)	m3	-	-	12671	5575	12967
kubatura nowych budynków mieszkalnych o dwóch mieszkaniach (PKOB = 1121)	m3	-	-	564	0	0
kubatura nowych budynków niemieszkalnych (PKOB = 12)	m3	-	-	9392	2863	5632

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

BUDYNKI

Tabela 90. Budynki niemieszkalne, zbiorowego zamieszkania oraz domy letnie oddane do użytkowania.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
BUDYNKI						

Budynki niemieszkalne, zbiorowego zamieszkania oraz domy letnie oddane do użytkowania						
nowe						
budynki niemieszkalne ogółem (PKOB = od 1211 do 1274)						
budynki						
ogółem	szt.	14	11	4	6	9
inwestor indywidualny	szt.	14	10	4	6	9
inwestor inny	szt.	0	1	0	0	0
kubatura						
ogółem	m3	7279	5474	9392	2863	5632
inwestor indywidualny	m3	7279	4064	9392	2863	5632
inwestor inny	m3	0	1410	0	0	0
powierzchnia użytkowa						
ogółem	m2	1547	1380	1628	620	983
inwestor indywidualny	m2	1547	1139	1628	620	983
inwestor inny	m2	0	241	0	0	0
budynki garaży (PKOB = 1242)						
budynki						
ogółem	szt.	1	3	0	3	4
inwestor indywidualny	szt.	1	3	0	3	4
kubatura						
ogółem	m3	266	462	0	444	514
inwestor indywidualny	m3	266	462	0	444	514
powierzchnia użytkowa						
ogółem	m2	39	113	0	109	135
inwestor indywidualny	m2	39	113	0	109	135
budynki przemysłowe (PKOB = 1251)						
budynki						
ogółem	szt.	1	2	0	0	0
inwestor indywidualny	szt.	1	2	0	0	0
kubatura						
ogółem	m3	950	1782	0	0	0
inwestor indywidualny	m3	950	1782	0	0	0
powierzchnia użytkowa						
ogółem	m2	184	389	0	0	0
inwestor indywidualny	m2	184	389	0	0	0
zbiorniki, silosy i budynki magazynowe (PKOB = 1252)						
budynki						
ogółem	szt.	0	1	0	0	1
inwestor indywidualny	szt.	0	0	0	0	1
inwestor inny	szt.	0	1	0	0	0
kubatura						
ogółem	m3	0	1410	0	0	984
inwestor indywidualny	m3	0	0	0	0	984
inwestor inny	m3	0	1410	0	0	0
powierzchnia użytkowa						
ogółem	m2	0	241	0	0	163
inwestor indywidualny	m2	0	0	0	0	163
inwestor inny	m2	0	241	0	0	0

budynki gospodarstw rolnych (PKOB = 1271)						
budynki						
ogółem	szt.	12	5	4	3	4
inwestor indywidualny	szt.	12	5	4	3	4
kubatura						
ogółem	m3	6063	1820	9392	2419	4134
inwestor indywidualny	m3	6063	1820	9392	2419	4134
powierzchnia użytkowa						
ogółem	m2	1324	637	1628	511	685
inwestor indywidualny	m2	1324	637	1628	511	685
rozbudowane						
budynki niemieszkalne ogółem (PKOB = od 1211 do 1274)						
budynki						
ogółem	szt.	0	2	2	0	0
inwestor indywidualny	szt.	0	2	2	0	0
kubatura						
ogółem	m3	0	421	652	0	0
inwestor indywidualny	m3	0	421	652	0	0
powierzchnia użytkowa						
ogółem	m2	0	129	139	0	0
inwestor indywidualny	m2	0	129	139	0	0
budynki mieszkalne jednorodzinne nieprzystosowane do stałego zamieszkania (PKOB = 1110)						
budynki						
ogółem	szt.	0	0	0	0	1
inwestor inny	szt.	0	0	0	0	1
kubatura						
ogółem	m3	0	0	0	0	193
inwestor inny	m3	0	0	0	0	193
powierzchnia użytkowa						
ogółem	m2	0	0	0	0	31
inwestor inny	m2	0	0	0	0	31
budynki garaży (PKOB = 1242)						
budynki						
ogółem	szt.	0	0	1	0	0
inwestor indywidualny	szt.	0	0	1	0	0
kubatura						
ogółem	m3	0	0	250	0	0
inwestor indywidualny	m3	0	0	250	0	0
powierzchnia użytkowa						
ogółem	m2	0	0	65	0	0
inwestor indywidualny	m2	0	0	65	0	0
budynki gospodarstw rolnych (PKOB = 1271)						
budynki						
ogółem	szt.	0	2	1	0	0
inwestor indywidualny	szt.	0	2	1	0	0
kubatura						
ogółem	m3	0	421	402	0	0
inwestor indywidualny	m3	0	421	402	0	0
powierzchnia użytkowa						
ogółem	m2	0	129	74	0	0

inwestor indywidualny	m2	0	129	74	0	0
-----------------------	----	---	-----	----	---	---

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

7.7. Turystyka – miejsca noclegowe.

Turystyka i rekreacja

Potencjał turystyczny i rekreacyjny gminy Hajnówka należy postrzegać w kontekście jej położenia w powiecie hajnowskim. Środowisko naturalne powiatu hajnowskiego stanowi szczególną atrakcję dla gości z kraju i zagranicy. Bogactwo przyrody tego obszaru niepowtarzalnie komponuje się z pięknem krajobrazów. Główną atrakcją turystyczną regionu stanowi Puszcza Białowieska z Białowieskim Parkiem Narodowym, licznymi rezerwatami i pomnikami przyrody, szlakami turystycznymi prowadzącymi do najbardziej odległych zakątków, ścieżkami dydaktycznymi, osadami śródleśnymi oraz kolejką wąskotorową z Hajnówki do miejscowości Topiło.

Do największych atrakcji turystycznych regionu w szczególności należą:

- Puszcza Białowieska stanowiąca ostatni fragment pierwotnych lasów liściastych i mieszanych, które w Europie zajmowały niegdyś obszar od Atlantyku do Uralu.
- Kolejka wąskotorowa na Topiło;
- Cerkwie w Dubinach i Nowoberezowie oraz kapliczka w Krynoczce;
- Krynoczka - miejsce pielgrzymek prawosławnych (uzdrowiające źródła);
- Drewniane budynki inwentarskie z XIX w. (Czyżyki, Nowosady);
- Ścieżki edukacyjne w Puszczy Białowieskiej;
- Największe zbiorowisko kurhanów "Głęboki Kąt";
- Unikatowe na skalę światową pozostałości naturalnych olsów, łęgów, grądów, świerczyny na torfie o charakterze tajgowym.

W obszarze gminy funkcjonują liczne gospodarstwa agroturystyczne, których oferta jest rozszerzana z każdym kolejnym rokiem. Agroturystyka stanowi jedną z szans poprawy sytuacji ekonomicznej mieszkańców gminy. Poniżej zaprezentowane jest zestawienie aktualnych danych, dotyczących oferty agroturystycznej.

Tabela 91. Wykaz kart ewidencyjnych pól biwakowych oraz innych obiektów świadczących usługi hotelarskie na terenie gminy Hajnówka.

Data rejestracji /wpisu do ewidencji	Nr karty ewidencyjnej	Rodzaj/typ obiektu	Nazwa własna obiektu	Adres obiektu	Liczba miejsc	Okres świadczenia usług
19.03.2001	1	Kwatera agroturystyczna	Gospodarstwo Agroturystyczne Roman Patejuk	Łozice 2 17-200 Hajnówka	5	Całoroczny
28.07.2004	4	Kwatera agroturystyczna	Agroturystyka PRZYLESIE Aleksander i Anna Jańczuk	Lipiny 34 17-200 Hajnówka	5	Całoroczny
06.07.2004	5	Kwatera agroturystyczna	Zagroda Agroturystyczna INKA Iwona Sebastianiuk	Nowoberezowo 102 17-200 Hajnówka	8	Całoroczny
04.08.2004	6	Kwatera agroturystyczna	Gospodarstwo Agroturystyczne U JASIA I MAŁGOSI	Czerlonka Leśna 7 17-200 Hajnówka	5	Całoroczny
23.08.2004	7	Kwatera	Gospodarstwo	Postołowo 27	5	Całoroczny

		agroturystyczna	Agroturystyczne POD LASEM	17-200 Hajnówka		
02.09.2004	8	Kwata agroturystyczna	Gospodarstwo Agroturystyczne Zofia i Anatol Gurin	Orzeszkowo 6217-200 Hajnówka	8	Całoroczny
29.12.2004	10	Kwata agroturystyczna	Gospodarstwo Agroturystyczne <u>POD</u> <u>JESIONEM</u>	Sawiny Gród 5 17-200 Hajnówka	8	Całoroczny
19.04.2005	12	Kwata agroturystyczna	<u>ZAGRODA STEFANA</u> Stefan Czabaj	Nowoberezowo 92 17-200 Hajnówka	4	Całoroczny
29.04.2005	13	Kwata agroturystyczna	<u>U AGRONOMA</u> Marek Nowak	Sawiny Gród 9 17-200 Hajnówka	8	Całoroczny
09.08.2006	14	Kwata agroturystyczna	RELAKS Anatol Nowicki	Orzeszkowo 22a17-200 Hajnówka	16	Całoroczny
23.01.2007	15	Kwata agroturystyczna	Gospodarstwo Agroturystyczne Włodzimierz Niesteruk	Chytra 65 17-200 Hajnówka	6	Całoroczny
21.05.2009	17	Kwata agroturystyczna	DOM WIEJSKI OLSZYNA Walentyna Chomaciuk	Orzeszkowo 97 17-200 Hajnówka	4	Całoroczny
29.09.2009	18	Kwata agroturystyczna	U TAMARY Tamara Janowska	Przechody 417-200 Hajnówka	3	Całoroczny
13.11.2009	19	Kwata agroturystyczna	ROMAN OLSZEWSKI	Lipiny 9217-200 Hajnówka	5	Całoroczny
13.10.2010	20	Kwata agroturystyczna	PROLISZCZKAJan Skiepmo	Zwodzieckie 11 17-200 Hajnówka	2	Całoroczny
30.11.2010	21	Kwata agroturystyczna	BAĆKOWSZCZYŻNA Ewa Moroz - Keczyńska	Nowoberezowo 52 17-200 Hajnówka	1	Całoroczny
12.05.2011	22	Kwata agroturystyczna	KWATERA TOPIŁO Mariusz Pierko	Topiło 1a17-200 Hajnówka	5	Całoroczny
03.07.2012	23	Kwata agroturystyczna	Kwata Agro-Etno- turystyczna Korolowa Chata	Nowoberezowo 112 17-200 Hajnówka	4	Całoroczny
12.07.2012	24	Kwata agroturystyczna	Chata podlaska Michał Kuptel	Pasieczniki Duże 38 17-200 Hajnówka	3	Sezonowo
30.11.2012	25	Kwata agroturystyczna	U Adama Adam Rytel	Budy Leśne 1 17-200 Hajnówka	4	Całoroczny
02.04.2013	26	Kwata agroturystyczna	Kwata PODGRZYBEK Eugeniusz Andrzejuk	Borysówka 18 17-200 Hajnówka	4	Całoroczny
25.04.2013	27	Kwata agroturystyczna	Uroczysko Sosnówka Joanna Edyta Pawluczuk	Orzeszkowo 98 17-200 Hajnówka	6	Całoroczny
11.09.2013	28	Kwata agroturystyczna	Agroturystyka Pod Sosnami Sylvia Nowak	Sawiny Gród 42 17-200 Hajnówka	8	Całoroczny
24.02.2014	29	Kwata agroturystyczna	CICHY ZAKĄTEK Marcin Andrzejuk	Borysówka 7 17-200 Hajnówka	3	Całoroczny
27.02.2014	30	Kwataagrotury styczna	BAJKOWA CHATA Alicja Maksymiuk	Dubińska Ferma 9 17-200 Hajnówka	4	Całoroczny
10.03.2014	31	Kwata agroturystyczna	HUBERTUS Joanna Zabrocka	Lipiny 250 17-200 Hajnówka	4	Całoroczny
13.08.2014	32	Kwata	BIELSTAR	Bielszczyzna 6	4	Całoroczny

	agroturystyczna	Nina Piwnik	17-200 Hajnówka		
--	-----------------	-------------	-----------------	--	--

Źródło: Oficjalna strona internetowa gminy Hajnówka <http://www.gmina-hajnówka.pl/>.

Władze Gminy Hajnówka podejmują inicjatywy na rzecz polepszenia warunków wypoczynku jej mieszkańców. Realizowane są działania obejmujące adaptację i modernizację nieużytkowanych obiektów, finansowane z funduszy europejskich oraz krajowych. W 2008 r. zrealizowana została inwestycja polegająca na adaptacji byłej szkoły podstawowej w Nowosadach na Świetlicę Wiejską i Punkt Informacji Turystycznej. W 2010 r. utworzone zostało Centrum Etnograficzno-Ekumeniczne w Dubinach. Mieszkańcy gminy mogą korzystać z boisk do gry w piłkę nożną, które zostały zorganizowane wraz z zapleczem techniczno – sportowym w Nowoberezowie i Lipinach. Nowy plac zabaw powstał w Lipinach. W celu pobudzenia aktywności i integracji społeczności gmina realizuje budowę nowych i modernizację istniejących budynków świetlic.

Tabela 92. Inwestycje zrealizowane w gminie Hajnówka w latach 2009 – 2014 w zakresie obiektów użyteczności publicznej objęte zewnętrznymi źródłami finansowania.

Nazwa zamówienia	Data zawarcia umowy/termin realizacji	Prot.odbioru/ data gwarancji	Źródło Finansowania
Utworzenie Centrum Etnograficzno – Ekumenicznego w Dubinach.	<u>23.10.2009</u> 15.09.2010r	<u>06.10.2010</u> 06.10.2013	<u>Promessa MKiDN 2008 /</u> <u>PROW 7-13</u>
Dostawa i montaż wyposażenia użytkowego oraz eksponatów w związku z realizacją zadania „Utworzenie Centrum Etnograficzno-Ekumenicznego w Dubinach	<u>14.12.2009</u> <u>15.08-15.09.2010</u>	<u>15.09.2010</u> 14.09.2013	
Remont świetlicy w Starym Berezowie	<u>05.10.2010</u> 15.11.2010	<u>24.11.2010</u> 24.11.2013	<u>PROW 7-13</u>
Remont budynku świetlicy wiejskiej w Lipinach wraz z zagospodarowaniem nieruchomości na cele rekreacyjno – sportowe	<u>14.03.2012</u> 28.09.2012	<u>24.10.2012</u> 24.10.2015	<u>PROW 7-13</u>
Remont budynku świetlicy wiejskiej w miejscowości Chytra wraz z utwardzeniem przyległych miejsc parkingowych	<u>13.06.2012</u> 31.10.2012	<u>05.12.2012</u> 05.12.2015	<u>PROW 7-13</u>
Remont świetlicy w Czyżkach wraz z utworzeniem Ptasiej Wioski	<u>05.10.2012</u> 28.12.2012	<u>09.01.2013</u> 09.01.2016	<u>PROW 7-13</u>
Modernizacja budynku Świetlicy Wiejskiej w miejscowości Borysówka	<u>05.10.2012</u> 30.11.2012	<u>10.12.2012</u> 10.12.2015	<u>PROW 7-13</u>
Wykonanie robót budowlanych Przebudowa świetlicy wiejskiej w Mochnatem	<u>15.07.2014</u> 30.09.2014	<u>16.10.2014</u> 16.10.2017	<u>PROW 7-13</u>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Urząd Gminy Hajnówka.

Tabela 93. Obiekty turystyczne - dane statystyczne.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
TURYSTYCZNE OBIEKTY NOCLEGOWE						
Turystyczne obiekty noclegowe wg rodzajów						
ogółem						
obiekty ogółem VII	ob.	1	1	1	1	1
obiekty całoroczne VII	ob.	1	1	1	1	1
miejsca noclegowe ogółem VII	msc.	16	16	15	15	15
miejsca noclegowe całoroczne VII	msc.	16	16	15	15	15
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	142	110	167	206	356
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	8	6	0	0	0
wynajęte pokoje ogółem I-XII w obiektach hotelowych	-	143	79	0	0	0
wynajęte pokoje turystom zagranicznym I-XII w obiektach hotelowych	-	29	7	0	0	0
udzielone noclegi ogółem I-XII	-	378	185	618	751	1144
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	-	51	18	0	0	0
inne obiekty hotelowe						
obiekty ogółem VII	ob.	1	1	0	0	0
obiekty całoroczne VII	ob.	1	1	0	0	0
miejsca noclegowe ogółem VII	msc.	16	16	0	0	0
miejsca noclegowe całoroczne VII	msc.	16	16	0	0	0
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	142	110	0	0	0
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	8	6	0	0	0
wynajęte pokoje ogółem I-XII w obiektach hotelowych	-	143	79	0	0	0
wynajęte pokoje turystom zagranicznym I-XII w obiektach hotelowych	-	29	7	0	0	0
pokoje ogółem VII	-	5	5	0	0	0
pokoje z własną łazienką i WC VII	-	5	3	0	0	0
udzielone noclegi ogółem I-XII	-	378	185	0	0	0
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	-	51	18	0	0	0
Turystyczne obiekty noclegowe						
obiekty ogółem						
obiekty hotelowe	ob.	1	1	0	0	0
inne obiekty noclegowe - razem	ob.	0	0	1	1	1
inne obiekty noclegowe - pozostałe	ob.	0	0	1	1	1
pokoje						
obiekty hotelowe	-	5	5	0	0	0
miejsca noclegowe						
obiekty hotelowe	msc.	16	16	0	0	0
inne obiekty noclegowe - razem	msc.	0	0	15	15	15
inne obiekty noclegowe - pozostałe	msc.	0	0	15	15	15
korzystający rezydenci (Polacy)						

obiekty hotelowe	osoba	134	104	0	0	0
inne obiekty noclegowe - razem	osoba	0	0	167	206	356
inne obiekty noclegowe - pozostałe	osoba	0	0	167	206	356
udzielone noclegi rezydentom (Polakom)						
obiekty hotelowe	-	327	167	0	0	0
inne obiekty noclegowe - razem	-	0	0	618	751	1144
inne obiekty noclegowe - pozostałe	-	0	0	618	751	1144
turyści zagraniczni korzystający						
obiekty hotelowe	osoba	8	6	0	0	0
udzielone noclegi turystom zagranicznym						
obiekty hotelowe	-	51	18	0	0	0
Noclegi udzielone turystom zagranicznym w turystycznych obiektach noclegowych według wybranych krajów						
turyści korzystający z noclegów						
ogółem	osoba	8	6	0	0	0
Niemcy	osoba	4	4	0	0	0
Stany Zjednoczone Ameryki	osoba	1	0	0	0	0
Szwajcaria	osoba	3	0	0	0	0
Włochy	osoba	0	2	0	0	0
udzielone noclegi						
ogółem	-	51	18	0	0	0
Niemcy	-	32	12	0	0	0
Stany Zjednoczone Ameryki	-	4	0	0	0	0
Szwajcaria	-	15	0	0	0	0
Włochy	-	0	6	0	0	0
Dynamika liczby miejsc noclegowych całorocznych (rok poprzedni = 100)						
ogółem	-	0,0	100,0	93,8	100,0	100,0

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

8. Sfera gospodarcza

8.1. Budżet Gminy Hajnówka.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych przekazanych przez Urząd Gminy Hajnówka.

Dane statystyczne źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Opracowano na podstawie obowiązującej Strategii Gminy Hajnówka.

Sytuacja finansowa gminy

Podstawą gospodarki finansowej gminy jest jej corocznie uchwalany przez radę gminy i opiniowany przez regionalną izbę obrachunkową budżet. Oprócz ustalonych i realizowanych rocznych planów budżetowych gmina posiada również Wieloletnią Prognozę Finansową.

Gmina od roku 2012 (po znaczącym spadku w stosunku do roku 2011) notuje stały, niewielki wzrost dochodów budżetowych. Jednocześnie wydatki budżetowe kształtowały się na zmiennym poziomie, co powodowało że gmina notowała nadwyżkę (najwyższą w roku 2011 – 2 606 632,63 zł) i deficyt budżetowy (najwyższy w roku 2010 – 5 368 095,09). Wielkość dochodów, wydatków oraz deficytu/nadwyżki budżetowej zaprezentowano poniżej tabela.

Tabela 94. Wielkość dochodów, wydatków oraz deficytu/nadwyżki budżetowej Gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN).

	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Dochody ogółem	10 792 398,45	15 002 251,55	11 981 747,68	12 887 050,79	13 338 003,48	11 747 793,00
Wydatki ogółem	16 160 493,54	12 395 618,92	11 276 368,10	13 210 109,98	12 544 500,72	11 747 793,00
Deficyt nadwyżka	-5 368 095,09	2 606 632,63	705 379,58	-323 059,19	793 502,76	0,00

* wielkości *planowane*

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

W strukturze dochodów w analizowanym okresie dominowały dochody bieżące. Ich najwyższy udział miał miejsce w roku 2012 (97,5%), natomiast najniższy w 2011 (67,9%). Wydatki bieżące stanowiły natomiast w analizowanych latach średnio ok. 76% w wydatkach ogółem (z wyjątkiem roku 2012, w którym poziom ten ukształtował się nieco powyżej 90%), co świadczy o niewielkim zakresie podejmowanych zadań majątkowych. Szczególnie wysoki poziom wydatków bieżących wystąpił w roku 2012, kiedy to osiągnął poziom blisko 91% wydatków ogółem. Gmina w analizowanym okresie, co prawda osiągała nadwyżkę budżetową (wyjątek stanowi rok 2010 i 2013), niemniej jednak, zaciągała zobowiązania zwrotne. Na koniec 2013 roku kwota długu osiągnęła poziom 3,6 mln zł, a na koniec 2014 – 3,26 mln zł. Na koniec 2015 roku kwota długu ma pozostać na niezmiennym poziomie. Poziom zadłużenia jako procent dochodów budżetowych w roku 2013 wyniósł 28,3% i wykazywał niewielką tendencję wzrostową (z 27,2% w roku 2011). Wysokość obciążenia dochodów wydatkami na obsługę zadłużenia znacząco spadła z poziomu 26,4% w 2011 roku do 7,4% w roku 2013. Wydatki na obsługę zadłużenia w 2014 r. stanowiły 0,5% dochodów, a w roku bieżącym koszty obsługi zadłużenia planowane są na poziomie 1,1% dochodów.

Kształtowanie się nadwyżki operacyjnej prezentuje tabela poniżej.

Tabela 95. Dochody i wydatki bieżące, deficyt/nadwyżka operacyjna w Gminie Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN).

	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody bieżące	9 418 804,65	10 191 019,39	11 686 225,03	11 513 719,41	11 161 315,26
Wydatki bieżące	8 679 106,61	9 799 280,66	10 190 262,28	10 139 547,46	9 999 542,93
Deficyt/nadwyżka operacyjna	739 698,04	391 738,73	1 495 962,75	1 374 171,95	1 161 772,33

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Gminy Hajnówka.

Wielkość osiąganą nadwyżki operacyjnej (uwzględniającej oprócz różnicy między dochodami i wydatkami bieżącymi także wolne środki pieniężne i wielkość dochodów ze sprzedaży majątku) determinować będzie zgodnie z art. 242 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych możliwości gminy w zakresie zadłużania się w kolejnych latach na wydatki majątkowe, co będzie również warunkowało możliwość sięgania przez gminę po środki z bezzwrotnej pomocy UE. Osiągana przez gminę w ostatnich latach nadwyżka operacyjna pozwoli na zapewnienie wkładu własnego z własnych środków lub też ze źródeł przychodów zwrotnych.

W strukturze dochodów gminy Hajnówka dominują dochody transferowe (subwencja ogólna i dotacje celowe) stanowiąc w analizowanym okresie ok. 57% dochodów ogółem. Pozostałą część stanowią dochody własne, wśród których dominują udziały w państwowych

podatkach dochodowych stanowiących średnio 26,3% ogółu dochodów własnych (średnio 10,8% dochodów ogółem). Kolejną pozycję stanowi podatek od nieruchomości, którego udział średnio wynosi 23% dochodów własnych (ok. 9,5% dochodów ogółem). Wartość poszczególnych kategorii dochodów własnych zaprezentowano poniżej tabela.

Tabela 96. Dochody własne gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN).

	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody ogółem	10 792 398,45	15 002 251,55	11 981 747,68	12 887 050,79	13 338 003,48
dochody własne	3 484 927,28	7 723 079,83	4 693 128,68	6 004 130,49	5 772 963,88
podatek rolny	454 421,92	479 675,65	937 052,03	937 258,48	918 742,85
podatek leśny	315 876,00	360 998,00	331 004,20	312 953,80	290 036,00
podatek od nieruchomości	1 031 293,31	1 111 720,54	1 199 199,15	1 273 255,24	1 409 113,03
podatek od środków transportowych	53 773,00	66 005,00	67 748,00	67 310,00	54 068,00
opłata skarbową	6 980,00	7 953,00	8 238,07	10 373,00	8 429,00
podatek od czynności cywilno-prawnej	61 808,00	43 754,00	43 555,96	108 782,00	48 538,30
karta podatkowa	-	-	6 341,60	2 935,56	1 423,41
opłata eksploatacyjne	-	-	-	-	-
opłata targowa	-	-	-	-	-
dochody z majątku	323 304,73	199 674,42	309 728,94	85 789,44	185 148,50
udziały w podatkach dochodowych stanowiących dochód budżetu państwa, w tym:	1 098 073,65	1 246 047,09	1 433 220,66	1 421 883,51	1 699 625,66
PIT	1 094 572,00	1 242 349,00	1 426 808,00	1 412 290,00	1 690 961,00
CIT	3 501,65	3 698,09	6 412,66	9 593,51	8 664,66

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Gminy Hajnówka.

Wśród dochodów własnych średnio 50% (w latach 2010 – 2014) środków gmina pozyskała z dwóch źródeł, a mianowicie z udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych – 26% oraz z podatku od nieruchomości – 23%. Strukturę dochodów własnych zaprezentowano poniżej tabela..

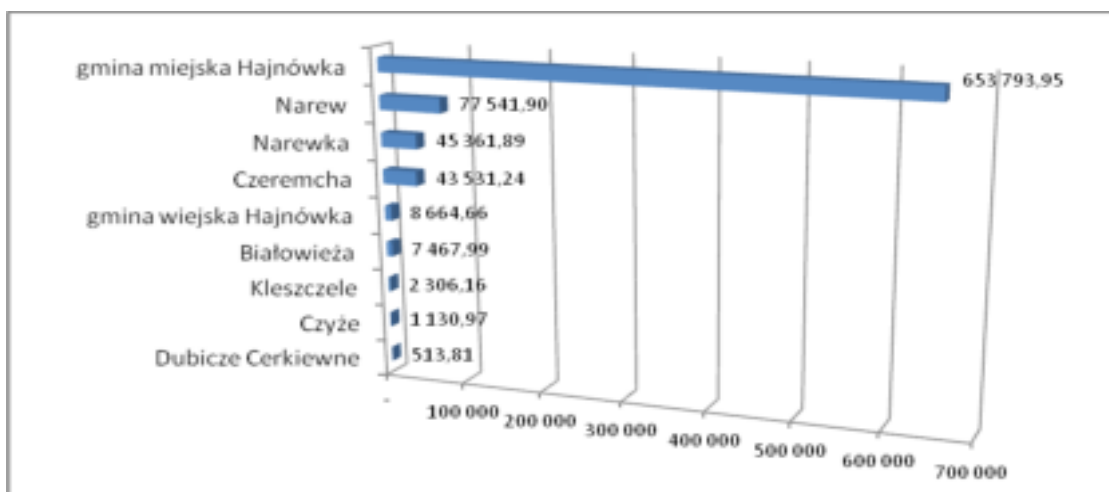
Tabela 97. Struktura dochodów własnych gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w %).

	2010	2011	2012	2013	2014
dochody własne	100	100	100	100	100
podatek rolny	13,04	6,21	19,97	15,61	15,91
podatek leśny	9,06	4,67	7,05	5,21	5,02
podatek od nieruchomości	29,59	14,39	25,55	21,21	24,41
podatek od środków transportowych	1,54	0,85	1,44	1,12	0,94
opłata skarbową	0,20	0,10	0,18	0,17	0,15
podatek od czynności cywilno-prawnej	1,77	0,57	0,93	1,81	0,84
karta podatkowa			0,14	0,05	0,02
opłata eksploatacyjne					
opłata targowa					
dochody z majątku	9,28	2,59	6,60	1,43	3,21
udziały w podatkach dochodowych stanowiących dochód budżetu państwa, w tym:	31,51	16,13	30,54	23,68	29,44
PIT	31,41	16,09	30,40	23,52	29,29
CIT	0,10	0,05	0,14	0,16	0,15

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Gminy Hajnówka.

Na uwagę zasługuje fakt niewielkiego udziału (średnio 0,12% w dochodach własnych) dochodów z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób prawnych, co wynika z niewielkiej liczby zarejestrowanych na terenie gminy podmiotów tego podatku. Na tle pozostałych gmin powiatu hajnowskiego gmina wiejska Hajnówka plasuje się wśród gmin o niskich dochodach z tego tytułu wykres poniżej.

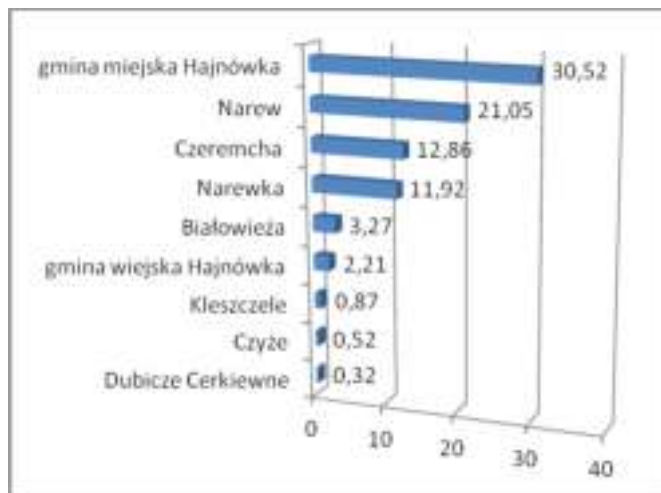
Wykres 1. Dochody z tytułu udziału w podatku CIT gmin powiatu hajnowskiego w roku 2014 (w PLN).

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Podobna sytuacja występuje po przeliczeniu wartości dochodów z tego tytułu na liczbę mieszkańców gminy – wykres.

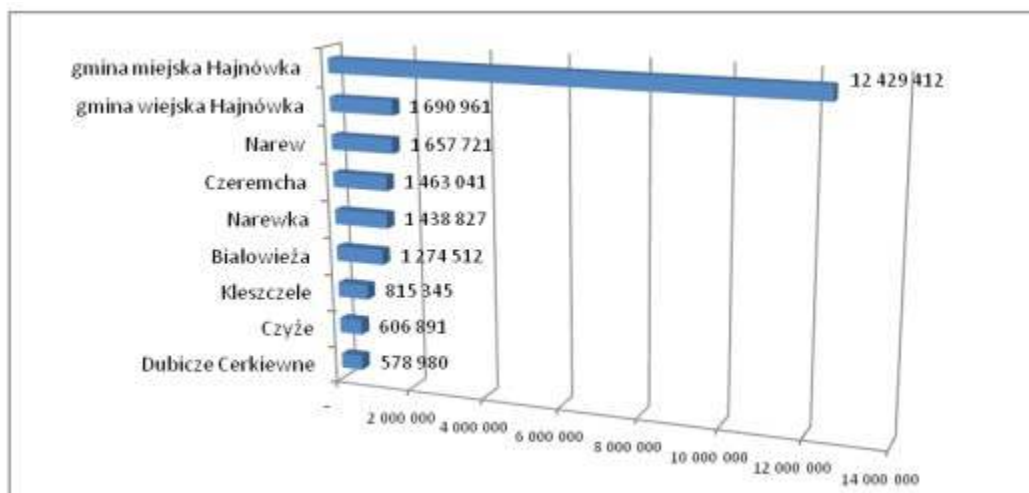
Wykres 2.: Dochody z tytułu udziału w podatku CIT gmin powiatu hajnowskiego w przeliczeniu na jednego mieszkańca w roku 2014 (w PLN).

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Biorąc pod uwagę dochody z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych generalnie gmina Hajnówka należy do grupy gmin w powiecie hajnowskim o najwyższych dochodach z tego tytułu (nie uwzględniając miasta Hajnówka). W roku 2014 była to kwota ponad 1,69 mln zł, podczas gdy w gminie o najniższym poziomie było to prawie 680 tys. zł (Dubicze Cerkiewne), zaś w gminie o najwyższym dochodzie z tego tytułu – prawie 12,5 mln zł (miasto Hajnówka) – wykres poniżej.

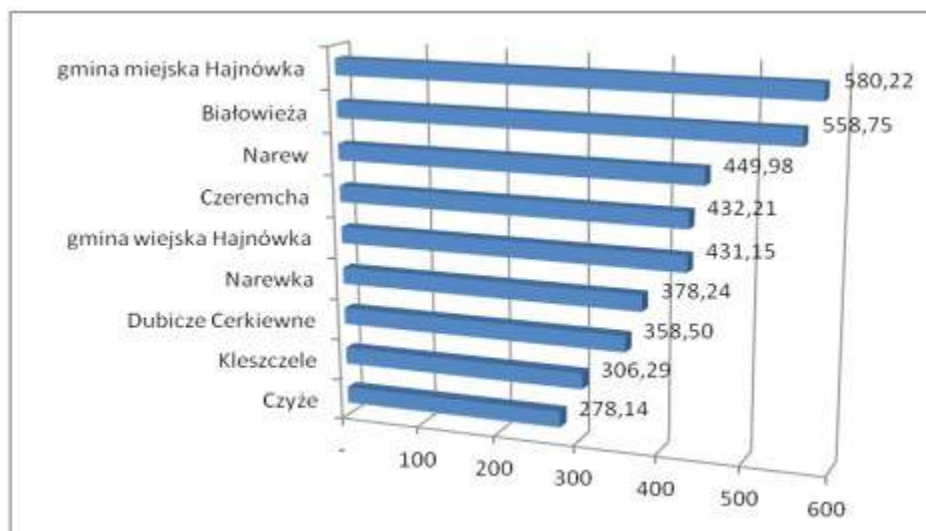
Wykres 3. Dochody z tytułu udziału w podatku PIT gmin powiatu hajnowskiego w roku 2014 (w PLN).

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Uwzględniając wartość wspomnianej kategorii dochodów w przeliczeniu na jednego mieszkańca, gmina wiejska Hajnówka z wartością ponad 430 zł na mieszkańca, zajmuje w powiecie hajnowskim środkową pozycję.

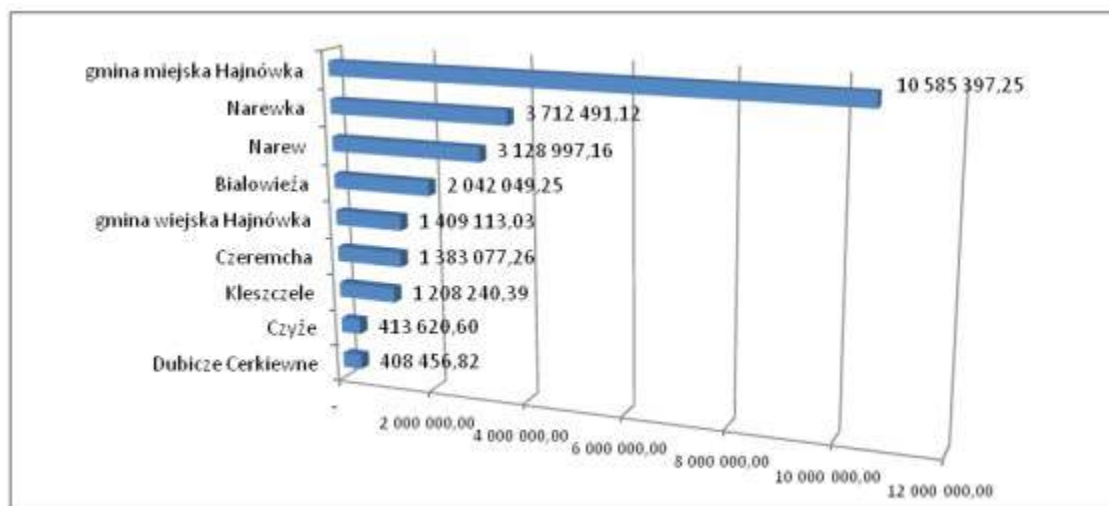
Wykres 4. Dochody z tytułu udziału w podatku PIT gmin powiatu hajnowskiego w przeliczeniu na jednego mieszkańca w roku 2014 (w PLN).

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Jak już zauważono drugim pod względem udziału w dochodach własnych w gminie Hajnówka jest podatek od nieruchomości. Biorąc pod uwagę dochody gminy z tego tytułu ich poziom w porównaniu z pozostałymi gminami powiatu hajnowskiego jest średni. Wyższą wartość realizują cztery gminy, niższą również cztery – wykres poniżej.

Wykres 5. Dochody z tytułu podatku od nieruchomości gmin powiatu hajnowskiego w roku 2014 (w PLN).

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Niski udział dochodów własnych świadczy o słabym potencjale dochodowym gminy wynikającym m.in. z rolno-leśnego charakteru gospodarki gminy oraz ze wspomnianego już niskiego poziomu przedsiębiorczości (co szczególnie jest widoczne w wielkości osiągniętych dochodów z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób prawnych). Wielkość oraz struktura tej kategorii budżetowej świadczą o możliwościach inwestycyjnych, a przez to i rozwojowych gminy. Kształtowanie się dochodów ogółem oraz dochodów własnych na jednego mieszkańca w gminie Hajnówka przedstawiono poniżej w tabeli.

Tabela 98. Dochody ogółem oraz dochody własne w przeliczeniu na jednego mieszkańca w gminie Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN).

	2010	2011	2012	2013	2014
dochody ogółem na jednego mieszkańca	2 634,86	3 716,19	2 996,19	3 260,07	3 400,82
dochody własne na jednego mieszkańca	850,81	1 913,07	1 173,58	1 518,88	1 471,94

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Gmina Hajnówka, uwzględniając dochody własne budżetu gminy na jednego mieszkańca w 2014 roku, zajmowała 7 miejsce w powiecie hajnowskim i 26 (w roku 2013) w województwie podlaskim (na 116). W roku 2012 było to odpowiednio – 7 i 46, zaś w 2011 roku – 3 i 10.

Tak niskie wielkości dochodów własnych powodują, że gmina otrzymuje stosunkowo dużą część wyrównawczą subwencji ogólnej. W 2014 roku była to kwota 3,9 mln zł, czyli blisko 69% dochodów własnych i 30% dochodów ogółem. Ponadto gmina otrzymuje

stosunkowo wysoką, w porównaniu z ogółem dochodów, subwencję oświatową. W roku 2014 była to kwota 3,1 mln zł. W roku 2014 gmina otrzymała nieco ponad 0,5 mln zł niższą subwencję ogólną w stosunku do roku 2013. Wynikało to ze znacznego zmniejszenia (o 37%) części wyrównawczej subwencji ogólnej. Wysokość poszczególnych części subwencji ogólnej dla gminy Hajnówka zawarto poniżej w tabeli.

Tabela 99. Wysokość subwencji ogólnej dla gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN).

	2010	2011	2012	2013	2014
subwencja ogółem, w tym:					
część oświatowa	4 275 310,00	4 452 991,00	4 838 526,00	4 450 099,00	3 922 906,00
uzupełnienie subwencji ogólnej	3 256 633,00	3 227 303,00	3 430 449,00	3 164 234,00	3 101 363,00
część wyrównawcza	-	-	4 235,00	-	-
część równoważąca	1 018 677,00	1 225 688,00	1 403 842,00	1 285 865,00	821 543,00
	-	-	-	-	-

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Gmina w latach 2010 – 2014 otrzymała ponadto w sumie nieco ponad 11,5 mln zł dotacji ogółem, w tym inwestycyjnej blisko 3 mln zł. Wśród dotacji przeważały dotacje celowe z budżetu państwa na zadania z zakresu administracji rządowej, których wartość w latach 2010 – 2014 wyniosła blisko 7,0 mln zł. Wysokość dotacji dla gminy Hajnówka zaprezentowano poniżej w tabeli.

Tabela 100. Wysokość dotacji dla gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN).

	2010	2011	2012	2013	2014
Dotacje ogółem (celowe + dotacje §§ 200, 620), w tym:					
dotacje inwestycyjne	3 032 161,17	2 826 180,72	2 450 093,00	2 432 821,30	3 642 133,60
	1 068 748,37	625 542,69	10 000,00	0,00	1 294 821,71

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Wydatki

Jak już zauważono wydatki budżetowe kształtowały się na zmiennym poziomie. W okresie analizy, najwyższa ich wartość wystąpiła w roku 2010 osiągając poziom nieco powyżej 16 mln zł, zaś najniższa w 2012, tj. 11,3 mln zł. W kolejnym roku nieznacznie wzrosła, po czym w 2014 spadła o blisko 660 tys. zł (o 5%). Największą ich część stanowią wydatki na wynagrodzenia wraz z pochodnymi. W roku 2014 była to kwota blisko 4,5 mln zł i stanowiła nieco ponad 44% wydatków bieżących.

Biorąc pod uwagę wydatki budżetu gminy wg działów dominujący udział stanowiły wydatki na oświatę i wychowanie oraz rolnictwo i łowiectwo. Strukturę wydatków budżetu gminy wg działów zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 101. Struktura wydatków budżetu gminy Hajnówka według działów w latach 2010-2014 (w %).

	2010	2011	2012	2013	2014
Wydatki ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Rolnictwo i łowiectwo	33,90	10,82	7,10	15,66	6,70
Transport i łączność	5,28	11,93	2,86	3,24	10,84
Gospodarka mieszkaniowa	0,09	0,09	0,05	0,06	0,14
Administracja publiczna	9,68	13,65	15,43	13,43	13,61
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	0,60	0,79	0,75	0,60	6,55
Różne rozliczenia	-	-	-	-	-
Oświata i wychowanie	24,22	35,59	41,45	33,45	34,59
Pomoc społeczna i pozostałe zadania w zakresie polityki społ.	9,75	14,23	16,31	14,04	14,88
Edukacyjna opieka wychowawcza	0,57	0,89	0,96	0,81	0,88
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	3,63	7,67	5,99	14,69	6,44
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	11,34	2,40	6,42	2,44	2,93
Kultura fizyczna	-	0,04	0,65	0,01	0,00
Działalność usługowa	0,03	0,45	-	0,20	0,18
Ochrona zdrowia	0,11	0,20	0,30	0,38	0,33
Pozostałe	0,79	1,24	1,72	0,99	1,95

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Uwzględniając liczbę mieszkańców, wydatki gminy Hajnówka na jednego mieszkańca wynosiły odpowiednio: w 2010 roku – 3 911,06 zł, 2011 – 3 059,14 zł, 2012 – 2 814,17, 2013 – 3 324,97 i w 2014 – 3 182,27 zł. Ich poziom sytuował gminę w różnych latach na odmiennych lokatach tak w powiecie hajnowskim, jak i w województwie podlaskim. Zestawienie lokat gminy na tle powiatu i województwa zaprezentowano poniżej – tabela.

Tabela 102. Lokata gminy Hajnówka ze względu na poziom wydatków gminy w przeliczeniu na jednego mieszkańca w latach 2010-2013.

	2010	2011	2012	2013
Lokata w powiecie hajnowskim	3	7	8	4
Lokata w województwie podlaskim	23	60	66	51

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Bank Danych Lokalnych.

Dopełnieniem wydatków bieżących są wydatki majątkowe, które w analizowanym okresie kształtowały się średnio na poziomie 24% w relacji do wydatków ogółem. Udział tych wydatków w analizowanym okresie utrzymywał się na zbliżonym poziomie, z wyjątkiem roku 2010 i 2012 (46,3% i 9,6%). Wysokość ponoszonych wydatków majątkowych pozwoliła na osiągnięcie ich poziomu w przeliczeniu na jednego mieszkańca w granicach od 271,59 zł w roku 2012 do 1 826,51 zł w roku 2010.

Porównując gminę Hajnówka do pozostałych gmin powiatu hajnowskiego w roku 2014 relacja wydatków majątkowych do liczby mieszkańców ukształtowała się znacznie poniżej średniej dla powiatu. W roku tym 2 gminy miały niższą wartość tej relacji i 6 wyższą.

W latach 2010 – 2013 gmina Hajnówka pozyskała środki z Unii Europejskiej na finansowanie programów i projektów unijnych w wysokości 5,33 mln zł, z czego najwięcej środków przypadło na rok 2011, tj. 4,3 mln. Wielkość pozyskanych środków w przeliczeniu na jednego mieszkańca plasowała gminę na miejscach od 2 do 5 w powiecie hajnowskim oraz od 11 do 70 w województwie podlaskim.

W okresie analizy gmina zrealizowała/rozpoczęła realizację 29 przedsięwzięć inwestycyjnych, z czego większość finansowana była z udziałem PROW 2007-2013 – tabela poniżej.

Tabela 103. Inwestycje współfinansowane środkami UE w gminie Hajnówka w latach 2010-2014 realizowane w oparciu o PROW 2007-2013.

Lp	Nazwa zamówienia	Rodzaj zamówienia	Wartość inwestycji	Termin realizacji	Źródło finansowania
1.	Usprawnienie gospodarki ściekowej poprzez rozbudowę sieci kanalizacyjnej w miejscowościach: Bielszczyszna – Hajnówka, Puciska – Czyżyki – Nowoberezowo, Chytra – Dubicze Osoczne.	Roboty budowlane	1 683 850,10 zł.	01.04.2010-31.08.2011 r.	PROW 2007-2013
2.	Utworzenie Centrum Etnograficzno - Ekumenicznego w Dubinach	Roboty budowlane + dostawa	1 714 166,07 zł	23.10.2009-06.10.2010 r.	PROW 2007-2013
3.	Usprawnienie gospodarki ściekowej poprzez rozbudowę sieci kanalizacyjnej w miejscowościach: Nowosady – Sorocza Nóżka, Przechody; Dubiny – Postołowo, Sawiny Gród; Wygoda – Hajnówka.	Roboty budowlane	1 749 571,50 zł	30.11.2010 r.	PROW 2007-2013
4.	Budowa kanalizacji	Roboty budowlane	2 077 469,68	15.11.2010	PROW

	sanitarnej w Orzeszkowie		zł	r.	2007-2013
5.	Remont świetlicy w Starym Berezowie	Roboty budowlane	66480,58 zł	15.11.2010	PROW 2007-2013
6.	Budowa kanalizacji sanitarnej tłocznej w miejscowości Mochnate	Roboty budowlane	102 188,40 zł	15.12.2011	PROW 2007-2013
7.	Remont budynku świetlicy wiejskiej w Lipinach wraz z zagospodarowaniem nieruchomości na cele rekreacyjno – sportowe.	Roboty budowlane + dostawy	420 881,40 zł	28.09.2012	PROW 2007-2013
8.	Remont budynku świetlicy wiejskiej w miejscowości Chytra wraz z utwardzeniem przyległych miejsc parkingowych	Roboty budowlane	84 000,46zł	31.10.2012	PROW 2007-2013
9.	Remont świetlicy w Czyżkach wraz z utworzeniem Ptasiej Wioski	Roboty budowlane	27689,82 zł	28.12.2012	PROW 2007-2013
10.	Modernizacja budynku Świetlicy Wiejskiej w miejscowości Borysówka	Roboty budowlane	46 675,88zł	30.11.2012	PROW 2007-2013

Źródło: Opracowanie Urzędu Gminy Hajnówka

8.2. Rynek pracy.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych przekazanych przez Urząd Gminy Hajnówka.

Dane statystyczne źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Opracowano na podstawie obowiązującej Strategii Gminy Hajnówka.

Podmioty gospodarki narodowej

Na koniec lipca 2015 roku na terenie gminy funkcjonowało 280 podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON. Prawie 98% zarejestrowanych podmiotów stanowiły te zaliczane do sektora prywatnego, zaś resztę (7 jednostek) stanowiły podmioty z sektora publicznego. Zmiany liczby podmiotów gospodarki narodowej wg liczby pracujących w latach 2010 – 2014 zaprezentowano poniżej w tabeli.

Tabela 104. Liczba oraz struktura podmiotów gospodarki narodowej wg liczby pracujących w gminie Hajnówka w latach 2010 – 2014.

	2010	2011	2012	2013	2014
ogółem	244	246	256	273	276
udział podmiotów w %					

do 9 osób pracujących	95,9	96,3	96,9	97,4	97,8
10-49 osób pracujących	3,7	3,2	2,7	2,2	1,8
50-249 osób pracujących	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
250 osób pracujących i więcej	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks

W analizowanym okresie liczba podmiotów nieznacznie wzrosła (o 14,8%) – z 244 w 2010 roku do 280 w 2015 roku. Wzrost ten był istotnie wyższy od średniej dla powiatu (2,1%) i znacząco wyższy od średniej dla województwa – 7%. Grupę dominującą stanowią podmioty o liczbie pracujących do 9 osób. Grupa ta w analizowanym okresie zwiększyła się nie tylko w ujęciu bezwzględnym, ale także i względnym – z 95,9% w ogóle zarejestrowanych podmiotów do 97,8%. W gminie jest zarejestrowany jedynie jeden podmiot o liczbie pracujących powyżej 50 osób i żaden o liczbie pracujących powyżej 249, co świadczy o charakterze przedsiębiorczości na terenie gminy Hajnówka. Ma ona raczej charakter indywidualnej działalności, prowadzonej przez osoby fizyczne z ograniczoną liczbą pracujących.

Biorąc pod uwagę formę prawną podmiotów gospodarki narodowej wśród zarejestrowanych podmiotów dominowały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w liczbie 216, co stanowiło 77% ogółu podmiotów. Na koniec lipca 2015 roku w gminie zarejestrowanych było 14 spółek, w tym 4 spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Spośród zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej nieco ponad 7% prowadziło działalność gospodarczą w zakresie rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa, blisko 36% w sektorze przemysłu i budownictwa. Największa liczba podmiotów działała w sekcji Przetwórstwo przemysłowe (C) – 22,1%, Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (G) – 14,9% oraz w sekcji Budownictwo (F) – 13,0%.

W Gminie Hajnówka nie były zarejestrowane podmioty z sekcji Wytwarzanie i zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych (D), sekcji Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją (E) i sekcji Organizacje i zespoły eksterytorialne (U). Zestawienie podmiotów gospodarki narodowej wg sekcji na dzień 31.12.2014 zaprezentowano w

Tabela 105. Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD.

ogółem		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S i T	U
gmina Hajnówka	276	2 0	1	61	0	0	36	41	5	1 0	1	14	3	1 5	3	6	8	1 4	4	3 4	0

Źródło: Bank Danych Lokalnych,

Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą dominowały te same rodzaje działalności, jak w przypadku ogółu podmiotów działających na terenie gminy – sekcja C 26%, sekcja G 19% i sekcja F 17%.

Tabela 106. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD (stan na dzień 31.12.2014).

ogółem	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S, T i U
gmina Hajnówka	1 5	1	5 5	0	0	3 6	4 0	3	9	1	1 3	2	1 4	3	0	2	1 4	1	3

Źródło: Bank Danych Lokalnych,

Analiza przedmiotu działalności podmiotów zarejestrowanych w Gminie Hajnówka pod względem sekcji PKD, wskazuje, że działalność ta ma charakter zróżnicowany z niewielką dominacją przetwórstwa przemysłowego. Ze względu na tradycje przemysłu związanego z przetwarzaniem surowca drzewnego w regionie Puszczy Białowieskiej (sięgające okresu międzywojennego) gmina posiada potencjał rozwojowy z zakresie produkcji wyrobów z drewna. Widoczną przeszkodę na drodze do jego rozwoju stanowią ograniczenia w możliwości poboru surowca z zasobów zarządzanych przez Lasy Państwowe (stan na dzień 21.12.2015).

Przedstawione dane charakteryzują poziom przedsiębiorczości jedynie samej Gminy Hajnówka. Poniżej przedstawiono dane z tego zakresu dla analizowanej gminy na tle pozostałych gmin powiatu hajnowskiego i województwa podlaskiego. Liczba podmiotów gospodarczych w Gminie Hajnówka (wg stanu na 31.12.2014 r.) w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców ukształtowała się na poziomie 70, gdy w powiecie hajnowskim relacja ta wynosiła 67, zaś w województwie 83. Wskaźnik ten plasował Gminę Hajnówka na 4 miejscu wśród gmin powiatu hajnowskiego (na 9 gmin) i 31 miejscu w województwie podlaskim (na 116 gmin). Wyższą wartością tego wskaźnika w powiecie charakteryzowały się Gminy Białowieża, miasto Hajnówka i Gmina Dubicze Cerkiewne. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w gminach powiatu hajnowskiego została przedstawiona poniżej

Tabela 107. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w gminach powiatu hajnowskiego wg stanu na dzień 31.12.2014.

Jednostka terytorialna	Liczba podmiotów
gmina miejska Hajnówka	78
Białowieża	96
Czeremcha	38
Czyże	41
Dubicze Cerkiewne	74
gmina wiejska Hajnówka	70
Kleszczele	53
Narew	47
Narewka	51

Źródło: Bank Danych Lokalnych,

Opisana sytuacja w zakresie liczby podmiotów determinuje sytuację na rynku pracy. Wobec niewielkiej liczby podmiotów gospodarki narodowej, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, w roku 2014 łącznie zatrudnione były 304 osoby, w tym 165 mężczyzn. Biorąc pod uwagę liczbę pracujących na 1 tys. ludności gmina Hajnówka charakteryzuje się niewielką wysokością tej relacji, której wielkość w 2013 roku wyniosła 79 i była trzecią od końca w powiecie hajnowskim. Wskaźnik ten w powiecie wynosił 182 zaś w województwie 176. Jednocześnie charakter gminy (rolniczy) powoduje, że udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym jest stosunkowo niewielki w porównaniu z pozostałymi gminami powiatu hajnowskiego. Udział ten wyniósł na koniec 2014 – 5,9%. Niższym poziomem wskaźnika charakteryzowała się gmina Czyże – 4,2% .

Dane statystyczne - Podmioty gospodarcze Gmina Hajnówka.

Tabela 108. Podmioty gospodarcze Gmina Hajnówka.

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

	Jednostka a miary	2010	2011	2012	2013	2014
PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANE DO REJESTRU REGON						
Podmioty wg sektorów własnościowych						
podmioty gospodarki narodowej ogółem	-	244	246	256	273	276
sektor publiczny - ogółem	-	6	5	7	7	7
sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	-	6	5	7	5	5
sektor prywatny - ogółem	-	238	241	249	266	269
sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	-	188	188	195	209	212
sektor prywatny - spółki handlowe	-	7	8	8	9	8
sektor prywatny - spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	-	1	1	1	1	1
sektor prywatny - spółdzielnie	-	2	2	2	3	3
sektor prywatny - stowarzyszenia i organizacje społeczne	-	11	12	12	13	13
Podmioty wg sekcji i działów PKD 2007 oraz sektorów własnościowych						
ogółem	-	244	246	256	273	276
ogółem	-	244	246	256	273	276
Sekcja A	-	25	25	23	29	20
Sekcja A dział 01	-	19	18	18	21	12
Sekcja A dział 02	-	6	7	5	8	8
Sekcja B	-	1	1	1	1	1
Sekcja B dział 08	-	1	1	1	1	1
Sekcja C	-	54	57	59	60	61
Sekcja C dział 10	-	1	2	3	3	3
Sekcja C dział 13	-	0	1	1	0	0
Sekcja C dział 16	-	42	41	43	43	44
Sekcja C dział 17	-	0	0	1	1	1
Sekcja C dział 20	-	1	1	1	1	1
Sekcja C dział 22	-	0	1	0	0	0
Sekcja C dział 23	-	0	0	0	2	2
Sekcja C dział 25	-	1	1	2	2	2
Sekcja C dział 28	-	1	1	1	1	1
Sekcja C dział 31	-	5	6	4	4	4
Sekcja C dział 32	-	3	3	3	3	3
Sekcja F	-	34	30	33	34	36
Sekcja F dział 41	-	10	11	11	11	10
Sekcja F dział 43	-	24	19	22	23	26
Sekcja G	-	37	36	37	42	41
Sekcja G dział 45	-	4	5	7	7	9
Sekcja G dział 46	-	6	7	6	7	4
Sekcja G dział 47	-	27	24	24	28	28
Sekcja H	-	7	5	5	6	5
Sekcja H dział 49	-	6	4	4	5	4
Sekcja H dział 52	-	1	1	1	1	1
Sekcja I	-	2	2	4	4	10
Sekcja I dział 55	-	1	1	1	1	7

Sekcja I dział 56	-	1	1	3	3	3
Sekcja J	-	2	0	0	0	1
Sekcja J dział 59	-	1	0	0	0	0
Sekcja J dział 62	-	1	0	0	0	1
Sekcja K	-	11	11	12	12	14
Sekcja K dział 64	-	1	1	1	1	1
Sekcja K dział 66	-	10	10	11	11	13
Sekcja L	-	3	3	3	3	3
Sekcja M	-	9	11	11	13	15
Sekcja M dział 69	-	3	3	3	3	3
Sekcja M dział 70	-	2	1	1	1	1
Sekcja M dział 71	-	3	6	6	7	7
Sekcja M dział 73	-	0	0	0	1	1
Sekcja M dział 74	-	1	1	1	1	3
Sekcja N	-	1	3	3	2	3
Sekcja N dział 79	-	0	1	1	1	1
Sekcja N dział 81	-	1	2	2	1	1
Sekcja N dział 82	-	0	0	0	0	1
Sekcja O	-	6	6	6	6	6
Sekcja P	-	5	5	8	8	8
Sekcja Q	-	12	15	14	15	14
Sekcja Q dział 86	-	12	15	14	15	14
Sekcja R	-	3	3	3	4	4
Sekcja R dział 90	-	1	1	1	2	2
Sekcja R dział 91	-	1	1	1	1	1
Sekcja R dział 93	-	1	1	1	1	1
Sekcje S i T	-	32	33	34	34	34
Sekcja S dział 94	-	28	29	29	30	31
Sekcja S dział 95	-	1	1	1	0	0
Sekcja S dział 96 i Sekcja T dział 97 i 98	-	3	3	4	4	3
sektor publiczny						
ogółem	-	6	5	7	7	7
Sekcja P	-	4	3	5	5	5
Sekcja R	-	2	2	2	2	2
sektor prywatny						
ogółem	-	238	241	249	266	269
Sekcja A	-	25	25	23	29	20
Sekcja B	-	1	1	1	1	1
Sekcja C	-	54	57	59	60	61
Sekcja F	-	34	30	33	34	36
Sekcja G	-	37	36	37	42	41
Sekcja H	-	7	5	5	6	5
Sekcja I	-	2	2	4	4	10
Sekcja J	-	2	0	0	0	1
Sekcja K	-	11	11	12	12	14
Sekcja L	-	3	3	3	3	3
Sekcja M	-	9	11	11	13	15
Sekcja N	-	1	3	3	2	3
Sekcja O	-	6	6	6	6	6
Sekcja P	-	1	2	3	3	3
Sekcja Q	-	12	15	14	15	14
Sekcja R	-	1	1	1	2	2
Sekcje S i T	-	32	33	34	34	34

Podmioty wg grup rodzajów działalności PKD 2007						
ogółem	-	244	246	256	273	276
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	-	25	25	23	29	20
przemysł i budownictwo	-	89	88	93	95	98
pozostała działalność	-	130	133	140	149	158
Gminne i powiatowe samorządowe jednostki organizacyjne wg PKD 2007						
gminne samorządowe jednostki organizacyjne						
ogółem	-	6	5	2	2	2
w sekcji P	-	4	3	0	0	0
w sekcji R	-	2	2	2	2	2
Podmioty wg klas wielkości						
ogółem	-	244	246	256	273	276
0 - 9	-	234	237	248	266	270
10 - 49	-	9	8	7	6	5
50 - 249	-	1	1	1	1	1
0 - 249	-	244	246	256	273	276
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD 2007						
ogółem	-	-	-	195	209	212
Sekcja A	-	-	-	19	24	15
Sekcja B	-	-	-	1	1	1
Sekcja C	-	-	-	53	54	55
Sekcja F	-	-	-	33	34	36
Sekcja G	-	-	-	36	40	40
Sekcja H	-	-	-	3	4	3
Sekcja I	-	-	-	3	3	9
Sekcja J	-	-	-	0	0	1
Sekcja K	-	-	-	11	11	13
Sekcja L	-	-	-	2	2	2
Sekcja M	-	-	-	10	12	14
Sekcja N	-	-	-	3	2	3
Sekcja P	-	-	-	2	2	2
Sekcja Q	-	-	-	14	15	14
Sekcja R	-	-	-	0	1	1
Sekcje S, T, U	-	-	-	5	4	3
Osoby prawne i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej wg sekcji PKD 2007						
ogółem						
ogółem	-	-	-	61	64	64
Sekcja A	-	-	-	4	5	5
Sekcja C	-	-	-	6	6	6
Sekcja G	-	-	-	1	2	1
Sekcja H	-	-	-	2	2	2
Sekcja I	-	-	-	1	1	1
Sekcja K	-	-	-	1	1	1
Sekcja L	-	-	-	1	1	1
Sekcja M	-	-	-	1	1	1
Sekcja O	-	-	-	6	6	6
Sekcja P	-	-	-	6	6	6
Sekcja R	-	-	-	3	3	3
Sekcje S i T	-	-	-	29	30	31
sektor publiczny						
ogółem	-	-	-	7	7	7
Sekcja P	-	-	-	5	5	5
Sekcja R	-	-	-	2	2	2

sektor prywatny						
ogółem	-	-	-	54	57	57
Sekcja A	-	-	-	4	5	5
Sekcja C	-	-	-	6	6	6
Sekcja G	-	-	-	1	2	1
Sekcja H	-	-	-	2	2	2
Sekcja I	-	-	-	1	1	1
Sekcja K	-	-	-	1	1	1
Sekcja L	-	-	-	1	1	1
Sekcja M	-	-	-	1	1	1
Sekcja O	-	-	-	6	6	6
Sekcja P	-	-	-	1	1	1
Sekcja R	-	-	-	1	1	1
Sekcje S i T	-	-	-	29	30	31
Podmioty gospodarki narodowej wg formy prawnej						
Spółdzielnie ogółem	-	-	-	2	3	3
Spółdzielnie w sekcji A	-	-	-	2	3	3
Spółki handlowe ogółem	-	-	-	8	9	8
Spółki handlowe - z udziałem kapitału zagranicznego razem	-	-	-	1	1	1
Spółki handlowe - w sekcjach B,C,D,E	-	-	-	5	5	5
Spółki handlowe - w sekcji G	-	-	-	0	1	0
Spółki handlowe - z ograniczoną odpowiedzialnością razem	-	-	-	5	6	5
Spółki handlowe - z ograniczoną odpowiedzialnością z udziałem kapitału zagranicznego	-	-	-	1	1	1
Spółki cywilne ogółem	-	-	-	5	5	5
NOWO ZAREJESTROWANE W REJESTRZE REGON PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ						
Podmioty nowo zarejestrowane wg sektorów własnościowych						
podmioty gospodarki narodowej ogółem	-	17	15	24	20	15
sektor publiczny - ogółem	-	0	0	2	0	0
sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	-	0	0	2	0	0
sektor prywatny - ogółem	-	17	15	22	20	15
sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	-	16	13	21	17	13
sektor prywatny - spółki handlowe	-	0	1	0	1	1
sektor prywatny - stowarzyszenia i organizacje społeczne	-	1	1	0	1	0
Podmioty nowo zarejestrowane wg sekcji i działów PKD 2007 oraz sektorów własnościowych						
ogółem						
Sekcja A	-	2	1	2	2	0
Sekcja A dział 01	-	2	0	2	1	0
Sekcja A dział 02	-	0	1	0	1	0
Sekcja C	-	3	4	5	5	3
Sekcja C dział 10	-	0	1	1	0	1
Sekcja C dział 13	-	0	1	0	0	0

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY HAJNÓWKA
- UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO -

Sekcja C dział 16	-	1	2	3	4	2
Sekcja C dział 17	-	0	0	1	0	0
Sekcja C dział 23	-	0	0	0	1	0
Sekcja C dział 25	-	1	0	0	0	0
Sekcja C dział 31	-	1	0	0	0	0
Sekcja F	-	5	1	4	2	3
Sekcja F dział 41	-	1	1	2	0	1
Sekcja F dział 43	-	4	0	2	2	2
Sekcja G	-	4	2	4	4	5
Sekcja G dział 45	-	0	0	1	0	2
Sekcja G dział 46	-	0	1	0	1	0
Sekcja G dział 47	-	4	1	3	3	3
Sekcja I	-	0	0	2	0	0
Sekcja I dział 56	-	0	0	2	0	0
Sekcja J	-	0	0	0	1	0
Sekcja J dział 62	-	0	0	0	1	0
Sekcja K	-	0	1	1	0	2
Sekcja K dział 66	-	0	1	1	0	2
Sekcja M	-	1	2	0	2	0
Sekcja M dział 70	-	1	0	0	0	0
Sekcja M dział 71	-	0	2	0	1	0
Sekcja M dział 73	-	0	0	0	1	0
Sekcja N	-	0	1	1	0	1
Sekcja N dział 79	-	0	0	1	0	0
Sekcja N dział 81	-	0	1	0	0	0
Sekcja N dział 82	-	0	0	0	0	1
Sekcja P	-	0	0	3	1	0
Sekcja Q	-	0	2	1	1	0
Sekcja Q dział 86	-	0	2	1	1	0
Sekcja R	-	0	0	0	1	0
Sekcja R dział 90	-	0	0	0	1	0
Sekcje S i T	-	2	1	1	1	1
Sekcja S dział 94	-	1	1	0	1	1
Sekcja S dział 96 i Sekcja T dział 97 i 98	-	1	0	1	0	0
sektor publiczny						
Sekcja P	-	0	0	2	0	0
sektor prywatny						
Sekcja A	-	2	1	2	2	0
Sekcja C	-	3	4	5	5	3
Sekcja F	-	5	1	4	2	3
Sekcja G	-	4	2	4	4	5
Sekcja I	-	0	0	2	0	0
Sekcja J	-	0	0	0	1	0
Sekcja K	-	0	1	1	0	2
Sekcja M	-	1	2	0	2	0
Sekcja N	-	0	1	1	0	1
Sekcja P	-	0	0	1	1	0
Sekcja Q	-	0	2	1	1	0
Sekcja R	-	0	0	0	1	0
Sekcje S i T	-	2	1	1	1	1
Podmioty nowo zarejestrowane wg grup sekcji PKD 2007						
ogółem	-	17	15	24	20	15
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i	-	2	1	2	2	0

rybactwo						
przemysł i budownictwo	-	8	5	9	7	6
pozostała działalność	-	7	9	13	11	9
WYREJESTROWANE Z REJESTRU REGON PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ						
Podmioty wyrejestrowane wg sektorów własnościowych						
podmioty gospodarki narodowej ogółem	-	9	22	14	10	14
sektor publiczny - ogółem	-	0	1	0	0	0
sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	-	0	1	0	0	0
sektor prywatny - ogółem	-	9	21	14	10	14
sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	-	9	21	14	9	13
sektor prywatny - spółki handlowe	-	0	0	0	0	1
Podmioty wyrejestrowane wg sekcji i działów PKD 2007 oraz sektorów własnościowych						
ogółem						
Sekcja A	-	0	1	1	1	0
Sekcja A dział 01	-	0	0	0	1	0
Sekcja A dział 02	-	0	1	1	0	0
Sekcja C	-	1	5	3	4	2
Sekcja C dział 10	-	0	0	0	0	1
Sekcja C dział 16	-	1	5	2	4	1
Sekcja C dział 31	-	0	0	1	0	0
Sekcja F	-	2	5	1	0	4
Sekcja F dział 41	-	0	0	1	0	3
Sekcja F dział 43	-	2	5	0	0	1
Sekcja G	-	6	5	6	2	4
Sekcja G dział 45	-	1	0	0	0	0
Sekcja G dział 46	-	0	0	2	0	0
Sekcja G dział 47	-	5	5	4	2	4
Sekcja H	-	0	2	0	0	1
Sekcja H dział 49	-	0	2	0	0	1
Sekcja I	-	0	0	0	0	1
Sekcja I dział 56	-	0	0	0	0	1
Sekcja J	-	0	2	0	1	0
Sekcja J dział 59	-	0	1	0	0	0
Sekcja J dział 62	-	0	1	0	1	0
Sekcja M	-	0	1	0	0	0
Sekcja M dział 70	-	0	1	0	0	0
Sekcja N	-	0	0	2	1	0
Sekcja N dział 79	-	0	0	1	0	0
Sekcja N dział 81	-	0	0	1	1	0
Sekcja P	-	0	1	0	1	0
Sekcja Q	-	0	0	1	0	1
Sekcja Q dział 86	-	0	0	1	0	1
Sekcje S i T	-	0	0	0	0	1
Sekcja S dział 96 i Sekcja T dział 97 i 98	-	0	0	0	0	1
sektor publiczny						
Sekcja P	-	0	1	0	0	0
sektor prywatny						

Sekcja A	-	0	1	1	1	0
Sekcja C	-	1	5	3	4	2
Sekcja F	-	2	5	1	0	4
Sekcja G	-	6	5	6	2	4
Sekcja H	-	0	2	0	0	1
Sekcja I	-	0	0	0	0	1
Sekcja J	-	0	2	0	1	0
Sekcja M	-	0	1	0	0	0
Sekcja N	-	0	0	2	1	0
Sekcja P	-	0	0	0	1	0
Sekcja Q	-	0	0	1	0	1
Sekcje S i T	-	0	0	0	0	1
Podmioty wyrejestrowane wg grup sekcji PKD 2007						
ogółem	-	9	22	14	10	14
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	-	0	1	1	1	0
przemysł i budownictwo	-	3	10	4	4	6
pozostała działalność	-	6	11	9	5	8
PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ - WSKAŹNIKI						
Podmioty - wskaźniki						
podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	-	596	609	640	691	704
jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	-	41	37	60	50	38
jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności	-	22	54	35	25	36
podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności	-	60	61	64	69	70
podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	-	104,1	104,6	109,8	117,2	119,2
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	-	46	47	49	53	54
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	-	8,0	8,0	8,4	9,0	9,2
fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	-	3	3	3	3	3
fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	-	27	30	30	33	33
nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	-	2	2	0	3	0
podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym	-	72	64	103	86	65
udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON	%	3,7	8,9	5,5	3,7	5,1

udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora medycznego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem	%	0,00	13,33	4,17	5,00	0,00
udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem	%	0,00	13,33	0,00	15,00	0,00
udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora przetwórstwa rolno-spożywczego w ogólnej liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem	%	0,00	6,67	4,17	0,00	6,67
Podmioty wg klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym						
ogółem	-	1040,5	1045,9	1097,8	1171,7	1191,7
0 - 9	-	997,9	1007,7	1063,5	1141,6	1165,8
10 - 49	-	38,4	34,0	30,0	25,8	21,6
50 - 249	-	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

8.3. Bezrobotni Gmina Hajnówka.

Dane statystyczne – źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 109. Bezrobotni na terenie Gminy Hajnówka.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
BEZROBOCIE REJESTROWANE						
Bezrobotni zarejestrowani wg płci						
ogółem	osoba	146	148	170	166	136
mężczyźni	osoba	77	78	86	89	75
kobiety	osoba	69	70	84	77	61
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci						
ogółem	%	6,2	6,3	7,3	7,1	5,9
mężczyźni	%	5,7	5,8	6,4	6,6	5,7
kobiety	%	6,9	7,0	8,5	7,8	6,2

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 110. Pracujący na terenie Gminy Hajnówka.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
PRACUJĄCY WEDŁUG INNEGO PODZIAŁU NIŻ PKD						
Pracujący wg płci						
ogółem	osoba	592	539	311	311	304
mężczyźni	osoba	448	399	176	173	165
kobiety	osoba	144	140	135	138	139

Pracujący na 1000 ludności						
ogółem	osoba	145	134	78	79	78

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 111. Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w%) w gminach Powiatu Hajnowskiego.

gmina	Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %)
gmina miejska Hajnówka	6,1
Białowieża	10,1
Czeremcha	8,7
Czyże	4,2
Dubicze Cerkiewne	7,2
gmina wiejska Hajnówka	5,9
Kleszczele	7,8
Narew	8,9
Narewka	8,1

Źródło: Bank Danych Lokalnych,

Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym jest nieco wyższy w odniesieniu do kobiet niż w przypadku mężczyzn. Wskaźniki te wynoszą odpowiednio: wśród kobiet 6,2%, wśród mężczyzn – 5,7%. Liczbę osób bezrobotnych w gminach powiatu hajnowskiego zaprezentowano w tabeli.

Tabela 112. Liczba osób bezrobotnych w gminach powiatu hajnowskiego w latach 2010-2014.

Jednostka terytorialna	ogółem					w tym kobiety				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
gmina miejska Hajnówka	1 065	1 016	1 183	1 075	834	513	485	558	514	385
Białowieża	127	136	149	145	128	50	53	57	52	42
Czeremcha	182	171	181	223	176	90	105	99	116	93
Czyże	38	37	44	45	45	14	17	22	16	16
Dubicze Cerkiewne	75	60	56	62	55	28	27	24	32	28
gmina wiejska Hajnówka	146	148	170	166	136	69	70	84	77	61
Kleszczele	110	107	113	133	114	41	48	39	55	51
Narew	189	186	201	215	182	81	74	88	92	84
Narewka	176	178	200	239	189	85	95	90	101	86

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks

W gminie Hajnówka w latach 2010-2012 można było zaobserwować niewielki wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych z 146 w 2010 do 170 w 2012. W ostatnich dwóch latach analizy nastąpił dość znaczący spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych do poziomu 136 osób (spadek o 20%). Wśród bezrobotnych we wszystkich analizowanych latach dominują mężczyźni. W analizowanym okresie udział kobiet w strukturze bezrobotnych kształtował się na podobnym poziomie tj. od 45 do 49%.

W gminach objętych działaniem Powiatowego Urzędu Pracy w Hajnówce dominująca liczba zarejestrowanych bezrobotnych występuje w mieście Hajnówka (45%). Udział liczby bezrobotnych z terenu gminy wiejskiej Hajnówka to 7,3%. Procentowy udział bezrobotnych w poszczególnych gminach objętych działaniem Powiatowego Urzędu Pracy w Hajnówce w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych został zaprezentowany poniżej w tabeli.

Tabela 113. Udział bezrobotnych w poszczególnych gminach objętych działaniem Powiatowego Urzędu Pracy w Hajnówce w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych.

	2010	2011	2012	2013	2014
gmina miejska	50,5	49,8	51,5	46,7	44,9
Hajnówka					
Białowieża	6,0	6,7	6,5	6,3	6,9
Czeremcha	8,6	8,4	7,9	9,7	9,5
Czyże	1,8	1,8	1,9	2,0	2,4
Dubicze Cerkiewne	3,6	2,9	2,4	2,7	3,0
gmina wiejska	6,9	7,3	7,4	7,2	7,3
Hajnówka					
Kleszczele	5,2	5,2	4,9	4,8	6,1
Narew	9,0	9,1	9,8	9,3	9,8
Narewka	8,3	8,7	8,7	10,4	10,2

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

8.4. Rolnictwo.

Gmina Hajnówka jest gminą rolniczo - leśną. Ta klasyfikacja wynika z przeznaczenia gruntów oraz z podstawowych rodzajów działalności jakimi zajmują się w większości mieszkańcy gminy. Świadczy o tym również liczba i profil podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie gminy włączając rolnictwo. Wg danych ze spisu rolnego z 2002r. (dane GUS) na terenie gminy funkcjonowało 1544 gospodarstw rolnych oraz 311 podmiotów zajmujących się inną produkcją (stan na 2003r.), w 2009r. podmiotów gospodarczych było 228. Z powyższego zestawienia widać, że rolnictwo jest podstawową działalnością mieszkańców gminy. Następną dominującą działalnością jest leśnictwo. Wynika to z powierzchni lasów jaką zajmują na terenie gminy - 16.727 ha (w 2009r). Na dalszym miejscu znajduje się przemysł, budownictwo oraz pozostałe usługi rynkowe.

8.4.1. Użytkowanie gruntów

Tabela 114.: Powierzchnia gruntów wg użytków.

	Jednostka miary	2010	2011	2012	2013	2014
POWIERZCHNIA GEODEZYJNA KRAJU (DANE GUGIK)						
Powierzchnia						
ogółem w ha	ha	2929 3	2929 3	2929 3	2929 3	29293
ogółem w km2	km2	293	293	293	293	293
Powierzchnia geodezyjna kraju według kierunków wykorzystania						
powierzchnia ogółem	ha	-	-	2929 3	2929 3	29293
powierzchnia lądowa	ha	-	-	2923 4	2923 3	29233
użytki rolne razem	ha	-	-	1083 0	1058 2	10575
użytki rolne - grunty orne	ha	-	-	7461	6960	6952
użytki rolne - sady	ha	-	-	0	29	29
użytki rolne - łąki trwałe	ha	-	-	1264	1194	1191
użytki rolne - pastwiska trwałe	ha	-	-	2105	1911	1907
użytki rolne - grunty rolne zabudowane	ha	-	-	0	429	437
użytki rolne - grunty pod stawami	ha	-	-	0	10	10
użytki rolne - grunty pod rowami	ha	-	-	0	49	49
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione razem	ha	-	-	1692 5	1717 1	17165
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione - lasy	ha	-	-	1692 5	1695 2	16947
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione - grunty zadrzewione i zakrzewione	ha	-	-	0	219	218
grunty pod wodami razem	ha	-	-	59	60	60
grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi	ha	-	-	58	59	59
grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi	ha	-	-	1	1	1
grunty zabudowane i zurbanizowane razem	ha	-	-	703	704	716
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny mieszkaniowe	ha	-	-	12	12	16
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny przemysłowe	ha	-	-	12	12	12
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny inne zabudowane	ha	-	-	43	43	49
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny zurbanizowane niezabudowane	ha	-	-	1	1	1
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny rekreacji i wypoczynku	ha	-	-	6	6	6

grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny komunikacyjne - drogi	ha	-	-	439	440	442
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny komunikacyjne - kolejowe	ha	-	-	173	173	173
grunty zabudowane i zurbanizowane - użytki kopalne	ha	-	-	17	17	17
użytki ekologiczne	ha	-	-	536	536	536
nieużytki	ha	-	-	240	240	240
tereny różne	ha	-	-	0	0	1

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

8.4.2. Gleby

Produkcja rolnicza uzależniona jest między innymi od dostępności gleb odpowiedniej jakości. W gminie Hajnówka podobnie jak, w powiecie Hajnowskim występują gleby ukształtowane z utworów polodowcowych: gleby bielcowe, gleby brunatnoziemne, gleby płowe, gleby rdzawe, gleby oglejone, a w dolinach rzek i na torfowiskach gleby organogeniczne: czarne ziemie, gleby murszowe oraz torfy torfowisk przejściowych, niskich i wysokich. Stosunkowo niewielkie powierzchnie zajmują mady rzeczne. Największe powierzchnie stanowią gleby brunatne, brunatne oglejone i płowe.

Gleby cechują się niską zawartością azotu, fosforu, potasu. Niedobory tych składników występują na 35% - 65% pow. użytków rolnych, w zależności od gminy.

Według danych IUNG średni wskaźnik jakości przestrzeni produkcyjnej rolniczej na terenie gminy Hajnówka wynosi 63,2 punkty. Dla porównania w powiecie hajnowskim jest on równy 52,6 pkt, w województwie podlaskim jego wartość to 54,3 pkt., a w Polsce 66,6 pkt. Z punktu widzenia prowadzenia gospodarki rolnej, uwarunkowania w gminie Hajnówka są raczej dobre.

W gminie Hajnówka przeważają gleby średnie należące do klasy bonitacyjnej IVa i IVb. Szczegółowy podział gleb w zależności od klasy bonitacyjnej został przedstawiony poniżej

Tabela 115. Gleby w gminach powiatu hajnowskiego według klas bonitacyjnych [ha].

Jednostka terytorialna	II	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI
gm. Hajnówka	0,73	416,54	1082,99	2057,98	1683,88	1333,54	377,95
Udział gleb w gminie [%]	0,01	5,99	15,57	29,60	24,22	19,18	5,44

Źródło: Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Hajnówce, 2014.

Największą powierzchnię pod względem struktury i użytkowania gruntów zajmują użytki rolne w dobrej kulturze 7433 ha. W drugiej kolejności są tereny pod zasiewami 4698 ha.

Relatywnie dużą powierzchnię zajmują:

- łąki trwałe (grunty pokryte trawami - 5 lub więcej lat, z zasady koszone, ale zbiory niekoniecznie wykorzystywane do celów produkcyjnych) – 2201 ha;
- lasy i grunty leśne – 379 ha,
- uprawy trwałe (łączna powierzchnia plantacji drzew owocowych, krzewów owocowych, szkółek drzew i krzewów owocowych, szkółek drzew i krzewów ozdobnych, szkółek drzew leśnych do celów handlowych, innych upraw trwałych, w

tym wikliny, drzew i krzewów owocowych rosnących poza plantacjami, a także upraw trwałych pod osłonami) - 55 h;

- pastwiska – 207 ha,
- sady - 54 ha.

Pozostałe użytki rolne stanowią powierzchnię równą 317 ha, natomiast pozostałe grunty zajmują powierzchnie 510 ha.

8.4.3. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju rolnictwa

Do głównych elementów środowiska przyrodniczego z punktu widzenia możliwości rozwoju gospodarki rolnej należą: gleby, klimat, warunki wodne i rzeźba terenu.

Waloryzację (ocenę punktową) rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy Hajnówka opracowano wg metody IUNG, w Wojewódzkim Biurze Geodezji i Terenów Rolnych w Białymstoku (1986r).

Jakość środowiska przyrodniczego w aspekcie gospodarki rolnej jest wyrażona w postaci wskaźnika syntetycznego, który jest sumą wskaźników oceny gleby, agroklimatu, rzeźby terenu i warunków wodnych.

Wskaźnik oceny agroklimatu jest identyczny dla wszystkich obrębów geodezyjnych i wynosi 7,4 punktu (w skali 10 punktowej). Do oceny warunków wodnych i rzeźby terenu zastosowano skalę 5-cio punktową zamiast 10-cio punktowej, gdyż zarówno warunki wodne jak i rzeźba terenu zostały w dużym stopniu uwzględnione przy wycenie gleb.

Wskaźniki jakości gleb zostały obliczone na podstawie rejestru klas bonitacyjnych i zestawieniu kompleksów przydatności rolniczej dla użytków rolnych ogółem i oddzielnie dla gruntów ornych.

Ogólny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla gminy Hajnówka wynosi 63,3 pkt (byłe woj. białostockie 55,8 pkt), a dla gruntów ornych 67,5 pkt, klasyfikując gminę na jednej z czołowych lokat w tym rejonie.

Syntetyczny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla poszczególnych wsi jest zróżnicowany i oscyluje między 38,4 pkt. a 85,7pkt.

Najlepszymi warunkami przyrodniczymi do produkcji rolnej mogą się poszczycić wsie: Nowoberezowo - 85,7 pkt., Nowokornino 78,0 pkt., Puciska 77,9 pkt., a najgorszymi - Wierzchowskie 38,4 pkt., Łozice 39,1 pkt., Olchowa Kładka 40,8 pkt.

Najlepsze gleby występują w północno-zachodniej części gminy, charakteryzują się dobrymi i bardzo dobrymi potencjalnymi możliwościami produkcyjnymi. Należą do 2 i 4 kompleksu przydatności rolniczej i są w pełni przydatne do wprowadzenia rolnictwa ekologicznego oraz rolnictwa integrowanego.

W roku 2000 wszystkie gminy województwa podlaskiego były badane przez IUNG Puławy pod kątem przydatności do produkcji rolnej. Gmina Hajnówka uzyskała wysokie notowania.

Badana była:

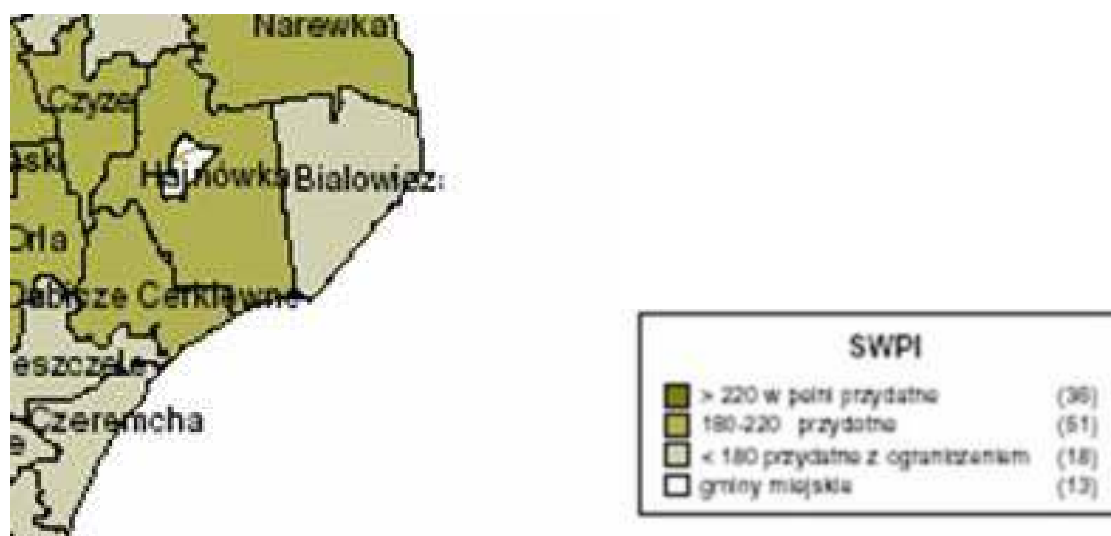
- a) Intensywność organizacji produkcji rolniczej - $Ir+z = 200 - 250$ mała

Rysunek 22. Intensywność organizacji produkcji rolniczej.

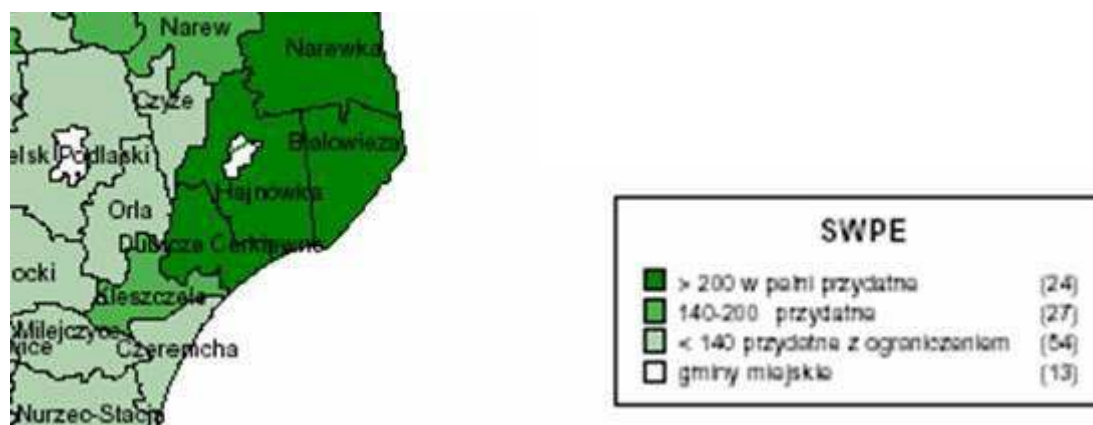
b) przydatność gminy dla rolnictwa integrowanego - SWPI = 180 - 220 przydatna

Rysunek 23. Przydatność gminy dla rolnictwa integrowanego.

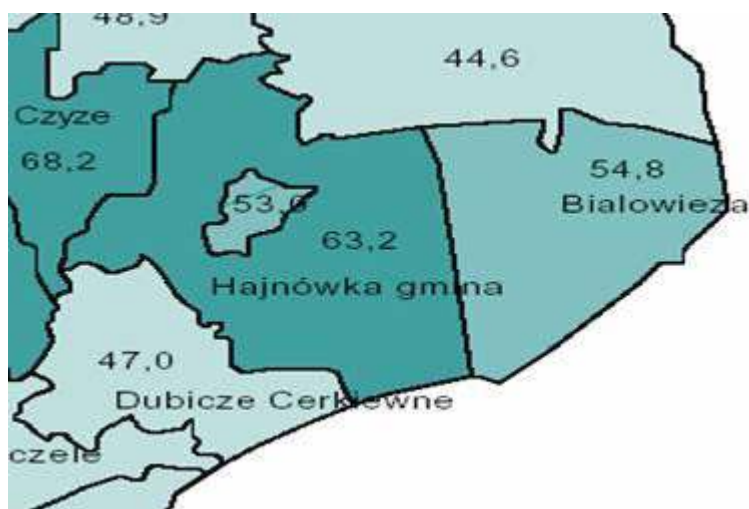
c) przydatność gminy dla rolnictwa ekologicznego - SWE > 200 w pełni przydatna

Rysunek 24. Przydatność gminy dla rolnictwa ekologicznego.

d) waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy - 63,2 pkt. wysoka

Rysunek 25.: Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy.

Waloryzację rolniczej przestrzeni produkcyjnej poszczególnych wsi gminy Hajnówka przedstawiono w tabeli:

Tabela 116. Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej poszczególnych wsi gminy Hajnówka.

	Nazwa obrębu	Ocena gleb w punktach		Wskaźnik bonitacji				ogólny wskaźnik rolniczej przestrzeni produkcyjnej	
		Grunty /orne	użytki rolne	jakość i	agro-	Rzeż	Waru	Grunt	Użytki

						przydatność rolnicza		klima tu	by teren u	nków wodn ych	y orne	rolne
		Bonit acja	Przyd a- tność	Bonit acja	Przyd a- tność	grunt y orne	Użyt ki rolne					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	Województwo	39,9	47,8	37,8	43,9	43,6	40,9	7,7	3,8	2,9		55,8
	gmina	46,4	57,9	44,3	52,1	52,2	48,2	7,4	4,0	3,7	67,3	63,3
1	Bielszczyzna	43,3	60,7	42,1	57,1	52,0	49,6	7,4	4,1	3,6	67,1	68,7
2	Borek	38,3	47,2	33,5	46,7	42,8	43,1	7,4	4,0	3,5	57,7	58,0
3	Borysówka	55,2	58,4	54,8	56,0	56,8	55,4	7,4	4,1	4,0	72,3	70,9
4	Chytra	36,2	42,7	35,3	39,4	39,5	37,4	7,4	3,8	2,3	53,0	50,9
5	Czyżyki	49,8	66,5	48,1	60,8	58,2	54,5	7,4	4,1	3,4	73,1	69,4
6	Dubicze Osoczne	52,0	78,3	50,7	72,7	65,2	61,7	7,4	4,0	4,7	81,3	77,8
7	Dubiny	34,8	41,7	35,2	41,4	38,3	38,3	7,4	4,0	3,0	52,7	52,7
8	Kotówka	50,2	58,4	48,3	56,3	54,3	52,3	7,4	4,1	3,8	69,6	67,6
9	Lipiny	32,7	34,6	31,8	29,7	33,7	30,8	7,4	4,0	2,6	47,7	44,8
10	Łozice	25,7	27,2	25,1	25,1	26,5	25,1	7,4	4,1	2,5	40,5	39,1
11	Mochnate	42,2	53,6	42,3	50,2	47,9	46,3	7,4	3,8	3,6	62,7	61,1
12	Nowoberezowo	66,5	76,2	65,4	73,3	71,3	69,4	7,4	4,1	4,8	87,6	85,7
13	Nowokorwino	58,7	73,4	56,0	68,1	66,0	62,1	7,4	4,1	4,4	81,9	78,0
14	Nowosady	37,4	45,6	36,0	41,8	41,5	38,9	7,4	3,8	2,6	55,3	52,7
15	Orzeszkowo	25,9	30,1	26,5	29,4	28,0	28,0	7,4	3,9	2,7	42,0	42,0
16	Olchowa Kładka	29,9	28,9	27,4	25,1	29,4	26,3	7,4	4,1	3,0	43,9	40,8
17	Pasieczniki Duże	39,1	42,2	34,9	31,9	40,6	33,2	7,4	4,1	2,2	54,3	46,9
18	Postolowo	32,1	42,3	32,8	35,3	37,2	34,1	7,4	4,1	2,6	51,3	48,2
19	Progale	55,5	68,3	55,3	67,5	61,9	61,4	7,4	4,1	3,8	77,2	76,7
20	Puciska	53,2	75,4	52,6	72,1	64,3	62,4	7,4	4,1	4,0	79,8	77,9
21	Rzepiska	42,7	57,7	43,0	55,6	50,2	49,3	7,4	4,1	3,4	65,1	64,2
22	Sowiny Gród	43,2	45,2	41,5	44,4	44,2	43,0	7,4	4,1	3,8	59,5	58,3
23	Skryplewo	34,3	36,7	34,2	35,5	35,5	34,9	7,4	4,1	3,0	50,0	49,4
24	Stare Berezowo	51,4	72,7	49,1	68,8	62,0	60,0	7,4	4,0	4,7	78,1	76,1
25	Trywieża	51,4	61,2	50,5	56,7	56,3	53,6	7,4	4,0	3,9	71,6	68,9
26	Wasilkowo	43,7	43,8	43,6	43,1	43,7	43,4	7,4	3,9	3,5	58,5	58,2
27	Wierzchowskie	29,5	31,6	24,7	22,9	30,5	29,8	7,4	4,0	3,2	45,1	38,4
28	Wygoda	53,4	71,4	49,3	69,7	62,4	59,0	7,4	4,1	4,2	78,1	74,7

Z ogólnej oceny bonitacji gleb gminy Hajnówka wynika, że na większości powierzchni gruntów ornych występują gleby dobrej jakości. Gleby klas II - IVa zajmują powierzchnię 4058 ha, co stanowi 51,7 % ogólnej powierzchni gruntów ornych. Wśród użytków zielonych gleby klas III i IV stanowią 54,7 % ich powierzchni.

Tabela 117.: Struktura gleb wg klas bonitacyjnych - grunty orne i użytki zielone.

Grunty orne	Użytki zielone
-------------	----------------

Klasa	Pow. - ha	%	Klasa	Pow. - ha	%
I	-	-	I	-	-
II	1	-	II	-	-
IIIa	194	2,5	IIIa	392	13,1
IIIb	1117	14,2	IV	1239	41,6
IVa	2746	29,8	V	1040	34,9
IVb	1796	22,7	VI	310	10,4
V	1779	22,7			
VI	618	7,9			
Razem	7845 ha			2980 ha	

Szczegółowe ujęcie bonitacji gruntów (w podziale na poszczególne wsie) obrazuje tabela

Tabela 118. Struktura gleb wg klas bonitacyjnych - grunty orne.

	Nazwa obrębu	Razem	II - IIIa		IIIb		IVa		IVb		V		VI	
		ha	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1.	Bielszczyzna	90	-	-	10	11,1	19	21,1	36	40,0	19	21,1	6	6,7
2.	Borek	144	-	-	3	2,1	24	16,7	54	37,5	53	36,8	10	6,9
3.	Borysówka	261	42	16,1	78	29,9	37	14,2	49	18,8	33	12,6	22	8,4
4.	Chytra	269	-	-	8	2,7	51	17,2	77	26,0	111	37,5	49	16,6
5.	Czyżyki	560	11	2,0	103	18,4	187	33,4	150	26,8	96	17,1	13	2,3
6.	Dubicze Osoczne	398	3	0,8	82	20,6	160	40,2	105	26,4	45	11,3	3	0,7
7.	Dubiny	579	-	-	2	0,3	60	10,4	212	36,8	216	37,3	89	15,4
8.	Kotówka	257	-	-	60	23,4	87	33,9	51	19,8	53	20,6	6	2,3
9.	Lipiny	151	-	-	4	2,6	2	1,4	32	21,2	103	62,2	10	6,6
10.	Łozice	58	-	-	-	-	-	-	-	-	37	63,8	21	36,2
11.	Mochnate	598	1	0,2	30	5,0	154	25,8	221	36,9	166	27,8	26	4,3
12.	Nowoberezow o	540	111	20,6	217	40,2	180	33,3	31	5,7	1	0,2	-	-
13.	Nowokomino	856	24	2,8	313	36,6	368	43,0	88	10,3	63	7,3	-	-
14.	Nowosady	562	-	-	13	2,3	126	22,5	144	25,6	180	32,0	99	17,6
15.	Orzeszkowo	453	-	-	-	-	5	1,1	69	15,2	157	34,7	222	49,0
16.	Olcha Kładka	20	-	-	-	-	3	15,0	10	50,0	7	3,5	-	-
17.	Pasieczniki Duże	154	-	-	4	2,6	38	24,7	30	19,5	75	48,7	7	4,5
18.	Postołowo	22	-	-	-	-	-	-	7	31,8	13	59,1	2	9,1

Pokrywa glebowa Gminy Hajnówka jest mało zróżnicowana pod względem typologicznym i gatunkowym.

Udział poszczególnych typów i podtypów gleb użytków rolnych przedstawia się następująco:

- gleby pseudobielicowe 29,3 %
- gleby brunatne właściwe 0,8 %
- gleby brunatne wylugowane 20,3 %
- czarne ziemie właściwe 16,5 %
- czarne ziemie zdegradowane 23,2 %

murszaste i murszowo - mineralne 7,9 %
torfowe i mułowo - torfowe 2,0 %

Gleby w Gminie Hajnówka zostały wytworzone w głównej mierze z piasków gliniastych naglinionych i glin całkowitych (ok. 70 %).

Procentowy udział poszczególnych gatunków gleb przedstawia się następująco:

- piaski luźne i słabogliniaste całkowite 23,1 %
- piaski luźne i słabogliniaste zalegające zwięźlejszym podłożu 0,7 %
- piaski gliniaste lekkie i piaski gliniaste mocne na lżejszym podłożu 7,5 %
- piaski gliniaste lekkie i piaski gliniaste mocne na glinie 45,0 %
- gliny całkowite 18,3 %
- utwory organiczne na piaskach 4,4 %
- utwory organiczne głębokie 1,0 %

Na jakość gleb w znacznym stopniu wpływają stosunki wilgotnościowe, uwarunkowane rzeźbą terenu, składem granulometrycznym profilu glebowego, głębokością występowania wód gruntowych oraz warunkami klimatycznymi, głównie wielkością opadów i ich rozkładem w okresie wegetacyjnym.

Wśród gruntów Gminy Hajnówka wyróżniono następujące kategorie uwilgotnienia:

- Gleby o uwilgotnieniu właściwym, stanowiące 40,5 % gruntów ornych. Do tych gleb zaliczone są głównie gleby kompleksu pszennego, część żytniego bardzo dobrego, nieznaczna część żytniego dobrego i żytniego słabego.

Są one położone w obrębach: Nowoberezowo, Stare Berezowo, Dubicze Osoczne, Nowokornino, Czyżyki.

- Gleby okresowo nadmiernie uwilgotnione zajmują 9,6 % powierzchni gruntów ornych. Gleby te należą do kompleksu żytniego bardzo dobrego o składzie piasków gliniastych na glinach.

Najwięcej gleb nadmiernie okresowo uwilgotnionych występuje we wsiach: Wygoda, Puciska, Progale, Trywieża.

- Gleby okresowo podmokłe stanowią 21,6 % powierzchni gruntów ornych. Ponad 13 % gleb okresowo podmokłych jest wytworzona z glin. Są to gleby kompleksu zbożowo - pastewnego mocnego. Pozostałych 8 % gleb podmokłych to gleby kompleksu zbożowo - pastewnego słabego. Najwięcej gleb okresowo podmokłych występuje we wsiach: Mochate - 44,2 %, Kotówka - 43,0 %, Trywieża - 51,0 %, Wasilkowo - 59,6 %.
- Gleby okresowo za suche zajmują 21,9 % powierzchni gruntów ornych. Zaliczane są do nich gleby kompleksu żytniego słabego i częściowo dobrego o składzie piasku słabogliniastego, gliniastego lekkiego podścielonego piaskiem luźnym czasami gliną. Najwięcej tych gleb występuje we wsiach: Łozice - 57,9 %, Nowosady - 47,5 %.

Pasieczniki - 72,4 %, Postołowo - 54,6%, Lipiny - 62,0 %.

- Gleby trwale za suche zajmują 6,4 % powierzchni gruntów ornych. Największe powierzchnie w/w gleb występują we wsiach Orzeszkowo, Nowosady, Olchowa Kładka, Wierzchowskie.

Na kategorię uwilgotnienia użytków zielonych największy wpływ ma skład granulometryczny gleby, głębokość poziomu wody gruntowej i jego wahania.

Wśród użytków zielonych najwięcej, bo aż 51,9% ich powierzchni posiada właściwie uwilgotnienie. Są to użytki zielone średnie w przewadze IV klasy bonitacyjnej.

Użytki zielone okresowo podmokłe stanowią 26,4 % powierzchni użytków zielonych.

Występują w obniżeniach terenowych, o wysokim poziomie zalegania wód gruntowych. Najwięcej użytków zielonych okresowo podmokłych występuje we wsiach: Lipiny, Łozice, Orzeszkowo, Olchowa Kładka, Postołowo, Wierzchowskie.

Udział użytków zielonych okresowo za suchych wynosi 21,2 %. Użytki zielone okresowo za suche należą do bardzo słabych, największe ich powierzchnie znajdują się we wsiach: Pasieczniki Duże, Lipiny, Czyżyki, Orzeszkowo.

Kolejnymi ważnymi czynnikami decydującymi o jakości gleb są: ciężkość i trudność gleb do uprawy, kultura gleb oraz właściwości agrochemiczne.

Gleby lekkie do uprawy zajmują 52,0 % ogólnej powierzchni gruntów ornych. Są to w większości gleby kompleksu żytniego bardzo dobrego, zbożowo- pastewnego mocnego i pszennego dobrego, wytworzone z piasków gliniastych mocnych i glin lekkich.

Drugą grupę zajmującą 47 % powierzchni gruntów ornych, stanowią gleby bardzo lekkie i lekkie do uprawy. Należą w większości do kompleksów przydatności rolniczych żytnio łubinowego, żytniego słabego, żytniego dobrego, zbożowo - pastewnego słabego. Gleby ciężkie do uprawy zajmują 1 % powierzchni gruntów ornych ogółem, występując w obrębach: Nowoberezowo, Nowokornino, Rzepiska, Trywieża.

Na urodzajność gleby w głównej mierze wpływa stopień jej kultury, który z kolei jest uzależniony od: miąższości poziomu ornopróchnicznego, zawartości próchnicy, odczynu gleby, zawartości składników pokarmowych układu stosunków powietrzno - wodnych, składu granulometrycznego.

Spośród czterech stopni kultury (słaby, średni dobry i bardzo dobry) gleby w gminie Hajnówka można zaliczyć do dwóch stopni: średniego i słabego.

Średni stopień kultury posiada większość gruntów ornych, występujących na całym obszarze gminy. Należą one do kompleksów przydatności rolniczej: pszennego dobrego, żytniego bardzo dobrego. Miąższość warstwy próchnicznej jest na ogół równa warstwie ornej i wynosi średnio 25 cm. Do gleb o średnim stopniu kultury należą gleby bielcowe, brunatne, czarne ziemie wytworzone z piasków gliniastych i glin, całkowite i niecałkowite na różnych podłożach.

Słaby stopień kultury posiadają gleby na ponad 30 % gruntów ornych. Są to gleby kompleksów: żytniego bardzo słabego, żytniego słabego, zbożowo-pastewnego słabego i niektóre żytniego dobrego, wytworzone z piasków luźnych i słabogliniastych. Charakteryzują się

płytким poziomem omopróchnicznym zawartością składników pokarmowych i wykazują kwaśny odczyn gleby.

Według badań przeprowadzonych w 1986r. odczyn gleb na terenie gminy przedstawia się następująco:

- gleby bardzo kwaśne i kwaśne - 62 %
- gleby lekko kwaśne - 26 %
- gleby obojętne i zasadowe - 12 %

Wskaźnik bonitacji negatywnej odczynu gleb wynosi 75 %. Potrzeby wapnowania, zgodnie z danymi OSCHR w Białymstoku są następujące:

- 43 % gruntów ornych wymaga koniecznie wapnowanie,
- na 30 % wapnowanie jest wskazane,
- 27 % gleb wapnowanie można ograniczyć.

Najsilniej zakwaszone w poziomie omopróchnicznym są gleby kompleksów: żytniego bardzo dobrego, żytniego dobrego - pH w KCI wynosi 4,8. Korzystniej kształtuje się odczyn w glebach kompleksów zbożowo-pastewnych - pH w KCI wynosi od 5,9 do 6,1.

Pod względem zasobności w podstawowe składniki pokarmowe najwięcej jest gleb ubogich w fosfor - 71 %, w potas - 67 %, magnez 55 %.

Zawartość próchnicy w glebach poszczególnych kompleksów waha się od 2,58 % w kompleksie zbożowo - pastewnym mocnym do 1,30 % w żytnim -bardzo dobrym.

Zasobność gleb gminy w mikroelementy niezbędne do prawidłowego rozwoju roślin przedstawia tabela.

Tabela 119. Zasobność gleb gminy w mikroelementy niezbędne do prawidłowego rozwoju roślin.

Mikroelementy	Zasobność w %			
	niska	średnia	Wysoka	wskaźnik bonitacji negatywnej
Mangan	22	24	54	34
Miedź	78	16	6	86
Bor	31	45	24	53
Molibden	66	33	1	82
Cynk	24	52	24	50

Zespoły gleb które mogą być w podobny sposób użytkowane ze względu na zbliżone właściwości rolnicze, tworzą kompleksy przydatności rolniczej. Czynniki decydującymi o zaliczeniu gleby do określonego kompleksu są: skład granulometryczny, stosunki wilgotnościowe, stopień kultury gleby, rzeźba terenu, warunki klimatyczne.

Gleby w gminie Hajnówka zostały zaliczone do następujących kompleksów przydatności rolniczej:

Tabela 120. Kompleksy przydatności rolniczej gleby w gminie Hajnówka.

kompleks 2	- pszenno dobry	32,50%
kompleks 4	- żytni bardzo dobry	13,30%
kompleks 5	- żytni dobry	10,20%
kompleks 6	- żytni słaby	16,00%
kompleks 7	- żytnio- łubinowy	16,50%
kompleks 8	- zbożowo-past. mocny	13,50%
kompleks 9	- zbożowo past. słaby	8,00%

8.4.4. Dane w oparciu o Powszechny spis rolno 2010r.

PSR 2010 - WG SIEDZIBY GOSPODARSTWA

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

Tabela 121. Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych.

Dane w oparciu o Powszechny spis rolno 2010r.

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

	Jednostka miary	2010
PSR 2010 - WG SIEDZIBY GOSPODARSTWA		
Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych		
gospodarstwa rolne ogółem		
gospodarstwa ogółem		
ogółem	-	1123
do 1 ha włącznie	-	245
powyżej 1 ha razem	-	878
1 - 5 ha	-	426
1 - 10 ha	-	688
1 - 15 ha	-	790
5 - 10 ha	-	262
5 - 15 ha	-	364
10 -15 ha	-	102
5 ha i więcej	-	452
10 ha i więcej	-	190
15 ha i więcej	-	88
gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą		
ogółem	-	966
do 1 ha włącznie	-	121
powyżej 1 ha razem	-	845
1 - 5 ha	-	398
1 - 10 ha	-	657
1 - 15 ha	-	757
5 - 10 ha	-	259
5 - 15 ha	-	359
10 -15 ha	-	100
5 ha i więcej	-	447
10 ha i więcej	-	188

15 ha i więcej	-	88
gospodarstwa indywidualne		
gospodarstwa ogółem		
ogółem	-	1121
do 1 ha włącznie	-	245
powyżej 1 ha razem	-	876
1 - 5 ha	-	426
1 - 10 ha	-	688
1 - 15 ha	-	790
5 - 10 ha	-	262
5 - 15 ha	-	364
10 - 15 ha	-	102
5 ha i więcej	-	450
10 ha i więcej	-	188
15 ha i więcej	-	86
gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą		
ogółem	-	964
do 1 ha włącznie	-	121
powyżej 1 ha razem	-	843
1 - 5 ha	-	398
1 - 10 ha	-	657
1 - 15 ha	-	757
5 - 10 ha	-	259
5 - 15 ha	-	359
10 - 15 ha	-	100
5 ha i więcej	-	445
10 ha i więcej	-	186
15 ha i więcej	-	86

Tabela 122. Powierzchnia gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych.

Dane w oparciu o Powszechny spis rolny 2010r.

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

	Jednostka miary	2010
Powierzchnia gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych		
gospodarstwa rolne ogółem		
gospodarstwa ogółem		
ogółem	ha	8639,74
do 1 ha włącznie	ha	212,90
powyżej 1 ha razem	ha	8426,84
1 - 5 ha	ha	1304,10
1 - 10 ha	ha	3415,15
1 - 15 ha	ha	4787,44
5 - 10 ha	ha	2111,05
5 - 15 ha	ha	3483,34
10 - 15 ha	ha	1372,29
5 ha i więcej	ha	7122,74
10 ha i więcej	ha	5011,69
15 ha i więcej	ha	3639,40
gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą		
ogółem	ha	8404,70
do 1 ha włącznie	ha	105,27

powyżej 1 ha razem	ha	8299,43
1 - 5 ha	ha	1228,45
1 - 10 ha	ha	3313,12
1 - 15 ha	ha	4660,03
5 - 10 ha	ha	2084,67
5 - 15 ha	ha	3431,58
10 -15 ha	ha	1346,91
5 ha i więcej	ha	7070,98
10 ha i więcej	ha	4986,31
15 ha i więcej	ha	3639,40
gospodarstwa indywidualne		
gospodarstwa ogółem		
ogółem	ha	8384,31
do 1 ha włącznie	ha	212,90
powyżej 1 ha razem	ha	8171,41
1 - 5 ha	ha	1304,10
1 - 10 ha	ha	3415,15
1 - 15 ha	ha	4787,44
5 - 10 ha	ha	2111,05
5 - 15 ha	ha	3483,34
10 -15 ha	ha	1372,29
5 ha i więcej	ha	6867,31
10 ha i więcej	ha	4756,26
15 ha i więcej	ha	3383,97
gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą		
ogółem	ha	8149,27
do 1 ha włącznie	ha	105,27
powyżej 1 ha razem	ha	8044,00
1 - 5 ha	ha	1228,45
1 - 10 ha	ha	3313,12
1 - 15 ha	ha	4660,03
5 - 10 ha	ha	2084,67
5 - 15 ha	ha	3431,58
10 -15 ha	ha	1346,91
5 ha i więcej	ha	6815,55
10 ha i więcej	ha	4730,88
15 ha i więcej	ha	3383,97

Tabela 123. Średnia powierzchnia ogółem, użytków rolnych ogółem i użytków rolnych w dobrej kulturze.

Dane w oparciu o Powszechny spis rolny 2010r.

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

	Jednostka miary	2010
PSR 2010 - WG SIEDZIBY GOSPODARSTWA		
Średnia powierzchnia ogółem, użytków rolnych ogółem i użytków rolnych w dobrej kulturze		
gospodarstwa rolne ogółem		
gospodarstwa ogółem		
grunty ogółem	ha	7,69
użytki rolne ogółem	ha	6,90
użytki rolne w dobrej kulturze	ha	6,62
gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą		
grunty ogółem	ha	8,70

użytki rolne ogółem	ha	7,85
użytki rolne w dobrej kulturze	ha	7,69
gospodarstwa indywidualne		
gospodarstwa ogółem		
grunty ogółem	ha	7,48
użytki rolne ogółem	ha	6,69
użytki rolne w dobrej kulturze	ha	6,41
gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą		
grunty ogółem	ha	8,45
użytki rolne ogółem	ha	7,60
użytki rolne w dobrej kulturze	ha	7,45

Tabela 124. Użytkowanie gruntów.

Dane w oparciu o Powszechny spis rolny 2010r.

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

	Jednostka miary	2010
Użytkowanie gruntów		
gospodarstwa rolne ogółem		
liczba gospodarstw rolnych		
grunty ogółem	-	1122
użytki rolne ogółem	-	1118
użytki rolne w dobrej kulturze	-	956
pod zasiewami	-	744
grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	-	115
uprawy trwałe	-	56
sady ogółem	-	54
ogrody przydomowe	-	248
łąki trwałe	-	719
pastwiska trwałe	-	100
pozostałe użytki rolne	-	272
las i grunty leśne	-	257
pozostałe grunty	-	940
powierzchnia		
grunty ogółem	ha	8639,74
użytki rolne ogółem	ha	7750,15
użytki rolne w dobrej kulturze	ha	7432,97
pod zasiewami	ha	4698,34
grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	ha	247,47
uprawy trwałe	ha	54,61
sady ogółem	ha	53,99
ogrody przydomowe	ha	23,99
łąki trwałe	ha	2201,30
pastwiska trwałe	ha	207,26
pozostałe użytki rolne	ha	317,18
las i grunty leśne	ha	379,22
pozostałe grunty	ha	510,38
gospodarstwa indywidualne		
liczba gospodarstw rolnych		
grunty ogółem	-	1120
użytki rolne ogółem	-	1116
użytki rolne w dobrej kulturze	-	954
pod zasiewami	-	742

grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	-	115
uprawy trwałe	-	56
sady ogółem	-	54
ogrody przydomowe	-	248
łąki trwałe	-	718
pastwiska trwałe	-	100
pozostałe użytki rolne	-	271
las i grunty leśne	-	257
pozostałe grunty	-	938
powierzchnia		
grunty ogółem	ha	8384,31
użytki rolne ogółem	ha	7497,72
użytki rolne w dobrej kulturze	ha	7182,54
pod zasiewami	ha	4470,91
grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	ha	247,47
uprawy trwałe	ha	54,61
sady ogółem	ha	53,99
ogrody przydomowe	ha	23,99
łąki trwałe	ha	2178,30
pastwiska trwałe	ha	207,26
pozostałe użytki rolne	ha	315,18
las i grunty leśne	ha	379,22
pozostałe grunty	ha	507,38

Tabela 125. Gospodarstwa z uprawą wg rodzaju i powierzchni zasiewów.

Dane w oparciu o Powszechny spis rolny 2010r.

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

	Jednostka miary	2010
Gospodarstwa z uprawą wg rodzaju i powierzchni zasiewów		
gospodarstwa rolne ogółem		
ogółem	-	744
zboża razem	-	695
zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	-	687
ziemniaki	-	338
uprawy przemysłowe	-	65
buraki cukrowe	-	0
rzepak i rzepik razem	-	63
strączkowe jadalne na ziarno razem	-	6
warzywa gruntowe	-	5
gospodarstwa indywidualne		
ogółem	-	742
zboża razem	-	693
zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	-	685
ziemniaki	-	338
uprawy przemysłowe	-	64
buraki cukrowe	-	0
rzepak i rzepik razem	-	62
strączkowe jadalne na ziarno razem	-	6
warzywa gruntowe	-	5

Tabela 126. Powierzchnia zasiewów wg rodzaju gospodarstwa.

Dane w oparciu o Powszechny spis rolny 2010r.

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

	Jednostka miary	2010
Powierzchnia zasiewów wg rodzaju gospodarstwa		
gospodarstwa rolne ogółem		
ogółem	ha	4698,34
zboża razem	ha	3944,38
zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	ha	3550,27
pszenica ozima	ha	738,99
pszenica jara	ha	285,49
żyto	ha	444,16
jęczmień ozimy	ha	38,42
jęczmień jary	ha	189,50
owies	ha	304,84
pszenżyto ozime	ha	649,95
pszenżyto jare	ha	118,19
mieszanki zbożowe ozime	ha	22,63
mieszanki zbożowe jare	ha	758,10
kukurydza na ziarno	ha	319,24
ziemniaki	ha	88,68
uprawy przemysłowe	ha	374,33
buraki cukrowe	ha	0,00
rzepak i rzepik razem	ha	373,64
strączkowe jadalne na ziarno razem	ha	30,63
warzywa gruntowe	ha	1,58
gospodarstwa indywidualne		
ogółem	ha	4470,91
zboża razem	ha	3744,95
zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	ha	3406,84
pszenica ozima	ha	724,99
pszenica jara	ha	285,49
żyto	ha	444,16
jęczmień ozimy	ha	38,42
jęczmień jary	ha	184,50
owies	ha	304,84
pszenżyto ozime	ha	589,95
pszenżyto jare	ha	64,19
mieszanki zbożowe ozime	ha	22,63
mieszanki zbożowe jare	ha	747,67
kukurydza na ziarno	ha	263,24
ziemniaki	ha	88,68
uprawy przemysłowe	ha	346,33
buraki cukrowe	ha	0,00
rzepak i rzepik razem	ha	345,64
strączkowe jadalne na ziarno razem	ha	30,63
warzywa gruntowe	ha	1,58

Tabela 127. Pogłowie zwierząt gospodarskich w sztukach dużych.

Dane w oparciu o Powszechny spis rolny 2010r.

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

	Jednostka miary	2010
Pogłowie zwierząt gospodarskich w sztukach dużych		

gospodarstwa rolne ogółem		
gospodarstwa utrzymujące zwierzęta gospodarskie	-	524
pogłowie zwierząt w sztukach dużych (SD)	szt.	3471
gospodarstwa indywidualne		
gospodarstwa utrzymujące zwierzęta gospodarskie	-	523
pogłowie zwierząt w sztukach dużych (SD)	szt.	3022

Tabela 128. Pogłowie zwierząt gospodarskich (bydło, trzoda chlewna, konie, drób).

Dane w oparciu o Powszechny spis rolny 2010r.

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

	Jednostka miary	2010
Pogłowie zwierząt gospodarskich (bydło, trzoda chlewna, konie, drób)		
gospodarstwa rolne ogółem		
liczba gospodarstw		
bydło razem	-	253
bydło krowy	-	231
trzoda chlewna razem	-	217
trzoda chlewna lochy	-	45
konie	-	42
drób ogółem razem	-	385
drób ogółem drób kurzy	-	355
zwierzęta gospodarskie		
bydło razem	szt.	2843
bydło krowy	szt.	1497
trzoda chlewna razem	szt.	4611
trzoda chlewna lochy	szt.	566
konie	szt.	160
drób ogółem razem	szt.	7513
drób ogółem drób kurzy	szt.	6361
gospodarstwa indywidualne		
liczba gospodarstw		
bydło razem	-	253
bydło krowy	-	231
trzoda chlewna razem	-	216
trzoda chlewna lochy	-	44
konie	-	42
drób ogółem razem	-	385
drób ogółem drób kurzy	-	355
zwierzęta gospodarskie		
bydło razem	szt.	2843
bydło krowy	szt.	1497
trzoda chlewna razem	szt.	1627
trzoda chlewna lochy	szt.	136
konie	szt.	160
drób ogółem razem	szt.	7513
drób ogółem drób kurzy	szt.	6361

Tabela 129. Gospodarstwa stosujące nawozy mineralne i wapniowe.

Dane w oparciu o Powszechny spis rolny 2010r.

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

	Jednostka miary	2010
Gospodarstwa stosujące nawozy mineralne i wapniowe		
gospodarstwa rolne ogółem		
gospodarstwa		
mineralne	-	531
azotowe	-	476
fosforowe	-	73
potasowe	-	64
wieloskładnikowe	-	284
wapniowe	-	35
zużycie w dt czystego składnika		
mineralne	dt	7946
azotowe	dt	4742
fosforowe	dt	1654
potasowe	dt	1550
wapniowe	dt	3775
zużycie na 1 ha użytków rolnych		
mineralne	kg	102,5
azotowe	kg	61,2
fosforowe	kg	21,3
potasowe	kg	20,0
wapniowe	kg	48,7
zużycie na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze		
mineralne	kg	106,9
azotowe	kg	63,8
fosforowe	kg	22,3
potasowe	kg	20,9
wapniowe	kg	50,8

Tabela 130. Gospodarstwa domowe z dochodami z różnych źródeł.

Dane w oparciu o Powszechny spis rolny 2010r.

źródło : <https://bdl.stat.gov.pl/>

	Jednostka miary	2010
Gospodarstwa domowe z dochodami z różnych źródeł		
ogółem	gosp.	1123
z dochodem z działalności rolniczej	gosp.	964
z dochodem z emerytury i renty	gosp.	241
z dochodem z pozarolniczej działalności gospodarczej	gosp.	164
z dochodem z pracy najemnej	gosp.	568
z dochodem z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą	gosp.	52
bez dochodów z działalności rolniczej	gosp.	159
bez dochodów z emerytury i renty	gosp.	883
bez dochodów z pozarolniczej działalności gospodarczej	gosp.	960
bez dochodów z pracy najemnej	gosp.	556
bez dochodów z innych niezarobkowych źródeł poza emerytura i rentą	gosp.	1072

8.5. Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę.

Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę został wykonany zgodnie z przepisami Ustawy z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U.2016.778 j.t., z późn.zm.) i opracowany w formie Załącznika nr 1 - do niniejszego opracowania – „Cześć I – uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego” i stanowi jego integralną część.

SPIS TABEL , RYSUNKÓW, WYKRESÓW I ZDJĘĆ ZAMIESZCZONYCH W OPRACOWANIU:

Spis tabel.

Lp.	Nazwa tabeli
1.	Podział terytorialny i sieć osadnicza Gminy Hajnówka w latach 1999-2009.
2.	Podział terytorialny i sieć osadnicza Gminy Hajnówka w latach 2010-2014.
3.	Powierzchnia Gminy Hajnówka w latach 2010-2014.
4.	Wykaz sołectw Gminy Hajnówka.
5.	Liczba stałych mieszkańców w poszczególnych miejscowościach (wg danych UG na stan 31 grudnia 2014r.).
6.	Ludność w latach 1999-2009.
7.	Ludność w latach 2010-2014.
8.	Samorząd terytorialny Gminy Hajnówka w latach 201-2014.

9.	Rozkład roczny temperatury w °C, średnie oraz absolutne maksyma i minima.
10.	Średnie miesięczne temperatury powietrza.
11.	Średni roczny rozkład opadów atmosferycznych, sumy maksymalne i minimalne oraz wskaźnik opadowy okresu wegetacyjnego.
12.	Miesięczne sumy opadów atmosferycznych.
13.	Rozkład średniej częstotliwości wiatrów i prędkości w m/s na poszczególne kierunki oraz częstotliwość cisz za okres obserwacji 1953-1967.
14.	Obszary i obiekty prawnie chronione na terenie Gminy Hajnówka.
15.	Rejestr obszarów chronionego krajobrazu na terenie Gminy Hajnówka.
16.	Rejestr Rezerwatów Przyrody na terenie Gminy Hajnówka.
17.	Rejestr użytków ekologicznych na terenie Gminy Hajnówka.
18.	Elementy ekologicznej sieci krajowej i regionalnej.
19.	Korytarze ekologiczne ponadlokalne i lokalne.
20.	Zestawienie poszczególnych elementów sieci ekologicznej na obszarze opracowania (dla regionu Puszczy Białowieskiej).
21.	Zestawienie form ochrony przyrody w Obszarze węzłowym Puszcza Białowieska (GKPN-2).
22.	Korytarze ekologiczne główne.
23.	Powierzchniowe zestawienia form ochrony przyrody w poszczególnych elementach sieci ekologicznej na obszarze opracowania (region południowo-wschodni).
24.	Formy ochrony przyrody w obrębie projektowanej sieci ekologicznej na obszarze Gminy Hajnówka.
25.	Obiekty zabytkowe wpisane do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.
26.	Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Hajnówka – wg kategorii obiektu i GEZ.
27.	Obiekty zabytkowe nie wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Hajnówka – wg kategorii obiektu i GEZ.
28.	Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu Gminy Hajnówka.
29.	Ewidencja grobów i cmentarzy wojennych.
30.	Ewidencja cmentarzy.
31.	Ewidencja pomników nagrobnych.
32.	Zarządcy dróg na terenie Gminy Hajnówka.
33.	Ruch na drogach krajowych i wojewódzkich w powiecie hajnowskim (2010 r.)
34.	Wykaz dróg powiatowych na terenie Gminy Hajnówka.
35.	Ruch na drogach powiatowych w powiecie hajnowskim (2013 r.)
36.	Wykaz dróg zaliczonych do kategorii dróg gminnych na terenie Gminy Hajnówka.
37.	Istniejące ścieżki rowerowe na terenie Gminy Hajnówka. -
38.	Gminne ujęcia wody na terenie Gminy Hajnówka.
39.	Wodociągi na terenie Gminy Hajnówka (dane statystyczne).
40.	Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku.
41.	Istniejące oczyszczalnie ścieków na terenie Gminy Hajnówka.
42.	Dane statystyczne dotyczące gospodarki ściekowej na terenie Gminy Hajnówka.
43.	Dane statystyczne dotyczące istniejącej sieci wodno-kanalizacyjnej na terenie Gminy Hajnówka.
44.	Wykaz gmin Regionu Południowego.
45.	Regionalne instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych w Regionie Południowym i zastępczej obsługi regionu.
46.	Ilość odpadów komunalnych wytworzonych na terenie gminy (w Mg) w 2014 r.
47.	Ilość odpadów komunalnych wytworzonych na terenie gminy 2010-2014 r. - dane statystyczne.
48.	Podmioty odbierające odpady komunalne od właścicieli nieruchomości z terenu gminy Hajnówka (posiadające wpis do rejestru działalności regulowanej).
49.	Osiągnięte poziomy recyklingu i ograniczenia masy odpadów komunalnych.
50.	GPZ zasilający Gminę Hajnówka.
51.	Obciążenie szczytowe stacji 110/15 kV w okresie zimowym.
52.	Zestawienie wartości łącznych dostępnych mocy przyłączeniowych PGE Dystrybucja SA.
53.	Wykaz długości linii 15/04kV zasilających teren gminy.
54.	Ilość odbiorców w rozbiu na indywidualnych i przemysłowych oraz sumaryczna ilość zużytej przez nich energii elektrycznej w latach 2005-2012.
55.	Zasoby mieszkaniowe na terenie Gminy Hajnówka.
56.	Wykaz obiektów użyteczności publicznej i istniejący sposób ogrzewania.
57.	Liczba stałych mieszkańców w poszczególnych miejscowościach (wg danych UG na stan 31 grudnia 2014r.).

58.	Ludność w latach 1999-2009.
59.	Ludność w latach 2010-2014.
60.	Gęstość zaludnienia oraz wskaźniki.
61.	Ludność wg grup wieku i płci.
62.	Ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci.
63.	Ludność w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci.
64.	Wskaźnik obciążenia demograficznego, udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem i współczynnik feminizacji.
65.	URODZENIA I ZGONY.
66.	MAŁŻEŃSTWA, ROZWODY I SEPARACJE.
67.	MIGRACJE WEWNĘTRZNE I ZAGRANICZNE.
68.	Wykaz ilościowy uczniów w latach 2007 – 2015.
69.	Wykaz ilościowy dzieci dowożonych.
70.	WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE.
71.	SZKOLNICTWO PODSTAWOWE.
72.	SZKOLNICTWO GIMNAZJALNE.
73.	SKOLARYZACJA.
74.	Ludność niepełnosprawna.
75.	Wartość wskaźnika deprywacji lokalnej.
76.	Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenie.
77.	Liczba osób niepełnosprawnych bezrobotnych, z uwzględnieniem poziomu wykształcenia dla obszaru gminy Hajnówka na koniec 2014r
78.	Powody udzielenia pomocy i wsparcia.
79.	Zestawienie interwencji jakie miały miejsce na terenie gminy Hajnówka w latach 2007-2014 (Pożary).
80.	Zestawienie interwencji jakie miały miejsce na terenie gminy Hajnówka w latach 2007-2014 (Miejscowe Zagrożenia).
81.	Zestawienie interwencji jakie miały miejsce na terenie gminy Hajnówka w latach 2007-2014 (Alarmy Fałszywe).
82.	Stan wyposażenia miejscowości w usługi podstawowe.
83.	BIBLIOTEKI.
84.	DZIAŁALNOŚĆ DOMÓW, OŚRODKÓW KULTURY, KLUBÓW I ŚWIETLIC.
85.	Stowarzyszenia i fundacje działające na terenie gminy Hajnówka.
86.	Inwestycje zrealizowane w gminie Hajnówka w latach 2009 – 2014 w zakresie obiektów użyteczności publicznej objęte zewnętrznymi źródłami finansowania.
87.	Zasoby mieszkaniowe gminy.
88.	BUDOWNICTWO MIESZKANIOWE - Mieszkania oddane do użytkowania.
89.	Budynki nowe oddane do użytkowania.
90.	Budynki niemieszkalne, zbiorowego zamieszkania oraz domy letnie oddane do użytkowania.
91.	Wykaz kart ewidencyjnych pól biwakowych oraz innych obiektów świadczących usługi hotelarskie na terenie gminy Hajnówka.
92.	Inwestycje zrealizowane w gminie Hajnówka w latach 2009 – 2014 w zakresie obiektów użyteczności publicznej objęte zewnętrznymi źródłami finansowania.
93.	Dane statystyczne.
94.	Wielkość dochodów, wydatków oraz deficytu/nadwyżki budżetowej Gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN).
95.	Dochody i wydatki bieżące, deficyt/nadwyżka operacyjna w Gminie Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN).
96.	Dochody własne gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN).
97.	Struktura dochodów własnych gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w %).
98.	Dochody ogółem oraz dochody własne w przeliczeniu na jednego mieszkańca w gminie Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN).
99.	Wysokość subwencji ogólnej dla gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN).
100.	Wysokość dotacji dla gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN).
101.	Struktura wydatków budżetu gminy Hajnówka według działów w latach 2010-2014 (w %).
102.	Lokata gminy Hajnówka ze względu na poziom wydatków gminy w przeliczeniu na jednego mieszkańca w latach 2010-2013.
103.	Inwestycje współfinansowane środkami UE w gminie Hajnówka w latach 2010-2014 realizowane w oparciu o PROW 2007-2013.
104.	Liczba oraz struktura podmiotów gospodarki narodowej wg liczby pracujących w gminie Hajnówka w

	latach 2010 – 2014.
105.	Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD.
106.	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD (stan na dzień 31.12.2014).
107.	Liczba podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w gminach powiatu hajnowskiego wg stanu na dzień 31.12.2014.
108.	Podmioty gospodarcze Gminy Hajnówka.
109.	Bezrobotni na terenie Gminy Hajnówka.
110.	Pracujący na terenie Gminy Hajnówka.
111.	Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w%) w gminach powiatu hajnowskiego.
112.	Liczba osób bezrobotnych w gminach powiatu hajnowskiego w latach 2010-2014.
113.	Udział bezrobotnych w poszczególnych gminach objętych działaniem Powiatowego Urzędu Pracy w Hajnówce w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych.
114.	Powierzchnia gruntów wg użytków.
115.	Gleby w gminach powiatu hajnowskiego według klas bonitacyjnych [ha].
116.	Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej poszczególnych wsi gminy Hajnówka.
117.	Struktura gleb wg klas bonitacyjnych - grunty orne i użytki zielone.
118.	Struktura gleb wg klas bonitacyjnych - grunty orne.
119.	Zasobność gleb gminy w mikroelementy niezbędne do prawidłowego rozwoju roślin.
120.	Kompleksy przydatności rolniczej gleby w gminie Hajnówka.
121.	Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych.
122.	Powierzchnia gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych.
123.	Średnia powierzchnia ogółem, użytków rolnych ogółem i użytków rolnych w dobrej kulturze.
124.	Użytkowanie gruntów.
125.	Gospodarstwa z uprawą wg rodzaju i powierzchni zasiewów.
126.	Powierzchnia zasiewów wg rodzaju gospodarstwa.
127.	Pogłowie zwierząt gospodarskich w sztukach dużych.
128.	Pogłowie zwierząt gospodarskich (bydło, trzoda chlewna, konie, drób).
129.	Gospodarstwa stosujące nawozy mineralne i wapniowe.
130.	Gospodarstwa domowe z dochodami z różnych źródeł.

Spis rysunków.

Lp.	Nazwa rysunku
1.	Budowa geologiczna.
2.	Rezerwat Biosfery Obszaru Puszczy Białowieskiej.
3.	Obszar Chronionego Krajobrazu „Puszcza Białowieska”.
4.	Obszar Natura 2000 Puszcza Białowieska (PLC 200004) (cz.1/3).
5.	Obszar Natura 2000 Puszcza Białowieska (PLC 200004) (cz.2/3).
6.	Obszar Natura 2000 Puszcza Białowieska (PLC 200004) (cz.3/3).
7.	Fragment projektowanej sieci ekologicznej na obszarze Województwa Podlaskiego.
8.	Fragment projektowanej sieci ekologicznej na obszarze Województwa Podlaskiego.
9.	Fragment projektowanej sieci ekologicznej na obszarze Gminy Hajnówka.
10.	Fragment projektowanej sieci ekologicznej na obszarze Gminy Hajnówka.
11.	Mapa geometryczna z początków istnienia Straży Hajnowskiej
12.	Układ dróg krajowych i wojewódzkich w południowej części woj. podlaskiego.
13.	Komunikacja autobusowa na terenie Powiatu Hajnowskiego.
14.	Istniejące linie kolejowe w województwie podlaskim.
15.	Linie kolejowe PKP PLK w powiecie hajnowskim.
16.	Przebieg Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo – fragment w powiecie hajnowskim.
17.	Mapa trasy NORDIC WALKING.
18.	Podział województwa podlaskiego na regiony gospodarki odpadami oraz regionalne instalacje przetwarzania odpadów komunalnych wraz z instalacjami przewidzianymi do zastępczej obsługi regionów.
19.	Podział województwa podlaskiego na regiony gospodarki odpadami oraz pozostałe instalacje zagospodarowania odpadów komunalnych.
20.	Plan gospodarki odpadami województwa podlaskiego.

21.	Stopień gazyfikacji Gminy Hajnówka wg Mapy Systemu Dystrybucyjnego Mazowieckiej Spółki Gazownictwa sp. z o.o.
22.	<i>Intensywność organizacji produkcji rolniczej.</i>
23.	Przydatność gminy dla rolnictwa integrowanego.
24.	Przydatność gminy dla rolnictwa ekologicznego.
25.	Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy.

Spis wykresów.

Lp.	Nazwa wykresu
1.	Dochody z tytułu udziału w podatku CIT gmin powiatu hajnowskiego w roku 2014 (w PLN).
2.	Dochody z tytułu udziału w podatku CIT gmin powiatu hajnowskiego w przeliczeniu na jednego mieszkańca w roku 2014 (w PLN).
3.	Dochody z tytułu udziału w podatku PIT gmin powiatu hajnowskiego w roku 2014 (w PLN).
4.	Dochody z tytułu udziału w podatku PIT gmin powiatu hajnowskiego w przeliczeniu na jednego mieszkańca w roku 2014 (w PLN).
5.	Dochody z tytułu podatku od nieruchomości gmin powiatu hajnowskiego w roku 2014 (w PLN).

Spis zdjęć

Lp.	Nazwa zdjęcia
1.	Zespół Szkół w Dubinach.
2.	Szkoła Podstawowa w Nowokorninie.
3.	Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Orzeszkowie.